

**T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
TÜRK HALK EDEBİYATI BİLİM DALI**

GAZİPAŞA'DA FOLKLOR ve HALK EDEBİYATI ÜRÜNLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

PROF. DR. ALİ BERAT ALPTEKİN

HAZIRLAYAN

YAVUZ UYSAL

Konya-2008

ÖZET

Gazipaşa'da Folklor ve Halk Edebiyatı Ürünleri isimli bu çalışmada, Gazipaşa bölgesinde geçmişte yaşanmış ve unutulmaya yüz tutmuş halk edebiyatı ürünleri ile günümüzde halen yaşatılmaya çalışılan gelenek, görenek ve inanışlar ele alınmıştır.

Araştırmacılar tarafından yeterince incelenmeyen ve araştırma yapılmayan Gazipaşa folkloru, zengin bir geçmişe sahip olmasına rağmen halen bakirliğini korumaktadır. Özellikle ilçe merkezinden uzaklaşarak köylere doğru gidildiğinde, daha da belirgin bir şekilde ortaya çıkan ve yaşamın bir parçası olan bu ürünlerin toparlanarak yazıya geçirilmesi ve kalıcılığın sağlanması amaçlanmıştır. Günümüzde kitle iletişim araçlarının (gazete, dergi, televizyon...) çoğalması neticesinde insanlar arasındaki iletişim zayıflamış ve sözlü kültürün bir parçası olan halk edebiyatı ürünleri unutulmaya yüz tutmuştur. Bu çalışmamızda, bölgede yapmış olduğumuz derleme çalışmalarıyla, bu ürünler kayıt altına alınmış ve yazıya geçirilerek gelecek nesillerin de bu ürünlerden faydalanması çalışmamızın temelini oluşturmuştur.

Çalışmamız, ön söz, kısaltmalar ve giriş kısımlarının ardından on bir bölümden meydana gelmektedir. Birinci bölümde, Halk Anlatmaları (masal, efsane, fıkra ve halk hikâyeleri); ikinci bölümde, Anonim Halk Şiiri (mani, ninni, türkü ve ağıtlar); üçüncü bölümde destanlar incelenmiştir. Dördüncü bölümde, Kalıplaşmış İfadeler (atasözleri, deyimler, bilmece, tekerlemeler, dualar ve beddualar); beşinci bölümde, Geçiş Dönemi Adetleri (doğum, evlenme, ölüm); Altıncı bölümde, Halk Hekimliği ve Halk Baytarlığı; yedinci bölümde, Halk İnanışları; sekizinci bölümde, Çocuk Oyunları; dokuzuncu bölümde, Yöresel Yemekler; onuncu bölümde lakaplar ve on birinci bölümde Bölgede Kullanılan Mahalli Kelimeler ele alınmıştır. Çalışmanın sonunda sonuç, kaynak şahıslar, kaynakça, fotoğraflar ve bölgeye ait harita bulunmaktadır.

ABSTRACT

In this study titled “Products of Folklore and Folk-literature”, folk-literature that was experienced in past in Gazipaşa and begun to be forgotten, and traditions, customs and beliefs that were attempted to be kept alive, are discussed.

Although, Gazipaşa folklore that was not sufficiently examined and analysed by researchers has a rich past, it still protects its virginity. Especially, it was aimed to compile and write these products which have been obviously exposed and became a part of life, and to provide their permanence, when you go to villages by getting away from country town. Today, as a result of enhancement of mass media, communication among people weakened and folk-literature that is a part of oral culture was begun to be forgotten. In our study, these products have been recorded and written with compilation works we did in region, and they underlied our study for the utilisation of generation next from these products.

Our study consists of eleven parts following preface, abbreviations and introduction parts.in

the first part, folk narratives (tale, legend, joke and folk stories); in the second part, anonymous folk poems (turkish poems, lullaby, folk song and threnody); in the third part epics are examined. In the fourth part, stereotyped statements (proverbs, idioms, riddles, tongue twisters, prayers imprecations); in the fifth part, Customs of Transition Period (birth, marriage, death); in the sixth part, folk medicine and folk veterinary medicine; in the seventh part, folk beliefs; in the eighth part, Children’s play; in the ninth part, Regional Meals; in the tenth part, epithets and in the eleventh part, Local Words are discussed. In the end of study, there are conclusion, sources, bibliography, photos and map of region.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	8
KISALTMALAR	11
GİRİŞ	12
1.GAZİPAŞA’NIN TARİHİ VE COĞRAFİ YAPISI.....	12
A. GAZİPAŞANIN TARİHİ	12
B. GAZİPAŞA’NIN COĞRAFİ YAPISI	14
I. BÖLÜM.....	16
HALK ANLATMALARI	16
A. MASALLAR	16
1. KÖSE	18
2. PADİŞAHIN GARILARI	20
3. DELİCE MEMET	23
4. HÖCCEMCİ.....	25
5. YAĞARCA MEMET	27
6. DERBEDER OĞLANLA KOÇMAR KELER	29
7. ÇOBAN İLE HIRSIZ	30
B. EFSANELER	34
1. DELİKTAŞ EFSANESİ	35
2. DENİZKIZI EFSANESİ	36
3. İKİ KADIN EFSANESİ	36
4. KIBRIS SAVAŞI İLE İLGİLİ EFSANE.....	37
5. YUSUFÇUK KUŞU EFSANESİ.....	37
C. FIKRALAR.....	37
1. ADANA’NIN VALİSİ	39
2. BÜYÜK TAŞ	39
3. DAHA KIZMADIM	40
4. DÜŞÜNEMEDİM KOMUTANIM	40
5. EL ÖPME.....	41
6. GARA BULLA	42
7. GERENE TARLASI.....	43
8. HACI MEMİLİ I	43
9. HACI MEMİLİ II.....	43

10. KADI I	43
11. KADI II.....	44
12. KEKİĞE DALDI.....	44
13. KÖPEK DALAŞI	44
14. KUŞ YUVASI.....	45
15. ŞEYTAN TOSBAĞA.....	45
16. TAYIN BELİNİ KIRDINIZ.....	46
17. TUZ EKME I.....	46
18. TUZ EKME II	46
19. TÜFEĞİN SESİ ÇIKMASAYDI	47
20. YASSI TAVUK.....	47
21. YILAN AVI	47
D. HALK HİKÂYESLERİ.....	48
1. DAVUT OĞLU SÜLEYMAN	49
2. MOLLA OSMAN HİKÂYESİ	50
II. BÖLÜM	51
ANONİM HALK ŞİİRİ.....	51
A. MANİ	51
B. NİNNİ.....	60
1. ALA BEŞİK.....	61
2. ARI KUŞU	62
3. BEBEĞİM.....	62
4. DANDİNİ DANDİNİ	62
5. FIŞ FIŞ KAYIKÇI.....	62
6. HOPPALA	63
7. HOPPALA YAVRUM	63
8. HU ALLAH	64
9. NENNİ NENNİ	64
10. NENNİ YAVRUM	64
11. NENNİ YAVRUM NENNİ	66
12. TIPIŞ TIPIŞ.....	66
13. UYU YAVRUM.....	67
C. TÜRKÜ	67
1. AŞK TÜRKÜSÜ	69

a. DUTLU'DAN GEÇTİM.....	69
2. BÖLGELERE YA DA BİREYLERE ÖZGÜ KONULARI OLAN TÜRKÜLER.....	70
a. AH SÜNNEYE GİDERKEN	70
b. NURİ EFE'NİN MOTORU	72
3. KINA TÜRKÜSÜ	74
a. ELİNDE MUMLAR YANASI.....	74
4. DİĞER TÜRKÜLER.....	75
a. DEVECİ	75
b. SARI YAYLAM	76
c. UZUN HAVA	76
D. AĞIT	77
1. ASLANIM KIZIM	79
2. BEN NEYLEYEYİM YAVRUM	79
3. GELİN	81
4. HACI BEY	83
5. NAZLI YÂRİM.....	83
6. UYAN ALİ'M UYAN.....	85
III. BÖLÜM.....	87
DESTAN	87
1. BEKÂRLIK DESTANI	88
2. GÜNNERCİK DESTANI.....	89
3. HUMEYN DESTANI.....	90
4. İHTİYARLIK DESTANI	92
5. İKİ EVLİLİK DESTANI	94
6. ŞEKERCİ MEHMET DESTANI.....	95
7. YARCAKPINAR DESTANI.....	96
8. YAYLA DESTANI	97
9. ZENGİN İLE FAKİR	98
IV. BÖLÜM	100
KALIPLAŞMIŞ İFADELER	100
A. ATASÖZLERİ	100
B. DEYİMLER	111
C. BİLMECELER	124
1. MENSUR BİLMECELER.....	125

2. MANZUM BİLMECELER	126
D.TEKERLEMELER.....	129
1. OYUN TEKERLEMELER.....	130
2. SÖZ CAMBAZLIĞINA DAYANAN TEKERLEMELER.....	133
3. DİĞER TEKERLEMELER	134
E. DUALAR ve BEDDUALAR	138
1. DUA ÖRNEKLERİ.....	139
2. BEDDUA ÖRNEKLERİ	142
V. BÖLÜM.....	146
GAZİPAŞA FOLKLORU / GEÇİŞ DÖNEMİ ADETLERİ.....	146
A. DOĞUM.....	146
1. DOĞUM İLE İLGİLİ ADET, GELENEK, GÖRENEK VE İNANIŞLAR	146
2. KÖSTEK KESME.....	148
3. SÜNNET.....	149
4. ASKER UĞURLAMA	150
B. EVLENME.....	150
1. KIZ İSTEME “ MENDİL DÜĞÜMLEME ” ÂDETİ.....	150
2. SÖZ KESME, NİŞAN, NİKÂH.....	150
3. OKUNTU DAĞITMA.....	152
4. KESENE	152
5. KINA GECESİ ve GELİN OĞŞAMA	152
6. BAYRAK DİKME	156
7. DÜĞÜN	156
8. İNDİRTMELİK GELENEĞİ.....	156
9. GERDEK GECESİ.....	157
10. EL ÖPME GELENEĞİ.....	157
C. ÖLÜM.....	157
1. ÖLÜMÜ DÜŞÜNDÜREN ÖN BELİRTİLER.....	157
2. ÖLÜM SONRASI YAPILAN İŞLEMLER.....	158
3. CENAZE TÖRENİ VE DEFİN	158
4. MEZAR ZİYARETİ.....	159
VI. BÖLÜM.....	160
GAZİPAŞA'DA HALK HEKİMLİĞİ ve HALK BAYTARLIĞI.....	160
A. İNSAN HASTALIKLARI	160

1. KEMİK HASTALIKLARI	160
2. İÇ HASTALIKLAR	162
3. BÖCEK ZEHİRLEMELERİ.....	168
4. VÜCUTTA MEYDANA GELEN AĞRILAR	168
5. FİZİKSEL HASTALIKLAR	170
6. NAZAR DEĞMESİ.....	173
B. HAYVAN HASTALIKLARI / HALK BAYTARLIĞI	175
1. ZEHİRLENME HASTALIKLARI	175
2. ARI HASTALIKLARI	176
3. DİĞER HASTALIKLAR	177
VII. BÖLÜM.....	184
GAZİPAŞA'DA HALK İNANIŞLARI.....	184
1. DOĞUM ve ÇOCUK BÜYÜTME İLE İLGİLİ İNANIŞLAR.....	184
2. YEMEKLE İLGİLİ İNANIŞLAR.....	186
3. SAYILARLA İLGİLİ İNANIŞLAR	187
4. GÖK CİSİMLERİ İLE İLGİLİ İNANIŞLAR.....	187
5. NAZAR DEĞMESİ İLE İLGİLİ İNANIŞLAR.....	187
6. DİĞER İNANIŞLAR.....	188
VIII. BÖLÜM	192
GAZİPAŞA'DA ÇOCUK OYUNLARI.....	192
1. BİRDİRBİR.....	192
2. CINGIRTLAK OYUNU	192
3. ÇELİK-ÇOMAK OYUNU	193
4. ÇİZGİCİK OYUNU	193
5. ELLİK OYUNU	194
6. EL EL ÜSTÜNDE KİMİN ELİ VAR?.....	194
7. GÜVERCİN TAKLASI.....	195
8. KALE TAŞI OYUNU	195
9. KARINCA ISIRDI ÇIK YUKARI	195
10. KIRKDAŞ	195
11. KIZAK OYUNU	196
12. MANCULUŞ OYUNU.....	196
13. TOSALAK OYUNU	196
14. UZUN EŞŞEK OYUNU.....	197

IX. BÖLÜM	198
GAZİPAŞA YÖRESEL YEMEKLERİ	198
A. YEMEKLER	198
1. ARAP AŞI	198
2. GÖLEVEZ	198
3. KAPAMA	199
4. KEŞKEK	199
5. MENEMEN	199
6. ÜLÜBÜ PİYAZI	200
7. YAHNİ	200
B. ÇORBALAR	201
1. HEYRİYE	201
2. MAŞ ÇORBASI	201
3. YARMA TARHANA	201
4. YUMURTA ÇORBASI	202
C. TATLILAR	202
1. ÇİLEK REÇELİ	202
2. PEKMEZ HELVASI	202
3. PELİZE	203
4. PESTİL (İNCİR REÇELİ)	203
X. BÖLÜM	204
GAZİPAŞA'DA LAKAPLAR	204
XI. BÖLÜM	206
GAZİPAŞA'DA KULLANILAN MAHALLİ KELİMELE	206
SONUÇ	227
KAYNAK ŞAHISLAR	229
KAYNAKÇA	239
FOTOĞRAFLAR	241
HARİTA	249
.....	

ÖN SÖZ

Kültür bir milletin ortak yaşayış tarzı, milleti millet yapan değerler topluluğudur. Bir milleti, diğer milletlerden ayıran en önemli özelliği de kültürel yapısıdır. Bu yapının oluşabilmesi için o milletin köklü bir geçmişinin olması gerekmektedir. Milletlerin tarihi, sanatı, dili, edebiyatı, yaşam tarzları, millet olabilme uğruna vermiş oldukları mücadelelerin tamamı vb. unsurlar kültürü meydana getiren en önemli ürünlerdir.

Yüzyıllar boyunca nesilden nesile aktararak getirilen bu değerler sayesinde milletler bu günlere ulaşabilmişlerdir. Kültür değerlerini, sağlam temellere oturtmayan ve gelecek nesillere taşıyamayan milletler ise zamanla kendi benliklerini kaybetmiş ve asimile olarak tarih sahnesinden silinmişlerdir.

Türk Milleti, sağlam ve köklü bir geçmişi olan ve her zaman geçmişiyle gurur duyarak, bunu her yerde haykırabilen bir millettir. Bizde, kültürümüze yönelik ilk çalışmalar büyük Türk bilgini Kaşgarlı Mahmud tarafından başlatılmış ve onun açtığı o kutsal yolda, kültür birikimimiz ve bu birikimin gelecek kuşaklara aktarılması hızlanmış ve yol gösterici olmuştur. Bu sayede millet olma bilinci artmış, değerlerimize sahip olma duygusu insanlarımız arasında gün geçtikçe çoğalmıştır. İşte Kaşgarlı'nın yapmış olduğu bu ulvi çalışmayla, bugün bile geçmişimizi anlayabiliyor ve onların yaşayışları hakkında bilgi sahibi olabiliyoruz.

Türk halk edebiyatı ürünleri, kültürümüzü ve geçmişimizi katıksız ortaya koyan ürünlerdir. Bu ürünler; Türk halkının sevincini, kederini, savaşlarını, afetlerini ve beklentilerini yansıtan birer tarihi belge niteliğindedir. Bu ürünlerin yaşatılması ve gelecek kuşaklara aktarılması ise bizlere düşmektedir. Günümüzde ise teknolojinin gelişmesi ve kitle iletişim araçlarının (gazete, dergi, televizyon vb.) artması neticesinde kültürel değerlerimiz değişime uğramış, insanlar arasındaki ilişkiler zayıflamış, toplum olma bilinci giderek önem kaybetmiştir. Durum böyle olunca kültürümüzün bir parçası olan anlatıma dayalı ürünler unutulmaya yüz tutmuştur.

Bu çalışma Antalya'nın Gazipaşa ilçesinde hala yaşamaya devam eden halk edebiyatı unsurlarını içermektedir. Böylece ilçenin, geçmişinde yaşadıklarına ve hala devam ettirmek için mücadele verdikleri değerlerini belgelemeye çalıştık. Asıl amacımız ise bu değerlerin bizden sonraki kuşaklara aktarılması ve onların da bu değerlerden faydalanmasını sağlamaktır.

Çalışmamız derlemeye dayalı bir çalışma olduğu için, ilçe genelinde ve köylerinde gidilebilecek bütün her yere gittik. Özellikle, geçmişe ait ürünlerin daha fazlaca yaşatıldığı

dağ köylerinde, çalışmamıza biraz daha fazla zaman ayırdık. Ses kayıt cihazı ve kameraya yapılan görüşmeleri kaydederek daha sonra yazıya geçirdik. Uzun süren bir hazırlık döneminin ardından, derlenen malzemeler, konularına göre sınıflandırılarak yeniden düzenlendi.

Çalışmamız, Ön Söz, Kısaltmalar, Giriş, On Bir Bölüm, Sonuç, Kaynak Şahıslar, Kaynakça, Fotoğraflar ve Haritadan meydana gelmektedir.

Birinci bölümde, “Halk Anlatmaları” başlığı altında bölgeden topladığımız masallar, halk hikâyeleri, efsaneler, fıkralar alfabetik olarak sıralanmış, ayrı ayrı tanımları yapılarak sınıflandırmaya tabi tutulmuştur.

İkinci Bölüm’de; “Anonim Halk Şiiri” başlığı altında bölgemize ait derlemiş olduğumuz mâniler, türküler, ninniler ve ağıtlar, ayrı ayrı tanımları verilerek sınıflamaya tabi tutulmuştur.

Üçüncü Bölüm’ de ; Anonim halk şiiri olan destan incelenmiş ve bölgemizden derlediğimiz destan örnekleri alfabetik sıra esas alınarak verilmiştir.

Dördüncü Bölüm’de; “Kalıplaşmış İfadeler” başlığı altında atasözleri, deyimler, bilmece, tekerlemeler, dualar ve beddualar, derlemiş ve bu ürünler alfabetik sıraya konularak tanımları yapılmıştır.

Beşinci Bölüm’de; “Geçiş Dönemleri” başlığı altında; bölge içerisinde doğum, evlenme, ölüm zamanlarında yapılan gelenek ve göreneklere yer verilmiştir. Tüm yapılan etkinlikler alt başlıklara indirgenerek ayrıntılarıyla anlatılmıştır.

Altıncı Bölüm, “Halk Hekimliği”dir. Doktorların olmadığı veya doktora gidilemediği dönemlerde çeşitli hastalıklara karşı halkın kendi arasında uyguladıkları tedavi yöntemleri ve hastalıklara karşı yapılan müdahaleler alt başlıklara ayrılarak verilmiştir.

Yedinci Bölüm, “İnanışlar” başlığı altında ele alınmıştır. İnanışlar altı ana başlık altında incelenmiştir.

Sekizinci Bölüm’de bölgemizdeki çocukların hala oynamaya devam ettikleri, çocuk oyunlarıdır. Derlenen oyunlar alfabetik sıraya göre düzenlenmiştir.

Dokuzuncu Bölüm’de bölgemizdeki yöresel yemekler üzerinde durulmuş ve yemeklerin tarifi verilerek; alfabetik sıraya göre düzenlenmiştir.

Onuncu Bölüm, bölgemizde kullanılan lakaplardır. İnsanlara takılan lakaplar alfabetik sıraya konularak verilmiştir.

On Birinci bölümde ise bölgemizde kullan mahalli kelimeler verilmiştir. Bu kelimeler de alfabetik sıraya konularak, karşılıklarına anlamları verilmiştir.

Kaynak Şahıslar bölümünde, bölgemizde derleme yapmamıza ve verdikleri ürünlerle çalışmamızın ortaya çıkmasına katkıda bulunan kaynak şahıslarımız, isim soy isim, yaş, öğrenim durumu ve yardımcı oldukları konular belirtilerek verilmiştir.

Kaynakça kısmında, faydalandığımız eserler alfabetik sırayla verilmiştir.

Fotoğraflar, bölümünde ilçemizi tanıtan fotoğraflar verilerek görsellik sağlanmaya çalışılmıştır.

Son olarak derleme yapmış olduğumuz bölgeyi tanıtıcı nitelikte haritaya yer verilmiştir.

Çalışmamda engin kültürü, bilgisi ve tecrübelerinden yararlandığım hocalarım Prof. Dr. Ali Berat ALPTEKİN ve Doç. Dr. Zekeriya KARADAVUT'a, saygılarımı sunarken; onların bugüne kadar ve bundan sonra Türklüğe ve ilme verdikleri ve verecekleri hizmetlerden dolayı teşekkürlerimi sunuyorum.

Derleme çalışmamda ve toplanan ürünlerin düzenlenmesinde benden yardımlarını esirgemeyen aileme ve çalışmamda desteğini her zaman arkamda hissettiğim bütün arkadaşlarıma sonsuz saygı ve sevgilerimi sunarım.

16 Temmuz 2008

Yavuz UYSAL

KISALTMALAR

C.	: Cilt
hızl.	: Hazırlayan
km	: Kilometre
m	: Metre
MÖ	: Milattan önce
MS	: Milattan sonra
SAV	: Sallallahu Aleyhi ve Selem
TDK	: Türk Dil Kurumu
vb.	: Ve benzerleri
vd.	: Ve diğerleri
Yay:	Yayınları

GİRİŞ

1. GAZİPAŞA’NIN TARİHİ VE COĞRAFİ YAPISI

A) GAZİPAŞA’NIN TARİHİ

M.Ö. 11. Yüzyıldan itibaren başlayan Gazipaşa’nın tarihinin belirginleştiği yıllar, M.Ö. 67’dir. Bu tarihten başlayarak bölgede roma egemenliği görülmüştür. Romalıların yönetiminde iken, aynı yüzyılda, yani I. Yüzyılda Maleposyatak Yahudileri ile savaşıyan Roma imparatoru Tronus, savaşın dönüşünde hastalanmış ve daha sonra burada ölmüştür. Tronus başka kaynaklarda “Trajen, Strean” gibi isimlerle de anılmaktadır.

Y.Langlois’in yazdığı, M.Rahmi Balaban’ın çevirdiği “Eski Klikya” adlı kitapta, bu konuda aynen şunlar yazmaktadır: “ Selinant şehir harabelerinde Roma imparatorlarından Trajen ölmüş, adına “ Trajen Polis” denmişti. Selenti denizden iki mil uzakta ve çayın seviyesinden (suların taşmasından kurtulsun diye) yüksek bir yerde kurulmuştur.” Bofor adındaki yazar, bu şehirde Trajen’in mezarının bulunduğunu iddia etmiştir. Şehrin, hamam, tiyatro, su bertleri harabeleri görülmektedir. Buna göre Selinti, Batı Kilikya’da “ Tranşe” bölgesindedir.

M.Ö. I. Yüzyılda Anadolu’da Roma egemenliği, Batı ve Doğu diye ikiye ayrılmıştır. O dönemlerde Muğla’dan başlayarak, doğuya doğru Akdeniz sahilleri, “Asya” sınırları içerisinde yer alıyordu. M.S. XI. Yüzyıldan başlayarak, Güney Akdeniz, Bizans İmparatorluğu’nun sınırları içerisinde yer almaktadır. M.S. 565’te Gazipaşa, Antalya ve Alanya’yı da sınırları içerisinde barındıran Pamfilya sınırları içerisinde yer almaktadır.

Antalya ve çevresi, (Gazipaşa dahil) Selçuklu Türklerinin Anadolu’yu fethinden önce, Bizans İmparatorluğu’nun Kbyrre Otten eyaleti içerisindeydi.

1071 Malazgirt zaferinden başlayarak Anadolu’yu Türkleştiren ve İslamlaştıran Selçuklular, Konya’yı kendilerine merkez edinmişlerdi

Anadolu Selçuklu Sultanı Alaaddin Keykubad, 1221’lerde Alanya’yı alır. Bu arada Antalya Sübaşısı Mübarizüddün Er-Tokuş, sahilde bulunan Rumları Kıbrıs’a gitmeye zorlar. 1225’lerde Antalya, Manavgat, Gazipaşa sahilleri Rumlardan teslim alınır. Bölgedeki Rumlar da Kıbrıs’a göç ederler.

1262’lerde, Anadolu’ya Moğolların saldırdıkları sırada Gazipaşa, Anadolu Selçuklu Devleti’nin Konya ve bağlı bölgeleri arasında yer almaktadır. Moğolların saldırıları sonucunda Maraş dolaylarından başlayarak, Toros Dağlarını izleyen bölgede yerleşen bir topluluk vardır. Topluluğun adı, Ağaç Eri’dir. Günümüzde Tahtacılar olarak bilinen bu topluluk, ormanlık alanlarda yaşamış, dindar ve mutasavvuf kişilerin etkisinde kalarak;

İslamlaşmış ve Şamanizm'den kalan adetlerini bırakmaya başlamışlardır. XIV ve XV. Yüzyıllarda Maraş ve Antalya'nın dağlık bölgelerinde varlıklarından söz ettirmişlerdir.

1335'lerden itibaren, Antalya merkezi Teke Beyliğinde kalırken, Alanya, Gazipaşa ve doğusu ile kuzey bölgelerinin merkezi olan Konya, Karaman Beyliği'nin sınırları arasında yer almıştır.

Fatih Sultan Mehmet'in deniz kuvvetleri komutanlarından Gedik Ahmet Paşa, 1471'de Alanya, 1472'de Gazipaşa, Anamur, Silifke yörelerini Karamanoğulları'nın elinden alır ve Osmanlı devleti yönetimine geçirir. II. Beyazıt döneminde Osmanlı- Memlük sürtüşmesinde Antalya Torosları, aynı zamanda Gazipaşa'nın dağlık alanlarında “ Şah Kulu İsyanları” dönemi yaşanmış, sonraları bu ayaklanma bastırılmıştır.

Evliya Çelebi XVII. Yüzyıl Osmanlı Türkiye'sini gezmiş, gezdiği yörelerin tarihini, sosyal yapısını, folklorunu gözleyip yazmıştır. Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nin IX. cildinin 299. sayfasında “ Kariyei Selinti” başlığı altında şunlar yazılıdır: “Vilayeti İç El yani hududu Selefke Sancağı hükmünde seksen akçe kazai azümanidir ve nahiyesi yirmi altı asi kuralardır. Amma lebi deryada kasaba misal mamur camili ve hazneli kuraları vardır. Ve Selinti bihanı Kıbrıs iskelesidir. Karşı karşıya yetmiş mildir. Ve cümle dağları nümüyandır. Ve Selinti Selefke Paşa'nın hassıdır. Subaşı hâkimdir. Kadısı kuralları devir eder. Tahtı yoktur ve bu Selinti kazasına yayladan Türkmen eşkıyası nizül ittiği mahal olmak ile refiklerimiz bizi Şimal canibire yaylaları aşırup on bin saatte ve Anamur yöresine geçer.”

Evliya Çelebi Seyahatnamesinden anladığımız; XVII. Yüzyılda Selinti kazasının İçel (Mersin) ili sınırları içerisinde Silifke sancağına bağlı 26 köyü ve yıllık 80 akçelik vergisiyle büyük bir kazadır. Deniz kenarında bakımlı camisi ve bakımlı evleriyle yemyeşil dağlara sahiptir. Kıbrıs'a 70 mil uzaklıkta iskelesi vardır. Yaylalardan selinti kazasına Türkmen eşkıyalarının saldırıları nedeniyle, kuzeyden yaylalara geçip 11 saatte Anamur' a varmışlardır.

Milli Kurtuluş Savaşı döneminde Gazipaşa, İtalyan nüfuz bölgesine düşmektedir. Bölgede İtalyanlarla ciddi savaşlar olmamıştır. İtalyanlar bölgeyi birkaç kez topa tutmuşlardır.

1919–1920 yıllarında oluşan, Konya ili üzerinde etkinlik sağlayan, Delibaş Mehmet Ayaklanması genişlemiş, kısa sürede Çumra, Koçhisar, Karapınar, Beyşehir, Akseki, Manavgat ve Alanya'ya kadar yayılmıştır. Durumun önemini gören TBMM hükümeti, Konya ayaklanmasını bastırması için dönemin içişleri bakanı Albay Refet (Bele)'yi görevlendirmiştir. Ayrıca Batı Cephesinde bulunan bazı kuvvetler de ayaklanmanın bastırılması için görevlendirilmiştir. Gazipaşa halkının bu dönemde ayaklanmaya karşı

göstermiş olduğu tavır, günümüzdeki ismiyle anılmasına zemin hazırlamıştır. Gazipaşa halkının Delibaş Ayaklanması'nda TBMM'den yana ve isyana karşı kesin tavrı neticesinde, Mustafa Kemal Atatürk Selinti'ye gelerek ilçenin adını Gazipaşa olarak değiştirmiştir.

1920 yılında ilçe merkezi olan Gazipaşa, 1926 yılında kazalık durumu kaldırılır ve Alanya'ya bağlanır. Fakat tam teşkilatlı nahiye olarak idari birimini devam ettirir.

1930–1948 yılları arasında yeniden ilçe merkezi olmasına çalışılmış, halkın büyük çoğunluğunun ekonomik ve bedeni çalışmaları sonucunda şimdiki hükümet konağı iki yılda bitirilmiştir.

1948 yılının birinci ayından itibaren Gazipaşa yeniden ilçe merkezi olur. İlk kaymakam vekilliğine Hüseyin Aydemir adlı kişi Alanya'dan gelerek göreve başlar.

B) GAZİPAŞA'NIN COĞRAFİ YAPISI

Gazipaşa, Antalya'ya 180 km. mesafededir. Gazipaşa, doğusunda Mersin ilinin Anamur ilçesi, batısında Alanya, kuzeyinde Toros Dağları ve güneyinde Akdeniz'le çevrilidir. Turizmde henüz yeni keşfedilmiş olan Gazipaşa, gerek tarihi gerekse doğal güzellikleriyle şirin bir ilçedir. Yerleşim alanları oldukça dağınıktır. İlçe sınırları içindeki dağların %70'i ormanlarla kaplıdır. İlçenin kuzey kısmını kaplayan Toros dağlarının zirveleri yemyeşil yaylarla kaplıdır. Gazipaşa halkı yaz aylarında buraları yaylak olarak değerlendirmektedir. İlçede bulunan köylerin her birinin ayrı ayrı yerleşmiş olduğu yaylar; Topsekisi, Maha, Günlercik, Sazak, Verem, Macar, Cinbiti, Yarcakpınar v.b şeklinde sıralanmaktadır.

Gazipaşa'da kentsel yerleşik alan, tarım alanları ile iç içedir. Bölgenin düzlük arazilerinde narenciye, domates-salatalık seraları, sebze bahçeleri, çilek bahçeleri, fıstık tarlaları yer alırken meyilli bölgelerinde daha çok muz bahçeleri yer alır. Bölgenin en büyük gelir kaynağı seracılık ve muzculuktur.

Turizm, Gazipaşa'da son yıllarda gelişme göstermiştir. İlçenin turistik ve coğrafi özellikleri nedeni ile ulaşım alt yapısı olarak deniz iskelesi ve hava alanı yapılmıştır. Kısa zamanda hizmete girmesi beklenmektedir. İlçenin kıyıları ise girintili çıkıntılı değildir. 50 km. uzunluğunda kıyı şeridi bulunan Gazipaşa yaz turizmi açısından da oldukça önemli bir bölgedir. Gazipaşa, Kâhyalar (Bıçkıcı), Kuru, Kaladran, Halil Limanı, Deliktaş ve Aydap kıyıları Gazipaşa'nın önemli plajlarıdır.

İlçede ılıman iklim görülmektedir. Yaz ayları sıcak ve kurak; kış ayları ise ılık ve yağışlı geçer. Temmuz ayında ortalama sıcaklık 24° 'dir. Ancak bu sıcaklık değeri, öğle vakitlerinde 40° 'ye kadar çıkmaktadır. Sıcaklığın bu kadar çok artış göstermesinde nemin

de büyük etkisi vardır. Ocak ayında ortalama sıcaklık 10° 'dir. Kış mevsiminin ılık geçmesine paralel olarak bölgede muz, çilek, narenciye... Tarımı yapılmaktadır.

İlçenin bitki örtüsü makidir. Bunun yanında yükseklerle doğru çıkıldıkça; küçük bodur ağaçlar yerini çam ağaçlarına bırakır. Daha yükseklerde, yani 1500 metrenin üstünde olan bölgelerde ardıç, katran, köknar, gürgen, meşe, dişbudak ve karaağaç gibi diğer ağaç türlerine de rastlanmaktadır.

İlçenin en önemli geçim kaynağı tarımdır. İklimin elverişli oluşu, bölgede birçok ürünün yetişmesine olanak sağlamaktadır. Bölge halkının büyük bir kısmı geçimini tarımdan sağlamaktadır. Bunun yanında hayvancılık da gelişmiştir. Özellikle dağlık kesimlerde küçük baş hayvancılık oldukça yaygındır. Bölgenin yüksek kesimlerinde ormanların bulunması, burada yaşayan halkı da ormancılığa yöneltmiştir. Ormanlık arazilerde yapılan kesim çalışmalarında bölge halkı çalışma olanağı bulmuş ve böylece yeni bir iş sahası açılmıştır.

I. BÖLÜM

HALK ANLATMALARI

A. MASAL

Halk edebiyatının anlatmaya dayalı türleri arasında yer alan masallar, sözlü kültürümüzün en güzel örneklerindendir. Nesilden nesile aktararak günümüze kadar gelen ve bundan sonra da anlatılmaya devam edilecek olan masallar, aynı zamanda anonim halk edebiyatının da en çok kullanılan türlerinden biridir.

Masal kahramanları oldukça zengindir. Çok değişik tipler masallarda karşımıza çıkabilir. Bu kahramanlar bazen aslan, bazen tilki, bazen dev, bazen de padişah olarak karşımıza çıkabilir. Masallarda, bu kahramanların başından geçen olaylar, kimi zaman neşeli kimi zaman da hüznü olarak dinleyicilere aktarılır ve bu olaylardan ders çıkarılması amaçlanır.

Masal kelimesi Anadolu’da değişik isimlerle karşımıza çıkmaktadır. Bu isimlerden bazıları şunlardır: metel, mesele, matal, heka, hika, hikiya, hekeya, oranlama, ozanlama ve nagıl. Bölgelere göre bu isimler daha farklı isimlerle de karşılanabilir. (Sakaoğlu 1999:4). Çalışma alanımız Gazipaşa ilçesinde de masal için *masal* kelimesi kullanılmaktadır.

Masal üzerine birçok araştırmacı çeşitli tanımlar ortaya koymuştur. Bu araştırmacılardan, Saim Sakaoğlu masalı şu şekilde tanımlar: “Kahramanlarından bazıları hayvanlar ve tabiatüstü varlıklar olan, olayları masal ülkesinde cereyan eden, hayal mahsulü olduğu halde dinleyenleri inandırabilen bir sözlü anlatım türüdür.” (Sakaoğlu 2002: 4).

Ali Berat Alptekin ise masalı şu şekilde tarif etmiştir: “Masalı büyük ölçüde nesirle anlatılmış ve dinleyicileri inandırmak gibi bir iddiası bulunmayan, hayal ürünü olan nesir şeklindeki anlatmalar olarak tarif edebiliriz.” (Alptekin 2002: 11).

Masallar, halk arasında efsane, hikâye ve destanlarla karıştırılmakta bu ayrımlar yapılamamaktadır. Masalı diğer türlerden ayıran özelliklerini bize, Boratav şu şekilde açıklamıştır:

1-Masal, olağanüstü çeşidinde, gerçekçi çeşidinde de olayların gerçeğe yakınlık derecesi ne olursa olsun hayal yaratmasıdır.

2-Olaylar üç süreli bir düzen içinde geçer.

3-“miş”li geçmiş zaman, şimdiki zaman ve geniş zamanla anlatılır.

4-“di”li geçmiş zaman kullanılmaz.” (Boratav 2000: 95)

Masalları diğer türlerden ayıran özelliklerinden bazıları da şunlardır:

- Masallar, bir destan veya halk hikâyesi kadar olmasa da uzun metinlerdir.
- Masallar genel olarak nesir şeklinde yazılır. Ancak az da olsa şiirli söyleyişlere de rastlanır.
- Masalların başında, ortasında, sonunda kalıplaşmış ifadeler vardır.
- Masalların dili, halkın anlayacağı şekilde yalın ve durudur.
- Masallar tanımından da anlaşılacağı üzere olağanüstü olaylarla doludur.
- Masalların kahramanları da olağanüstü özelliklere sahiptir. Masal kahramanları sadece insanlardan meydana gelmez.
- Türk masallarında duanın gerçekleşmesi daha çok yaşlı bir kişinin dua etmesi ile mümkündür. Dua eden kişiler ise, Hızır, derviş, pir, yaşlı bir adam, vb. olabilir.
- Bütün masalarda, dinleyicileri iyiliğe, güzelliğe, doğruluğa, dürüstlüğe, çalışkanlığa yönlendiren bir mesaj vardır.
- Masalların konusu çeşitlidir. Bazı masallar olağanüstü bir şekilde anlatılırken bazıları da gerçek hayattan izler taşır.
- Türk masallarına zorluk çekmeden, bir hüner göstermeden, kişiliğini ispat etmeden başarıya ve mutluluğa erişmek mümkün değildir.
- Masallar uluslararası olma özelliğiyle destan ve halk hikâyelerinden kolaylıkla ayrılır. (Alptekin-Sakaoğlu 2005:52)

Thompson, The Types of the Folktale (Halk Masallarındaki Tipler) isimli eserinde masalları sınıflama yoluna gitmiştir. Thomson'un bu sınıflandırması şu şekildedir:

1. Hayvan masalları
2. Asıl halk masalları
3. Fıkralar
4. Zincirleme masallar
5. Bu grupların dışında kalan masallar (Sakaoğlu 2002: 55).

Masalların özelliklerine ve çeşitlerine kısaca değindikten sonra şimdi de bölgemizden derlemiş olduğumuz masallara bir göz atalım. Gazipaşa ilçesinden derlediğim yedi masal yukarıdaki tasnife göre sıralanmıştır.

1. Köse

Evel gözleri kör bir Köse Dayı varmış. Garısı yedi sene bakmış, yedi sene sonra Köse Dayı “ Şurada bir ataş yanır” diye garısına göstermiş.

Garısı:

“Yoğol azılının adamı demeg görürdün de bunca yıl bana yalan söyledin bir daha bu eve gelme” diyerek gocasına gapıyı gösterir.

Gocası:

“ Garı, şimdiye kadar gözlerim görmezdi, emme şimdi görmeye başladı. Sen bana şurdan dokuz yumurta ile iki dürüm ekmeg ver. Ben oradaki ataşın yanına gideceğim” der.

Garısı Köse Dayı’ya bir azıg hazırlar. Köse Dayı sabah erkenden yola koyulur. Az gider uz gider, dere tepe düz gider, sonunda ataşın yanına yaklaşıncı üç tane gocaman devle karşılaşır. Devlere:

“ Salamün Aleyküm” der.

Devler:

“Aleyküm Selam” derler.

Köse Dayı devlerle yarışa girer. Devler “Sabah gayfeltisi” derler. Köse Dayı da “Akşam Gayfeltisi” der. Böylece onlardan daha çok yediğini anlatmak ister. Sabah olunca Köse Dayı:

“ Ben susuradım, siz suyu nereden içersiniz” diye sorar.

Devler:

“İki belen ötedeki bir sarnıçtan içeriz” derler.

Köse Dayı:

“Beni sarnıca götürün, ben bu suyulan doymam” der.

Devler:

Şaşırlar ve “Nasıl doymazsın, biz yıl boyunca o sarnıçtan içeriz, bizim teg idaremiz bu su” derler.

Köse Dayı:

“ Oraya gidip bütün suyu içeceğim” diye inat eder.

Sonunda devler çaresiz, Köse Dayı’yı omuzlarına bindirerek, sarnıca götürürler.

Köse:

“Ben bu suyu arglayacağım arkası gelsin, ben önünden içeceğim” der.

Devler razı olmazlar.

Köse Dayı:

“ Öyle ise bana dört tuluk su verin de idare edeyim” der.

Devler, tulukları getirirler. Köse Dayı tuluğun bir tarafını deler, diğer tarafından içer ve böylece dört tuluk suyu bitirir ve “ Doymadım arkadaş” der. Devler, hem şaşırırlar hem de gorkmaya başlarlar.

Köse Dayı:

“ Ben gökdaşdan suyu çıkarırım, isterseniz yarışalım” der.

Devler:

“Tamam, yarışalım” derler.

Köse Dayı elindeki yumurtayı göstermeden sıkar. Gırılan yumurta akmaya başlar. Devler, gökdaşı sıkırlar, un gibi ezerler fakat suyunu çıkaramazlar. Bu defa Köse Dayı’ dan daha çok gorkmaya başlarlar.

Devler:

Köse Dayı’ ya “Arkadas senin evin yogmu? Evine ne zaman gideceksin?” derler.

Köse Dayı:

“Ben buraya sizinle yarışmaya geldim” der. Belli bir süre sonra “ Arkadaş ben üşüdüm, odununuz yok mu?” der.

Devler:

“ Odunumuz falanca dağda, oradan getiririz” derler.

Köse dayı:

“ Ben 5–10 ağacıla ısınmam, köyün ne kadar gatrı, eşeği varısa toplan getirin, çamlığın ağacını daşısırlar” der. Sonra bu düşüncesinden vazgeçer, “ Buna da hacet yog ben bütün işamlığın odununu tek başıma getiririm” der.

Yanına topal olan devi, golanları daşması için alır. Dev’e bütün ağaçları birbirine bağlattıktan sonra “ Öbür arkadaşlarına haber et; ben hop diye ipi çekince, bütün ağaçları daşırım. Dağdan inecek, daşdan topragdan gendilerini gorusunlar. Çünkü dağlar göçeceg” der.

Topal dev:

“ Sen bu işten vazgeç en iyisi; ben burada bugün için sana ısınacağın gadar ağaç daşırım” diyerek; Köse Dayı’ yı razı eder ve birçok ağacı söker.

Köse Dayı da ağaçlardan birinin dalına oturarak; öbür devlerin yanına gelir. Topal Dev, olanları diğerlerine anlatır. Devler de korkarlar ve onu evine göndermek için uğraşırlar ama başaramazlar. Sonunda Köse Dayı’ yı öldürmeye garar verirler. Büyük bir dağın dibine yatak ederler. Köse Dayı’ yı uyudu sanıp dağı üstüne yıkarlar. Köse Dayı bunu bildiğinden yatağın içine yastığı sokar, gendisi de büyük bir daşın dibine sokulur. Dağların yıkılması durunca; devlerin yanına gider, Devler, Köse Dayı’nın ölmediğini görünce şaşırırlar. “ Arkadaş, gece rahatın eyimiydi ?” diye sorarlar.

Köse Dayı:

“ Ağşam birkaç sıçan mı geçti, çakıl daşı mı döküldü, goçmar mı geçti, bilmem. Başka bişey olmadı, rahatım iyiydi” der.

Devler:

Gocaman gayalar Köse Dayı’yı nasıl öldürmez diye hayret ederler. Köse Dayı’ya “ Arkadaş, evine nasıl gidersin?”derler.

Köse Dayı:

“ Bana bir ala heybe altın verin, omzunuza bindirip götürün o zaman giderim” der.

Total Dev, bir ala heybe altın verir; omzuna bindirip Köse Dayı’yı evine götürür. Köse Dayı’nın garısı, Dev’i görünce gorkar. Fakat Dev’in omzunda gocasını görünce merakla bekler. Dev, Köse Dayı’yı yere indirereg geriye dönerken yolda bir adamla karşılaşır. Adam da Dev’in başından geçenleri öğrenince gülmeye başlar.

Adam:

“ Ulen arkadaş ona Yağarca Köse Dayı derler. Çok güçsüz kelce bir adam, ondan gorkulur mu? Hadi gel altınları geri alalım” der.

Çok yorgun olan Dev, razı olarak Yağarca Köse’nin evine gelir. Derin bir ohh çekince; Yağarca Köse, soğan gazalı gibi havada uçar.

Dev:

Yağarca Köse’nin havada uçtuğunu görünce; “ Ne yapıyorsun?” diye sorar.

Köse Dayı:

“ Babamdan gamla kelce, küd bir bıçacık varıdı, onu arayıp yatırın. Çünkü bulunca seni keseceğim” der.

Bunu duyan dev, korku ile gaçar ve yanibaşında duran öbür adamı da alır. Fakat yolda adam, Dev’in elinden düşer ve ayağının altında ezilir. Yağarca Köse, parayı halen yeyip yatırmış. Onlar ermiş muradına, biz çıkalım kerevetine. (R.Y)

2. Padişah’ın Garıları:

Evel zamanda kırk yaşına girmeyince evlenilmezmiş. Padişah kırk yaşını doldurunca evlenmek istemiş ve hocaya danışmış.

Padişah:

“ Hocam, ben kırk yaşımı doldurdum, izinin olursa evleneceğim” demiş.

Hoca:

“ Hikmetli padişahım, evlenmeg hakkınızdır” demiş.

Bunun üzerine Padişah, kırk gün kırk gece düğün yaparak evlenir. Gerdeg gecesinin sabahı, her şey yolunda iken, Padişah’a düşman cephe açar. Padişah hocaya danışır:

“ Hocam ben Allah’ın emriyle evlendim, gerdeg gecesinin sabahı bana düşman cephe açdı” der.

Hoca:

“ Kan dökmeg sana yakışmaz, bir daha evlen cephe kapanır” der.

Padişah bir daha evlenir, cephe ikiye çıkar. Padişah yine hocaya danışır. Hoca “ Bir daha evlen” der. Padişah evlendiği kız, aslıhu- neslihu dur. Padişah dördüncü kızla evlenince, cepheler kapanır. Olacak ya eyinin ömrü olmaz derler, padişahın dördüncü garısı ölüverir. Cephe yeniden ikiye çıkar. Padişah yeniden hocaya danışır.

Hoca:

“ Senin son garın helalzade Müslüman gızı olduğundan, cepheler kapandı. İlk ikisi ise bozuk süt emmiş, bunun için cephe yeniden açıldı. Sen bana garıların gece nasıl yatıyorlar öğren o zaman cevabını vereceğim” der.

Padişah, bir baksa ki birinci garısı başını ellerinin arasına almış uyuyor. İkinci garısı memelerini sıkıp uyuyor. Üçüncü garısı da ayaklarının arasını tutmuş uyuyor. Padişah bütün bu gördüklerini hocaya anlatır.

Hoca:

“ Bunların hepsi bozuk ganlı, sen vezirinin birini dilenci gılığına sog, aslıhu-neslihu bir gız bulunca vezirlik nişanını göstersiz ve gızı alıp saraya getirsin” der.

Vezir, gel zaman git zaman akşamüstü dar bir vakitte bir gonağın önünden yorgun-argın geçerken bir adama rastlar, selam verir.

Adam:

“ Aleyküm selam, hoş geldin, Allah’ıma bin şükürler olsun, bugün akşam beni misafirsiz goymadı” der.

Dilenci gılığındaki veziri alır, gonağına götürür. Akşam yerler – içerler, sohbet ederler. Vezir, güzel bir gız görür. Bu gız evin teg gızıdır. Bir zaman sonra adamın garısıyla gızı yaddıktan sonra, dilenci “ Sana üç soru soracağım, bunu sabaha gadar bileceksin” der.

1- Evin önü bir ırampa, bu ırampa nahıl çıkılacak?

2- Uzun bir gece, gısaca bir gece nahıl olacag?

3- Gısa bir gece, uzun bir gece nahıl olacak?

Der ve vezirlik nişanını gonak sahibine gösterir. Adam sabaha gadar düşünür, daşınır, gadlen cevap bulamaz. Sabah olur, gızı babasının haline bir baksa ki perişan.

“ Ne oldu baba ?” diye sorar.

Babası:

“ Bişey yog gızım” der. Gızı ısrar edince babası “ Ağşam eve gelen misafir Padişah’ın veziri imiş. Bana şu soruları sordu:

1- Evin önü bir ırampa, bu ırampa nahıl çıkılacak?

2- Uzun bir gece, gısaca bir gece nahıl olacag?

3- Gısa bir gece, uzun bir gece nahıl olacak? Diye bana üç soru sordu. Ben de bilemedim der.

Gız:

“ Aman baba bunda bilmeyeceg ne var” der; şöyle cevaplar.

1- Bir Müslüman, başka bir Müslüman yaren bulursa, evin önündeki ırampa bir düzlüg oluverir.

2- Uzun bir gece yarenle beraber gıscık bir gece oluverir.

3- Gısa bir gece, kötü bir gız ile upuzun bir gece oluverir. Der.

Adam, soruların cevaplarını söyler.

Vezir:

“ Doğru söyle, bunu ailenden hanginiz cevapladı” der. Adam da “ Gızım bildi ” der. Vezir de adama “ Senin gızını Allah’ın emri, Peygamberin gavli ile padişaha isterim, gızını da al, benimle gel” der.

Padişah kırk gün kırk gece düğün yapar. Üç kadını da babalığına teslim eder.

“ Bunları nereye götürürsen götür” der. Adam, garıları alır ve bir derenin kenarına götürür.

“ Ben sizi garşıya teg teg geçireceğim” der.

Göğüslerini sıkı alır, garşıya geçirirken;

“ Padişah seni niye boşadı, doğru söylemezsen seni nehre salıvereceğim” der.

Kadın:

“ Ben hazineden para çalar, başgalarına verirdim. Bir daha hırsızlık yapmayacağım” der. Aynı şekilde bacaklarının arasını tutan kadına sorar.

Kadın:

“ Ben gocamı aldatırdım” der. Adam onu da affeder. Üçüncüsüne de aynı şeyleri sorar.

Garı:

“ Ben dünya milletlerini birbirine düşürürdüm” der. Adam, seni ancag Allah affeder diyereg; gadını nehre bırakıverir.

İki garıyı alarak evine götürür. Gapıda garılara;

“ Birinci gapıdan girişiniz, ikinci gapıdan çıkışınız olur” der.

Garılar bunu duyunca “ Bizi padişah govdu, bir de buradan govulursak bize bakan olmaz” derler. Ve mutlu bir hayat sürerler. Onlar ermiş muradına, biz çıkalım kerevetine.
(M.A)

3. Delice Mehmet:

Evel köyün birinde iki gardaş varmış. Bunlardan küçüğünün adı, Delice Memed’miş. Bu iki gardaş köyün davarını, sığırını güderek yaşayıp yatırlarmış.

Günlerden bir gün akıllı olanı, Delice Memed’e;

“ Gardaş, şu öküzümüzü sad da gendimize yiyeceg, giyecek bişeyler alalım” demiş.

Delice Memed önde, öküz arkada yola goyulurlar. Gel zaman get zaman hayli yol giderler. Gide gide gocaman bir daşın dibine varırlar. Delice Memed bakar ki daşın başında bir goçmar durup yatır.

“ Ulen arkadaş, benim bir öküzüm var alırmın?” der.

Goçmar kafasını zım zım aşağı – yukarı sallar. Delice Memed;

“ Gaç paraya alacaksın?” der.

Goçmarın kafası gene zım zım eder.

“ Öküzü buraya bağlayan mı?” der.

Gafa gene zım zım eder. Delice Memed öküzü bağlar, ağasının yanına döner.

“ Ağa, daşın başında gök başlı bir adam gördüm. Öküz alın mı dedim, gafası zım zım etti. Paran var mı dedim, gafası zım zım etti. Öküzü bağleyem mi dedim, gafası gene zım zım etti. Ben de oraya bağladım” der.

Delice Memed’den akıllı olan ağası:

“ Ulen eşek herif, o senin adam dediğin goçmar” der. İki de tokat atar, öküzü çabuk getir der.

Delice Memed, ağlayarak öküzü bıraktığı yere varır. Bir baksa ki; öküzün boynuzcukları ipde kalmış ve öküzü canavarlar yemiş. Gorkusundan ağasının yanına da gedemez. Şuradan ıgıcık çiğdem söken diye eline bir çivkiycik alarak oturduğu yeri eşelemeye başlar. Eşelerken bir parça gömme çörekle, içi altınla dolu bir güp bulur. Goşarak ağasına:

“ Bir para güpü buldum” der.

Gidip gübü eve getirirler. Köylünün meseleden haberi yoktur. Akıllı olanı sandığın içine saklanır. Köylüler gelip evi aramaya başlarlar. Delice Memed dayanamaz bir osurur, küller ortalığa duman gibi yayılır.

Köylüler:

“ Burada şeytan var” diyerek evi terk ederler.

Daha sonra köylüler, garagola haber veririler. Garagol gumandanı, köye doğru yola çıkar. Akıllı olan ile Delice Memed büyük bir çınar ağacının depesine çıkarlar. Ağabeyinin o anda gapıyı örtmediği aklına gelir.

“ Geç gardaş gapımızı çekiver gel” der.

Delice Memed, gapıyı yerinden söküp omuzlayarak getirir. Gelirken yolda bir leblebi bulur. Gapıyı gören ağası:

“ Eşek herif, gapıyı yerinden sök getir demedim, ört de gel dedim. Allah belanı versin, madem getirmişsin yukarı çıkaralım” der.

Gapıyı yukarı çıkarırlar. Onlar yukarda iken, çınar ağacının dibine garagol gumandanı ve bir sürü adam gelir. Yemek yerler, sağdıçları olan Arap uşağı da hizmet eder. Ağası ile Deli Memed’de acıkırlar. Bakarlar ki adamların çekip gideceği yok; ne yapalım, ne edelim diye düşünürler.

Delice Memed:

“Ağa ben bir leblebi buldum yarısını sana vereyim” der.

Bir müddet daha beklerler, adamların gideceği yok.

Delice Memed:

“ Ağa benim osurasım geldi” der.

Ağası:

“ Olmaz gardaş görürler” der.

Delice Memed:

“O zaman yarımca leblebimi ver” der.

Ağası:

“ Allah belanı versin, osurursan osur” der.

Delice Memed bir osurur, aşağıdakiler hava gürlledi sanırlar. Bir zaman sonra Delice Memed:

“ Ağa benim işeyesim geldi” der.

Ağası:

“ Gardaş işeme görürler” der.

Delice Memed:

“O zaman yarımca leblebimi ver” der.

Ağası:

“ Allah belanı versin, işersen işe” der.

Delice Memed bir işer, aşadakiler hava çilenmeye başladı sanırlar. Bir zaman sonra, Delice Memed:

“ Ağa golum yoruldu gapıyı bırakacağım” der.

Ağası “ Olmaz gardaş görürler” der.

Delice Memed:

“O zaman yarımca leblebimi ver” der.

Ağası:

“ Ulen Allah belanı versin, bırakırsan bırak” der.

Delice Memed gapıyı bırakıverdi miydi aşağıdakiler, “ Arkadaşlar gök göçüp gelir, canınızı gurtarın” derler ve arkalarına bakmadan gaçarlar. Daha sonra Delice Memed ile gardaşı aşağıya inerler, sofraya oturup bir güzel garınlarını doyururlar. Garagol gumandanı ne olup, ne olmuyor diye öğrenmeg ister ve sağdıçını gönderir. Sağdıç bir baksa ki; iki gişi yemek yeyip yatır.

Delice Memed:

“Gel arkadas sen de ye” der.

Arap sağdıç oturur, yemeg yemeye başlar. Delice Memed bir ara;

“ Ulen arkadas dilinde gıl var, dilini çıkar da gılı alayım” der.

Arap uşığı dili çıkarınca; Delice Memed, Arabın dilini kökünden kesiverir. Uşak, ağzı gan, revan içinde gumandanın yanına gelir. Oradakiler korkuyla ne olduğunu sorarlar. Uşak “ lö lö lö ...” der.

Gumandan:

“Kimi gördün, kim ne yaptı?” diye sorar. Uşak yine “lö lö lö ...” diye garip sesler çıkarır. Gumandan “ Burası çok uğursuz bir yer” der ve yanındakileri de alarak hızla geri döner.

Delice Memed ile gardaşı, parayı halen yeyip yatırlarmış. Onlar ermiş muradına, biz çıkalım kerevetine. (Y.Y)

4. Höccemci:

Evvel zamanın birinde bir köye kervan gelir. Kervancı yükünü yıktı mıydı, kervandaki bütün develer birer ikişer dağa çıkarlar. Kervancı çaresiz orada duran bir adama:

“ Arkadaş benim kervanım birer ikişer dağıldı, şimdi ne yaparım nerelere giderim” diye yakınmaya başlar.

Olacak ya meğer yakındığı adam höccemciymiş.

Höccemci:

“ Arkadaş ben senin derdine çare bulurum. Sen şimdi üzülme, soğuklar gelsin, sineklerin zoru geçsin o zaman eline bir dutam ot alıp, mahallenin arasında şöyle, hoş hoş diye çağırdın mı, bütün develerini toplar, yükünü yükletir gidersin” der.

Kervancı, sineklerin zoru geçince develerini bir dutam otlar bir bir toplar, yükünü yükler ve yola düşer.

Bir gün padişahın hazinesi yarılr. Padişah ne yaptıysa hırsızları bulamaz.

Padişah:

“ Hazinemi bulana istemediği kadar altın vereceğim” diye ülkenin dört bir yanına haber salar.

Bu haberi kervancı da duyar ve padişahın huzuruna çıkarak:

“ Efendim falanca köyde bir höccemci var, gayıbdan hükmedörür” der.

Başından geçenleri bir bir anlatır. Padişah tez haber salar ve höccemciyi getirdir. Höccemci baksa ki; gurtuluş yog, iş olacag gibi değil:

“ Padişahım bana kırk gün müddet ver, her gün bir gaz gıztartması gönder amma bulunduğum odaya hiç kimse ayak basmasın” der.

Kısa zamanda sarayda bulunan hırsızlar da höccemcinin geldiğini haber alırlar. Hırsızlar büyük bir merak içinde:

“ Acaba bilebilecek mi?” diye höccemciyi yan odadan dinlemeye başlarlar.

Höccemci,“ Eğer ben padişahın kaybolan hazinesini bulamazsam kelim kesilecek” diye gara gara düşüncelere dalar. Gendisine birinci gün güzel bir gaz gıztartması gönderilir. Höccemci gaz gıztartmasını afiyetle yer ama gorkusundan etin dadını bile alamaz.

“ Getti biri” der.

Höccemciyi yan odadan dinleyen hırsız;

“ Eyvah beni bildi” diyerek öbür hırsızların yanına varır.

Arkadaşları:

“ Seni nasıl oldu da bildi ?” diye sorarlar.

O da “ Geddi biri” dedi der. İkinci gün bir başka hırsız dinlemeye gelir. Höccemci gaz gıztartmasını yedikden sonra:

“ Geddi biri daha” der.

Höccemci üçüncü gün “ Getti biri daha” der. Dördüncü gün höccemci “Otuz altı galdı” der. Böylece günleri geçer ama hırsızları bulamaz. Gırkıncı gün hırsızlar gelir:

“ Aman biz ettik sen eyleme, bizi affet, sana altını gömdüğümüz yeri söyleyeceğiz” derler. Höccemci şaşırır amma şaşırdığını da belli etmez. Meğer bunlar, padişahın hazinesini

yan, kırk hırsızmış. Höccemci gendisine verilen günleri sayarken, hırsızlar da gendilerini bildiğini sanmışlar. Höccemci altının yerini öğrendikten sonra, hırsızlara:

“ Sizleri affettim ama bir daha böyle bir şey yapmayın” der.

Höccemci kırkinci günün akşamı:

“ Padişahım altınlar falanca daşın altında gömülü, gidip çıkaralım” der.

Padişah, adamları alarak höccemcinin gösterdiği daşın dibini gazdırır. Baksa ki; altınlar orada. Höccemciye:

“ Bunların yarısını haggeddin” deyip altınların yarısını verir.

Höccemci artık sarayın bir parçası olmuştur. Bir gün padişahla ava çıkarlar. Padişah, höccemci görmeden bir çekirge yakalar ve höccemciye:

“ Elimdekinin ne olduğunu bilersen, sana gızgardeşimi vereceğim” der. “Eğer bilemezsen kelleni kestireceğim” der.

Höccemci gendi gendine “ Bir atlarsın çekirge, iki atlarsın çekirge, üçüncüde..” demeden padişah “ Tamam bildin” der ve elindeki çekirgeyi bırakır. Höccemci de üçüncüde “ Bog atlarsın çekirge” demeden dilini tutar ve ömrünün sonuna kadar mutlu yaşar. Onlar ermiş muradına, biz çıkalım kerevetine. (Çağlar 1994: 78)

5. Yağarca Mehmet

Evvel zamanda bir garı varmış. Garı, gocasından habersiz gırığı ile oynaşmış. Yağarca Memet garının evine gider, gocasını sorar, garı, gocasının çalışmaya gittiğini söyler. Yağarca Memet, garının gırığını görür:

“ Bu adam kim, burada ne işi var?” diye sorar.

Garı:

“ O benim misafirim, beni ziyarete gelmiş” der.

Durumu çakallayan Yağarca Memet sesini çıkarmaz.

Bir ara garı yumurta bişirmeye gider, yağı tavaya koyar. Bakar su yog, koşarak suya gider. Bu arada garının misafiri horlayarak uyuya kalır. Yağarca Memet, tavada gaynayan yağı adamın boğazına dökerek öldürür. Kendisi de ceviz sandığının üstüne oturur. Garı suyu getirir, yumurtayı bişirir, misafirini çağırır, ama Yağarca Memet'i çağırmaz. Misafir ise sofraya bir türlü gelmez. Meraklanan garı misafirinin yanına gider.

“Galg- malg” der; adam galkmaz. Baksa ki, adam ölmüş.

Yağarca Memet:

“ Sen adamı öldürdün, gocan gelince söyleyeceğim” der.

Garı:

“ Etme eyleme, gocam beni öldürür” der.

Yağarca Memet:

“ Bana biraz para verirsen sana yardım eder, bu adamı ortadan kaldırırim” der.

Garı razı olur. Yağarca Memet, adamı evin kapısının önüne oturtur. Ağzına bir lüle verir ve lülenin içine kömür koyar. Garı gorkudan dışarı bile çıkamaz. Evin sahibi gelir. Kapıdaki adamı görünce şaşırır. Gene de Allah’ın selamını vermek için:

“ Selagmün aleyküm” der, ses yog, tekrar “selagmün aleyküm” der, ses yog. Sinirlenir ve gazmanın sapını adama vurur. Adam yere yığılır.

Yağarca Memet:

“ Arkadaş sen ne yaptın? O benim babamdı, gulağı sağırdı, sen onu nasıl öldürürsün” der.

Adam gorkudan;

“ Aman arkadaş, ben ettim sen eyleme, bu adamı götür, beni asarlar ne istersen vereyim” der.

Garısı olanları içerden duyar ama bir şey söylemez. Çünkü Yağarca Memet’in, o adamın gırığı olduğunu söylemesinden gorkar. Yağarca Memet adamdan birhayli para alır. Eşeğin üstüne adamı bindirir, dah cık cık, dah cık cık yola koyulur. Gel zaman get zaman yolda düven süren bir adam görür. Adam ağacın altında dinlenirken, Yağarca Memet, eşeğin üstündeki ölü adamı düzeltir. Ağzına da daha önceki gibi bir lüle ateşler. Eşegi çeçe goyuverir. Gendisi de çalıların arkasına saklanır ve beklemeye başlar.

Ağacın altında dinlenen harmancı, eşeğin çeçten yediğini görünce;

“ Arkadaş görmüyor musun, eşeğin çeçi yiyor” der.

Eşeğin üstündeki adam heç aldırış etmez. Harmancı gene bağırır, adamın aldırış ettiği yog. Sinirlenerek yabayı adama bir vurur.

Yağarca Memet:

“ Ulen ben su dökmeye gettiydim, sen babamı öldürdün ha, seni şikâyet edeceğim” der.

Hapise girmekten çok korkan harmancı:

“ Aman arkadaş, ben ettim sen eyleme, sana gırk gatır yükü buğday vereyim, benim yakamı bırak” der.

Yağarca Memet’in evine gırk gatır yükü buğdayı yıkar. Yağarca Memet oradan da adamı alır ve yola koyulur. Gel zaman get zaman, bir gasabaya varır. Gasabada namaza getmekte olan bir dükgancının, gapısına adamı goyar. Ağzına lüle vererek oturdur, gendisi de dükganda ne gadar eşya varsa gırar ve bir başga dükganın köşesine sokulur. Dükgancı

namazdan gelince; bir bakar ki, dükkan talan edilmiş. Sinirlenerek dışarı çıkar. Adamın birisi dükkanın gapısına oturmuş lüle içiyor. Sinirlenerek adama dekme- tokat girişir. Adam yere yığılır galır. Yağarca Memet goşarak gelir.

“ Ulan arkadaş sen benim babamı nasıl öldürürsün, seni şikâyet edeceğim” der.
Dükgancı:

“ Ben ettim sen eyleme, bu dükkan senin olsun” der.

Yağarca Memet dükkanı da alır, çok zengin olur. Halen de yaşayıp yatırmış. Onlar ermiş muradına biz çıkalım kerevetine. (R.Y)

6. Derbeder Oğlanla Koçmar Keler:

Evvel zamanda, pire berber, deve tellal iken, köyün birinde bir koca karı ile iki oğlu birlikte yaşarlarmış. Oğullarından biri çok kurnaz diğeri ise derbedermiş. Kardeşler bir gün malları bölüşmeye karar vermişler. Bu iki kardeşin inekleri, öküzleri, keçileri, koyunları varmış. Derbeder olan küçük kardeş:

- Bu malları nasıl bölüşelim? Elden adam getirsek yevmiye ister demiş.

Diğerkardeş:

- Bir hanımız var, bir han daha yaptıralım. Hayvanları salalım, hanlardan birine gidenleri sen al, öbürüne gidenleri de ben alayım, demiş.

Tam o sırada hayvanlara büvelek musallat olur ve hayvanları hepsi sağa sola kaçırlar. Derbeder olan, benim hana girenleri gidip alayım diye hana varır. Bir de bakar içinde sadece koca öküz var. Kendi kendine; bir öküze mi çoban duracağım, gidip pazarda satayım, demiş. Öküzün başına bir ip bağlayıp pazarın yolunu tutmuş. Yolda taşın üstünde gezinen koçmar keleri görmüş.

- Hoyn! Koçmar keler bu öküzü alın mı?

Keler başını sallamış.

- Hoyn! Koçmar keler sana deyom, benim öküzü alın mı?

Keler gene başını sallamış.

- Bin liraya versem alın mı?

Keler gene başını sallamış.

- Bir hafta sonra gelsem parasını verin mi?

Keler gene başını sallamış. Derbeder oğlan öküzü taşın önüne bağlayıp, köyüne dönmüş. Bir hafta on gün geçmiş. Keler parayı getirmeyince; varıp kelerden parasını isteyeyim, bu dürzü paramı vermeyecek demiş. Yola düşmüş, öküzü bağladığı taşın yanına varmış. Bir de bakmış ki öküzün sadece kemikleri kalmış, keler de üstünde gezinirmiş.

- Hoyn keler! Öküzü kurda çakala yedirdin bir de parasını vermezsin ha, demiş.

Yerden bir taş alarak kelerin kafasına bi salmış, kelerin kafasına küt diye çarpmış.

- Yerin dibine de girsen yuvandan çıkarıp yine paramı alacam, demiş.

Köyüne dönmüş, bir kazma alıp gelmiş. Kelerin yuvasına bi vurmuş, kazma bir yere takılıp kalmış. Bir de bakmış ki içi sarı lira dolu bir kazan. Hem bu kadar paran var, hem de benim paramı vermezsin diye düşünerek kazanı eve götürmüş. Evde kardeşi altın dolu kazanı görünce:

- Gel birader bunu da bölüşelim, demiş.

- Olmaz sen de sat hayvanlarını pazarda, demiş.

Derbeder oğlan altınları kileyle ölçeyim diyerek, komşudan kile istemeye gitmiş.

- Komşu bana bir kile ver. Altınlarıölçeceğim, demiş.

Kadın, bu salak altını nerden buldu ki diye kendi kendine söylenmiş. Hemen kilenin altına bal mumu sıvayıp vermiş. Oğlan altınlarıölçerken kilenin altına birkaç altın yapışmış. Kadın bu altınları görünce acaba nasıl bu altınları ele geçirebilirim diye plan kurmaya başlamış. Oğlan bunu fark etmiş. Bir gün kadına:

- Anam öldü, ocağa ateş yakıp kazanı üstüne vurdum, sen de gel demiş.

Kadın kazanın başına gelince başından bir bastırmış, kadın kazana düşüp ölmüş. Oğlan da ayağına bir ip bağlamış, mezarlığa kadar sürükleye sürükleye götürmüş. Götürürken sadece kemikleri kalmış. Oğlan da altınlarıyla mutlu bir hayat sürmüş. (K.B)

7. Çoban İle Hırsız:

Bir köylü vatandaş eşeğine biner, koçunu da eşeğin arkasına bağlar. Koçun boynuna da bir çan asar yola düşer. Yol kenarında bulunan üç hırsız kafadar aralarında konuşmaya başlar, birincisi:

“Ben bu koçu çalacağım” der.

İkincisi:

“Sen koçu çalarsan ben de adamın altındaki eşeği çalacağım” der.

Diğer üçüncüsü ise:

“Siz onları çalarsanız ben de adamın üstündeki sırtı çalacağım” der.

Bu konuşmalarla hırsız üç kafadar iddialaşmışlar. Birinci hırsız habersizce yaklaşır, adama görünmeden koçun ipini çözer kaçar. Biraz sonra ikinci hırsız adamın karşısına çıkar, sorar:

- Amca nereye gidiyorsun? Adam cevap verir:

- Pazara gidiyorum.

Hırsız sorar:

- Niye gidiyorsun?

Adam cevap verir:

- Koç satmaya.

Hırsız sorar:

- Hani nerede koç?

Adam arkasına bir bakar koç yok.

Adam:

- Amcam şu merkebi tut, ben koçu arayayım der ve koçu aramaya çıkar. İkinci hırsız da merkebi alır kaçar. Adam merkebin yanına gelir. Koçu bulamaz. Bakar merkep yok, adam da yok yayan bir şekilde üzüntülü üzüntülü yoluna devam ederken, kuyu başında ağlayan bir adam görür. Ağlayan adam üçüncü hırsızmış.

Adam, kuyunun başına varır sorar:

- Amcam niye ağlıyorsun?

Hırsız cevap verir:

- Aaaah amca çok param vardı bu kuyuya düşürdüm, alamıyorum. Geçimimi temin edecek paraydı, bana yardım et de şu parayı alalım, der.

Adam soyunur, çamaşırlarını kuyunun başında bırakır, kuyuya iner inmez, üçüncü hırsız da adamın çamaşırlarını alır kaçar. Adam kuyunun içine bakar hiçbir şey yok, su da yok. Kuyunun içinden çıkar bir bakar, ne adam var ne de çamaşırları. Çırılçıplak kalakalır. Etrafına bir bakınır, az ileride bir tehnel ağacı görür. Ağacın az ilerisindeki evin bahçesinde bir kadın bir şeylerle meşgul oluyormuş. Adam yavaşça ağacın arkasına varır kadına seslenir:

- Bacı bacı, ben Hacı Veli'nin yanından geliyorum (Hacı Veli kadının ölen ilk kocasının adımıyş). Çırılçıplağım bana bir giyecek çamaşır ver sırt örtüsü ver, demiş.

Kadın:

- Gel amca gel, demiş. Adama çorba pişirim yedirmiş, üst baş verip giydirmiş. Adam doyunca;

“Ben tekrar öbür tarafa gideceğim. Hacı Veli'ye bir şeyler göndermeyecek misin?” demiş.

Kadın iki büküm ekmek ve biraz para vermiş. Adam emanetleri alır yola düşer, bir süre sonra kadının ikinci kocası eve gelir.

- Karı ne var ne yok diye sorar.

Kadın cevap verir:

- Herif ne olacak, benim Hacı Veli'nin arkadaşı geldi, şu kadar para, iki büküm ekmek, üst baş verdim yolladım, der.

Kocası sorar:

- Nereye gitti?

Kadın cevap verir:

- Şu yöne doğru gitti der.

Kocası:

- “Hanım bana çizmemi getir, tüfeğimi ver, kıratı da hazırla çabuk” der.

Çizmeyi giyer, tüfeği omuzlar, kırata da biner adamın peşinden gider. Bu arada adam: “Hüyt, hüyt!” diye koyun güden çobanı görür görmez:

“Hoyn çoban gardaş, şu arkamdan gelen atlı efe sana geliyor, aman kepeneği bana ver sen ağaca çık saklan” demiş.

Adam kepeneği almış giymiş, başlamış koyun otlatmaya. Esas çoban da saklanmak için ağaca çıkmış. Atlı gelmiş.

“Hoyn çoban bu tavra gelen adam nereye gitti” demiş.

O da ağacın başını gösterivermiş. Atlı hemen attan inmiş. Çizmeyi çıkarmış, tüfeği omzundan çıkarmış, atı da adama tut demiş, ağaca tırmanmaya başlamış. Esas çoban da başını ağaca vurmuş, ne sana yarasın ne bana yarasın diye. Bu ara bir de aşağıya bakarlar. Adam çizmeyi giymiş, tüfeği kuşanmış, ata da binmiş kaçıyor. Eyvahlar olsun demişler. Meseleyi anlarlar ama iş işten geçmiştir. Ne yapsın ağaçtan iner, eve döner.

Karısı:

- E herif ne yaptın?

Adam:

- Hacı Veli'nin arkadaşına dayanamadım, külahı verdim, çizmeyi verdim, tüfeği verdim, kır ata da bindirdim, var biraz da sen kullan dedim de yollayıverdim, der. (Y.Y)

B. EFSANELER:

Kaynağını geçmişteki olaylardan, kişilerden ve yerlerden alan, inandırıcılık yönü bulunan ancak olağanüstü olaylara da yer veren ve halkın hayal dünyasında biçimlenerek oluşan, metinlere efsane denir. Efsanelerin temelinde inanç unsuru vardır. Anlatılan olayların gerçek olduğuna inanılır. Bu yüzden insanların hayal dünyalarını zenginleştiren bir türdür.

Efsaneler konularını, geleneklerden, göreneklerden insanların hayat tarzlarından ve dini inanışlardan alır.

“Aslı Farsça olan “Efsane” kelimesi, dilimize oradan girmiştir. Bu tür, Arapça’da “Usture” kelimesi ile karşılanmaktadır. Ayrıca dilimizde dini efsaneler için “Menkabe” kelimesi de kullanılmaktadır. Batı dillerinde bu kelimelerin karşılığı olarak Latince Legendus kökünden gelen terimler kullanılmaktadır. İngilizce’de Legend, Fransızca’da Legende, Almanca’da Legende ve Sage, İtalyanca’da Leggenda ve İspanyolca’da Leyanda gibi. Yunanca’da ise mythe/mythos kelimeleri bu türün karşılığı olarak kullanılmıştır.” (Karadavut 1992: 17).

Anadolu Türkleri arasında efsane, menkabe, esatir, ve mitoloji terimleri yaygınlık kazanmıştır. Anadolu dışında yaşayan Türklerden Azerbaycan esatir, mit, efsane; Türkmenlerde epsana, rovayat; Özbeklerde efsane, rivayat; Karakalpaklar’da epsane, legenda, anız, anız-engime, epsane- hikayet, Başkurtlar’da rivayat, legenda; Kırım Tatarları’nda efsane, Kazan Tatarları’nda rivayat, legenda, ekiyet, beyt vb. terimler efsane karşılığı olarak kullanılmaktadır. (Ergun 1997: 1).

Saim Sakaoğlu bu türe ait özellikleri şu şekilde sıralamış ve arkasından taş kesilme motifi olan efsanelerin tasnifini yapmıştır:

- a) Şahıs, yer ve hâdiseler hakkında anlatılırlar.
- b) Anlatılanların inandırıcılık vasfı vardır.
- c) Umumiyetle şahıs ve hadiselerde tabiatüstü olma vasfı görülür.
- d) Efsanelerin, belirli bir şekli yoktur; kısa ve konuşma diline yer veren bir anlatıdır (Sakaoğlu 1992: 10).

Saim Sakaoğlu taş kesilme motifi olan efsanelerin tasnifini ise şu şekilde sıralamış ve bu aşamadan sonra birkaç yüz efsane daha derlense dahi bu tasnifin yeterli olacağını belirtmiştir.

- Aşk,
- Zor durumdan kurtulma,
- Saygısızlıklar,

- Kötü huylar
- Hızır ve insanlar
- Değişik taş kesilmeler,
- Eksik anlatılanlar. (Sakaoğlu 1980: 65)

Pertev Naili Boratav, efsaneler üzerine bir tasnif yapmış ve efsaneleri konu alanlarına göre ayırmıştır.

- a. Yaradılış efsaneleri;
 - Oluşum ve dönüşüm efsaneleri
 - Evrenin sonunu anlatan (mahşer ve kıyamet günlerini) anlatan efsaneler;
- b. Tarihlik efsaneler
- c. Olağanüstü kişiler, varlıklar ve güçler üzerine efsaneler
- d. Dinlik efsaneler.(Boratav 1995: 100)

Bölgemizde yapmış olduğumuz derleme çalışmaları neticesinde efsanelerle diğer türlerin karıştırıldığını; özellikle de masalla efsane arasında ayırım yapılamadığını tespit ettik. Bu konuda Pertev Naili Boratav, konuları masallarla ortak olan efsanelerin de bulunduğunu belirterek şunları söylemiştir: “ Efsane, kendine özgü üslubu, kalıplaşmış kurallı biçimleri olmayan, düz konuşma dili ile bildirilen bir anlatı türüdür. Halk edebiyatının herhangi bir türünden ürünlerce (masal, hikaye, destan, türkü) konu olarak benimsendiği zaman, ya da bir parça halinde yapı gereci olarak kullanılınca, içine girdiği türün üslup ve biçim niteliğini kazanır. Kısallığı ve nesirle anlatılmış olması sonucu efsane, en çok masalla karıştırılabilir. Ama yukarda belirttiğimiz niteliğinden başka efsaneyi masaldan ayırt etmeye yarayan bir özellik de, onun sonunun acıklı bitmesi (zorunlu değilse bile) olağandır; buna karşılık, biliyoruz, masal her zaman sonu tatlıya bağlayan bir anlatı türüdür. (Boratav 1995: 99)

Bu açıklamalar neticesinde Gazipaşa'dan derlemiş olduğumuz beş efsaneyi aşağıda veriyoruz. Bu efsanelerden “Kıbrıs savaşı İle İlgili efsane” tarihlik efsaneler gurubuna, “ Delik Taş, Yusufçuk Kuşu, Deniz Kızı ve İki Kadın ” efsaneleri, Olağanüstü kişiler, varlıklar ve güçler üzerine anlatılan efsaneler gurubuna girmektedir.

1. Delikli Taş Efsanesi:

Gazipaşa'nın Güney köyünde, denizin içinde Deliktaş adı verilen bir koy bulunur. Hasta olan bütün çocukların denizin içersinden o delik taşın altından geçirerek iyi olacağına; aynı zamanda çocukların üzerinde şeytan varsa bu taşın altından geçirildiği zaman iyi olacağına inanılmaktadır. (A.U)

2. Deniz Kızı Efsanesi:

D 400 karayolundan şehir merkezine doğru gelindiğinde; artık Gazipaşa'nın sembolü haline gelmiş olan, elinde güneş tutan denizkızı heykeli bulunur.

Denizkızı, yarı insan, yarı balık mitolojik bir kahramandır. Denizkızının yarı insan yönü, her zaman yeryüzüne çıkma özlemi taşır. Güneş ise özgürlüğü sembolize eder. Denizkızı da yeryüzüne Gazipaşa'da çıkar ve özgürlüğü yakalar.(Özkaya 2002: 41)

İlçemizde anlatılan denizkızı efsanesi şu şekildedir:

Deniz kenarına balık tutmaya giden bir genç, denizden çıkan bir balık kız görür. Kızın güneşi andıran sarı saçları beline kadar uzanmaktadır. Genç adam bu güzellik karşısında önce şaşırır, sonra toparlanarak kızı evine getirir. Kız konuşma bilmemektedir. Genç adam balık kızla evlenir, bir de çocukları olur. Fakat kız hala konuşamamaktadır. Genç koca, konuşması için eşine baskı ve işkence yapmaktadır. Denizkızı bu acılara dayanamaz ve çocuğunu da bırakarak denize geri döner.

Bu kez genç, çocuğun bakımını yapamaz. Onu da alarak her gün denize gider. Eşine seslenir. Balık kız denizden çıkar, çocuğunu emzirir ve geri döner.

Bir başka gün deniz kenarına gelen genç, denizkızını sudan çıkmış ve kendisini beklerken bulur. Çocuğunu emzirir ve konuşmaya başlar. Eşine çok öfkeli. “ Senin suyun kırkına kadar zengin, mamur, kırkıktan sonra yoksul, heder olsun” der ve sularda kaybolur.

Bu sülalenin efsanedeki gibi bir durumla karşılaşp karşılaşmadığı bilinmez, ama böyle bir söylence ilçede söylenmektedir. (A.U)

3. İki Kadın Efsanesi:

Zamanın birinde, Gazipaşa Bıçkıcı çayı üzerinde daha köprü yokken, iki kadın her gün birbirleriyle çekişirlermiş. Köprü olmadığı için karşı tarafa da geçemiyorlarmış. Yine bir gün böyle çekişirlerken adamın biri kadına “Sen hiç seslenme, o söylensin dursun, sonra o da susar.” demiş. Karşı taraftaki kadın başlamış bağırıp çağırmaya. Bir müddet böyle bağırdıktan sonra bakmış karşıdan ses gelmiyor. Buna iyice sinirlenip daha da hırslanmış ve karşıdaki kadına vurmak maksadıyla ırmağa doğru yürümüş. Hırslıdan ırmağa yürüyen kadın yüzme bilmediği için boğulmuş. Bu gün o kadının boğulduğu yere “Kadın Boğulduğu” denilmektedir. (O.U)

4. Kıbrıs Savaşı İle İlgili Efsane:

Kıbrıs savaşında, Kıbrıs'taki hedefleri vurmak için Antalya'dan bir uçak kalkar. Bir müddet sonra pilot yanında aksakallı bir ihtiyar görür. Pilot şaşırır, bu adam uçağa nerden bindi, diye. Pilot hedefini bombalayıp dönmeye hazırlanırken yanındaki aksakallı ihtiyar “Dönme evladım, öteki hedefleri de bombala.” der. Pilot yakıtının biteceğini söyler. Aksakallı ihtiyar “Yeter evladım, sen öteki hedefleri de vur.” der. Pilot diğer hedefleri de vurur, bitmesi gereken yakıtı bitmeden Antalya'ya geri döner. O aksakallı ihtiyarın ermiş veya Hz. Hızır olduğuna inanılmaktadır. (K.B)

5. Yusufçuk Kuşu Efsanesi:

Bir anne çocuğunu ormanda gezdirirken, çocuğunu kaybetmiş. Ne kadar aradıysa da bulamamış. Fakat Allah'a yalvarmış. “Allah'ım beni kuş yap, bu ormanda uçarak çocuğumu arayayım” demiş ve kuş olup ormanda çocuğunu aramaya başlamış. Çocuğu “Yusufçuk, Yusufçuk” diye ararken, o kuşun adı Yusufçuk olarak kalmış. (A.U)

C. FIKRALAR:

Fıkralar, insanları güldüren ve insanlara ders vermeyi amaçlayan halk anlatmalarındır. İnsanlar, günlük hayatın sıkıntılarından kurtulmak ve bir an olsa bile neşelenebilmek için bol bol fıkralara başvururlar. Halk anlatmaları içerisindeki türlerden, günlük hayatta en çok kullanılan tür fıkralardır.

Sözlü edebiyat ürünlerinden olan fıkraların kendine özgü bir yapısı vardır. Sade, açık ve anlaşılır bir anlatım özelliğine sahip olan fıkralar, dinleyicileri güldürmelerinin yanında onları gülerken düşündürmeyi amaçlar. Günlük hayatta karşılaştığımız olayların birçoğu fıkraların konusu olabilir.

Saim Sakaoğlu fıkrayı “ Fıkra, bence gülen bir kelimedir, bir kavramdır.” (Sakaoğlu 1992b: 5) şeklinde tanımlarken; Dursun Yıldırım ise “Malzemesi dile dayanan sözlü edebiyat mahsulleri arasında şekil ve muhteva bakımından kendine has karaktere sahip müstakil edebî bir türdür.” şeklinde bir tanımla fıkrayı açıklamıştır. (Yıldırım 1999: 1)

Fıkra, halk edebiyatımızda ilmî bir terim olarak, halkın yarattığı realist, küçük ve güldürücü hikâyeler için kullanılmaktadır. “Türkiye dışındaki Türk boylarında bu mahsullere, Kırım'da, Kozan'da, Azerbaycan'da, Türkmenistan'da, Özbekistan'da ve Uygurlar'da *Latife*, Kazakistan'da *erteke*, *anız*, Irak Türkmenleri (Kerkük, Musul) arasında *nükte*, *fıkra* adı

verilmekte ve bizdeki *fıkra* ile eş anlamda işletilmektedir. Ayrıca Türkmenlerde *yomak*, *değişme* ve *şorta söz* gibi tabirlere de rastlanmaktadır.” (Yıldırım 1999: 4).

Fıkralarda anlatılan tipler, toplum içinde bir tek kişiyi temsil ediyor gibi gözüke de aslında artık o topluma mal olmuş ortak bir düşüncenin sembolünü temsil etmektedir. Bu tiplerin tasnifi de birçok kişi tarafından yapılmıştır. Dursun yıldırım fıkralardaki tipleri genel olarak şöyle tasnif etmiş ve bu tiplerin de kendi içinde alt guruplara ayrılabilceğini belirtmiştir:

- Ortak şahsiyeti temsil yeteneği kazanan ferdi tipler.
- Zümre tipleri.
- Azınlık tipleri.
- Bölge ve yöre tipleri.
- Yabancı tipler.
- Gündelik tipler.
- Moda tipler. (Yıldırım 1999: 24)

Pertev Naili Boratav ise fıkralarda bulunan tipleri de göz önünde bulundurarak fıkraların çeşitlerini belirlemiş ve şöyle tasnif etmiştir:

1. Kişileri belli halk tipleri olan fıkralar.

- Ünlü adlar taşıyan ve gerçekten tarihe mal olmuş sayılan kişilerdir:

Bekri Mustafa, İncili Çavuş gibi

- Özel adlarla anılmayıp bir toplum zümresini temsil eden kişilerdir:

Bektaş, Tahtacı, Yörük gibi

2. Belli bir topluluk tip, ünlü bir kişi söz konusu olmaksızın, ortadan insanların güldürücü maceralarını konu edinen fıkralar:

Karı-koca, çocuklarla ana-baba, uşak-efendi, asker-subay vb. hikâyeler gibi. Şaşırtıcılığı ve eğlendiriciliği, sadece açık saçık olmaktan gelen fıkralar da bu bölüme girer. (Boratav 2000: 106-107)

Derleme yaptığımız Gazipaşa bölgesinden 21 fıkra derledik. Bu fıkralar aşağıda alfabetik olarak verilmiştir. Derlemiş olduğunuz fıkralarda Boratav’ın tasnifine göre, “ kişileri belli halk tipleri olan ve özel adlarla anılmayıp bir toplum zümresini temsil eden tiplere rastlayamadık. Fıkraların hepsini, belli bir topluluk, ünlü bir kişi söz konusu olmaksızın, ortadan insanların güldürücü maceralarını konu edinen fıkralar kısmında değerlendirmeyi uygun gördük.

1. Adana'nın Valisi

Biloslular'ın ekinliğine bir deve girmiş. Daha önce hiç deve görmeyen köylüler, korkularından devenin yanına yaklaşamıyorlarmış. Deve, ekinleri yediği halde köylünün hiçbirisi yanına gidip deveyi tarladan çıkarmaya cesaret edememiş.

Bakmışlar ki böyle olmayacak. Başka köyden birinin yanına gitmişler; durumu anlatarak yardım istemişler. Diğer köylü de Bilos'a gitmeye üşendiğinden:

“ Taşa dutun, sopalarla kovalayın, kaçır o” demiş.

Biloslular tekrar tarlanın başına gelmişler, bırakın taş atmayı, sopayla kovalamayı, deveye gözükmemek için saklanarak köye geri gelmişler. Diğer köylüler:

“ Ne yaptınız, çıkarabildiniz mi o şeyi tarladan? ” diye sormuşlar.

“ Nereye çıkacak o ya! Yerden alıp gökte yiyor, ya Adana'nın valisi ya da Goca Allah'ın kendisi” demişler. (M.Y)

2. Büyük Taş

Bilos köyünün tam üstünde büyük bir kaya varmış. Kaya öyle bir yerde duruyormuş ki bütün köylüler, bir gün taşın yuvarlanmasından ve köyün üstüne gelmesinden korkuyorlarmış.

Köylüler toplanmış ve kayayı olduğu yerden kaldırmaya karar vermişler. Ne yapalım, ne yapalım? Diye düşünürlerken; içlerinden biri:

“ Kayanın üstüne yağ dökelim, köyün köpeklerine yalatalım, böylece köpekler, taşı da yalayarak bitirir” demiş.

Köylülerin hepsi birleşmiş, köyde ne kadar yağ bulabildilerse taşın her tarafına sürmüşler. Köyün bütün köpeklerini de götürmüşler; ancak köpekler yağı yalamış, taş olduğu yerde kalmış.

Taş olduğu yerde kalınca, akıllı Biloslu'nun biri, yeni bir fikir ortaya atmış:

“ Siz bana eski çullardan birini getirin, ben çulu üstüme örtüp bekleyeyim. Siz yukardan taşı yuvarlayınca ben birden önüne çıkar taş korkuturum; taş başka tarafa gider ” demiş.

Biloslu'lar hep beraber taşı yuvarlamaya gitmişler. Akıllı Biloslu üzerine çulu iyice sarmış, taşın biraz aşağısında beklemeye başlamış.

Köylüler zor bela taşı yuvarlamışlar. Aşağıda bekleyen Biloslu taş tam üstüne geldiği anda önüne çıkıp:

“ höööhhhhh, höööhhhh” demiş. Taş adamı da ezip geçmiş. (M.Y)

3. Daha Kızmadım

Hatipoğlu, Zeytinada'da Ali Baba'nın yanına çalışmaya gitmiş.

Ali Baba:

“ Biz bu tarlayı süreceğiz emme benim biladerler beni dövmeye gelirler sen beni kurtarır mısın?” diye Hatipoğlu'na sormuş.

Hatipoğlu da:

“ Sen karışma! Ben bir kızarsam saldığımı denize indiririm” demiş.

İşe başlarlar ve tam işin ortasında Ali Baba'nın biladerleri gelerek; Ali Babayı dövmeye başlarlar. Ali Baba da acaba beni kurtaracak mı? diye ara sıra Hatipoğluna bakarmış. Hatipoğlu da başını iki elinin arasına almış kavgayı seyrediyormuş. Kardeşleri Ali Babayı dövüp gittikten sonra:

“ Ay Hatipoğlu bana edeceğin bu muydu? Beni öldürdüler ya” deyince;

Hatipoğlu:

“ Ben daha kızmadım ki” demiş.

Ali Baba da:

“ Seni kızdırmak için Karadağ'ın odununu getirip altında mı yakacaktım?” demiş.

(M.U)

4. Düşünemedim Komutanım

Hasdere Köyü'nde, köylünün birinin portakal bahçesi varmış. Bu bahçeye her gün bir hırsız gelir yetişen portakalları toplar götürürmüş. Köylü ne yaptı ne ettiyse bir türlü bu hırsızı yakalayamamış. Köylü en son çare olarak karakola başvurmuş:

“Komutanım benim portakal bahçeme bir hırsız dadandı ve ben bunu bir türlü yakalayamıyorum. Şikâyetçiyim.” demiş.

Komutan da:

“Şüphelendiğin biri var mı? Kim yapabilir?” diye sormuş.

Köylü:

“ Bilmiyorum efendim” demiş.

Komutan:

“O zaman benim yapacak bir şeyim yok” demiş.

Komutandan da olumlu bir yardım alamayan köylü, hırsızı kendisi yakalamaya karar vermiş. Portakal bahçesinin yanındaki su argının içine pusuya yatmış. Adam uzun süre bekledikten sonra hırsız gelmiş. Hırsız ağaca tırmandıktan sonra, köylü elinde silahıyla ağacın dibine varmış:

“ Gel bakalım efendi! Demek portakalları çalan sendin” demiş. Hırsız da gayet sakin bir şekilde:

“ Benim işte yakaladın ne yapacaksan yap” diyerek suçunu kabul etmiş.

Köylü yanında getirdiği iple hırsızın bir ayağından, portakal ağacına bağlamış ve koşarak karakola varmış. Komutana:

“ Komutanım ben hırsızın yakaladım” demiş.

Komutan:

“ Eee hırsız nerde ne yaptın?” demiş.

Köylü:

“ Hırsızlık yaptığı portakal ağacına ayağından bağladım” demiş.

Komutan:

“ Peki, ellerini de bağladın mı?” diye sormuş.

Köylü:

“ Hayır, efendim ellerini de bağlamadım” demiş.

Komutan:

“ Eee elleriyle ayağındaki ipi çözüp kaçarsa ne olacak?” diye sorunca; köylü:

“ İşte onu da düşünemedim komutanım” demiş.

Komutan hemen olayı çözmüş. Askerlere talimat vermiş. “ Hemen gidin, o ağacın dibine bakın; eğer o adam da Hasdereliyse, onun da ipi çözüp kaçmak aklına gelmemiştir” demiş.

Askerler portakal bahçesine varmışlar; bir de bakmışlar hırsız yan gelmiş yatıyor. Askerler: “ Sen ne yapıyorsun burada?” demişler.

Hırsız:

“ Ben portakal çalarken, bahçenin sahibi beni yakaladı, ağaca bağladı” demiş.

Askerler:

“ Ee ellerin de mi bağlı? Çözüp neden kaçmadın?” diye sorunca; hırsız:

“ Onu da düşünemedim komutanım” demiş. (M.U)

5. El Öpme

Göçüklü Ford Osman evlenir. Birkaç gün sonra da eşinin anne ve babasının yanına el öpmeye giderler. Giderken yolda eşi:

“ Osman bizim orda fazla yemek yemezler, fazla yiyip de gülünç duruma düşmeyelim” der.

Osman da:

“ Eee ben ayarımı nasıl yapacağım?” deyince, eşi:

“ Ben hişşşt dediğim zaman çekilirsin” der.

Akşama eve varınca sofraya kurup yemek yemeye başlamışlar. İlk önce çorbayı vermişler, çorba daha bitmeden sofraya bir kedi yaklaşmış. Eşi de kediyi kovalamak için “ pişşşt” demiş. O da “ hişşşt” anlamış ve Elhamdülilah diyerek sofradan çekilmiş. Kayın babası da:

“ Oğlum neden çekildin? Daha et var, tatlı var, bal var, pekmez var...” Osman da:

“ Dolu testi su mu alır ağa” demiş ve yememiş.

Gecenin bir yarısında açlıktan uyuyamamış, yemek için tencereleri yoklamaya başlamış. Tencerenin içine akşamdan yemek bittiği için az su dökmüşler ve bulaşık bezini içine atmışlar. Osman da bakınca “ Artan yemek heralde bu diyerek” bulaşık bezini et sanıp yemeye başlamış. Yarıya kadar yutunca et olmadığını anlamış. Boğulma korkusuyla, bulaşık bezinin dışarıda kalan kısmını hızlıca asılınca önden iki dişi çıkmış. Yatağa yatmış. Az vakit geçince açlığa dayanamayarak tekrar kalkmış. Bu sefer de reçel çömleğini görmüş. Elini zorla çömleğin içine sokunca elini çıkaramamış. Çömlek elinde balkona çıkmış. Evin babaannesi dışarıya tuvalete çıkmış. Karşısında eli çömlekli birini görünce, elindekini kendine vuracak sanmış.

“ Bir daha bu tuvalete gitmeyeceğim!” diye bağırması. Osman da:

“ Evel her zaman böyle dersin” diyerek elini duvara vurmuş ve çömlekten kurtulmuş.

(M.U)

6. Gara Bülle

Bilosluların tavuklarına bir atmaca dadanmış. Her gün bir tavuğun gittiğini gören köylüler çare aramaya başlamışlar. En sonunda kendi aralarında konuşarak tavukları birbirine bağlama kararı almışlar. Köydeki tavukları birbirine iple bağlamışlar en sona da gara bülle denk gelmiş.

Bir gün atmaca yine süzülerek gelmiş ve tavuğun birini yakalamış. Tabi iple birbirine bağlı olan tavuklar sırayla havalanmaya başlamış. En son olarak gara bülle havalanmış ve atmaca bütün tavukları götürmüş. Bu duruma şaşkınlıkla bakan köylüler bütün umutlarını en sondaki gara bülleye bağlamışlar ve hep bir ağızdan bağırmaya başlamışlar:

“ Yek ver gara büllem, yek ver!” (M.Y)

7. Gerene Tarlası

Bilosda Gerene diye bir tarla varmış. Köylüler, tavuklarını her gün bu tarlaya gütmeye götürürlermiş. Biloslu'nun bir tanesi yine bir gün tavuklar önüne almış “ kışşş kışşş” diyerek gütmeye götürüyormuş.

Tarlaya yaklaştıkları sırada tavuk sürüsünün içinden horoz, etrafa kaçırılmış ve sürüden uzaklaşarak kaybolmuş. Biloslu arkasından bağırır:

“ Ulan horoz! Her gün gecenin karanlığında sabahın olduğunu biliyorsun da Gerene'nin her gün gittiğin yolunu niye bilmen sen” demiş. (M.A. A)

8. Hacı Memili I

Hacı Memili yayladan köye arabayla geliyormuş. Ancak yolların bozuk ve virajlı olması yüzünden sürekli vites değiştirmek zorunda kalıyormuş. Tam engebeli bir yerden geçerken vites kolu elinde kalmış.

“ Eee şimdi ne yapcaz efendim! ” demiş. (H.Y)

Yanında oturan Yörük gızı da:

“ Evel onun öyle olacağı belliydi; evden çıkalı beri onunla oynarsın” demiş.

9. Hacı Memili II

Hacı Memili zor bela kendisine bir araba alır. Arabanın benzini azalınca bir petrol istasyonuna varır. Geri geri benzin saatine yaklaşırken, saate bir vurur saat yıkılır. Arabadan çıkar çıkmaz, petrolcü kızmasın diye:

“ Saatiniz kaç para efendim?” der. (H.Y)

10. Kadı I

İki avcı ava gitmiş; bir ördek, bir üveyik ve bir kaz avlamışlar. Avlarının cins ve lezzeti başka başka olunca aralarında anlaşmazlık çıkmış. Anlaşmazlıklarını, son çare olarak kadıya götürmüşler. Konuyu anlatarak adaletli bir paylaşım istemişler.

Bunun üzerine kadı:

“İki avcıya bir ördek.” demiş ve ördeği avcıların önüne itmiş.

“Sen üveyik şöyle dur.” demiş.

Kazı da harç yerine ala koymuş. (H.D)

11. Kadı II

Çobanın bir köpeği varmış. Bir gün köpek, sürüye saldıran kurtları, herhangi bir zarar verdirmeden sürüden uzaklaştırmış. Bunun üzerine çoban, köpeğe dişi bir koyun bağışlamış. Bir zaman sonra köpek ölmüş.

Aradan geçen zaman içerisinde koyunun kuzuları olmuş, çoğalmış. Çobanı almış bir düşünce, bu koyunlar ne olacak? diye. Sonuçta kadıya gitmiş, olayı anlatmış. Tabi koyunlar kadının olmuş.

Çoban dönüp giderken:

“İyi ama kadı efendi, bize saçığından bacağından bir şey kalmıyor mu?” diye sorunca;

Kadı efendi:

Kara kaplıyı açıp çobanın önüne koymuş : “Vela saçak vela bacak küllühüm (tümü) kadının olacak” (H.D)

12. Kekiğe Daldı

Biloslular ağaç kesmeye gitmişler. Yolun alt kısmında büyük bir ağaç varmış ve bu ağacın kesilmesi gerekiyormuş. Yer çok sarp olduğu için normal kesimde ağacın yola taşınması çok zor olduğu için, “ Nasıl ederiz de ağacı yoldan tarafa doğru yıkarız diye” düşünürlerken içlerinden birisi:

“ Benim eşek çok inat, bir ip bulalım. İpin bir ucunu benim eşeğe, diğer ucunu da ağacın tepesine bağlayalım. Benim eşek ağacı yukarıya çeker.” demiş.

Başka çare olmadığını düşünen köylüler bir ip bularak bir ucunu eşeğe, diğer ucunu ağacın tepesine bağlamışlar. Köylünün birisi de ağacın dibinden kesmeye başlamış. Ancak eşek tam o sırada kekik yemeye başlamış. Ağaç birden yıkılınca, yıkılma hızıyla eşeği fırlattığı gibi ağaçtan aşağıya geçirmiş. Eşeğin sahibi heyecanla ayağa kalkarak:

“ Bu kabul olmaz arkadaş, benim eşek kekiğe daldı.” demiş. (B.D)

13. Köpek Dalaşı

Biloslular köpek dalaşı izlemeyi çok severlermiş. Ne zaman köpekler dalaşmaya başlasa bütün işi gücü bırakır köpek dalaşını izlerlermiş.

Bir gün köye yeni bir imam atanmış. Ezan okunmuş, bütün köylü caminin önünde toplanmış. Hocaya hoş geldin merasimi bittikten sonra Biloslu’nun bir tanesi hocanın kulağına eğilerek:

“ Hocam, şansın varsa namaz kılınırken köpekler dalaşmaz” demiş.

Hoca, köylünün dediğinden bir şey anlamamış, “ Allah-ü ekber ” demiş; namaza başlamış. Hoca okuduğu surenin tam ortasına geldiği sırada dışardan köpek sesleri gelmeye başlamış. Köpek seslerini duyan köylüler, namazı bırakarak hep birlikte dışarı köpek dalaşı izlemeye çıkmışlar.

Hoca, selamı vermiş; bir de bakmış arkasında cemaatten kimse kalmamış. Dışarı çıkmış, köylülere:

“ Eyy cemaat nereye kayboldunuz? ” diye sormuş.

Biloslular:

“ Eee hoca biz sana demedik mi şansın varsa namazda köpek dalaşmaz” diye demişler. (M.Y)

14. Kuş Yuvası

Atmacanın bir tanesi Biloslular’ın tavuklarına musallat olmuş. Her gün bir tavuğu alıp yuvasına götürüyormuş. Biloslular bakmışlar ki böyle giderse köyde tavuk kalmayacak; atmacanın yuvasını bulup bozmaya karar vermişler. Atmacayı takip edip yuvasını bulmuşlar.

Yuvaya bir bakmışlar, taşların yüzünde, aşağısı uçurum. Nasıl ederiz de bu yuvaya ulaşırız diye onu düşünmeye başlamışlar.

Atmacanın yuvasının üstünde bir tane ağaç varmış. İçlerinden akıllının biri demiş ki:

“ Birimiz ağaçtan tutunalım, diğerleri sırayla birbirinin ayaklarından tutunarak aşağıya doğru insin, en sondaki kişi, yuvayı bozduktan sonra tekrar yukarı doğru sırayla çıkarız” demiş.

Bu akıl köylülerin kafasına yatmış. Atmacanın yuvasının üstüne varmışlar. Birbirlerinin ayaklarından tutunarak sırayla aşağıya doğru inmeye başlamışlar. Tam yuvaya ulaşacakları sırada, en üstte ağaçtan tutan Biloslu bağırır:

“ Arkadaşlar! Az bekleyin, ben yoruldum elleriimi bi tükürükleyeyim” demiş.

Ellerini bıraktığı anda, hepsi uçurumdan aşağıya giderek ölmüşler. (M.Y)

15. Şeytan Tosbağa

Biloslular beraber ormana çalışmaya gitmişler. Çalışma bitmiş, dönüşte Biloslunun biri, diğer köylünün birinin azık çantasının içine, dağdan yakaladığı tosbağayı katmış ve çantayı iyice bağlamış.

Köye gelmişler. Köye geldikleri vakit de tam ikindi namazı vaktiymiş. Çantaları bir köşeye bırakmışlar abdest almaya gitmişler. Bir de bakmışlar ki, çantanın birisi kendi kendine gidiyor.

Biloslunun biri:

“ Anasını s.... şeytan Bilos’u şimdi bastı işte” demiş. (M.A.A)

16. Tayın Belini Kırdınız

Bir memur emeklilik zamanı yaklaşıncı, emekli ikramiyesini nasıl değerlendireceğini ailesiyle birlikte düşünmeye başlamış. Adam demiş ki “ Ev alsam para yetiştirmez, araba alsam iyi bir araba o paraya olmaz, ne yapsak bilemedim!” derken, en küçük çocuğu:

“ Tay alalım baba, tay” demiş.

Babası da “ Bak işte onu alabiliriz ona para yeter” demiş. Bu arada çocuklar kendi aralarında konuşmaya başlamışlar. Taya sen bineceksin, ben bineceğim diye. En küçük çocuk: “ Baba tayı aldığımız zaman, ben binecem, arkama abimi, onun da arkasına büyük abimi alıp tıkıdık tıkıdık gezeceiz” dediği anda babası elinin tersini çocuğa vurarak:

“ İnin len tayın üstünden belini kırdınız hayvanın” demiş. (M.U)

17. Tuz Ekme I

Biloslular tarlaya tuz ekmişler. Beklerler, beklerler tuz çıkmaz. Biloslu’nun bir tanesi tarlada gezerken bakmış, taşların üzerinde sinekler dolaşıyor. Hemen diğer köylüleri çağırmış:

“ Ben tuzun tohumunu yiyen şeyi buldum” demiş.

“ Neymiş yiyen?” demiş köylüler.

“ Sinek” demiş Biloslu.

Hemen sinek avlamaya başlamışlar. Taşlarla, sopalarla biraz uğraşmışlar ama bitecek gibi değil. Tüfeklerle sinek avlamaya başlamışlar.

Köylünün birisi tuvalete oturmuş. Tam oturduğu esnada alnına bir sinek konmuş. Diğer arkadaşını çağırırsa sinek kaçacak; “ şiişt, şiişt! ” diyerek alnındaki sineği işaret etmiş. Biloslu gelmiş, tüfeği adamın alnındaki sineğe ateşlemiş. Hem sineği hem de adamı öldürmüştü. “ Hah şimdi oldu, bi sizden bi bizden” demiş. (Ş.D)

18. Tuz Ekme II

Biloslular “ Biz bu duzu her zaman denizden taşıyacağımıza getirelim tarlaya ekelim” demişler. Tuzu ekmişler fakat üzerinden hayli zaman geçmesine rağmen tuz çıkmamış.

Bu durumu merak eden köylüler tarlaya gelmişler. Bütün taşları kaldırıp altına bakıyorlarmış. Biloslunun biri taşın birini kaldırmış; altındaki akrebi fitirelenmiş tuz zannederek, tadına bakmak için ağzına götürmüştü.

Tam diline değdirdiği anda akrep dilinden sokmuş.

Biloslu:

“ Arkadaşlar bu tuz çıkmasına çıkacak emme biraz acı olacak gibi” demiş. (ř.D)

19. Tüfeğin Sesi ıkmasaydı!

Hasan ava gitmek için amcasının oğlu Mevlüt’ten izin istemiş. Fakat mevlüt izin vermemiş. Bunun üzerine Hasan, gizlice tüfeği almış ve evden çıkmış.

Mevlüt evde otururken bir tüfek sesi duymuş ve “ Mutlaka bu Hasan’dır” diyerek tüfeğin sesinin geldiği yere koşmuş. Bir bakmış Hasan ağacın diplerinde geziniyor.

“ Ne oldu emmoğlu vurabildin mi?” diye sorunca;

“ Tüfek ötmeseydi, kuş da kamasaydı vurdum gittiydi emmoğlu” demiş. (M.U)

20. Yassı Tavuk

Seçim alışmaları döneminde partililer Bilos köyüne gitmişler. Tam köye girecekleri sırada bir tane tavuğu arabayla yanlışlıkla ezmişler. Partilerini de halkın gözündeki iyi gösterebilmek için geri dönüp ezilen tavuğu almışlar ve “ Köyde tavuğun sahibi kimse parasını verelim” demişler. Köyün meydanında toparlanan kalabalığa tavuğu göstererek:

“ Bu tavuk kimin?” diye sormaya başlamışlar. Fakat tavuğun sahibi çıkmamış. Kalabalığın içinden birisi:

“ Bu tavuğun kimin olduğunu muhtar bilir. Ona soralım” demiş.

Muhtarı ağırmışlar. Ona “ Bu tavuk kimin?” diye sormuşlar.

Muhtar tavuğun bir saçına bakmış, bir soluna bakmış ve “ Bu tavuk bizim köyden değil arkadaş. Bizim köyde böyle yassı tavuk olmaz” demiş. (M.Y)

21. Yılan Aві

Biloslu Ahmet Ağa omzuna iftesini alır her gün ava gidermiş. Bir gün Garaağa diye bir mahalle varmış, oraya gitmiş. Oradaki gençleri görünce başlamış anlatmaya:

“ Gelirken yolun kenarında, daşların arasında bir yılan vurdum en az üç yüz kilo var, galınlığı belim kadar, boyu benden uzun, ağzına dekenin birini almış hepsini yutamamış, dekenin boynuzları ağzında gerilip durur...” derken gençlerden biri:

“ Ahmet Ağa biz bu yılanın ölüsüne bi bakıp gelecez” demiş.

Ahmet Ağa:

“ Ulen oğlum boşuna getmen oraya, ben ordayken gartallar inmeye başladıydı, siz oraya varıncaya kadar okdan tüketir onu” demiş. (M.Y)

D. HALK HİKÂYELERİ

Sözlü geleneğimizin önemli bir kısmını kapsayan halk hikâyeleri, insanların hayal dünyalarını ve yaratma kabiliyetlerini geliştiren önemli bir türdür. Halk hikâyelerinin tarihi oldukça eskilere dayandır. Bunun en önemli sebebi ise kitle iletişim araçlarının “radyo, televizyon, gazete vb.” eskiden günümüzdeki kadar yaygın olmayışıdır.

Teknolojinin gelişmesi ve kitle iletişim araçlarının insanların hayatına bu denli hükmetmesi sonucunda, insanlar arasındaki toplumsal bağlar kopmuş, komşuluk ilişkileri bitme noktasına gelmiş ve dolayısıyla insanların kendi aralarındaki iletişim zayıflamıştır. Durum böyle olunca anlatmaya dayalı türlerden olan halk hikâyeleri de unutulmaya yüz tutmuştur. Ancak günümüzde araştırmacılar bu türe ait mahsulleri yaşatmak adına büyük çaba harcamaktadırlar.

Çalışmalarıyla halk hikâyelerinin gelecek kuşaklara aktarılmasında büyük çaba harcayan sayın hocam Ali Berat Alptekin halk hikâyelerini şöyle açıklar:

“ Göçebelikten yerleşik hayata geçişin ilk mahsullerinden olup; aşk, kahramanlık, vb. gibi konuları işleyen; kaynağı Türk, Arap-İslam ve Hint-İran olan, büyük ölçüde âşıklar ve meddahlar tarafından anlatılan nazım nesir karışımı anlatmalardır.” (Alptekin 1997: 7)

Şükrü Elçin ise halk hikâyelerinin tanımını “ Türk halk hikâyeleri, zaman seyri ve coğrafya–mekân içinde ‘efsane, masal, menkıbe, destan vb. mahsullerle beslenerek dini tarihi içtimai hadiselerin potasında iç bünyelerindeki bağlarını muhafaza ederek milletimizin roman ihtiyacını karşılayan eserlerdir.” Şeklinde yaparak; hikâyeleri üç ana başlık altında toplarlar:

- Türk Kaynağından Gelen Hikâyeler
- Arap-İslâm Kaynağından Gelen Hikâyeler
- İran-Hint Kaynağından Gelen Hikâyeler. (Elçin 2000: 444)

Pertev Naili Boratav, halk hikâyelerinin sözlü gelenekteki özelliklerini de göz önünde bulundurarak konuları bakımından tasnifini yapar.

1. Kahramanlık hikâyeleri.
 - a. Köroğlu kolları,
 - b. Diğer kahramanlık hikâyeleri.
2. Aşk hikâyeleri.
 - a. Kahramanları hayal ürünü olanlar,
 - b. Âşık- şairlerin romanlaşmış hayatları.
3. Bu kategorilere tamamıyla girmeyen hikâyeler.
 - a. Aşk maceraları,
 - b. Meşhur koçaklama ve kabadayılara ait hikayeler. (Boratav 1988: 36)

Boratav'a göre halk hikâyelerinin üç büyük kaynağı vardır;

1. Olmuş vakalar.

2. Yaşamış veya yaşadığı rivayet olunan âşıkların tercüma-i halleri.

3. Klasik manzum hikâyeler, masal ve hikâye kitapları ve sözlü gelenekteki masallar

(Boratav 2002: 17–18)

Çalışma yapmış olduğumuz Gazipaşa bölgesinden iki adet halk hikâyesi derlenmiştir. Bu hikâyelerin anlatıcıları, halkın içinden herhangi birisidir. Aynı zamanda derlediğimiz hikâyelerin ikisi de tamamen manzum olarak yazılmıştır. Boratav'ın tasnifine göre; “ Molla Osman Hikâyesi, aşk hikâyelerinin “ b” gurubuna, Davut Oğlu Süleyman Hikâyesi ise, aşk hikâyeleri gurubuna; kısmen de aşk hikâyelerinin “ a ” gurubuna dahil olmaktadır.

1. Davut Oğlu Süleyman

Davut (AS)' ın kırk tane oğlu vardır. Bunlardan en küçüğü ise Hz. Süleyman'dır. Hz. Süleyman on yaşını geçince babasının yanına gelip gidenleri takip etmeye başlamış.

Bir gün Davut Peygamber'in yanına dul bir kadın gelir. Hz. Davut, kadına bir çuval un verir. Allah, kadının ettiği duaları kabul eder ve batmak üzere olan bir gemiyi rüzgârın yönünü değiştirerek kurtarır.

Kadın tekrar Davut peygamber'in huzuruna gelir. Onu ilk önce Hz. Süleyman karşılar. Daha sonra Hz. Davut'un karşısına çıkan kadın, çuvalını rüzgârın götürdüğünü anlatarak ununu ister. Davut peygamber de unu vermeye razı olur. Aslında kadına bu aklı veren Süleyman (AS)' dır. Davut peygamber kadını gönderenin oğlu Süleyman olduğunu aslında bilmektedir. Kadın kısa zaman sonra zengin olur. Davut peygamber bir süre sonra bütün çocuklarını huzuruna çağırır ve onları imtihan edeceğini söyler. İmtihanı kim en iyi şekilde yaparsa; ona makamını devredeceğini söyler. Davut Peygamber'in sorduğu bütün zor sorulara, kardeşlerinden önce Hz. Süleyman cevap vererek padişah olur.

Hz. Süleyman kâinatta bulunan bütün böceklerin, kuşların, dağların, taşların dilini anlarmış. Aralarında anlaşılamayan bütün varlıklar Süleyman'la konuşarak derlerine çare bulurlarmış.

Memleketin bir yerinde Belkıs diye bir güzel varmış. Tacı, tahtı olan güzel bir kadınmış. Sürekli falcılara gider ve gelecekte neler olabileceğine dair bilgiler almış. Falcılardan bir tanesi, ilerde Süleyman'la evleneceğini söylemiş. Bu haber, rüzgâr aracılığıyla Hz. Süleyman'a gelmiş. Hz. Süleyman hüthüt kuşu ile Belkıs'a yazdığı mektubu göndermiş. Kuş kimse görmeden mektubu Belkıs'ın yastığının kenarına bırakmış.

Belkıs, Süleyman'dan kurtulabilmek için hocalarına danışarak ona kırk deve yükü altın göndermeye karar vermiş. Fakat hüthüt kuşu bu olanları dinleyerek Süleyman'a haber vermiş. Hz Süleyman kervanın geleceği yolu altınla kaplatır. Gelen kervan da yüküyle beraber geri gönderilir.

Hız. Süleyman cinlere de sözünü dinletirmiş. Cinlere, üç gün içinde Belkıs'ın sarayını, tahtını getirmelerini emretmiş. Cinler Süleyman'ın emrini yerine getirmişler. Belkıs'ı gören Süleyman ona aşık olmuş.

Belkıs ise düğün olabilmesi için ab-ı hayat suyunun bulunmasını şart koşmuş. Kuşlar ab-ı hayat suyunu bulup getirmişler. Süleyman sudan içmeden önce çevresindekilere danışmış. Kör kuş haricindeki herkes içmesini söylemiş. Kör kuş Süleyman'ı bir yere götürmüş. Yedi gün yedi gece yeri kazdıktan sonra bir ölüye rastlamışlar. Ölü dirilip, başından geçenleri Süleyman'a anlatınca; Süleyman ab-ı hayatı içmekten vazgeçmiş. (O.U)

2. Molla Osman Hikâyesi

İlim öğrenmek için memleketinden ayrılan Molla Osman on beş sene sonra yine kendi memleketine geri döner. Kendi memleketinin gençleri Molla Osman'ı tanıyamazlar. Molla Osman karısından ayrılmıştır. Kızlarını ise on beş seneden beri görmediği için, tanınması mümkün değildir.

Çeşmenin başına geldiği sırada orada şiir okuyan bir kız dikkatini çeker ve kızını yanına çağırır. Kızın okumuş olduğu şiir, aslında Molla Osman'ın kendisinin söylemiş olduğu bir şiirdir. Kıza şiiri nereden öğrendiğini sorar; kız da şiirin sözlerinin Molla Osman a ait olduğunu söyler.

Molla Osman o kızdan karısının ve kızlarından birinin evlendiğini, diğer kızının ise öldüğünü haber alır. Molla Osman daha sonra köy kahvesine varır ve oradaki arkadaşlarıyla eski günlerde yaşadıklarını anlatarak kendisini tanıtır. Eski arkadaşlarıyla sarmaş dolaş olarak hasret giderirler.

Molla Osman oradan ayrılarak evlenen karısının yanına varır ve ona, kendisini her iki alem için sevdiğini onu bırakıp neden başkasıyla evlendiğini sorarak; beddua eder. Kadın yataklara düşer ve felç geçirir. Oradan da ayrılarak ölen kızının mezarına ziyarete varır. Dualar ettikten sonra; evli olan kızını ziyaret eder. Kızı babasını tanıyamadığı için ilk önce eve almak istemez. Daha sonra Molla Osman kızına, çocukken okuduğu ninnileri ve şiirleri okuyunca; kız babasını tanır ve sarılarak hasret gideririler. Damadı da Molla Osman'a gereken saygı ve hürmeti gösterir. Molla Osman, evli olan kızının yanında kalmaya başlar. Ancak bir gün gece rüyalara dalar ve sabahında kalkamaz. (O.U)

II. BÖLÜM

ANONİM HALK ŞİİRİ

A. MÂNİ

Maniler, yazarlarının kim olduğu bilinmeyen, daha çok dört mısradan oluşan, edebiyatımızın en güzel, en canlı anonim örnekleridir. Maniler herkes tarafından meydana getirilebilir. Kısa olmasından dolayı kolayca ezberlenebilir.

Diğer milletlerde de dört mısralı şiirler var ise de, bizdeki mani karakterinde olanları yoktur. Maniler, yalnız Türklere mahsus bir nazım şeklidir. Türk halkının düşünce, zeka, zevk ve espiiri anlayışını belirten birer sosyal psikoloji belgesi niteliğindedir. Güzel Türkçemizin zenginliklerinden, halkımızın ince ve yaratıcı buluşlarından kaynaklanan, ucu bucağı olmayan manilerimiz için hiçbir zaman, “ Hepsini topladım ” denilemez. (Oktürk 1998: 1)

Manilere geçmeden önce mani üzerine yapılmış tanımlara şöyle bir göz atalım.

“ Anonim halk şiirinin en kısa nazım şekillerinden olup doğa, sevgi, ayrılık ve nefret gibi konuların yanında; dinleyeni yürekten sarsan, umulmadık bir sürprizle sonuçlanan, küçük ve bağımsız bir şiir türüdür.” (Yardımcı 1998: 19)

“ Az sözle çok anlamların ifade edildiği, seveda konusu ağırlıkta olmak üzere hemen her konuda söylenmiş, yedi heceli, müstakil dördüklü anonim şiirlere mani denir.” (Kaya 1999: 10)

Şükrü Elçin ise mâniler için; “Düğünlerde, kadın topluluklarında, iş yerlerinde, tarlalarda vb. söylenen mani, umumiyetle hece vezninin 7 veya 8’lisi ile meydana getirilen 4 mısralık manzumelerdir; der ve şöyle devam eder. Her türlü hayat hadiseleri arasında, aşk, gurbet, kıskançlık, hasret, kırgınlık, tabiat vb. temaları işleyen mânilerde ilk iki mısra bir bakıma duygu, düşünce ve hayalîn girişini teşkil eder. Dinleyenin veya okuyanın dikkat ve ilgisini çekmeye yarayan bu iki mısradan sonra üçüncü ve dördüncü mısra asıl konuyu vermeye çalışır, nadir olarak dört mısraın bütün bir duygu, fikir ve hayalî islediği görülür.” der (Elçin 2000: 281)

Maniler üzerine birçok tasnif yapılmıştır. Doğan Kaya manilerin tasnifini ise şu şekilde yapmıştır:

A) Yapılarına Göre Maniler.

- Hece Sayılarına Göre Maniler.

- Mısralarına Göre Maniler.

B) Hazırlanış ve Uygulanışlarına Göre Maniler.

- Niyet Manileri
- Katar Manileri
- Karşılıklı Maniler.
- İş Yaparken Söylenen Maniler.
 - a. Tarlada çalışan kadınların gelip gençlere söyledikleri maniler.
 - b. Hlı dokuyan kızların söyledikleri maniler.
 - c. Blgur çekerken söylenen maniler.
 - ç Tş toplarken söylenen maniler.
 - d. Çayır biçilirken söylenen maniler.
 - e. Bostanda çalışırken söylenen maniler.
- Saya Manileri.
- Bayraktar Manileri.

C) Konularına göre Maniler. (Kaya 1999: 30- 81)

Yöremizde maniye gerek kadınlar, gerekse erkekler “ yakım yakma, mani yakma, mani söyleme ” derler. Bölgemizden derlemiş olduğumuz 98 maniyi alfabetik olarak aşağıda veriyoruz.

Arabam var karada
Kırgınlık var arada
Oğlum destan söyle der
Benim başım belada

Ayva sarılarına
Kovan arılarına
Mevla'm sabır versin
Asker yâri olanlara

Akşamdan kalmış postu
Yoktur onun hiç dostu
Kız Allah'ın seversen
Sensin onun tek dostu

Al çuha boydan artar
Yüzük parmağı tartar
Benim yarım çok güzel
Baktıkça ömrüm artar

Bahçalarda ülübü
Kız buranın gülümü
Acep buradan giderse
Sevdiceği ölür mü?

Bahçelerde darılar
Kızlar fıstık gırarlar
Gece gündüz düşünüp
Durmaz koca ararlar

Bahçelerde maydanoz
Maydanozu yoldunuz
Benim kara gözlümü
Bana çok gördünüz.

Bekçiniz kapıya geldi
Cümlenize selam verdi
Darılmayın iki gözüm
Bahşışını almaya geldi.

Bir taş attım dereye
Kız çıktı pencereye
Kız Allah'ın seversen
Al beni içeriye

Bize geldik size geldik
İnci mercan dize geldik
Başlar tacı iki gözüm
Arz eyledik size geldik.

Camı cama çatarlar
Bana kurşun atarlar
Benim yarım yok diye
Bana çalım atarlar

Çıktım kayık dengine
Benzer gül rengine
Çarkın gırılsın felek
Düşürmedin dengime

Dağ başı karda galdı
Ayvalar dalda galdı
Kız hatırın kalmasın
Yüreğim sende kaldı

Dağda tavşan izi
Ayırdı felek bizi
Ayırma felek ayırma
Tanrı kavuştursun bizi

Dağları delemedim
Buğday eleyemedim
Yarım gitti gurbete
Bir daha göremedim

Dağların oylumuna
Kuş konar yaylımına
Gel hakkını helal eyle
Geldik yol ayırdımına

Damım damlayıp yatır
Gözüm ağlayıp yatır
Sevdiğim sakallanmış
Midem almayıp yatır

Değirmenden gelirim
Ben derdimden eririm
Sen sözünde durursan
Ben işimi bilirim

Denize daldım derin
Yüzüne çıktım serin
Yollara tuzak kurdum
Tutuldu taze gelin

Denizin dibi mildir
Sözü söyleyen dildir
Bir sen söyle ber de ben
Bakalım yangın kimdir

Deniz gibi aynalı
Şu oğlana varmalı
Oğlan kendisi güzel
Annesi olmamalı.

Denizin yalısını
Gıramam çalısını
Şu giden oğlanın
Severim garısını

Denizin yalısını
Kıramam çalısını
Kadir Mevla'm herkese
Versin sevdalısını

Dereler akacak
Patatesler kalkacak
Sen gidersen a yavrum
Bana kimler bakacak

Derelerde hayıtlar
Denizlerde kayıklar
Oğlan kızı görünce
Gece gündüz sayıklar

Derelerin tozuym
Ben kurbanlık kuzuym
Sen beni bilemedin
Ben komşunun kızıyım

Derelerde üzüm var
Benim sende gözüm var
Emmim kızı bilmesin
Sana benim gözüm var

Derelerde var üzüm
Salkımı süzüm süzüm
Eller ne derse desin
Sendedir iki gözüm

Derelerin yılanı
Uydururlar yalanı
Duydunuz mu komşular
Bu geceki olanı

Dereler olmasa
Murt çiçeği solmasa
Ölüm Allah 'ın emri
Şu ayrılık olmasa

Derenin kayrağı
Fatmam çeker bayrağı
Ben Fatmamı bilirim
Taze sütün kaymağı

Devem gider hecin gibi
Bıyıkları var sicim gibi
Ağla nazlı sunam
Anamla bacım gibi

Domatesim kırmızı
Yüreğimde var sızı
Eller ne derse desin
İlle emimin gızı

Duvardadır duvarda
Bir yar sevdim hovarda
Eğri gümüş ırbıkla
Su doldurur muharda

Ekini biçeceğim
Soğuk su içeceğim
Bu memleket çok sıcak
Gölgeye geçeceğim

Evlerinin önü katran
Çam dallarında oturan
Herkesin kader yazısı
Anneyle babadan ayıran

Evinin önü alan
Söylediğim hep yalan
Gönder beni çocuğum
Durman ben burada galan

Evinin önü ekin
Pencerelere tül çekin
Kız seni kaçıırırım
Vallahi benden çekin

Evlerin önü harman
Yok mu derdime derman
Oğul öğretmen olursa
Babası keser kurban

Fesliken dallanmadan
Yaprağı sallanmadan
Seni bana verirler
Yanağın allanmadan

Gara pelit yongası
Hani bunun damgası
Goç yiğidin yaylası
Kar memenin arası

Garşıda gatıranlar
Dibinde oturanlar
Bana bir mektup yazın
Beladan gurtulanlar

Gazipaşa dedikleri
Muz, portakal yedikleri
Ne hoşuma gidiyor
Ulan efe dedikleri

Gazipaşa'nın muzları
Ne güzeldir kızları
Bir tane alam dedim
Çekilmiyor nazları

Gazipaşa'nın muzları
Ne güzeldir kızları
Kaş altından bakışları
Yakar hep garipleri.

Gemi gelir yanaşır
İçi dolu çamaşır
Gazipaşa kızlarına
Bakan gözler kamaşır.

Gollarında var burma
Nazife galbimi gırma
Bilirim döveceksin
Ölecek yerime vurma

Gökte yıldız sayılmaz
Çiğ yumurta soyulmaz
Doğru söylemiş gençler
Sevgiliye doyulmaz

Gözdür görmek ister
Gönüldür sevmek ister
Beni soran olursa
Çıkar resmimi göster

Gulağında altın küpe
Uyandırdım öpe öpe
Çobanların göçtümü
Sana derim büyük depe

Harmanda malama
Kömür gözlüm ağlama
Ben buralı değilim
Bana meyil bağlama

Havada uçar arı
Kanatları sapsarı
Yeni bir moda çıkmış
Her erkeğe on karı

Hem acık, hem susura
Bekar kaldık bu sıra
Sevdiğimi alırsam
Giderim ben Mısır'a

İstanbul portakalısın
Lafımız burada kalsın
Yeni bir kanun çıkmış
Herkes sevdiğini alsın

İşte bayram da geldi
Gönüllere fer geldi
Gönül veren yiğitler
Bugün murada erdi

Karanfil taşa yürü
Can kurban dosta yürü
Hava bulut yer çamur
Sineme bas da yürü

Karanfilsin, bibersin
Ehtibarca gezersin
Böyle etme a çocuk
Sonra pişman edersin

Kara üzüm salkımı
Benim yârim saklı mı?
Yârimi bir görsem
Çıkarırım aklımı

Karpuzun kökeniyim
Dibinin dikeniyim
Güzele başım bozgun
Çirkine tövbeliyim

Karşı karşı evimiz
Eskidendir sevgimiz
Bu sevgi bizde iken
Çatlar ölür birimiz

Kaşları kara imiş
Gözleri ela imiş
Sevdanı bana verdin
Çekmesi bela imiş

Köprünün altı desti
Kemer belimi kesti
Şu giden gelinin
Ben idim eski dostu

Köyde patoz geziyor
Desteleri eziyor
Köylüleri sorarsan
İşten güçten beziyor

Manici başımsın
Mücevher taşımsın
Bir emanet yollasam
Ölünceye taşırsın

Masa üstünde pekmez
Bu pekmez bana yetmez
Senin aldığın para
Benim süsüme yetmez

Mavi yelekli yârim
Beyaz bilekli yârim
Dün gece neredeydin
Çatal yürekli yârim

Mavi yelek mor düğme
Yeni girdin galbime
Daha evvel gireydin
Kan damlattın yüreğime

Mektup yazsam galem yok
Teyzem çok ya halam yok
Eller hep gelin oldu
Benden başka galan yok

Ocağa vurdum nacak
Dalları budanacak
Evlenmeyin kızlar
Naylon erkek çıkacak

Odunu gelir dağlıktan
Sabını gelir beylikten
Sana derim a çocuk
Bir gız sevdim Çılgılık'tan

Oğlum oğlum oynunda
Madalyası boynunda
Eller ne derse desin
Oğlum kızlar goynunda

Sarı kız evden gelir
Kokusu bağdan gelir
Sarı kızın selamı
Altı aylık yoldan gelir.

Patatesi ekerler
Dibine su dökerler
Öpölmeyen kızlar
Hemencecik küserler

Sarı sümböl, mor sümböl
Bakma bana, hor sümböl
Ben yarimi kaybettim
Uçan kuştan sor sümböl

Patatesi haşladım
Kabuk soymaya başladım
Evvel çok darılırdım
Şimdi bunu boşladım

Seherde gözüm ağlar
Beşikte kızım ağlar
Ben burada duramam
Sılada kuzum ağlar

Patlıcana su saldım
Dibine vardı sandım
Kapı çalınca
Sevgilim geldi sandım.

Sevda nedir bilir misin?
Bana bir yol verir misin?
Seni sevdiğimden beri
Sen de beni sever misin?

Portakal dalda biter
O köyler bana tüter
Gönder beni çocuğum
Benim durduğum yeter

Soğuk bir su olsaydım
Kız testine dolsaydım
Razıydım yalvarmaya
Tek nişanlım olsaydın

Saçım örök örüktür.
Al yanak gölgeliktir.
Şahin yuvası gibi
Bağrım delik deşiktir.

Sıra sıra kazanlar
Kara yazı yazanlar
Evlat yüzü görmesin
Aramızı bozanlar.

Sandık üstünde nar
Yememize bir yıl var
Öyle kalbim kırdın
Üç gün üç gece yalvar

Su akar kamış gibi
Durulur gümüş gibi
Ben yarimi severim
Turfanda yemiş gibi

Şeftali ağaçları
Tülü çiçek başları
Gurulu yaya benzer
Sevdiğimin gaşları

Şu dereler akacak
Yatağın sıyracak
Yârim asker olunca
Bana kimler bakacak

Şu derenin uzununu
Kıramadım buzunu
Emmim kızını sevdim de
Çekemedim nazını

Tabancam atılmaz
Pazarda satılmaz
Geceler on beş saat
Yalnız yatılmaz

Tarlası ufak taşlı
Geliyor kalem kaşlı
Ben sevdim anlamadı
Sevdiğim kara kaşlı

Taş başının inciri
Saatimin zinciri
Dün gece neredeydin
Gönlümün güvercini

Ver bana bir sigara
Tütününün tozundan
Adam hiç vazgeçer mi?
Sevdiğinin sözünden

Vur davulcu inlesin
Aşık olan dinlesin
O yar sevdiğini almazsa
Bana evlendim demesin

Yağmur yağan taşlara
Gökte uçan kuşlara
Kurban olayım ben
Uzaktaki kuşlara

Yarının hayratları
Çekelim bayrakları
Bana mezar olacak
Gışlanın gayrakları

Yârim gider Gökdaş'a
Karlı dağ aş aşı
Biz orda buluşuruz
Sır verme arkadaş a

Yayla yolu ekili
Devlet yolu pekili
Sevdiğimi sorarsan
Tam taramış kâkülü

Yemenimin kaşını
Kim bağladı saçını
Aşık olan kavuşmaz mı
Sil gözünün yaşını

Yılan akar gazele
Gönül verdim güzele
A benim sevdiceğim
Buralara gezele

B. NİNNİLER

Ninniler Anonim halk şiiri örneklerinden biri olup, çocuğu kucağa alıp, yatağa yatırıp ya da beşiğe koyup sallayarak dinlendirmek, çocuğun ağlamasını durdurmak veya çocuğu daha çabuk uyutabilmek için annelerin özel bir ezgi ile söyledikleri sözlerdir. Ninnileri söyleyiş şekli çocuğun durumuna göre değişir. Çocuk eğer uyuma seviyesine gelmişse daha yumuşak ve daha sakin bir şekilde söylenir. Ninniler, belli bir süre sonra çocuklarda alışkanlığa dönüşür ve ninni olmadan uyuyamaz duruma gelir. Hatta bu durumda ninni söyleyen annelerin dahi çocuklardan önce uyuduğu gözlemlenebilir.

Bu tür üzerine yapılmış tanımlara şöyle bir göz atalım:

Amil Çelebioğlu, *Türk Ninniler Hazinesi* adlı eserinde ninniye şöyle tanımlar: “Ninniler, en az iki-üç aylıktan üç-dört yaşına kadar annenin çocuğuna, onu kucağında, ayağında veya beşikte sallayarak daha çabuk ve kolay uyutmak yahut ağlamasını susturmak için hususî bir beste ile söylediği ve o andaki hâlet-i rûhiyesini yansıtır mâhiyette, umûmiyetle mâni türünde bir dörtlükten meydana gelen bir çeşit türkülerdir” (Çelebioğlu 1995: 9).

Ninnilerin ilk söyleyeni, bestecisi kadınlardır. Musikisi, ritmi ve biçimi ne olursa olsun ninnilerin özünde çocuğa anne sevgisini aktarma çabası vardır. Ninniler, çocuğun uzun ömürlü olması, nasibinin bol olması, nazar ve hastalıklardan korunması, bebeğin ağlamaması, uslu olması, çabuk büyümesi, gelin ya da damat olması dileği, çocuğun gelecekte mutlu olması dileklerini içeren doğaçlama söyleyişlerdir (Yardımcı 1998: 50).

Doğan Kaya ise ninniye şu şekilde açıklamış ve arkasından tasnifini yapmıştır: “Ninniler; uyutulmaya çalışılan çocuğa veya çocuğu hoplatıp severken söylenen ve birtakım duygu, düşünce, inanç, umut ve hayalleri, sevinç ve acıları ihtiva eden; çoğunlukla dört mısra ile söylenen ve mısra sonlarına birtakım klişe sözler ilâve edilerek ezgi ile terennüm edilen manzum sözlerdir.”

A) Yapılarına Göre Ninniler

1. Hecelerine Göre Ninniler

- a. Beş heceli ninniler
- b. Yedi heceli ninniler
- c. Sekiz heceli ninniler
- ç. On bir heceli ninniler

2. Mısralarına Göre Ninniler

- a. İkilik şeklinde ninniler
- b. Üçlük şeklinde ninniler

- c. Dörtlük şeklinde ninniler.
- d. Beş- on sekiz mısralı ninniler.

B) Konularına Göre Ninniler.

C) Söylenilen Kişilere Göre Ninniler

Ç) Söylenme Zamanı ve Ortamına Göre Ninniler (Kaya 1999: 343–363).

Ninnilerin kendine ait bazı özellikleri vardır. Bu özellikleri şu şekilde verebiliriz.

1. İlk söyleyicileri unutulmuştur.
2. Ninnilerin söyleyicileri nine, hala, teyze, anne, abla, vb. kadınlardır. Bu sebepten büyük anneden ablaya doğru gelişen bir süreklilik vardır.
3. Ninnilerin kelime yapısı söylendiği bölgenin dil özelliklerini içine alır.
4. Ninniler hece vezniyle söylenmiştir. Ancak bazı ninni metnindeki hece vezni yılların verdiği aşınmalar sebebiyle unutulmuş veya yeni eklerle süslenmiştir. Bu sebepten ninnilerde hece vezninin temel özellikleri olan mısralardaki hece sayısının eşitliği, durak kavramı, belirli kafiye şekilleri, vb. rastlanılabılır.
5. Ninni, çocuğun annesinin dilinden duyduğu kelimelerle pedagojik formasyonu almaya başladığı ilk metinler olup böylece çocuk daha anne kucağında veya beşikte iken dini ve milli terbiyeyi almış olacaktır.
6. Ninni, çocuğun müzik terbiyesini aldığı ilk ezgidir.
7. Ninnilerin başlangıcı ve sonu genellikle kalıplaşmış ifadelerle biter.
8. Ninnilerle genellikle dört mısradan oluşup yedi ve sekiz hecelidir.
9. Ninniler genelde aşağıdaki şekilde kafiyelenir:
 - a. Mesnevi şeklinde (aabb)
 - b. Mâni şeklinde (aaxa)
 - c. Koşmanın ilk dörtlüğü şeklinde [abab (xaxa)]
 - ç. Beş ve altı mısrası kendi arasında kafiyeli olan ninniler (aaaaa, aaaaaa)

(Sakaoğlu-Alptekin 2005: 8–9)

Biz de yöremizden derlemiş olduğumuz 13 ninniye alfabetik olarak aşağıda veriyoruz.

1. Ala Beşik

Ala beşik uğrümedi mi (sallanmadı mı) bucakta,

Tosun oğlan eğlemedim kucakta

Allah'ımın yatmadığı ocakta

Tutam tutam çıra yaksam yanar mı?

Neni yavrum nenni, soran var mı seni? (A.Y)

2. Arı Kuşu

Dandini dandini darı kuşu

Bal yemez arı kuşu

Anası hatun kişi

Babası beyler başı. (F.K)

3. Bebeğim

Gurbet elden yaya geldim

Aman doktor beşiğini elden aldım

Aman doktor bak bebeğime

Nenni nenni bebek oy

Kuru ağaç biçilmez mi

Biçilip de yakılmaz mı

Aman doktor fakirlere bakılmaz mı

Aman doktor bak bebeğime

Nenni nenni bebek oy (A.Y)

4. Dandini Dandini

Dandini dandini danalı bebek

Elleri kolları kınalı bebek

Niçin yayan yürürsün

Çifte dadılı bebek (F.D)

5. Fış Fış Kayıkçı

Evlerinin önü mersin

Ellemen dalına ersin

Yavruma ömür versin

Neni yavrum neni

Fış fış kayıkçı

Kayıkçının küreği

Hop hop eder yüreği
Neni yavrum neni (F.D)

6. Hoppala

Hoppala yavrum hoppala
Ben yavrumu vermem topala
Topal seni kaçırır
Damdan dama aşırır. (G.Y)

7. Hoppala Yavrum

Hoppala yavrum hoppala
Vermem seni topala
Topal seni şaşırır
Belenlerden aşırır.

Dabandan dabandan
Çocuk geldi yabandan
On beş lira vereyim de
Alayım ben babandan

Dabandan dabandan
Koyun çaldım çobandan
Çoban seni şaşırır
Belenlerden aşırır

Dabandan dabandan
Azık çaldım çobandan
Çoban seni şaşırır
Belenlerden aşırır

Dabandan dabandan
Bir kız gelmiş yabandan
Azık çalmış çobandan
Çoban seni şaşırır
Ovalara düşürür. (G.Y)

8. Hu Allah

Hu hu hu Allah
Sen uykular ver Allah
Yavrum büyür inşallah
Guzum yürür inşallah (F.K)

9. Neni Neni

Nenni nenni nenni
Nenni kuzum nenni
Al basmadandır habası
Gurbettedir babası
Nenni kuzum nenni.

Nenni nenni nen olası
Ala beşiği gül olası
Elinde ala tası
Başında ala fesi
Nenni kuzum nenni. (F.K)

10. Neni Yavrum

Nenni nenni yavrum derim ağlarım
Başucuna oturur, ala beşik sallarım
Mutluluğu için gelin ederim
Muradına ersin diye kocaya yollarım

Nenni yavrum nenni
Nenni dedim yaktı beni
Gadir Mevla verdi seni
Nenni yavrum nenni.

Nennisine nendireyim
Sallıyayım dindireyim
Dinmese de emdireyim
Nenni yavrum nenni.

Nenni nenni nesi var
Bir altından tası var
Askerde babası var
Nenni yavrum nenni.

Beşiceği oturaklı
Gömlenciği puturaklı
Adı güzel kendi gıymatlı
Nenni yavrum nenni.

Nenni nenni nesi var
Al beşikte sesi var
Küçücük çocuğum uykusu var
Nenni yavrum nenni.

Nenni nenni neslenesi
Şeker ile beslenesi
Büyüyüp de uslanası
Nenni yavrum nenni.

Kaşların var enli enli
Bakma bana kinli kinli
Çekeyim sana nenni
Nenni yavrum nenni.

Nenni ile uyuttuğum
Bulamaç ile büyüttüğüm
Tıpış tıpış yürüttüğüm
Nenni yavrum nenni. (F.K)

11. Nenni Yavrum Nenni

Nenni yavrum nenni
Karşıdan gelen eli develi
Devesinin başı ördek civalı
Birini bildim çocuğumun babası
Birini bilemedim nereli
Nenni yavrum nenni

Nenni yavrum nenni
Nenni diyeyim uyusun
Allah diyeyim büyüsün
Tıpış tıpış yürüsün
Nenni yavrum nenni

Nenni yavrum nenni
Dilsiz yavrum dillenecek
Tüysüz taylar tüylenecek
Benim yavrum dil verip söylenecek
Nenni yavrum neni (A.Y)

12. Tıpış Tıpış

Yeri göğü yaradan
Çiğ yumurtaya can veren
İnşallah benim yavrumu da büyütür
Tıpış tıpış yürütür
Nenni yavrum nenni. (F.T)

13. Uyu Yavrum

Yaylalara göçeceğiz
Soğuk sular içeceğiz
Sineklerden kaçacağız
Uyu yavrum, uyu
Büyü yavrum, büyü
Tıpış tıpış yürü
Nenni yavrum nenni. (F.T)

C. TÜRKÜ

Türküler gerek ezgileri, gerekse sözleriyle milli kültürümüzün özünü teşkil eden, halk edebiyatının en zengin örnekleridir. Türkülerin yakılmasının veya söylenmesinin arkasında mutlaka gerçek bir olay vardır. Bu durum aynı zamanda türkülerin en çok sevilen türlerinden birisi olmasındaki en büyük etkidir.

Türküler başlangıçta bir olay üzerine yakılırlar. Bu olaylar bütün bir milleti ilgilendirecek kadar büyük nitelikler taşıyabileceği gibi, dar çevrelerde meydana gelen cinsten de olabilir. Aşk, gurbet, ölüm, seferberlik, tabii afetler, oymak kavgaları, eşkıya baskınları, bir kalenin düşmesi, bir vatan parçasının elden çıkması gibi sosyal olaylarla, sevda talihe kızma, şansa küsme, gibi duygular, türkülerin doğuş şartlarını hazırlayan sebeplerin başında gelir. Bu olayı yaşayan veya bu duyguyu taşıyan sanatçı kişinin bunları halk şiiriyle ifade etmesi türkülerini meydana getirir. Böylece türkü yakılmış olur. (Özbek 1994: 63–64)

Türkülerini şekil, yapı ve ezgi yönünden sınırlamak zordur, çünkü çok değişik biçimde, yapıda ve ezgide türkü vardır. Halk ezgiyle söylenen manzum parçaları türkü olarak adlandırılır. Mani, koşma ve diğer şekillerdeki şiirler ezgilerine göre “Varsağı”, “Türkmani” gibi adlar alırlar. Ezgisi, ölçüsü ve nazım şekli ne olursa olsun türkü terimi 15. yüzyıldan bu yana kullanılmaktadır (Dizdaroğlu 1969: 103).

Nevzat Gözaydın; “Türkülerin ortaya çıkışları iki yolla olmuştur ve bugün de olmaktadır. Ya çok kısa bir zaman içinde anonimlik özelliğini kazanmışlar, ya da bir saz şairinin söylediği parça sonradan türkü olarak tanınmıştır ve türküyü yakanın adını da vermektedir. Her iki halde de özel bir ezgi ile söylenmektedir.” diye türkülerin ortaya çıkışını açıklamaktadır. (Gözaydın 1989: 25).

Türkülerin ortaya çıkışında söyleyenleri bellidir. Ancak zamanla nesilden nesile aktarılacak gelen türküler, bu süre içerisinde çeşitli değişikliklere uğrayarak; anonim olma özelliğini kazanırlar. Aynı düşünceleri savunan Doğan Kaya ise türküyü şu şekilde açıklar:“ Halkın ruh halini, derdini, neşesini, zevkini, dünya görüşünü, inancını, karşılaştığı hadiseleri yansıtan, hece ölçüyle ve bir veya dört mısralı bendlere çoğu defa bağlantıların getirilmesiyle, söylenen; manzum ve ezgili anonim ürünlere türkü denir.” (Kaya 1999: 132)

Ali Yakıcı ise türkülerini şu şekilde açıklamıştır: “ Duygu düşünce, hayal ve birey ya da toplum olarak doğumdan ölüme kadar yaşanan, insan ve toplumda iz bırakan bütün olayları dile getiren, sevinçli ya da üzüntülü zamanlardaki coşku ve heyecanı yansıtan, kaynakları genellikle ozan, türkü yakıcısı ve söyleyicisi kişilerden oluşan, hangi edebiyat şubesine ait ya da hangi biçim ve türde ortaya çıkmış olursa olsun halka mal edilerek anonimleşen, şölende, düğünde, toplantıda ve her türlü icra ortamında dillerden düşürülmeyen, icrası, icra ortamı ve konusuna göre kendisine has bir ezgiyle söylenen manzum ürünlere türkü denir.” (Yakıcı 2007: 44)

Pertev Naili Boratav da türküyü tanımlayarak tasnifini yapmıştır:

“ Düzenleyicisi bilinmeyen, halkın sözlü geleneğinde oluşup gelişen, çağdan çağa ve yerden yere içeriğinde olsun, biçiminde olsun değişikliklere (zenginleşmelere, bozulmalara, kırılmalara) uğrayabilen ve her zaman bir ezgiye koşulmuş olarak söylenen şiirlerdir.”

Boratav türküyü ilk olarak iki ana bölüme ayırmıştır. Bu bölümlerin birincisinde; türkülerin konularını, ikinci bölümde ise türkülerin kullanıldıkları yerler, gördükleri vazifeler, ya da söylenmelerini şartlandıran vesileler belirtilmektedir.

1. Bölüm:

A) Lirik Türküler:

Ninniler, Aşk Türküleri, Gurbet Türküleri, Askerlik Türküleri, Hapishane Türküleri, Ağıtlar, Çeşitli Başkaca Duyguluk Konular Üzerine Türküler

B) Taşlama, Yergi ve Güldürü Türküleri

C) Anlatı Türküleri:

Efsane Konulu Türküler, Bölgelere Ya Da Bireylere Özgü Konuları Olan Türküler, Tarihlik Konuları Olan Türküler

2. Bölüm

D) İş Türküleri

E) Tören Türküleri:

Bayram Türküleri, Düğün Türküleri, Dinlik ve Mezheplik Törenlere Değın Türküler, Ağıt Töreninde Söylenen Türküler

F) Oyun ve Dans Türküleri:

Çocuk Oyunlarında Söylenenler, Büyüklerin Oyunlarında Söylenenler. (Boratav 1973: 163-164)

Türküler tanımdan da anlaşılacağı gibi halkın duygu, düşünce, istek ve arzularının ezgili bir şekilde söylenmesiyle oluşur. Türk kültürü içerisinde türkülerin oldukça önemli bir yeri vardır. Biz de çalışmamızda Gazipaşa bölgesinden derlemiş olduğumuz türküler, Boratav'ın tasnifini esas alarak dört başlık halinde aşağıda veriyoruz.

1. Aşk Türküsü:

a) Dutlu'dan Geçtim

Dutlu'dan geçtiğimi el alem görmüş
Sevgilimin saçlarını ablası örmüş
Güzel kokusunu menekşeden sürmüş

Dırmına dırmına çıktım yanına
Zıyına zıyına indim Dutluya

Asarcık'ın yolları uzaktır uzak
O yollara kurmuşlar yörükte tuzak
Sevgilim gollarını boynuma uzat
Dırmına dırmına çıktım yanına
Zıyına zıyına indim Dutluya

Yaylanızın üstünde kurulmuş Pazar
Sallanma sevgilim ederler nazar
Boyuna bosuna gurban olayım yar

Dırmına dırmına çıktım yanına
Zıyına zıyına indim Dutluya

Evlerinin önünde kurulu yayık
Çok içmişim sevgilim sen beni ayıt
Ayıtmazsan sevgilim gollarında uyut

Dırmına dırmına çıktım yanına
Zıyına zıyına indim Dutluya

Gollarında bilezik, hepsi de bakır
Gaşları sürmelenmiş, gözleri çakır
Seni seven oğlan, ben gibi fakir

Dırmına dırmına çıktım yanına
Zıyına zıyına indim Dutluya

Evlerinin önünde porsuk derisi
Söylesene sevgilim oldu gece yarısı
Evvel benim idin, şimdi el yârisin
Dırmına dırmına çıktım yanına
Zıyına zıyına indim Dutluya (H.B)

2. Bölgelere ya da Bireylere Özgü Konuları Olan Türküler:

Gazipaşa'nın Üçkonak köyünde oturan Hasan Kaya ismindeki kişi, yine Gazipaşa'nın Süne köyünde oturan Durdu ismindeki bir kıza gençliğinde âşık olur. Bunlar o dönemin şarlarında aile ve çevrelerinin korkusu ile birbirleriyle konuşamazlar. Günler geçtikçe birbirlerine daha çok bağlanırlar. Davar güderken gizli gizli buluşurlar. Fakat sonuçta her ikisi de ayrı ayrı kişilerle evlenirler. Hasan Kaya da bu aşıklığı sırasında “ Ah Sünne'ye Giderken ” türküsünü yazar ve besteler.

a) Ah Sünne'ye Giderken

Ah Sünne'ye giderken
Yolda bayram ederken
Ben Durdu'ya âşık oldum
Dağda davar güderken

Ah Sünne'nin pelitleri
Dökülmüştür gilikleri

Ne incecik örülmüştür
Dürdu kızın bilekleri

Ah Sünne'nin katıranı
Gölgesinde oturanı
Ne isterse vereceğim
Durdu kızı getirene

Karşıda kara kedi
Ağzında keklik eti
Durdu benim olmazsa
Yakarım memleketi

Ah Sünne'yi överler
Suyu arga böğerler
Sevdiğim kalk gidelim
Öldürmezler, döverler

Çulfalığın hatılı
Mendil cepte katılı
Bu mendili sorarsanız
Durdu kızın hatırı

Ah Sünne'dir köyümüz
Taştan akar suyumuz
Sevip sevip salıvermek
Ah o da bizim huyumuz

Ah Sünne'nin belenleri
Ben bilemedim gelenleri
Acep nere koyarlar
Yar yolunda ölenleri

Ah Sünne'nin taşlarına
Kuşlar konar başlarına
Yangın oldum, vurgun oldum
Durdu kızın kaşlarına

Bahçalarda olur erik
Aşkından ciğerim delik
Aşkına dayanamıyorum
Sevgilim kalk gidelim.
Sağ yatağın gedikleri
Gök cevizdir yedikleri
Hiç aklımdan gitmiyor
Durdu kızın dedikleri

Makmaranın goyağında
Dar yemenisi ayağında
Ben durduyu göremedim
Sağ yatağın kenarında. (C.B)

Gazipaşa'nın Esenpınar köyünde bulunan, Nuri efe ismindeki bir kişi sattığı davarların parasıyla, bir java motorsikleti alır. Fakat motoru ne kendisi kullanabilir, ne de oğlu. Bu nedenle bir yere gideceği zaman, Üçkonak köyünde oturan, Kerim Akar ismindeki bir kişiyi, şoför olarak tutar. Fakat Kerim'de acemi olduğu için, başlarından çeşitli gülünç olaylar geçer. Gevenes'te yaşayan Mahmut Polat isminde bir kişi de “ Maçkalıyım Maçkalı ” türküsünün ezgisine uydurarak, her olayı anlatır. Böylece “ Nuri Efe'nin Motoru ” isimli yeni bir türkü meydana gelir.

b) Nuri Efe'nin Motoru:

Nuri Efe'nin motoru,
Sumaklıya çevrildi.
Kerim gaza basınca
Koca çamlar devrildi.

Havalar duman duman
Bulunmaz buna derman
Nuri Efe'nin motoru,
Ne yol bilir, ne orman.
Motoruma binerim
Son süratle giderim
Motor ormana girince
Ti'hah ha hah diye gülerim.

Kerim motoru aldı
Uzun yola dolandı
Motorum teker yardı
İnin anında kaldı

Ağlama gülüm (kızım) ağlama
Motoru ahıra bağlama
Motoru Şöde'de bozulmuş
Fitesini yağlama
Şu dereler akacak
Patatesler kalkacak
Nuri Efe'nin motoru,
Nice benzin yakacak.

Kazmaları kazalım
Nuri Efe'yi çağıralım
Eğer benzini yoksa
Almanyalı'dan alalım

Gübreler akar akar
Karışır muzluklar
Kurban olayım motor
Sendeki tozluklara. (H.D)

3. Kına Türküsü:

a) Elinde Mumlar Yanası

Baba kızın çok muydu?
Bir kız sana yük müydü?
Kırılması emmilerim
Hiç oğlunuz yok muydu?

Kız anası kız anası
Çağır gelsin öz anası
Kız anası kız anası
Elinde mumlar yanası
Yazıya bostan ekerler
Sineciğime deste çekerler
Gurbet ele giden kızın
Gözüne sürme çekeler

Kız anası kız anası
Çağır gelsin öz anası
Kız anası kız anası
Elinde mumlar yanası

Elimi yüdüğüm arıklar
Belimi verdiğim dutlar
Aha bindim gidiyorum
Silip süpürdüğüm yurtlar.

Kız anası kız anası
Çağır gelsin öz anası
Kız anası kız anası
Elinde mumlar yanası

Anam anam canım anam
Kınamı yuğan anam

Bir gecelik misafirim

Dizinde yatır anam

Kız anası kız anası

Çağır gelsin öz anası

Kız anası kız anası

Elinde mumlar yanası

Karşı dağdan yol dolanır

Kızın midesi bulanır

Analar kızlar büyütür

Elin oğlu sefa sürer.

Kız anası kız anası

Çağır gelsin öz anası

Kız anası kız anası

Elinde mumlar yanası

Kınam var altın tasta

Kız evi kara yasta

Oğlan evi pek havasta

Kız anası kız anası

Çağır gelsin öz anası

Kız anası kız anası

Elinde mumlar yanası (K.C)

4. Diğer Türküler:

a) Deveci:

Çek deveci develeri dolansın

Akan çaylar, kan olsun da bulansın

Develisin develi, çok sallama göbeği

Düşürürsün bebeği

Devesi daylak sen kimin yârisin
Her yanın oynak
Çek deveci develeri yokuşa aman
Gül memeler birbirine tokuşa aman
Develisin develi çok sallama göbeği
Düşürürsün bebeği
Devesi daylak sen kimin yârisin
Her yanın oynak. (K.Y)

b) Sarı Yaylam:

Sarı yaylam da seni yaylayamadım kar iken
Ala palazımı da avlayamadım tor iken
Alırım ahdımı da koymam ah gelin
Sende güzelli k bende gençlik var iken
Ülker doğar orta yere uzanır
Göçün önü ak yokuşu dolanır
Benim yarım incirlide sulanır
Alırım ahdımı da koymam ay gelin. Ay gelin sürmelim. (K.Y)

c) Uzun Hava:

Yatamadım gasevetten maraktan
Aşk ateşi çıkmaz oldu yürekten
Dediler ki yar geliyor ıraktan
Alırım ahdımı da koymam a gelin. (K.B)

D. AĞIT

Üzücü bir olay neticesinde insanlarda meydana gelen duyguların hüznle dışa vurulması neticesinde ağıtlar meydana gelir. Bu dışa vurma olayı bir yas içinde ağlayarak veya yüksek sesle haykırarak oluşmaktadır. Ölüm, ayrılık, hüzn, bir kızın evden gelin çıkması, askere birini gönderme vb. olaylar, ağıtların ortaya çıkmasına kaynaklık eden olaylardır. Ağıtlar yakılırken, ağıt yakılan kişinin o güne kadar gösterdiği kahramanlıklar, yiğitlikler, güzellikler, meziyetleri vb. bütün yaptıkları dile getirilir.

İsmail Gökem, “ İnsanlığın ortak ıstırabının canlı bir şekilde ifade edildiği edebi metinlerdir.” Diyerek ağıtın tanımını yapmıştır. Aynı zamanda “ Geçmiş devirlerde Türklerde görülen ağıt töreni ile bu törenlerde söylenen şiirleri, birer cemaat hadisesi şeklinde düşünmek lazımdır. Türkler Müslümanlığı kabul ettikten sonra da ölüm hadisesi karşısında hissi tavırlarını açığa vurmaktan çekinmemişlerdir. Zamanla Türklerdeki ağıt törenleri sosyal değişimin de tesiri ile birer cemaat hadisesi olma hüviyetini kaybederek, ferdileşmeye yüz tutmuş ve ölen şahsın yakın çevresinin bir meselesi haline gelmiştir.” Diyerek ağıdın geçmişten bu güne uğradığı değişimi belirtmiştir. (Gökem 2001: 1).

“ Genellikle bir kişinin zamansız ölümünden sonra yakınları veya bir ağıtçı tarafından söylenen türkü türüdür.” Diyerek ağıtların tanımını yapan Nevzat Gözaydın ise destanlarla ağıtların karıştırılmaması gerektiğini belirtmiştir. “ Destanları genellikle adlarını, mahlaslarını açıkça belirten aşıklar söyler. Bunlar ağıtlardan çok daha geniş bir alana yayılabilirler. Destanlar metin halinde kalır ve özel bir ezgi ile okunmazlar.” Diyerek destanlarla ağıtlar arasındaki farkları da ortaya koymuştur. (Gözaydın 1989: 30).

Şükrü Elçin ağıtları, “İnsanoğlunun ölüm karşısında veya canlı-cansız bir varlığını kaybetme, korku, telaş ve heyecan anındaki üzüntülerini, feryatlarını, isyanlarını, talihsizliklerini, düzenli düzensiz söz ve ezgilerle ifade eden söz ve türkülere Batı Türkçesinde umumiyetle “ ağıt ” adı verilir. Ağıt söyleyen için “ ağıtçı ” sözü yaygınlaşmış ve “ ağıt yakmak ” deyimini türetilmiştir.” Şeklinde tanımlar. (Elçin 2000: 292)

Ağıtların kendine has bazı özellikleri vardır, bu özellikleri şu şekilde verebiliriz:

- Ağıtların söyleyicileri büyük ölçüde kadınlardır. Ağıtların söyleyicileri, ölen kişinin yakınları olabileceği gibi bu işi profesyonel olarak yapanlar da olabilir.

- Ağıtların konusu daha çok ölen kişinin, dünyada iken gösterdiği meziyetleri etrafında oluşur. Zaman zaman da dünyada kadrinin kıymetinin bilinmediğinden söz edilir.

- Ağıtlar mani şeklinde (aaxa) kafiyeli olup; zaman zaman bu kafiyelenişin dışına da çıkılmaktadır.

- Ağıtlarda 7’li hece vezninin dışında, 8 ve 11’li hece vezniyle söylenen şiirlere de rastlanır.

- Ağıtların genelde tek kişi tarafından söylenmesine karşılık; bazen de karşılıklı (ana- kız, gelin-kaynana vb.) olarak söylenebilir.

- Ağıtların söylendiği zaman belli olduğu gibi, zamanı belli olmayan ağıtlarımız da vardır.

- Ağıtların söylendiği mekân ölen kişinin evi veya ölüm olayının olduğu yer olabilir.

- Ağıtlar anonim olmakla beraber söyleyicisi belli olanlar da vardır. Söyleyicisi belli olan ağıtlar, aşıklar olup; mahlasları da kullanırlar. Zaten aşıklar zaman zaman bu işi para karşılığında yaparlar. (Sakaoğlu-Alptekin 2005: 46)

Doğan Kaya ise, “ Başta ölüm olmak üzere ayrılığın yahut üzüntünün doğurduğu ıstırap sebebiyle ortaya konulan lirik ürünlerdir.” Diyerek ağdın tanımını yapmış ve şöyle bir sınıflamaya tabi tutmuştur:

A) Yapılarına Göre Ağıtlar

B) Konularına Göre Ağıtlar

a. Kişiler için yakılan ağıtlar

b. Sosyal olaylar üzerine söylenen ağıtlar

c. Gelin ağıtları

d. Asker uğurlama türküleri

e. Hayvanlar için yakılan ağıtlar

f. Belde, mekan ve tabiat parçaları için yakılan ağıtlar

g. Afet ve felaket ağıtları (Kaya 1999: 261–309)

Çalışmamızda Gazipaşa bölgesinden ağıt örneklerini sunmaya çalıştık. Bölgede Ağıt yakmaya, “ yas tutmak, ağlaşmak ve ağıt yakmak” terimleri kullanılmaktadır. Ancak derleme çalışmaları sırasında gözlemlediğimiz kadarıyla bölgede ağıt yakma çok fazla gelişmemiş ve hatta bu gelenek unutulmaya yüz tutmuştur. Gazipaşa’da ağıtları genel olarak kadınlar söylemektedir. Belli bir ağıtçının bulunmadığı gibi erkeklerden ağıt söyleyenlere veya bilenlere de rastlayamadık. Bölgemizden derlemiş olduğumuz altı ağıdı aşağıda veriyoruz. Bu ağıtların tamamı ölen bir kişinin arkasından yakılan ağıtlardandır.

1. Aslanım Kızım

Hasbahçe'ye çıktım yan basa basa
Ciğerlerim çürüdü kan kusa kusa
Ana beni vuran candarma Musa

Aslanım Kazım'ım yerde yatıyor
Kaytan bıyıkları bana batıyor

Mezar arasında harman mı olur
Kama yarasına derman mı olur
Kamayı vuranda din iman mı olur

Aslanım Kazım'ım yerde yatıyor
Kaytan bıyıkları bana batıyor

Mezar arasından atlayamadım
Mermilerim döküldü toplayamadım
Ana ben düşmanımı haklayamadım

Aslanım Kazım'ım yerde yatıyor
Kaytan bıyıkları bana batıyor (S.C)

Hatice Bahçe isimli kadın, gece rüyasında kızını hasta görür ve kızı ölür. Sabahleyin uyandıkları zaman, gerçekten de rüyasındaki gibi, daha dün oynayıp gülen kızının ateşler içinde yandığını görür. Çocuğu hemen kasabaya götürürler, ancak doktor da çocuğu kurtaramaz ve çocuk ölür. Bu duruma yüreği büyük acılarla yanan anne aşağıdaki ağıtı yakar.

2. Ben Neyleyeyim Yavrum

Gece gördüm olacağı düşümde
Ecel gelmiş dolanırdı başında
Siyah saçlar tel tel ede başımda
Ben neyleyim yavrum neyleyim

Tombul gızım allar giyer allanır
Mah boynunda gök boncuklar sallanır
Yavrusunu yitirenler dellendir
Ben neyleyim yavrum neyleyim

Tombul gızım selvi boyun süzerken
Ak gerdana incik boncuk dizerken
Ecel geldi doktor derman yazarken
Ben neyleyim yavrum neyleyim.

Yaktı beni saçlarının sarısı
Derin imiş ezrailin yarası
Zindan oldu kellecinin odası
Ben neyleyim yavrum neyleyim

Dıngra doktor dıngra benim sözümü
Nid'din gardaş benim nazlı gızımı
Çevirdi mi gahbe felek yazımı
Ben neyleyim yavrum neyleyim

Çağır gardaş bubam ile anamı
Nid'din doktor top zülüflü sunamı
Geliş eylemedin Nazım ananı
Ben neyleyim yavrum neyleyim

Yaralıdır garip gönlüm yaralı
Şu yatan solgun gızım da nereli
Giydirdin de üstü yeşil olarak
Gelip hatırımlı soran olmadı.

Ataşım yanar da dumanım tütmez
Bağlarım verem de bülbüller ötmez
Gelin aldım gızım yerin dutmaz
Gelip hatırımlı soran olmadı.

Ağladım ağladım deli dediler
Ağlayıp daşınca dolu dediler
Bekleşin gızın da gelir dediler
Gandırdılar beni gelen olmadı. (F.E)

Osman Çabuk isimli şahsin oğlu ve gelini Almanya’da işçi olarak çalışmaktadır. Günlerden bir gün gelinin intihar ederek öldüğü haberi köye ulaşır. Bu durum köyde derin bir üzüntü yaratır. Bunun üzerine Osman Çabuk aşağıdaki ağıtı yakar.

3. Gelin

Bir fısıltı geldi aniden
Merak sarmış herkesi birden
Ne var diye sorunca hemen
Şimdi uçak kalkmış yerinden.

Gelmişti bir haber uzaktan
Ağlıyor gözler durmadan
Cenaze çıkmış Avrupa’dan
Geliyor Batı Almanya’dan.

Neden unuttun bu dünyayı?
Hiç mi düşünmedin yuvanı?
Annesiz koydun tek yavrunu
Kimlere bıraktın varını?

Gözü yaşlı Sultan gelinim
Kessen akamaz kanı Şerif’in
Kanla dolu içi sinemin
Haline baktıkça âlemin

Bir yüzünü görmeden senin
Terse mi düştü çarkı feleğin?
Meğerki toprakmış kaderin

Uçup gittin ey nazlı gelin.

Neyine baktın şu dünyanın?
Ayrılmakmış sanki kaderin
Babanı yıktı acıların
Bağrı yandı geri kalanın.

Kara yazılmış demek bahtın
Genç yaşta acılar bıraktın
Hayal olup kendini arattın
Söyler misin bunu neden yaptın?

Ne olurdu daha yaşasaydın?
Ölümünle acı saçmasaydın
Bizi terk edip kaçmasaydın
Dertle yuvanı yıkmasaydın.

Sürmedin gençliğin çağından
Ayrıldın yuvandan bağından
Almadan zevkini dünyadan
Bırakıp gittin tüm varından.

Niçin aramızdan ayrıldın?
Yoksa dünyana mı darıldın?
Büyütüp bir murat almadan
Yetim kaldı bir tek evladın.
Mezarın kazılırken o gün
Başladı yağmuru göklerin
Çadırla kazıldı kabrin
Islandı üstü herkesin.

Mehmet kalktı hemen evlenmeye
Başladı çevreye karşı gelmeye
Koptu felaket değer görmeye

Yeniden geldi gelin eve. (F.E)

Aşağıda yazmış olduğumuz ağıt, Anonim Halk Edebiyatı ürünüdür. Hacı Bey'in kim olduğu, ne zaman ve nerde yaşadığı bilinmemektedir. Ağıtın devamının olduğu rivayet edilmektedir. Ancak dilden dile, kulaktan kulağa bu kadarı gelebilmiştir.

Hacı Bey, gerdek gecesi düşmanları tarafından muradına eremedi öldürülür. Geride kalan çiçeği burnunda yeni gelin bu ağıtı yakar.

4. Hacı Bey

Hayvalık'tan indim yayan
Dayan hey dizlerim dayan
Gelin de geldim kız gidiyorum
Uyan hacı beyim uyan.

Hayvalık'ın yazıları
Ceylanadır kuzuları
Çifte çifte avdan gelir
Hacı Bey'in tazıları

Hayvalık'tan indirdiler
Şafakla ata bindirdiler
Sabah olup gün doğmadan
Hacı Bey'i öldürdüler. (S.C)

5. Nazlı Yârim

Hani benim ağalarım beylerim
Melil galdı mor sümbüllü dağlarım
Senin için nazlı yârim ağlarım
Gelen geçenden haber sorar yanarım.
Gıcılar gavaklar gıcılar
Geçmez oldu çifte çifte acılar
Gurbetteki görpe guzular

Hiç durmadan seni andılar.

Gondum mezar daşına
Yazı yazdım daşına
Gelen geçen okusun
Neler gelmiş başıma

Gollarıma gollarıma
Ördek gonmuş yerlerine
Ben yalnız gedemem
O gurbetin yollarına.

Denize daldım derin
Yüzüne çığdım serin
İçlerinde üç güzel var
Gayıp olan nazlı yârim.

Ağladım ağladım
Çeşmem gan ile doldu
Benim yârim öleli şimdi
Yedi yıllar mı oldu?

Yedi yıllar olduyusa
Galmamışda erimiştir
Kemikleri çürümüştür
Cennet mekân görünmüştür. (H.M)

Aşağıdaki okuyacağımız ağıttaki Ali isimli şahsın kim olduğu, ne zaman ve nerde yaşadığı kimse tarafından bilinmemektedir. Ağıtın sözleri kulaktan kulağa, dilden dile aktarılarak günümüze kadar gelmiştir.

Üstüne ağıt yakılan Ali, gerdek gecesi öldürülür. Bunun üzerine karısı bu acıya karşılık olarak, biraz da acısını hafifletmek amacıyla bu ağıtı yakar. Ağıt aynı zamanda kendine has özel bir ezgiyle de söylenmektedir.

6. Uyan Ali'm Uyan

Gökte yıldız sayılır mı?
Çiğ yumurta soyulur mu?
Ali'm sana doyulur mu?
Uyan Ali'm bak yüzüme
Cihan gözükmeyen gözüme.

Evlerinin önü kavak
Sabah erken doğdu şafak
Elim kına, başım duvak
Uyan Ali'm sabah oldu
Yeryüzüne günler doğdu.

Ali'min bindiği taylor
Atlayıp geçtiği çağlar
Ali'm ölmüş kimler ağlar?
Uyan Ali'm sabah oldu
Yeryüzüne günler doğdu.

Ali'min bindiği katır
Cenazesi yerde yatır
İnanmazsan tabib gertir
Uyan Ali'm sabah oldu
Yeryüzüne günler doğdu

Ali'min bindiği deve
Yemini yer geve geve
Acep ben de gelin mi oldum?
Dört odalı büyük eve
Uyan Ali'm sabah oldu
Yeryüzüne günler doğdu

Gökte yıldız burgan burgan
Üstümüzde telli yorgan
Ali'm sana canım gurban
Uyan Ali'm sabah oldu
Yeryüzüne günler doğdu.

Uyan Ali'm uyan
Anan duyar baban duyar
Allı odadan beni kovar
Uyan Ali'm sabah oldu
Yeryüzüne günler doğdu.

Akşam gelin geldi derler,
Sabah Ali'm öldü derler
Ne talihsiz gelin derler
Uyan Ali'm sabah oldu
Yeryüzüne günler doğdu.

Evlerinin önü muğar
Muğarın arkası duvar
Sabah olur Ali beyim
Allı odadan beni kovar
Uyan Ali'm bak yüzüme
Cihan görükmez gözüme.

Evlerinin önü yazı
Yazıda yayılır guzu
Seccadeden kalkmaz yüzü
Uyan Ali'm bak yüzüme
Cihan görükmez gözüme. (H.U)

III. BÖLÜM

DESTAN

Türk edebiyatının hemen hemen her şubesinde (Divan Edebiyatı, Halk Edebiyatı, Yeni Türk Edebiyatı) karşımıza çıkan” destan” kelimesi, genel olarak pek çok türe başlık olmuştur. (Elçin 1988: 33–41) Bizim tezimizde yer alan destan ise âşık edebiyatındaki destandır. Âşıkların sevgilerini, kahramanlık olaylarını, günlük olaylarla ilgili kimi durumları ve bazı acıklı olayları anlattıkları, konu anlatım ve ezgi yönüyle farklı olan ve dörtlük sayısı çok olan bir anlatım biçimidir. Destanlarda temel öge belirli bir olaydır. Savaş, deprem, salgın hastalıklar, kahramanlık olayları, aile ilişkileri, toplumsal yergi ya da eleştiriler, öğütler, gülünç olaylar vd. destanların konularını oluşturur. Tek bir olayı işlemeleri, koşmadan uzun olmaları ve özel ezgileriyle diğer koşmalardan ayrılır. (Artun 2001: 101)

Âşıklar destanları oluştururken gördükleri ya da yaşadıkları bir olayı bütün ayrıntılarıyla yansıtmazlar. Destanlar oluşturulurken önemli olan duygu ve düşüncelerdir. Dolayısıyla âşıklar bu duygu ve düşünceleri kendilerine has olan üsluplarıyla, heyecan ve coşkulu bir şekilde yansıtır. Destanlarda anlatılan konular, tamamen hayal ürünü değildir. Özellikle tarihi konuların anlatıldığı destanların gerçeklik payı vardır.

Her konuda destan söylenmiş ve yazılmıştır. Bu destanlar üzerine birçok tasnif de yapılmıştır. Yazıldığı konu kadar alt başlığı olabilir. Ancak ana hatlarıyla belli başlı destan konularını şöyle sıralayabiliriz:

- Yaşnameler. (Yaş Destanları)
- Elifnameler.
- Şairnameler.
- Medetnameler (Mürüvvetname – İstimdatname)
- Savaş Destanları.
- Öğüt Destanları.
- Hapishane Destanları.
- Afet Destanları.
- Hayvan Destanları.
- Güldürücü Destanlar.
- Toplumsal Konulu Destanlar.

- Kaderden Yakınma Destanları.
- Davulcu Destanları.
- Bekçi Destanları.
- Meslek Destanları. (Artun 2001: 102)

Yapılan bu tasnif doğrultusunda bölgemizden derlemiş olduğumuz dokuz destanı aşağıda verilmiştir. Bu destanlardan “ Günnercik Destanı, Yarcak Pınar Destanı, Humeyin Destanı ve Yayla Destanı, Toplumsal Konulu Destanlar gurubuna; Şekerci Mehmet Destanı, Kaderden Yakınma Destanları gurubuna, İhtiyarlık Destanı, Bekârlık Destanı, İki Evlilik Destanı ve Zengin İle Fakir Destanı ise Güldürücü Destanlar gurubuna girmektedir.

1. BEKÂRLIK DESTANI

Bekar mısın sen kardeşim?
Paran yoksa haraptır işin
Yalnız yatarsan üşürsün kışın
Üstünde yorganın kalın olmazsa.

Bekarlık geldi mi çekersin başa
Dünyada ne kadar yaşarsan yaşa
Kaçırayım dersin de emeğin boşa
Yanında birkaç deli olmasa.

Evlenme çağına geldi mi yaşın
Evlenmeden önce eyice düşün
Evlenmek istersin amma paran yok peşin
Elinden tutacak bir dalın olmasa.

Bekar kardeşim senin halin ne olur
Bu dünyada herkes ettiğini bulur,
Parası olan istediğini alır,
Emmin, dayın, sağın, solun yok senin.

Aşık Hüseyin bekarlara söyler bu sözü

Durmayıp yazıyor böylesi yazı,
Parası yok, gariban diye kızlar ediyor nazı,
Senin halin hep böyle geçer kardeşim. (H.D)

2. GÜNNERCİK DESTANI

Günnercik, Toros Dağlarında yer alan bir yaylanın ismidir.

Günnercik dağını kar ile gezdik
Çıkıp kırlarında suvancık kazdık
Her geçen olaya bir destan yazdık
Günnercik'te ne şen günler geçirdik

Dalgalanır Günnercik'in gülleri
Sabah sabah ötüşür bülbülleri
Ne şenlikle geçtik karlı yolları
Günnercik'te ne şen günler geçirdik

Otelimiz Kölemen'in manarı
Yel etikçe sandık deniz kenarı
Ortaya döktü de herkes hüneri
Günnercik'te ne şen günler geçirdik

Orada geçirdik baharı, yazı
Tavşanlar peşinde dolaştık bazı
Gölünde öterdi ördeği, kazı
Günnercik'te ne şen günler geçirdik

Aynı yaylada çalışırken, Murat ismindeki bir arkadaşı el uzunluğu (hırsızlık)
yapınca, Aşık İbrahim destanı şöyle devam ettirdi:

Posta ettik, köye saldı Murat'ı
Duru duru bizden dostluk aradı
Çıkardığı erzek ona yaradı

Kaldık şöyle bir Murat'ın elinde

Bizim ile erbeb yemek yemedi
Acep el de bana ne der demedi
Üstümüzde battaniye komadı
Kaldık şöyle bir Murat'ın elinde

Burada Murat'ı ahlaksız gördük
Ali'yi yanına muhafız verdik
Çaldığı helvayı bir hafta yedik
Kaldık şöyle bir Murat'ın elinde

Bakarız yollara gelecek katır
Nerede adam kıymeti, nerede hatır
Murat babasının evinde yatır
Kaldık şöyle bir Murat'ın elinde (İ.Y)

3. HUMEYİN DESTANI

Humeyin, Toros Dağları üzerinde geyiklerin avlandığı yalçın kayalıkların ismidir.

Humeyin denen yer bir dağın başı
Ne kadar zor imiş soğuğu kışı
Cırk verip ötüşür keклиği, kuşu
Yıkılası Humeyin'in göçeğı

Soğuk imiş hançer ile bıçağı
Arif önümüzde sanki keşif uçağı
Burası Humeyin'in suyu dediler
Havası pek ne hoş dediler

Bir yanım üşüdü, bir yanım yandı
Bir yanımı aldı büyük bir sancı
Süleyman otelci, Duran da hancı
Yaktılar ateşi uyu dediler

Bir ardıcın dibinde yaktılar ateşi
Soğuk eser sallanır ardıcın başı
Altımızdan batardı toprağı, taşı

Orada sabahladık tam beş avcı
Hepsi de birbirinden daha tıvıcı
Arif koca, Hâkim Mehmet de savcı
Gidilecek yeri tespit ettiler

Yukarı ayrıldık oradan üç kişi
Herkes naklederdi gördüğü düşü
Düşleri yordum da hepsi şeytan işi

Dedim arkadaşlar ben hasta oldum
Bilemedim, hala ölüm de mi var?
Av için insana zulüm de mi var?
Beni buradan götüreceğ el mi var?

Mehmet'e verdim mavzeri, fişegi
Önüme gerildi piğmar kuşığı
Adama acır mı hiç elin uşığı?
Şuradan aşığı ineyim dedim
Kuş olup uçayım, konayım dedim
Siz gidin ben geri döneyim dedim
Gideceğim yeri bilmez oldum

Önümde boyuna uçardı keklik
İçerim dertlice, söylerim peklik
Gözlerim pınar oldu önu haklık
Akan yaşları da silemez oldum

Kimi hoca oldu, kimisi hatip
Dede ağarı mektup yazar, bir kâtip

Dedim başka alayım bu canı satıp
Ne kadar kötüymüş bu derdin huyu
Kazanda kaynardı sarmaşık suyu
Sardılar yorgana yat şura uyu
Ocağa koydular bir sürü tane
Bu gece hallerim perişan gene
Benden selam söyle oğlum Hasan'a
Kara çifte ona yadigâr olsun

Söylerim söylerim, söylenmez sözüm
Döküldü yaprağım, düştü yıldızım
Ortanca yavrum da Safiye kızım
Ala sandık sana yadigâr olsun

Çorbayı aldım da kaşıқта kaldı
Ayağım kapıda eşikte kaldı
En ufak yavrum da Ali İhsan'ım
Ağlayı ağlayı beşikte kaldı

Dertlinin halinden kimse bilmez
Der çekenin yüzü bir zaman gülmez
Bu dertten kurtulan İbrahim Yılmaz
Sağ durup dünyada kalacak mı?
Ahirette Cennet'e girecek mi? (İ.Y)

4. İHTİYARLIK DESTANI

Yokuşa yüzün yok inişe dizin,
Uzağı yakını fark etmez gözün,
Sanki bizlere tarih oluyor sözün,
İhtiyarlık başa geldiği zaman.

Ağrıdan sızıdan durmaz yakınır,
Çare arar sağa sola bakınır,

Az yese de çok yese de dokunur,
İhtiyarlık başa geldiği zaman.

Önce dizler titrer sonra belin bükülür,
Damarlarından sıcak kanın çekilir,
Saçların ağarır, dişlerin dökülür,
İhtiyarlık başa geldiği zaman.

Ayakların baston ile üç olur,
Gençlikteki koşukların hiç olur,
Konuşsan suç, gülsen suç olur,
İhtiyarlık başa geldiği zaman.

Arkadaşın olur evde çocuklar,
Eşin dostun seni çok seyrek yoklar,
Torunları sorarsan, bastonu saklar,
İhtiyarlık başa geldiği zaman.

Biri ölüp ayrıldı ise eşinden,
Öbürü de gitmek ister peşinden,
Çıkaramaz hayalinden düşünden,
İhtiyarlık başa geldiği zaman.

Ne çabuk geçiyor baharlar, güzler,
Zaman akımına uymuşuz bizler,
İnsan yaşlanınca ölümü gözler,
İhtiyarlık başa geldiği zaman.

Yaşlılara değil yalnız bu sözüm,
Gençler de yaşlanır, darılma kuzum,
Senin de buruşur elin ve yüzün,
İhtiyarlık başa geldiği zaman.

Bu aşığın sözünü yabana atma,

Doğru yolu koyup eğriye sapma,
Günahlardan sakın sen zina yapma,
İhtiyarlık başa geldiği zaman.

Yazar aşık destanlar yazar,
Dikkatli düşünen kafayı bozar,
Okuyanlar desin maşallah! Etmesin nazar,
Kötü gözlerden sakla Allahım. (H.D)

5. İKİ EVLİLİK DESTANI

Gülüşe aldanıp sapma yolundan,
Çağırın kadının tutma kolundan,
Başına iş açar şundan ve bundan
Rüzgarsız havada tozarsın evli.

Kırıtır, sırtır, seviyorum der,
İnan senin için ölüyorum der,
Bütün varlığımı da veriyorum der,
Namusuna mezar kazarsın evli.

İnanma kadının sen o sözüne,
Parana göz diker, girer özüne,
Yolun uçurumdur gitme izine
Namusuna mezar kazarsın evli.

Gördüğün kadına sen meyil verme,
Nefsinle birleşip şeytana uyma,
Evde aileni şüphede koyma,
Kurduğun yuvayı yıkarsın evli.

Evliliğin şartı vermek baş başa,
Evde eşini düşürme derde, telaşa,
Oturup evinde rahatça yaşa,

Saadet yolundan uzarsın evli.
Helalı bırakıp harama gitme,
Nefsine hakim ol sen, zina etme
Kıymetli canını ateşe atma
Sonra cehennemde yanarsın evli.

Aşık evlilere söyler bu sözü
Bir birine haramdır ırzı,
O senin gittiğin bir Müslüman kızı,
Sen onu yabancı mı sanırsın evli.

6. ŞEKERCİ MEHMET DESTANI

Görmeyesin şekercinin halini
Kendi kendisini astı gelini
Ayrıklık'a indirdiler salını
Böyle şeyi kul başına vermesin

Tahmaslı'dan on beş kişi taradı
Şekerci Mehmet kaçtı da ıradı
Kollarında indirdiler Murat'ı
Böyle şeyi kul başına vermesin

Arar iken eşli buldu kızını
Kızına çevirdi kara yüzünü
Zehir etti gelininin tuzunu
Böyle şeyi kul başına vermesin

Böyle şey yoktan gelir bilinmez
Yüz karası yağlı olur silinmez
Gülmeyelim böyle şeye gülünmez
Böyle şeyi kul başına vermesin
Yeter Yılmaz yeter gayrı gün indi
Uçan kuşlar bile tüneğe döndü

Bu sunguyu sana Allah sundu
Nideyim sunar da yemedik sonra. (İ.Y)

7. YARICAKPINAR DESTANI

Yarıcakupınar, Toros Dağlarında yer alan bir yaylanın ismidir.

Yarıcakupınar'a geldim Cuma günü
Göge direk oldu milletin yüzü
Yüzlerinden akan ter ile kanı
Telâşe yüzünden silen olmadı

Görüşmek isteyen orda görüştü
Evvel Süleyman ile Salih vuruştı
Ondan sonra millet bütün karıştı
Kabahat kimdedir bilen olmadı

Kavgayı deberten sade birisi
Seyirci kesildi kızı, karısı
İştirak eyledi halkın yarısı
İyi ki içinden ölen olmadı

Belki gözlerinde her şey var idi
Kavgadan tarafa millet yürüdü
Sergiler çiğnendi, sebze çürüdü
Satış mahallinde kalan olmadı

Yarıcakupınar'ı mahşer kesildi
Millet birbirini geri asıldı
Kerim ile Mevlüt hemen yasıldı
Salih'i tuttular salan olmadı

Görünüşte Kerim biraz kart idi
Süleyman'ın sözü ondan mert idi
Kavgaya daldılar, azgın kurt gibi

Hiç ince fikire dalan olmadı
Yarıcakpınar'ı bir dağın ardı
Güzellikle ayrılır yiğidi, merdi
Kavga debermekmiş milletin derdi
Hak için arayı bulan olmadı

Yeter Yılmaz gayrı bırak kalemi
Üstünüzde olsun Tanrı selamı
Ahiret için yaza, dünya kelamı
Bu feci duruma gülen olmadı (İ.Y)

8. YAYLA DESTANI

Duman çöktü Cimbiti yaylasının başına,
Sürme çekmiş sanki o incecik kaşına,
Avcıları rahat vermiyor kekliğine kuşuna,
Görenler de nazar etsin dağlarına taşına.

Hacı Toprak kazdı da buldu bir mağara deliği,
Çok uğraştı gidemedi ileri,
Dede mağarası koydu adını, bazıları birileri,
Gelip gelip boş dönüyor ziyaretçileri.

Ta uzaktan geliyorlar mağarayı görmeye,
Müsaade istiyorlar içeriye girmeye,
Garantisi yok bir daha dışarı dönmeye,
Hacı Baba onun için müsaade vermiyor gelenlere.

Hacı Baba yaptı yine işini,
Gerçek etti hayalini, düşünü,
Orda geçirdi hem yazını, hem kışını,
Bir kaza bela olursa kurtaramaz başını.

Bekçisi yok mağaranın başında,

Damla damla su akıyor taşında,
Dayanılmaz bu yaylanın kışında,
Hacı Baba şimdi tam 67. yaşında.

Aşıklar yazar böylesi yazı,
Sakla destanımı okursun bazı,
Telsiz olsa bile öter aşğın sazı,
Yeter ki sen çalmasını bildikten sonra. (H.D)

9. ZENGİN İLE FAKİR

Yağmur yağar, akan sel durur mu?
Fakirin halinden hiç sorulur mu?
Göçtü bu dünyadan, dost bulunur mu?
Fakirin yüzü de soğuktur soğuk.

Zengin olanlar avlıyor geyik,
Vardığı mecliste sözleri büyük,
Garipler yatmaya bulamaz govuk,
Sırtındaki ceketi deliktir delik.

Zengin nereye varsa hatırı sorulur,
Baklava, böreği birden verilir,
Zengin ile fakir bir mi görülür?
Sırtındaki ceketi bölüktür bölük.

Zengin der ki sıra benim, söz benim,
Senin nen var ördek benim, kaz benim,
Her mecliste tutulacak söz benim,
Fakirin gömleği de soluktur, soluk.

Zengin nereye varsa işi görülür,
Fakir olan meclislerden kovulur,
Fakir aslan olsa bile, kediye boğulur,

Başındaki şapkası yoluktur yoluk.

Garip olan oturamaz serinden,
Allah'ı zikretmek geldi hemen dilimden,
Ödünç para da isteyemez birinden,
Kesesinin dibi deliktir delik.

Aklı yetmez, konuşmasını bilmez,
Her zaman ağlar, gözyaşını silmez,
Çalışır çabalar amma menzilini alamaz,
Ayağında pabucu deliktir delik.

Her mecliste zengin olan övülür,
Garibanlar haklı olsa bile kovulur,
Gücü yetse bile yine garibanlar dövülür,
Ayaktaki pantolonu deliktir delik.

Yeter be aşık bitir sözünü,
Zengin ile bir mi tutarsın özünü,
Git evinde sen de yamattır dizini,
Ayaktaki çorabı eziktir ezik.

Zenginlere hürmet, saygı ederim,
Bir işim düşer boynucuğumu eğerim,
İşimizi görür sevinerek dönerim,
Eksik etme başımızdan zengini.

Yüce Mevla'm zenginlere versin merhamet,
Gariban kardeşim sen de yokluğuna sabret,
Sabrın mükâfatını verir Allah'ım bir gün elbet,
Sabrın sonu selamettir kardeşim.

IV. BÖLÜM

KALIPLAŞMIŞ İFADELER

A. ATASÖZLERİ

Geçmişten günümüze gelen, uzun deneyimlerden yararlanarak kısa ve özlü öğütler veren, toplum tarafından benimsenerek ortak olarak kullanılan sözlere atasözü denir. Atasözleri bir toplumun duygu, düşünce inanç ve kültür yapısını yansıtır. Atasözlerinin kim tarafından ne zaman söylendiği bilinmez. Yani atasözleri anonimdir. Bu sözler, topluma mal olmuş, toplum tarafından benimsenmiş ve yüzyılların düşünce ve mantık sisteminden geçerek günümüze ulaşmış kısa ve özlü sözlerdir.

Türkçenin ilk yazılı metinlerinde sav şeklinde karşımıza çıkan kelime (atasözü), daha sonraki yıllarda Arapça ve Farsçanın da etkisiyle mesel, masal, emsal, durub-i emsal, darb-ı mesel, vb. şekillerinde görülmüştür. 20. yüzyıldan itibaren de atasözü, atasözleri, atalar sözü kavramları kullanılmaya başlanmıştır. Atasözü karşılığı olarak kullanılan diğer kavramlar, ata-baba sözleri (Güney Azerbaycan, Tebriz), comok, mesel, oranlama, samah (Çuvaşistan), eski söz (Başkurdistan), eskiler sözü (Kerkük), hikmet, kartlar sözü (Kırım Türkleri), makal (Kazakistan, Afganistan, Türkmenistan)' dır. (Sakaoğlu-Alptekin, 2005: 160)

Ömer Asım Aksoy atasözlerini şöyle açıklar: “ Atalarımızın, uzun denemelere dayanan yargılarını genel kural, bilgece düşünce ya da öğüt olarak düsturlaştıran ve kalıplaşmış biçimleri bulunan kamuca benimsenmiş özsözlerdir.” (Aksoy, 1988: 37) Ayrıca atasözlerinin özelliklerini verirken; biçim özellikleri ve kavram özellikleri olarak ikiye ayırmıştır.

A) Biçim Özellikleri:

1. Atasözleri kalıplaşmış (klişe durumuna gelmiş) sözlerdir.
2. Atasözleri kısa ve özlüdür. Az sözcükle çok şey anlatır.

B) Kavram Özellikleri:

1. Sosyal olayların nasıl olageldiklerini uzun bir gözlem ve deneme sonucu olarak yansızca bildiren atasözleri vardır.

2. Doğa olaylarının nasıl olageldiklerini uzun bir gözlem sonucunda belirten atasözleri vardır.

3. Toplumsal olayların nasıl olageldiklerini uzun bir gözlem ve deneme sonucu olarak bildirirken bundan ders almamızı (açıkça söylemeyip, dolayısıyla) hatırlatan atasözleri vardır.

4. Denemelere ya da mantığa dayanarak doğrudan doğruya ahlak dersi ve öğüt veren atasözleri vardır.

5. Bir takım gerçekler, felsefeler, bilgece düşünceler bildirerek (dolayısıyla) yol gösteren atasözleri vardır.

6. Töre ve gelenekleri bildiren atasözleri vardır.

7. Kimi inanışları bildiren atasözleri vardır. (Aksoy, 1988: 15–19)

Pertev Naili Boratav da atasözlerini iki guruba ayırır:

1. Asıl atasözleri,

2. Atalar sözü değerindeki deyimler

Asıl atasözleri, anlamlarına bir öğüt, bir davranış kuralı, bilgelik bir yargı yüklemişlerdir. Alt bölüme ayrılırlar:

a) Bir yargıyı, ya da bir gözlemi kapsayan atasözleri.

b) Dolambaşsız, açık bir öğüt, akıl verme, ya da yasaklama biçimindedir.

c) Fıkra edası taşıyan atasözleri. (Boratav, 2000: 62-63)

Çalışmamızda Gazipaşa bölgesinde kullanılan atasözlerini derlemeye çalıştık. İnsanlar günlük konuşmalarında sıkça başvurdukları atasözlerine “ Atalar böyle demiş, Atalar boşu boşuna dememişler..., Eskiler şöyle demiş... vb.” gibi sözlerle başlayarak atasözlerini kullanmaktadırlar. Bölgemizden derlemiş olduğumuz 241 atasözü, manzum-mensur birlikte, alfabetik olarak aşağıda verilmiştir.

- A -

Aceminin bezi sık olur.

Aç esner, tok geçirir.

Açlık katık istemez, uyku yastık istemez.

Adam adama gerek olur, dam dama direk olur.

Adam olacak çocuk ya okundan, ya bokundan belli olur.

Ağaca çıkan geçinin, ağaca çıkan oğlağı olur.

Ağaçtan maşa olmaz, cingenden paşa olmaz.

Ağır daş yerinden oynamaz.

Ağır daşı ne yel alır ne sel.

Akan su, mundar olmaz.
Akılsız başa daş yağar.
Akılsız dostun olacağına, akıllı düşmanın olsun.
Akılsız kafaya söz, kokmuş deriye tuz fayda etmez.
Allah diyen aldanmaz.
Ana kalmaz, baba gocamaz.
Anasını elden aldın, tanasını ele vermezsen.
Ana yakını kız alma, sahile yakın yaylada yaylama.
Arap öpmeg ile dudak gararmaz.
Armudun sapçığı, üzümün süpçüğü var.
Aşk, hem acıdır hem datlı, insan severse baldan da datlı.
Atadan izinsiz yola çıkanın akıbeti kötü olur.
At binenin, gılıç guşananın.
Atını alan çulunu çeker.
At yelelidir gider, dudak puştur güler.
Ayrarı yok içmeye, atla gider sıçmaya.
Azıcık aşım, ağrısız başım.
Az verme arsız edersin, çok verme yüzüz edersin.
Az veren candan olur, çok veren maldan olur.

- B -

Baca eğri olsa da, dumanı doğru çıkar.
Bakmah ile iş olsaydı, şimdiye kadar köpekler kasap olup tezgâhların başına geçmişti.
Balık baştan kokar.
Bilmemek ayıp değil, öğrenmemek ayıp.
Bir fincan gavenin kırk yıl hatırı vardır.
Bir iskemleye iki lök oturmaz.
Birine kırk gün deli desen, kırk birinci gün deli olur.
Biri yer biri bakar, gıyamet ondan gopar.
Boka taş atarsan, üstüne sıçrar.
Boş çuval ayakta durmaz.
Boş duranı Allah da sevmez, kulu da sevmez.

Bulanık suyun dibi görünmez.
Büyük başın büyük ağrısı olur.
Büyük lokma yut, büyük söz konuşma.

- C -

Cahilden dostun olacağına, âlimden düşmanın olsun.
Can boğazdan gelir.
Can çıkar huy çıkmaz.
Cemaat ne derse desin, imam bildiğini okur
Cins cinse çeker.
Cinstir çeker, boktur kokar.

- Ç -

Çingenenin sözü olmaz, ardıcın közü olmaz.
Çivi çiviye söker.
Çizmeden yukarı çıkma, bilmediğin işe karışma.
Çobanın gönlü olsa dekedden sütü çıkarır.
Çok gezen çok bilir.
Çok laf yalansız, çok para haramsız olmaz.
Çok mal haramsız olmaz, çok laf yalansız olmaz.
Çok verip şaşırtma, az verip düşündürme.
Çürük iple kuyuya inilmez.

- D -

Dağ ne kadar yüksek olursa olsun yol üstünden aşar.
Davul bile dengi dengine çalar.
Dayak cennetten çıkmış.
Deli deliyi sever, papaz ölüyü sever.
Delibaşın zarbını (zorunu) daban çeker.
Delik büyük, yama küçük.
Deliye iş buyurursan, arkasından sen de gidersin.

Demir tavında dövölür, güzel çağında sevilir.
Denizde gum bende para, çıra yok metelik ara.
Denize düşen yılana sarılır.
Derdini söylemeyen, derman bulamaz.
Dere kenarından yer alma sel alır, yüksek yere harman kurma yel alır.
Dervişin zihni ne ise fikride odur.
Devenin havudu kendine yük olmaz.
Deveyi çeken bilir, eve çöken bilir.
Dibi görünmeyen guyudan su içilmez.
Dilin kemiği yok ki batsın.
Dinsizin hakkından imansız gelir.
Doğmamış çocuğa ezan dokunmaz.
Dost doğruyu, düşman yalanı söyler.
Dost kara günde belli olur.
Dost gazan, düşmanı anan garı da doğurur.
Dostun iyisi ağlatır.
Domuz derisinden post, eski düşmandan dost olmaz.
Dökme su ile değirmen dönmez.
Dünya ölümlü, gün akşamlı
Düşenin dostu olmaz.
Düştük oğlan eline, iyi söyle geline.
Düz dabandan hayır gelmez.

- E -

Eceli gelen it cami duvarına işer.
Eden kurtulur diyen kurtulmaz.
Ekinliğin taşlısı, öküzün inek başlısı, gızın uzun saçlısı daha makbul sayılır.
El adamı, hasta eder sağ adamı.
El atına binen tez iner.
El elin nesine gülerek gider yasına.
El yarası geçer, dil yarası geçmez.
Elden gelen öğür olmaz, o da zamanında gelmez.
Elin tavuğu ele kaz gibi, elin gelini de kız gibi görünür.

Erkek eŖeęin anırmayanı olmaz
Erken giden iŖine, geç giden boŖuna.
Erken kalkan yol alır.
Erken ten horozu keserler.
EŖeęinin alnı sakar olan, kendi adını baŖkasına takar.
EŖek eŖeęi ödünç kaŖır.
Etme bulursun iniler de ölürsün.
Evdeki hesap arŖıya uymaz.
Evlat sermaye, torun kazan olurmuŖ.
Ev satın alma gomŖu satın al.
Eyilik bilinseydi gocamıŖ öküze bıçak alınmazdı.

- F -

Fakirin tavuğu tek tek yumurtlar.
Fazla mal gz çıkarmaz.
Fikri ne ise zikri de odur.
Fukaranın dŖ günü, yazlık giyer gıŖ günü.

- G -

GabıŖ geçinin yaŖıyla, dağa giden adamın iŖi belli olmaz.
Garının a olsa da gzn tok olsun.
Garip kuŖun yuvasını Allah yapar.
Geç olsun g olmasın.
Gelin ata binmiŖ ya kismet demiŖ.
Gendi gözündeki merteği görmez, el gözündeki cğr görür.
Gızını dövmeyen dizini dver.
Go olacak olan toklu boynuzundan belli olur.
Gönül bu ota da konar, boka da.
Gönül sevenin, davul dvenin
Görünen köy kılavuz istemez.
Gz bakar, su akar.

Gözel ile çalış, çirkin ile gezme.
Gurt gocayınca köpeğin maskarası olur.
Gülme komşuna gelir başına.
Gülü seven dikenine katlanır.

- H -

Halep orda ise arşın burada
Hasta olana, çorba içecek misin? Diye sorulmaz.
Hatasız kul olmaz.
Hayvanın alacası dışında, insanın alacası içinde olur.
Hayvanın iyisi koyun, insanın iyisi kayın olur.
Hazıra dağ dayanmaz.
Her gördüğün sakallıyı deden sanma.
Her koyun kendi bacağından asılır.
Her kuşun eti yenmez.
Her sakallıya dede denmez.
Hiç kimse ayranım ekşi demez.
Huylu domuz, huyundan vazgeçmez.

- İ -

İğneyi gendine çuvaldızı başkasına batır.
İki arada, bir derede
İki cambaz bir ipte oynamaz.
İki çıplak hamama yakışır.
İmamesiz tespih, çobansız sürüye benzer.
İnek almaz buzağı emmez.
İnsanın eyisi lafın üstüne çıkagelir.
İşleyen demir ısıldar.

- K -

Kaçan balık büyük olur.
Kara haber tez duyulur.
Karga ile arkadaş olanın burnu boktan gurtulmaz.
Kargaya bokun lazım demişler, getmiş denizin ortasına sıçmış.
Karının iyisi arpa unundan haş yapar.
Katranı kaynatsan olur mu şeker, cinsini s... cinsine çeker.
Kel ilaç bulsa başına sürer.
Kendine hayrı olmayanın başkasına hayrı olmaz.
Kendin için sevdiğini, başkası için de sev.
Keskin sirke küpüne zarar, olgun armut sapına zarar
Kırkından sonra azandan korkulur.
Kız beşikte, çeyiz sandıkda.
Kız evlat, öz evlat.
Kızına acıyan kocaya veremez, oğluna acıyan hocaya veremez.
Kızın iyisi kabağa su dolduruşundan belli olur.
Kimse ayranım ekşi demez.
Koca kafa içi boş, tut kulağından çifte koş.
Koyuna çoban, tarlaya saban gerek.
Köprüden geçene kadar ayıya dayı de.
Kul muğalmayınca Hızır yetişmez.
Kurt malın iyisini yer.

- M -

Mal canın yongasıdır.
Malını hırsıza, canını uğursuza emanet etme.
Meyveli ağacı taşlarlar.
Minareyi çalan kılıfını hazırlar.

- O -

Oğlan dayıya, kız halaya çeker.
Oğlan yer oyuna gider, kız yer koyuna gider.
Olacak olan goç boynuzundan belli olur.

- Ö -

Ödünç yiyen kesesinden yer.
Öfkeyle kalkan zararlar oturur.
Öküzün keli buzağı ile süsüşür.
Ölenle ölünmez.
Ölesiye geçineceğini, ölesiye kadar ara.
Ölmek var, dönmek yok.
Ölmüş eşek ne çakaldan, ne de gurttan gorkar.
Ölümden ötesi yok.
Ölünün varisi, dirinin velisi.
Ömrü uzun olsun, düğünü güzün olsun.
Önce düşün, sonra söyle.
Övünen öküz avlasına sıçar.

- P -

Para para kazanır, bu koç yiğit ne kazanır?
Para mal sahibi, giyim makam sahibi yapar.
Paranın açamadığı kapı yoktur.
Para parayı çeker.
Parayı veren düdüğü çalar.
Perşembenin geleceği, çarşambadan belli olur.
Pilavdan dönenin kaşığı kırılsın.
Pis boğaz dertten kurtulamaz, boş boğaz beladan kurtulamaz.

- R -

Rüzgâr esmeyince, yaprak sallanmaz.
Rüzgâr eken fırtına biçer.

- S -

Sabah kalkan işine, kuşluk kalkan şeşine, öğlen kalkan boşuna kalkar.

Sabrın sonu selamettir.

Sahilde darısı olanın, yaylada garısı olmaz.

Serdiğin döşeğe oturursun.

Su akmazsa çağlamaz, kendi düşen ağlamaz.

Su testisi suyolunda kırılır.

Su ile gelen sel ile gider.

Su uyur, düşman uyumaz.

Sürüden ayrılanı, kurt kapar.

Sürüye girecek olan goç, toklu iken belli olur.

- T -

Tarlanın çakıllısı, ineğin öküz başlısı, kızın gardaşlısı.

Tasasız aşım, ağrısız başım.

Taşıma suyu ile değirmen dönmez.

Tedbirli baş ağrımaz.

Tekkeyi bekleyen, çorbayı içer.

- U -

Ucuz etin suyu gara olur.

Ummadık daş baş yarar.

Uzaktan alma düğeyi, çeker gider boğayı.

Uzaktan davulun sesi hoş gelir.

- Ü -

Üvey ana öz olmaz, keten gömlek bez olmaz.

Üzüm üzüme baka baka kararır.

Üzümü ye, bağını sorma.

- V-

Vakitsiz öten horozun başını keserler.
Veren el, alan elden üstündür.
Vücudunu temiz tut ansızın ölüm gelir, evini temiz tut ansızın gelin gelir.

- Y-

Yalnız öküz çifte koşulamaz.
Yal yediği çanağı koruyamayan köpekten hayır gelmez.
Yaptın bir hayır çek de budunu ayır.
Yavaş yavaş yürümeyle yol bitmez.
Yavru kuşun ağzı büyük olur.
Yavuz hırsız ev sahibini bastırır.
Yaylada karısı olanın sahilde karısı olmaz.
Yaylayan doymuş, yamayan giymiş.
Yazın ayransız kalma, kışın yorgansız kalma.
Yazın başı pişenin kışın aşı pişer.
Yere bakan yürek yakan.
Yoklukta bal da katıktır.
Yörüğün göçü yolda düzülür.
Yiğit otuzunda, beygir dokuzunda iyi olur.
Yuvarlanan taş yosun tutmaz.
Yuvayı dişi kuş yapar.
Yüzü güzele doyulurmuş, huyu güzele doyulmazmış.

- Z-

Zararın neresinden dönersen kardır.
Zengine sürtün geç, fakirden sakın geç.
Zorla güzellik olmaz.

B. DEYİMLER

Kelimelerin asıl anlamlarından uzaklaşarak, yeni anlamlar üstlendiği kalıplaşmış sözler, deyimleri meydana getirir. Deyimler, iki veya daha çok kelimedenden meydana gelebilir. Duygu ve düşünceleri dikkati çekecek biçimde anlatan deyimler, anlatıma renk katmanın yanında, konunun anlaşılmasını da kolaylaştıran kelimelerdir.

Şükrü Elçin deyimleri şöyle tanımlar: “Deyimler (tabirler) asıl anlamlarından uzaklaşarak yeni kavramlar meydana getiren kalıplaşmış sözlerdir. İki veya daha çok kelimedenden kurulu bir çeşit dil ifadesi olan bu sözler, duygu ve düşüncelerimizi, dikkati çekecek biçimde anlatan isim, sıfat, zarf, basit ve birleşik fiil görünüşlü gramer unsurlarıdır.” (Elçin 2000: 642).

Ali Püsküllüoğlu, ise eserinde deyimini: “Anlatıma akıcılık, çekicilik katan çoğunun gerçek anlamından ayrı bir anlamı bulunan, genellikle de birden çok sözcüklü dil ögesi, kalıplaşmış sözcük topluluğu.” şeklinde tanımlamıştır (Püsküllüoğlu 1995: 7).

Ömer Asım Aksoy ise, “Bir kavramı, bir durumu ya çekici bir anlatımla ya da özel bir yapı içinde belirten ve çoğunun gerçek anlamlarından ayrı bir anlamı bulunan kalıplaşmış sözcük topluluğu ya da tümce (Aksoy 1988: 52). Şeklinde deyimini tanımlamış ve özelliklerini sıralamıştır. Deyimlerde de atasözlerinde olduğu gibi biçim özelliklerini ve kavram özelliklerini ayrı ayrı değerlendirmiştir.

A) Biçim Özellikleri:

1. Deyimler de, atasözleri gibi, kalıplaşmış sözlerdir. Bir deyimden sözcükleri değiştirilip; yerine aynı anlamda da olsa başka sözcük konulamaz ve deyimden sözdizimi bozulamaz.

2. Deyimler de, atasözleri gibi, kısa ve özlü anlatım araçlarıdır.

3. Deyimler en az iki sözcükle kurulurlar ve biçim bakımından iki bölüğe ayrılabilirler.

B) Kavram Özellikleri:

1. Deyim, bir kavramı belirtmek için bulunmuş, özel bir anlatım kalıbıdır; genel kural niteliğinde bir söz değildir. Deyimi atalar sözünden ayıran en önemli özellik budur.

2. Deyimlerin amacı, bir kavramı ya özel kalıp içinde, ya da çekici, hoş bir anlatımla belirtmektir. Atasözlerinin amacı ise yol göstermek, ders ve öğüt vermek, ibret almamız için gerçekleri bildirmektir. Görülüyor ki deyimle atasözü amaçta da birbirinden ayrılmaktadır.

3. Deyimle atasözü arasında sınırda bulunan sözlerle dikkat edilmelidir.

4. Biçim bakımından iki bölüğe ayırdığımız deyimleri kavram bakımından da ikiye ayırabiliriz. a) “Deyimlerin çoğunda kalıplaşmış sözden çıkan anlam, sözcüklerin gerçek

anlamları dışındadır.” b) “ Kimi deyimlerde kalıplaşmış sözlerden çıkan anlam, sözcüklerin gerçek anlamlarının dışında değildir.” (Aksoy 1988: 38-43)

Derleme çalışmamız sırasında deyimleri genel olarak karşılıklı mulakat şeklinde olmayıp; konuşma sırasında duyduğumuz deyimleri not ederek, elde ettik. Gazipaşa halkının normal konuşmasında deyimlere sıkça başvurması bu çalışmamızı daha kolay ve etkili bir hale getirmiş oldu. Bu şekilde bölgemizden derlemiş olduğumuz 309 deyimi manzum-mensur birlikte, alfabetik olarak aşağıda veriyoruz.

- A -

Abbas yolcu
Aç ayı oynamaz.
Aç gözlü
Aç gözünü de hoş gör dünyayı.
Açık kapı bırakmak
Açlıktan nefesi kokar.
Açmazsan gözünü, açarlar gözünü.
Adam etmek
Adı yavuza çıkmak
Ağzı açık galdı.
Ağzı bozuk.
Ağzı gulaklarına vardı.
Ağzı süt kokar.
Ağzına yüzüne sürmek
Ağzını kilit açmaz.
Ahiret sorusu sormak
Akli bir garış havada.
Akli arı gavanı gibi.
Aklıma gelen, başıma geldi.
Akıntıya kürek çekmek
Ala bulaşık koymak
Allah sevdiği kulunu darda gomaz.
Altın gibi galbi var.

Anasının gözü.
Ana-baba günü.
Anamdan emdiğim süt burnumdan geldi.
Aslı asdarı yog.
Aşağı tükürsen sakal, yokarı tükürsen bıyık
Ateş püskürmek
Atın ölümü arpadan olmak

- B -

Babamın oğlu mu?
Bağrı açık olmak
Bağrına taş basmak
Bakar kör.
Baldırı çıplag.
Baltaya sap olmak
Baltayı daşa vurmak
Bana dokunmayan yılan bin yıl yaşasın
Bastı bacak.
Başdan çıkardı.
Başı açık.
Başıma gaynar sular döküldü.
Başımın belası.
Başına çorap örmek
Başına gelen, kirişçi garının başına gelmedi.
Başına kakmak
Başını daşdan ağaca vurmak.
Baştan çıkarmak
Besle kargayı oysun gözünü
Beş para etmez.
Burma bıyıklı.
Bıçak kemiğe dayandı
Bilgiçlik taslamak
Bir ayağı çukurda

Bir çuval inciri bog etti.
Bir kaşık suda boğmak
Bir kulağından girer, bir kulağından çıkar.
Bog yeyip durma.
Boğaz tokluğuna çalışmak
Boynu bükük.
Boynum gıldan ince.
Boyunun ölçüsünü almak
Boyun gadar gonuş.
Boyun posun devrilsin
Burnundan solur.
Buldukça burnu gicişir.
Bulanık suda balık avlamak
Bundan sonrsı can sağlığı.
Burnu bir garış havada.
Burnu büyüğ.
Burnu sürtülmüş.
Burnundan fitil fitil getirmek
Burnundan solumak
Burun gıvırmak.
Buz kesildi

- C - Ç -

Caka satmag.
Can, boğazdan gelir
Can çıkar, huy çıkmaz
Canım cekdi.
Canı baldan tatlı
Canı cehenneme.
Canıma minned.
Canımdan bezdim.
Canıma tag etti.
Canıma yetdi.

Canını dişine takmak
Canlı cenaze
Cebi delik.
Cehennemde bengüldeyesi
Cıngar çıkarmak
Ciğeri beş para etmez.
Cingenin avrat boşadığı zaman
Cinleri başına çığıdı.
Cümbüş olsun.
Çakal çayı geçdi.
Çakır keyif.
Çantada keklik.
Çarçur etmek
Çatından çatlamak
Çekip çevirmek
Çenesi düşük.
Çiçeğı burnunda.
Çiğ süt emmek
Çorbayı kaynatmak.

- D -

Dabanları yağlamag.
Damarına basmag
Deliye her gün bayram
Denizde gum bizde para.
Derdine dert katmak
Dereyi görmeden, paçayı sıvama.
Devede gulak.
Diline dolamak
Dilin kemiğı yok
Dili uzun.
Dimyata pirince giderken, evdeki bulgurdan olmak
Dinden imandan çıkmak

Dışını sıkmak
Dizimde can galmadı.
Dizine gözüne durmak
Domuz gibi inad.
Dört ayak üzerine düşmeg.
Dut yemiş bülbüle dönmek
Dünyaya gazık galmag.
Düşmez galkmaz bir Allah.
Düşün düşün bogdur işin.

- E -

Eceli geldi.
Eceline susamag.
Ecel teri dökmek
Eğri oturup, doğru konuşmak
Ekmeğini gök daşdan çıkarmag.
Ekmeğini eline almag.
Ekmek düşmanı
El etek çekmek
Elde avuçta galmadı.
Ele avuca sığmaz.
Eli uzun olmak
Elinden gelse, bir kaşık suda boğacag.
Eski köye yeni adet getirmeg.
Eşek hoşaftan ne anlar.
Eşek gadar boyu var.
Eteğindeki daşı dökmek

- G -

Gabak başında patladı.
Gan ter içinde galmak.

Ganlı bıçaklı olmag.
Geber okuna gal.
Geleceği varsa, göreceği de var.
Gelen gideni aratır
Gorkudan ödü patladı.
Gördüğüne görümce olmag.
Göz göze gelmeg.
Göz gararı.
Gözüne kara su inmek
Gözünü budaktan sakınmamak
Gözünü dört açmag
Gözü gan çanağına döndü.
Gülerken ısırmaq
Gün görmedig laf.
Günü gün etmeg.
Günyüzü görmemek

- H -

Haber uçurmak
Hak bildiği yoldan gitmek
Hakkından gelmek
Halden anlamak
Her daşın altından çıkmag.
Hapı yutmag.
Havadan nem gapmag.
Hem kel hem fodul
Her telde oynamag.
Her işe burun sokmag.
Herkesinki can da, bizimki patlıcan mı?
Hızlı giden atın boku seyrek düşer.

- İ -

İç güvesinden hallice olmag.
İçimden eridim.
İğnenin yurdusundan deve geçirmek
İki ayağı bir babuçda.
İki eli kanlı bıçaklı olmak
İki elim yakanda.
İkisi de bir yatıgda gocasın.
İmanı gevredi.
İnim İnim inletmek
İsteyenin bir yüzü gara, vermeyenin iki yüzü
İsteyen bir aptal, vermeyen iki
İşler sapa sardı.

- K -

Kabak başında patlamak
Kabul olmayacak duaya amin demeg.
Kaçacag delik aramag.
Kader utansın
Kafa ütölemek
Kahrından ölmek.
Kalbini bozmak
Kalburla su taşımak
Kambersiz düğün olmaz.
Kan kusmak
Kan gövdeyi götürdü.
Kanlı bıçaklı olmak
Karnı aç, gözü tog.
Karnı zil çalmak
Kaşık düşmanı.
Keçileri gaçırdı.
Kefeni yırtmag.

Kelleyi goltuğunun altına almag.

Kendi düşen ağlamaz.

Kılı kırk yarmak.

Kırk bir kere maşallah.

Kıt kanaat geçinmek

Kolu kanadı kırılmak.

Köpek gibi yiği (koku) almag.

Kulağı delik

Kuyruk acısı

- L -

Laf ebesi.

Lafı ağzında galmak.

Lafı ağzından almak

Lime lime olmak

Lök gibi oturmak

- M -

Malamat kalamak

Mantar gibi bitmeg.

Martaval okumak

Masal okumak

Meteliğe kurşun atmak

Mukayyet olmak

Mundar etmeg.

- N -

Nalları dikmeg.

Naz etmek

Ne adı galdı, ne şanı.

Ne dadı var ne duzu.

Ne oldum delisi.
Nuh der, peygamber demez
Nutku tutulmak

- O -

O kadar kusur gadı gızında da olur.
Ocağı küllenmez.
Ocağında incir bitmek
Ok yaydan çıktı bir kere
Olsunda çamurdan olsun
Onun ipi ile kuyuya inilmez
Ortada dolanmak
Oyuna gelmek

- Ö -

Ödü kopmak
Öfke ile galkan, zararla oturur.
Öküz altında buzağı aramak
Ölenle ölünmez
Ölümüne meydan okumak
Ölürmün, öldürür mü?

- P -

Pabuç bırakmamak
Paçaları sıvamak
Para kesmek.
Paralar suyunu çekdi.
Pasaf atmak
Pireyi deve yapmak
Postunu yüzmek.

Pot kırmak
Pür dikkat dinlemek
Püsgüllü bela.

- S -

Sabah ola hayır ola.
Saçı uzun, akli kısa
Saçını süpürge etmek
Sağı solu belli olmaz.
Sana zahmed bana hürmed.
Selamı sabahı kesmek
Sen yoluna ben yoluma.
Sırtını dayamak
Sırtını yere getirmek
Sıtkı sıyrılmak
Sidik yarıştırmak
Silip süpürmek
Sineğin kanadındaki yağı hesap etmek
Sinek avlamak
Soluk soluğa galmak
Soyup soğana çevirmek
Su koyuvermek
Sulu dereye götürüp susuz getirmek
Suyuna gitmek
Südü bozuk

- Ş -

Şeşi beş görmek
Şeker gibi erimek
Şeytana pabucu ters giydirmek
Şeytana uymak

- T -

Tahtalıköyü boylamak
Tam takır, guru bakır.
Taş attın da kolun mu yoruldu?
Tavuk gibi dünemek
Tebelleş olmak
Tekeden süt çıkarmak
Tekerine taş koymak
Topu dikmek.
Turnayı gözünden vurmak
Tükürdüğünü yalamak.
Türül türül tütme
Tüyleri diken diken olmak

- U-Ü -

Uçan kuştan haber almak
Uçanla kaçan kurtulur
Uykusu kaçmak
Uyuklamak
Üstüme sağlık
Üstüne varmak
Üzerine titremek

- V -

Vadesi dolmak
Verilmiş sadakası olma.
Vur patlasın çal oynasın.

- Y -

Yabana gitmek
Yan gelip yatmak.
Yaralı parmağa işemez
Yaraya duz biber ekmek.
Yaş tahtaya basmak.
Yattı balık yan gider.
Yeri yurdu belli olmamak
Yerinde yeller esmek
Yufka yürekli olmak
Yükünü yukarı yığmak
Yüzüne gözüne sürmek
Yüzünü şeytan görmek

- Z -

Zangır zangır titremek
Zar zor olmak
Zil zurna sarhoş olmak

C. BİLMECELER

Bilmeceler hiç, şüphesiz kullanıldığı yöre insanından ve tabiatından izler taşır. Küçük büyük herkes tarafından bir eğlencedir. Bilmecelerde kalıplaşmış bir soru söz konusudur. Soru çeşitli söz oyunları ile süslenerek karşımıza çıkabilir. Bu yüzden bilmecelerdeki asıl önemli olan nokta, dikkat unsurudur. Dikkat edilmeyen çok küçük bir ayrıntıda bilmecenin cevabı saklı olabilir. Bilmeceler sadece gün geçirmek ve eğlenmek için kullanılmaz. Bilmeceler, özellikle çocukların kelime hazinelerinin ve muhakeme güçlerinin artmasına büyük katkı sağlar.

Bilmeceler eski dönemlerde eğlence aracı olmaktan daha çok insanların kendilerini kanıtladığı ve üstünlüklerini açıkça ifade edebilmelerini sağlayan bir yarışma şekliydi. “ Kavimler veya yönetici durumunda olan kişiler birbirlerine üstünlük sağlamak için, zekâ ve söz oyunları ile örülmüş olan bilmece silahına sarılırdı.” (Kaya 1999: 465)

Şükrü Elçin bilmeceyi şu şekilde açıklar: “ Bilmeceler, tabiat unsurları ile bu unsurlara bağlı hadiseleri; insan, hayvan ve bitki gibi canlıları; eşyayı; akıl, zekâ veya güzellik nev’inden mücerred kavramlarla dini konu ve motifleri vb. kapalı bir şekilde yakın-uzak münasebetler ve çağrışımlarla düşünce, muhakeme ve dikkatimize aksettirerek bulmayı hedef tutan kalıplaşmış sözlerdir. ” (Elçin 2000:607)

Amil Çelebioğlu, Yusuf Ziya Öksüz bilmeceleri konularına göre 12 bölümde inceler:

1. Dinî, kudsi ve bazı manevî hususiyetlerle ilgili bilmeceler.
2. a) Gökyüzü ve zamanla ilgili bilmeceler.
b) Yeryüzü ve tabiat hadiseleriyle ilgili bilmeceler.
c) Madenlerle ilgili bilmeceler.
3. Bitkilerle ilgili bilmeceler.
4. Hayvanlarla ilgili bilmeceler.
5. İnsanlarla ilgili bilmeceler.
6. Giyim kuşak ve süsle ilgili bilmeceler.
7. Yiyecek ve içeceklerle ilgili bilmeceler.
8. Yakacak ve aydınlatmayla ilgili bilmeceler.
9. İnsani hususiyet ve malzemelerle ilgili bilmeceler.
10. Ev içi eşyasıyla ilgili bilmeceler.
11. Alet ve edevatla ilgili bilmeceler.
12. Çeşitli bilmeceler. (Çelebioğlu-Öksüz 1979: 49)

Bilmeceler, tabiat ve tabii olaylar, eşyalar, dini unsurlar, insanlar, hayvanlar, bitkiler, tarihi olaylar ve buna benzer diğer unsurlarla ilgili olarak yapılan çeşitlerle karşımıza çıkar ve bizlere bir tür beyin jimlastığı yaptırırlar.

Bilmeceler. Manzum şeklinde olabileceği gibi, nesir biçiminde de söylenmektedirler. Gazipaşa insanı bilmeceleri günlük hayatta fazlasıyla kullanmaktadır. Ancak asıl bilmecelerin kullanıldığı yerler, toplumun eğlenmesi adına düzenlenen sosyal faaliyetlerdir. Bu faaliyetler, okul eğlence geceleri, yayla şenlikleri, çeşitli gösteriler vb. Gerek bu sosyal faaliyetler, gerekse şahıslardan derlemiş olduğumuz, yöremize ait bilmeceleri, şekil açısından ikiye ayırarak ve alfabetik olarak aşağıda veriyoruz.

1. Mensur Bilmeceler

Ağaç üstünde kiliti sandık (CEVİZ)

Alaca ırtar, dünyayı yırtar (YOL)

Alaca mezar, dünyayı gezer (PARA)

Alan alası, kalan kalası, bilen bilesi, bunu bilmeyen yedi bin köy veresi (BASMA)

Altı mermer, üstü mermer, içinde bir dilber oynar (DİL)

Altı tahta, üstü tahta, içinde bir kara kahpe (KAPLUMBAĞA)

Bağdan gelir bısacık, ayakları kısacık (PORSUK)

Ben giderim o gider, arkamdan tım tım eder (GÖLGE)

Benim bir ağacım var çiçek açmaz, meyvesini gövdesinden veriri (HARNUP)

Beyaz bina içinde sarı sultan oturur (YUMURTA)

Bir tek onun boku yenir (ARI)

Çıt demeden yeryüzüne düşer (AY IŞIĞI)

Dam başında yarım çörek (AY)

Gece serer gündüz toplarım (YILDIZ)

Herkese lazım, kendine lazım değil (İSİM)

Kesince ağlatır (SOĞAN)

Örülmemiş duvar üstüne, doğmamış bir şeytan çocuğu oturmuş, sürülmemiş tarlaya, sürük tarlaya girmeyin diye bağırmış. (YALAN)

Yattığı yerde ot bitmez (ATEŞ)

Yer yer doymaz (DEĞİRMEN)

Yol içinde yağlı kayış (YILAN)

Kuyuya düşen kedi nasıl çıkar? (ISLAK ÇIKAR)

2. Manzum Bilmeceler:

Anası şişman

Kızı güzel

Oğlu gurbette gezer (KIZI ATEŞ, OĞLU DUMAN)

Arap apışır

Kuma çömüşür

Yağ yağlanır

Kuyruk bulanır (SAYACAK, TENCERE, YAĞ, KAŞIK)

Bir direkli,

Bir mertekli (MANTAR)

Biz biz idik
Otuz iki kız idik
Ezildik büzüldük
Bir duvara dizildik (DİŞ)

Bize bir misafir geldi
Ne kapıdan girdi ne pencereden
İki bardaktan şerbet içti de
Ne şekerden ne baldan
İki minderde yattı da
Ne yünden ne pamuktan (BEBEK, ANNESİNİN MEMELERİ, SAZAKLIK)

Çatal çatal ağacı
Çıt piladan ağacı
Kırmızı lale kalebeden acı (ÇURFALIK)

Dağdan gelir dağ gibi
Kolları budak gibi
Eğilir bir su içer
Bağırır oğlak gibi (KARTAL)

Derede kartal oturur
Kanadını çırpıp oturur (DEĞİRMEN)

Dışı kazan karası
İçi peynir sarısı (KESTANE)

Dört ayaklı
Bir kulaklı (SENİT)

Etten kantar
Altın tartar (KULAK)

Gider gelmez
Oturur kalkmaz
Yer doymaz (DUMAN, OCAKLIK, ATEŞ)

Hem ısıtır
Hem üşütür (NEFES)

Kat kat döşek
Bunu bilemeyen eşek (MERDİVEN)

Iraktan baktım emir semir
Yanına vardım kilitli demir (MEZAR)

Kuyuya kolum düştü
Kuyruğu elime geçti (YAYIK)

Uzun boylu
Tumbuk kuyu (TÜFEK)

Uzun uzun uzalar,
Boynuzundan buzalar (FASULYE)

Üç yerinden giyersin
Bunu bilmeyen gebersin (KAZAK)

Yedi delikli tokmak,
Bunu bilemeyen ahmak (BAŞ)

Yüksekten uçar
İngine sıçar (YALAN)

D. TEKERLEMELER

Tekerlemeler, halk edebiyatının en az kullanılan ürünlerinden biridir. Bunun sebebi ise tekerlemelerin, masal, hikâye, tiyatro vb. gibi kendi başına bir kullanım sahasının olmayışındandır. Tekerlemeler genel olarak diğer türler içerisinde kullanılır.

Tekerlemelere geçmeden önce tekerlemelerle ilgili yapılan tanımlara bir göz atmak yerinde olacaktır.

Zekeriya Karadavut, “ Bazen tek başına, bazen de masal, halk hikayesi, halk tiyatrosu, çocuk oyunları ve saz şairlerinin şiirlerinde kullanılan, ses ve kelime benzerliğinden faydalanılarak ortaya konulan yarı anlamlı, yarı anlamsız sözlerdir. Kafiyelele elde edilen söz oyunları ritmik kafiyele, kimi zaman da vezinli sözlerden oluşun, belirli bir konusu olmayan ve daha çok anonim halk edebiyatında görülen bir türdür.” (Karadavut 2000: 104)

Herhangi bir oyun esnasında söyledüğimiz tekerlemelerle belli bir türün içerisinde de karşılaşmaktayız. Bu nedenle; “Tekerlemeler masal, hikâye, bilmece ve halk tiyatrosu gibi bazı türler içinde veya müstakil olarak ortaya çıkan mahsullerdir. Masalcı, meddah, karagözcü, hoş sohbet insan vb. maksatlarını anlatmaya başlarken, dinleyicilerle seyirci topluluğunun dikkatlerini bir noktada birleştirmek ihtiyacını duyarlar. Tekerlemeler, umumiyetle içinde bulundukları türlere göre masal ve oyun tekerlemesi gibi adlar alırlar.” diyebiliriz (Elçin 2000: 589).

“Tekerlemeler, birbirine aykırı düşünceleri, olmayacak durumları bir araya getirip, mantık dışı birtakım sonuçlara varmakla şaşırtıcı bir etki yaratır. Yapısı ve konusu bakımından bu özelliğiyle tekerlemeler, beklenmedik hayal oyunlarının boşanivermesiyle şaşırtmak, eğlendirmek ve keyiflendirmek için başvuruilan bir çeşit söz cambazlığıdır.” (Duymaz 2002: 24–25).

Doğan Kaya ise tekerlemeleri, “ Vezin, kafiye, seci veya aliterasyonlardan istifade edilerek, hislerin, fikirlerin, hal ve hayallerin abartma, tuhaflık, zıtlık, benzetme güldürü, kısa tanım yahut çağrışımlar yoluyla ortaya konulduğu manzum nitelikli basmakalıp sözlerdir. (Kaya 1999:546)

Pertev Naili Boratav da “ Bu türün başlıca niteliği, herhangi bir ana konudan yoksun oluşudur. Tekerleme, baş-uyak ve uyaklarla elde edilen ses olayları ile ve çağrışımlarla birbirine bağlanıvermiş, belli bir şiir düzenine uydurulmuş, birbirini tutmaz birtakım hayallerle ve düşüncelerin sıralanmasından meydana gelmiştir. O, beklenmedik hayal oyunlarının boşanivermesiyle şaşırtmak, eğlendirmek, keyiflendirmek, için başvuruilan bir söz cambazlığıdır.” Diyerek tekerlemeyi açıklamış ve tekerlemeleri dört ana başlık altında toparlamıştır.

1. Masal Tekerlemeleri
2. Oyun Tekerlemeleri
3. Tören Tekerlemeleri
4. Bağımsız Söz Cambazlığı Değerinde Tekerlemeler. (Boratav 2000: 165-166)

Bütün bu tanımlara göz atınca dikkati çeken en önemli özellik, Tekerlemelerin, anlamsız veya yarı anlamlı yarı anlamsız sözlerin bir araya gelerek oluşturdukları ahenkli sözler topluluğu olduğudur. Bu bağlamda bölgemizden derlemiş olduğumuz 25 tekerlemeyi, oyun tekerlemeleri, söz cambazlığına dayanan tekerlemeler ve diğer tekerlemeler olmak üzere üç başlık altında inceledik. Tekerlemeler alfabetik sırayla bağlı kalarak verilmiştir.

1. Oyun Tekerlemeleri:

Çocuk hafızasının ürünleridir. Çocuklara haz verir ve beyinlerinde hoş nağmeler uyandırır. Eğitim sırasında, sık sık tekerlemelere başvurulmasının sebebi de budur. Çocukların oyuna başlamadan önce “ebe” yi tayin etmek için söyledikleri tekerlemelerdir. (Kaya 1999: 576)

Oyun tekerlemelerine sayışmacalar da denir. Sayışma yapılırken, sayışmayı yapan çocuk, cümlesinin bittiği anda elini diğer çocuklardan hangisine değdirmişse o çocuk ebe olur.

Tekerleme - 1

Annem yoğurt getirdi
Kedi burnunu batırdı
Bu kediyi ne yapmalı
Minareden atmalı
Minarede bir kuş var
Kanadında gümüş var
Eniştemin cebinde
Türlü türlü yemiş var. (E.U)

Tekerleme – 2

Ayınız
Boyunuz
Seksen
Doksan
Yüz (E.U)

Dere tepe düz
Ördek suda yüz
Vak, vak, vak
Koca karı kalk,
Lambayı yak
Üç göbek at
Yatağına yat.

Tekerleme - 3

Biren, iken, üçen, dörden, beşen,
Atılım olma, yedilim gelme,
Sekizim semle, dokuzum dolma,
Onum orak, onbir dorak,
Çelmem çelik
Çek ayak çek ayak. (İ.S)

Tekerleme – 4

Çık çıkalım çardağa
Yem verelim ördeğe
Ördek yemini yemeden
Çık mık demeden
Hakkıdı makkıdı
Çıktım çıkardım
Sen çık. (Y.S)

Tekerleme - 5

Çıt pıt
Nerden geldin
Ordan çık
Ordan çık (N.S)

Tekerleme - 6

Doktor amca merhaba
Götün girsin dolaba
Dolapta muz var
Sana göre kız var
Kızın adı neşe
Saat geldi beşe
Bir, iki, üç, dört, beş (E.U)

Tekerleme - 7

İncecik yılan
Tepsiye dolan
Vallah billâh yalan. (N.S)

Tekerleme - 8

O lili lili papatya dilli
İsmailli
Kız saçların kaç türlü. (E.U)

Tekerleme - 9

O lili lili lili Papaz Ali.
Seksendora seksendora.
Mitata ta ta.
Biz gidiyoruz bu hafta.
İneğimiz doğurdu.
Adı olsun kel Fatma.
Sümüklü Fatma, Sümüklü Fatma (İ.S)

Tekerleme – 10

Ola mola portakala,
Vaza vize domatize,
Ekşi meşki havanda havanda (Y.S)

Tekerleme – 11

O mo kara do
Sime sime bir manto
Lapatika lapatika
Va vi do
Va vi do (Y.S)

Tekerleme – 12

Portakalı soydum
Başucuma koydum
Ben bir yalan uydurdum
Duma duma dum
Kırmızı mum
Dolapta pekmez
Yala yala bitmez
Ayşecik cik cik cik
Fatmacık cık cık cık
Sen bu oyundan çık
Çıka çıka çık. (E.U)

Tekerleme - 13

On, yirmi, otuz
Kırk, elli, atmış
Bir gemi batmış
İçindeki şişko
Kaç göbek atmış. (E.U)

2. Söz Cambazlığına Dayanan Tekerlemeler:**Tekerleme - 1**

Gevrecik ekmek bekmezsiremiş
Bekmez gerek ekmeksiremiş. (B.D)

Tekerleme – 2

Bu evi damalatmalı mı da oturmalı, yoksa damalatmamalı da mı oturmalı? (B.D)

Tekerleme – 3

Bir dalda bir kartal; dal saklar, kartal kalkar; kartal kalkar, dal sarkar. (S.Y)

Tekerleme – 4

Bir berber; bir berbere, gel, beraber bir berber dükkânı açalım, demiş. (B.D)

3. Diğer Tekerlemeler:

Tekerleme - 1

Bakla samanı

Sakla samanı

Gelir zamanı

Altı karış kar yağmış

Kirez zamanı

Öküz buymuş soğuktan

Bir tarafının derisi alınırken

Bir tarafı ulmuş sıcaktan. (E.U)

Tekerleme – 2

El ele epelek

Elden çıkmış topalak

Topalağın yarısı

Sallım sallım derisi

Kara koyun yarısı

Kara koyun nereye gitmiş?

Karamana gitmiş

Ne zaman gelecek?

Yazın gelecek

Güzün gelecek

Yazılasın çizilesin

Uzun uzun sopalara dizilesin

Ağız kara
Çek elini
Benzi kara. (S.Y)

Tekerleme – 3

Hu hu komşu komşu
Oğlan geldi mi?
Geldi.
Ne getirdi?
İncik, boncuk
Kime kime?
Sana, bana
Başka kime?
Kara kediye
Kara kedi nerede?
Ağaca çıktı
Ağaç nerede?
Balta kesti
Balta nerede?
Suya düştü
Su nerede?
İnek içti
İnek nerede?
Dağa kaçtı
Dağ nerede?
Yandı bitti kül oldu. (S.Y)

Tekerleme – 4

Karga karga gak dedi
Çık şu dala bak dedi
Çıktım baktım o dala
Şu karga ne budala
Karga fındık getirmiş
Sıçan yemiş bitirmiş

O sıçanı ne yapmalı
Minareden atmalı
Minarede kuş var
Kanadında yemiş var
Yemişini yemişler
Bana çirkin demişler
Ben çirkin değilim
İnci mercan dizerim
Aksaray'a varırım
Aksaray'ın kilidi
Bana vuran kim idi
Emmi oğlu Musacık
Eli kolu kısacık
Gel çıkalım çardağa
Yem atalım ördeğe
Vak, vak, vak (S.Y)

Tekerleme – 5

Kuzu kuzu mee
Bin tepeme
Hadi gidelim
Hacı dedeme
Hacı dedem hasta
Çorbası tasta
Mendili bohça
Kendisi koca
Can can çikolata
Ver bana limonata
Hanımınız gitti
Nereye gitti?
İstanbul'a gitti
İstanbul'da ne yapacak?
Terlik, pabuç alacak
Terlik, pabucu ne yapacak?

Düğünlerde şingır mıngır giyecek. (E.U)

Tekerleme – 6

Metel metel met atar

İki sıçan göt atar

Ebemin bir kızı var

Cebi dolu kozu var

Kırdım yedim kozunu

Öptüm ala gözünü

Kara kara kediler

Düğün aşını yediler

Daha var mı dediler (E.U)

Tekerleme – 7

Mustafa mıstık

Arabaya kıstık

Üç mum yaktık

Seyrine baktık. (N.S)

Tekerleme – 8

Nereden geliyorsun?

Bala'dan

Ben de oradan

Eviniz nerede?

Köşe başında

Benim de onun yanı başında

Ne yersiniz?

Fıstık içi

Oh! Canımın içi (N.S)

E. DUALAR ve BEDDUALAR

Dualar insanların Tanrı'ya sığınma yollarından biridir. İnsanlar darda kaldıklarında, sıkıştıklarında ve çaresiz durumlarda tek sığınak olarak kendilerine duaları seçmişlerdir. İnsanlar, üstesinden gelemedikleri bir durumla karşılaştıklarında kendilerini koruyacak ve yardımda bulunacak bir mucizeye veya ilahi bir güce sığınır. İşte böyle durumlarda ellerini açarak dua ederler. Dinimizde her işe duayla başlayıp duayla bitirmek esastır. Böylece yapılan işlerin hayırlı olacağı ve işlerin de bereketli olacağı inancı hakimdir. Duaların içten ve samimi olarak yapılmasıyla, Allah katında kabul olmaması için de bir sebep yoktur; düşüncesiyle insanlar dualara sıkça başvururlar. Dualar sadece ibadet esnasında değil, ibadet dışındaki normal yaşantımızda da kullanılırlar.

İnsanlar, dualara: “Sağlık ve sıhhat hallerinde, yağmurun yağmasında, üretilen mahsullerin bereketli olmasında, kaza ve belanın cana ve mala gelmemesi durumunda vb” başvururlar.

“Türk milleti, İslam dininin esaslarına uygun bu dualarla birlikte Tanrı'ya karşı dilek ve niyazlarını ana dilinde nazım veya nesir olarak sade bir şekilde ulaştırmaktadır. Umumiyetle anonim olan, bedeni, iktisadi ve dini ihtiyaçların meydana getirdiği bu dualar, atalar sözü gibi hüküm bildiren müsbet dilek mahsulleridir. Eski Türkçemizde “ alkış: öğme” denilirdi.” (Elçin 2000:662)

Şükrü Elçin duanın tanımını ise şöyle yapar: “Dua, insanın kendisi ile içinde yaşadığı cemiyetin maddî refah ve manevî saadetinde yardım ve merhametini istemek üzere, Tanrı'ya yaptığı bir hitap, bir sesleniştir.”

Beddualar ise, duaların tersine insanların içinden gelen kötü düşüncelerinin dile yansımasıdır. İnsanlar güçlerinin yetmediği durumlarda, kendileri adına Tanrı'nın başkasını cezalandırmasını istediği sözler bedduaları meydana getirir.

“Beddua, duanın aksi ve zıddı olan la'net, inkisar, bela ve gazap ifade eden menfi sözlerdir. Farsça ‘bed’ Arapça dua(çağırma) kelimelerinin birleşmesinden yapılan bu tabiri, en eski Türk kaynaklarından 19. asra kadarki kültür eserlerimiz ve sözlüklerimiz çok yaygın (kargış) ve (ilenç) kelimeleri ile karşılamışlardır.” (Elçin 2000: 662–663).

Çalışmamızda, Gazipaşa bölgesinden dua ve bedduaları toparlamaya çalıştık. Derleme çalışmamızı yaptığımız bölgedeki insanların hemen hepsinde “ Kötü söz sahibini bulur.” düşüncesi hakimdir. Durum böyle olunca bölgede beddua etmenin, kötü bir davranış olduğu bilinci hakimdir. Ancak topladığımız örnekler, insanların bu düşünceye yeteri kadar uymadığını ve sıkça beddualara başvurduklarını belgelemektedir. Bölgemizden topladığımız 77 dua ve 88 beddua, ayrı başlıklar altında, alfabetik olarak aşağıda verilmiştir.

1. Dua Örnekleri:

Allah, açlıkla terbiye etmesin

Allah, akıl-fikir versin

Allah ağız tadıyla yemek nasip etsin.

Allah, ağzımızın tadını kaçırmassın

Allah, ayırmassın

Allah, başımızdan eksik etmesin

Allah başkalarıyla sınımassın

Allah, bir yastıkta kocatsın

Allah cefa çektirmesin

Allah çok verip azdırmassın, az verip umdurmassın.

Allah Hz. Ali kuvveti versin.

Allah çoluk çocuğuna bağışlassın.

Allah darda kaldığında yardımcın olsun.

Allah datlı dilli, güzel yüzlü avrat nasip etsin.

Allah devlete, millete zeval vermesin.

Allah, dirlik-düzenlik versin

Allah dualarını kabul etsin.

Allah, eksikliğini göstermesin

Allah eline, goluna güç-kuvvet versin.

Allah emeğinizi boşa çıkarmassın.

Allah Eyüp Peygamber sabrı versin.

Allah gök daşlara yapış da, sarı sarı altın olsun.

Allah, gönlüne göre versin

Allah Halil İbrahim bereketi versin.

Allah, hayırlı geçinceme versin

Allah hayırlı nasipler versin.

Allah işini rast getirsin.

Allah iyi iman nasip eylesin.

Allah iyi insanlardan nasip eylesin

Allah kabir azabı çektirmesin.

Allah kaldıramayacağın yük vermesin.

Allah kalp temizliği nasip eylesin.

Allah kazalardan, belalardan korusun.

Allah kötülerle sınamasın

Allah ne muradın varsa versin.

Allah ölümün de hayırlısını versin.

Allah razı olsun.

Allah, sabır versin

Allah sağlık sıhhat versin.

Allah, selamet versin

Allah sevdiklerine bağışlasın.

Allah sırtını yere getirmesin.

Allah şaşırtmasın.

Allah şifa versin

Allah tuttuğunu altın etsin.

Allah, utandırmasın

Allah yokluk yüzü göstermesin.

Allah yolunu şaşırtmasın.

Allah'ım sırat köprüsünden de geçirdiği kullardan eylesin.

Anan-baban yer içinde yatmasında, nur içinde yatsın.

Ayağına sağlık

Başucun pınar, ayakucun göl olsun

Bereketli olsun

Bir elin yağda, bir elin balda olsun.

Bu zamanın hayır olsun.

Cennet mekânın olsun.

Dert verip derman aratmasın.

Diline sağlık

Doğuran anana, eken babana, hak rahmet kılsın.

Dünya'da dünya bolluğu, ahirette din-iman bolluğu versin.

Ele güne muhtaç olmayasın.

Elin-ayağın dert görmesin

Eline-koluna sağlık

Ellerin dert görmesin.

Güle güle git, güle güle gel

Hayırlı bir kısmet nasip eylesin.

Hızır yoldaşın olsun

Kem gözlere gelmeyesin

Mevla kem gözden, kötü sözden korusun.

Mevla; kazadan, beladan korusun.

Odu-ocağı tütesice

Sabahın hayırlı olsun.

Sağ ol, var ol

Taş diye tuttuğun altın olsun

Tuttuğun sarı altın olsun
Uğurlar ola
Yüzünün, gözünün sadakası olsun.

2. Beddua Örnekleri:

Allah ateşlere gelesice
Allah belanı, şeytan selanı versin
Allah belasını versin.
Allah gün yüzü göstermesin
Allah kör şeytanın eline düşürsün
Allah mezara soksun
Allah sefa sürdürmesin
Allah seni bildiği gibi yapsın
Allah seni kahretsin
Allah'ın gahrına, gazabına uğrayasica
Allah'ından bulasica
Adı batasica
Adı batmayasica
Benden beter ol.
Boynu altında kalasica
Boyun posun devrilsin.
Böğüre böğüre can veresice
Bulutsuz havada şimşek çarpsın
Canın çıksın
Çatadak çatla emi.

Çatlamaya gal

Çenesi çekilesice.

Çoluğundan çocuğundan çıkar inşallah.

Çotun çıksın işallah

Dabanından dağılasıca

Damında baykuş ötesice

Darağacına gelesice

Dermansız dert bulasın inşallah

Dili damağı dutulasıcalar

Dilin gopsun

Dilin lal olsun.

Dilini eşek arısı soksun

Dillere düşesice

Domuzun tohumu

Düneği yıkılasıca

Dünya'dan Ah ile gel Vah ile geç

Ellere kalasıca.

Eşeğin doğurup da meydana saldığı

Eşek cennetine gidesice

Evinize barkınıza baykuşlar tünesin

Evladından bul işallah

Ganı altında akasıcalar

Gâvurun tohumu

Geber okuna galasıca

Geberesice.

Gençliğinin hayrını görmezsin inşallah

Gıran giresice

Gidişin olsun da dönüşün olmasın

Gocasız kalasica

Golu guruyasica

Gök başlının çocuğu

Gözleri kör olasica

Gözünüze dizinize dursun

İki gözü kör olup da, iki dizi topal galasica

İki gözün önüne aksın.

İki yakan bir araya gelmesin işallah

İmansızın tohumu

İmansızın zinası

İnim inim inleyesice

Kanlı gömleğin, kara haberin gelsin.

Kara haberlerin duyulur inşallah

Kızılkurtlar atacısıa

Kökü kesilesice

Mezarını yılanlar sarasica

Negelet olasica

Ocağına incir ağacı dikilesice

Ocağı sönesice

Sebeup daşın dikilice, bükölüce galsın da canın çıksın.

Senin gibi gız olacağına, gızıl ağacın başında kalsın

Senin gibi gızı, gızıl gızamık dutsun

Sıracıya galasıca

Sırtı yere gelesice

Sin dürtesice

Sürüm sürüm sürünesice

Tatlı tatlı yiyesin de acı acı çıkarasın emi

Yahu yoğol Arasat dağında galasıca

Yargınından çat diye yarılasicalar

Yaşı kesilesiceler

Yat a dizim! diyesin

Yedi yorgan yırtasica

Yediğin içtiğin zehir zıkkım olsun da burnundan gelsin

Yer çekecise

Yer sökenin zinası

Yiğit iken yıkılıp da, genç iken bükülesice

Yoğolma yoğolasica

Yuvası dağılasica

Yüzünü tenişir paklasın

Yüzünü yüğücüler görsün.

Zıkkımın kökünü ye

V. BÖLÜM

GAZİPAŞA FOLKLORU / GEÇİŞ DÖNEMİ ADETLERİ

A. DOĞUM

1. Doğum İle İlgili Adet, Gelenek, Görenek ve İnanışlar

Düğünler toplumda herkesin birbiriyle kaynaşmasını, aileler arasında akrabalık bağlarının kurulmasını ve en önemlisi de yeni bir yuva kurulmasını sağlayan kutsal toplantılardır. Düğün yapıldıktan sonra ailelerin, gelin ve damattan istekleri, bu kurulan yeni yuvayı şenlendirecek ve nesillerini devam ettirecek bir bebeğin dünyaya getirilmesidir.

Gelinin hamile olduğu anlaşıldıktan sonra artık çocuk için bazı hazırlıklara başlanır. Bu hazırlık devam ettirilirken çocuğun cinsiyeti ilk etapta önemli değildir. Eskiden tahminlere göre hazırlık yapılırken; günümüzde teknolojinin gelişmesiyle atık anne karnında çocuğun cinsiyeti belirlenmekte ve hazırlıklar da buna göre belirlenmektedir. Çocuğun doğduktan sonra giyeceği kıyafetleri, yatağı, kundağı vb. hepsi önceden hazırlanır. Bu hazırlığa çocuğun kendi annesinden daha fazla nineleri öncülük ederler.

Çocuk cinsiyeti tahmininde birçok yöntemle başvurulur: Hamile kadın bir eve misafir olarak davet edilir. Ev sahibi, hamile kadın eve gelmeden yan yana iki minder atar ve bu minderlerden birinin altına makas koyar. Eğer hamile kadın makas olan mindere oturacak olursa kızı olacağına, altı boş olan mindere oturursa oğlu olacağına inanılır. Hamile kadının kalçası genişlemişse kızı olacağına, karnı sivrilmişse oğlu olacağına, hamile kadının yüzünde lekelenmeler çok belirgin olursa kız, lekelenme çok az veya hiç olmazsa erkek olacağına, aşırme kısa sürmüşse oğlu, uzun sürmüşse kızı olacağına, kadının canı ekşi istiyorsa kızı, tatlı istiyorsa oğlu olacağına inanılır.

Çocuk anne karnında iken, anneye büyükler tarafından çeşitli önerilerde bulunulur. Bu önerilerin ilerde çocuğun bütün kişiliğine, hareketlerine, davranışlarına etki edeceğine inanılır. Anneye hamilelik döneminde, ağır yük kaldırmaması, fala iş yapmaması gerektiği söylenir. Karaciğer, karadut, dalak, çilek yememesi gerektiği, yediği takdirde çocuğun vücudunda lekelerin oluşacağına inanılır. Büyükler anneye, ayva yerse bebeğin güzel olacağını, özürlü insanlara, delilere, pasaklı olan çirkin insanlara bakmaması gerektiğini söylerler. Bunun yerine bakımlı ve düzgün giyinen yakışıklı insanlara bakması gerektiğini tavsiye ederler. Bütün bu inançlardan ötürü, “Güzele bak çocuğun güzel olsun” deyimini bölgede sıkça kullanılmaktadır. Annenin helal yoldan kazanılmış nimetlerden yiyip içmesi

tavsiye edilir. Haram yoldan kazanılmış nimetlerle beslenen çocuğun ileride hırsız, uğursuz olacağına; helal kazançla beslenen çocuğun hayırlı, salih bir evlat olacağı sıkı sıkı tembih edilir.

Çocuk dünyaya geldikten sonra bir hafta içinde, yakın komşular ve akrabalar çağrılarak bebek tuzlaması yapılır. Buradaki amaç, çocuğun ilerleyen yaşlarda çeşitli cilt hastalıklarına yakalanmasını önlemek ve vücut kokusunun oluşmamasını sağlamaktır. Çocuğun tuzlanması ailenin büyükleri yapar. Çocuk ilk önce yıkanır ve kurulanmadan, bir bezin üzerine yatırılarak bütün vücuduna tuz serpilir. Bu esnada çocuğun ağzına şeker veya bal sürülür. Çocuk aynı bezin içine sarılarak, bir saat kadar bekletilir ve daha sonra yıkanarak giydirilir. Çocuğun bir hafta, on gün içerisinde göbeği düşer. Düşen bu parça nereye konulursa, ileriki yaşamında onunla ilgili işlerle meşgul olacağına inanılır. Örneğin, ileride okumuş tahsil görmüş bir insan olması isteniyorsa; çocuğun göbeği okul bahçesine gömülür. Çocuğun ileride dindar bir kişi olması isteniyorsa göbeği cami duvarına konur.

Bebeğin doğduğunu duyup ziyarete gelenlere, ailenin maddi durumuna göre çeşitli ikramlarda bulunulur. Ailenin maddi durumu iyi ise kurban kesilir ve yemek verilir. Eğer maddi durumu kötü olan bir aile ise, lokum, bisküvi, şeker dağıtılır. Yapılan bütün bu ikramlara göbedelik geleneği denir.

Çocuğa doğar doğmaz anne memesi verilmez, en az üç vakit ezanın geçmesi beklenir. Bu aşamada çocuğa genel olarak şekerli su verilir. Doğum yapan annenin karnı ince uzun bir bezle sarılır ve sıkıca bağlanır. Tereyağı ve bal karıştırılarak kavrulur ve anneye yedirilir. Buradaki amaç hasta olan annenin kısa sürede ayağa kalkmasını sağlamaktır. Ayrıca annenin sütünün çoğalması için komposto ve şekerli gıdalar verilir ve ılık su içmesi önerilir. Bunun yanında bebeğe gaz sancısı olmaması için anneye, baklagillerden (nohut, kuru fasulye, mercimek) yapılan yemekleri yememesi söylenir.

Çocuk dünyaya geldikten sonra dikkat edilmesi gereken en önemli özelliklerden birisi de temizliktir. Bu dönemde, halk arasında albasması diye bilinen lohusa hastalıklarına karşı tedbir olarak, hem anneye hem bebeğe kırmızı yazma örtülür. Anneye, zorunlu olmadığı takdirde kırk gün evden dışarı çıkmaması tembih edilir. Bu dönemde çocuğun sarılık hastalığına yakalanmasını önlemek için ayrıca sarı yazma da çocuğun üzerine örtülür.

Çocuk dünyaya geldikten sonra komşular ve aile büyükleri ziyarete gelirler. Gelenler maddi durumlarına göre çeşitli hediyelerle gelirler. Aynı zamanda çocuğun ailesine çeşitli dua ve dileklerde bulunurlar. “ Hayırlı olsun, Allah analı babalı büyütsün, Geçmiş olsun vb.”

Çocuk artık dünyaya gelmiştir ve bu aşamadan sonra önemli olan çocuğu rahat ettirmektir. İlk olarak çocuğa beşik hazırlanır. Beşik, ağaç işçiliğinden yararlanılarak tamamen çocuğun ihtiyaçlarına göre düzenlenir. İki kenarı yüksek ve ortasında sallamak için uzunca bir sapı vardır. Beşiğin taban kısmı deliktir ve su kabağından çömlek adı verilen bir kap bu kısma yerleştirilir. Aynı zamanda beşiğin içine konulacak olan döşek de özenle hazırlanır. Defne yaprakları bir araya toparlanarak bir bezin içine yerleştirilir ve beşiğin içine serilir. Defneyaprağı olmasındaki amaç; kokusunun güzel olması ve çocuğu çeşitli böcek ve zararlı hayvanlardan korumaktır. Çocuk beşiğe yatırıldıktan sonra aşağıya düşmemesi için, kuşak şeklinde iki ipe beşiğe bağlanır. Bu ipe bağirtlak adı verilir.

Zaman hızla ilerlemiş ve artık çocuk kırk günlük olmuştur. Bölgemizde de bebek kırkına geldi deyimi sıkça kullanılır. İşte bu kırkıncı günde bebek, diğer günlerden daha farklı bir şekilde banyo yaptırılır. Kırk tane küçük taş parçası bebeğin yıkanacağı suyun içine atılır. Bu su ile önce bebek, daha sonra bebeğin çamaşırları ve en son da anne yıkanır. Çocuk kırkına gelinceye kadar tırnaklarının kesilmesi uygun görülmez. Çünkü tırnaklarının kesilmesi ile kısmetinin de kesileceğine ve kırkıdan önce tırnakları kesilen çocuğun ilerde hırsız olacağına inanılır. Kırkına kadar da kesilmeyen bu tırnakların bebeğin yüzünü çizmemesi için bebeğin eline küçük keseciklerden eldiven dikilir.

Bebeğin ilk dişinin çıkmasıyla birlikte dişleme adı verilen yemek pişirilir. Bakla, nohut, buğday, mısır karıştırılarak büyükçe bir kazanda pişirilir ve komşulara dağıtılır. Komşular da dişlemenin götürüldüğü kaba çeşitli hediyeler koyarak bebeği ziyarete gelirler ve bebeğin dişlerinin sağlıklı olması için dua ederler. Bu geleneğe bölgemizde dişleme veya dirice pişirme geleneği denir. Bazı bölgelerde de gölleme pişirme adı verilir.

Bebeğin dişleri çıktıktan sonra sıra konuşmaya gelmiştir. Bebek kelimeleri yavaş yavaş çıkarmaya başlar. Bu dönemde aile büyükleri de çocuğun ağzından çıkacak seslere dikkat ederler. Bebek ilk önce hangisinin ismini söylemişse, o kişi tarafından bebeğe hediye alınır. Örneğin ilk olarak baba diyen bir bebeğe, babasının hediye alması adettir.

Bebek emekleme döneminde aileyi tamamen kendine bağlar. Yalnız bırakıldığı anda artık her yere ulaşabildiğini kanıtlar. Bir yaşına gelince yavaş yavaş bir yerlere tutunarak ayağa kalkar ve yürümeye başlar. Ancak bu dönemi sorunlu geçiren ve yürümeye geç başlayan çocuklar için köstek kesme geleneği vardır. (N.U)

2. Köstek Kesme:

Köstek: Kırklarda otlatılmaya bırakılan hayvanların, fazla uzaklara gitmemesi ve hareketli olmamaları için sağ ön ve sağ arka veya sol ön ve sol arka ayakları birbirine ipe bağlanır. Buna köstek kesme denir.

Çocuklar yürümeye yeni başladıkları sırada sık sık düşerler. Aynı zamanda yukarda belirttiğimiz gibi yürümeye geç başlayan veya yürüme zamanı geldiği halde yürüyemeyen çocuklar da vardır. Aileler ise çocukların daha hareketli ve daha düzgün yürümelerini isterler. Böyle durumlarda çocuklara da köstek kesme geleneği uygulanır. Çocuğun bulunduğu bölgedeki (mahalle, köy, sokak vb.) en hareketli, pratik gençler çağrılır. Çocuğun ayakları bir iple bağlanır ve köstek kesecekler, yüz, yüz elli metre ilderden yarışarak çocuğun yanına gelirler. Birinci gelen kişi makasla ipi keser. Çocuğun ayağındaki ipler birkaç gün çözülmez. Kösteği kesen kişi de hediyesini aile büyüğünden alır. Bu olaya köstek kesme geleneği denir. Kösteği kesilen çocuğun düşmeden, düzgün bir şekilde yürüyeceğine inanılır. (N.U)

3. Sünnet:

Bölgemizde çocuklar genel olarak 4 ile 10 yaşları arasında sünnet ettirilir. Zamanında sünnet ettirilmeyen çocuklar, arkadaşları tarafından “Kabuklu” diye alaya alınır. Bu nedenle çocukların zamanında sünnet ettirilmesi, ruh sağlıkları açısından da oldukça önemlidir.

Çocukları sünnet olma yaşına gelen aileler, yemekli sünnet düğünü yaparlar. Düğünden sonra da çocuk at üstünde gezdirilir. Sünnet edilen çocuğun özel bir elbisesi yoktur. Ancak son zamanlarda özel sünnet elbiseleri diktirilmektedir.

Yakın zamana kadar çocuklar, göçebe hayatı yaşayan aptallara sünnet ettirilmekteydi. Aptal bıçakla sünnet ettikten sonra, yaranın üzerine tuz basmakla yetindiği için, çocuklar büyük acı çekmekteydi. Ancak son zamanlarda sağlık hizmetlerinin yaygınlaşması nedeniyle çocuklar, sağlık memurlarına sünnet ettirilmektedir. Modern yöntemlerle sünnet ettirilen çocuklar, daha az acı çekmekte ve bir hafta gibi kısa bir sürede iyileşmektedirler.

Çocuklar, sünnet sırasında elden geldiğince oyalanmaya çalışılır. Bunu sağlamak için de çocuğun en çok sevdiği konulardan bahsedilir. Sünnet olan çocuğa aşağıdaki mani ezberletilir ve sünnet olduktan sonra çocuk, bu maniyi söyler.

Sünnet sünnet dediniz,

Başım etin yediniz,

İşte sünnet oldum ben,

Bayram edin hepiniz.

Bütün bu yapılanlardan sonra artık sünnet düğünü sona erer. (M.U)

4. Asker Uğurlama:

Askerlik, milletimizin tarihten bu yana sergilemiş olduğu en üstün sanatsal meziyetidir.20 yaşına gelmiş her genç, askerliği bir görev olarak benimsemiş ve canı pahasına vatanını savunmayı bütün değerlerin üstünde görmüştür.

Bölgemizde askerlik her yerde olduğu gibi kutsal bir görev sayılmaktadır. Askere uğurlanacak olan gençler, adeta bir şölen havasında, “En büyük asker bizim asker” nidalarıyla uğurlanır. Asker olacak olan genç, bir hafta önceden bütün akrabalarını ziyaret eder ve helallik alır. Aile büyükleri arkasından dualar ederler ve yastık altında biriktirdikleri paralardan asker adayına harçlık verirler. Asker çıkacak olan evlerde yemekler verilir ve dualar edilir.

Gençler askere uğurlandıktan sonra geride kalanları bir merak almıştır. Acaba rahatı iyimi? Sağ salim teslim olabildi mi? Vb. sorular sıkça sorulan sorulardır. Bu aşamadan sonra askerden gelecek olan bir mektup bütün bu soruların cevaplarını içinde bulundurur. Ancak günümüzde teknolojinin gelişmesiyle birlikte artık haberleşme sistemleri de gelişmiş ve mektupların yerini telefonlar almıştır. Eskiden askerden gelecek olan bir mektup dört gözle beklenirken artık bir telefon yeterli duruma gelmiş ve asker mektupları da önemini yitirmiştir. Asker mektuplarında, evdeki aile bireylerinden tutun da ahırdaki inekler bile sorulurdu. Bu haberleşme asker dönünceye kadar sabit aralıklarla devam eder ve asker evde olan biten her şeyden sanki ordaymışçasına haberdar edilirdi.

Askerlik görevini tamamlayan gençler geri döndükten sonra aile içinde büyük bir heyecan oluşur ve ilk bir hafta asker, hiçbir işle meşgul olmaz. Bütün arkadaşlarını ve aile büyüklerini ziyaret eder ve şükür dualarını kabul eder. Askerliğini tamamlayan genç, artık kendini hayata adar ve kısa sürede bir iş ve eş sahibi olmak için çalışır. (M.U)

B. EVLENME

Evlilik, toplumun en küçük kuruluşu olan ailenin oluşması için atılan ilk adımdır. Bu adımın sağlam temeller üzerine atılması, ileride hem toplumun hem de bu kurulan yeni ailenin huzur ve mutluluğu için oldukça önemlidir.

Bölgemizde evlilikler eskiden genel olarak hep görücü usulü ile olmaktaydı. Ancak günümüzde teknolojinin gelişmesi, düşüncelerin ve toplum yapısının değişmesi neticesinde karşılıklı anlaşma ve tanışmanın ardından evlilik gelmektedir.

1. Kız İsteme “ Mendil D    leme ”   deti:

Gelinlik   a ına gelen genç kızlara,   vreten birçok kişi görücüye gelir. Bunlara d n rc  de denir. K za gelen d n rc ler k z babası tarafından be enilip uygun görülürse d     le e i söylenir ve zaman istenir. K z babası, k zına doğrudan doğruya kiminle evlenmek istediğini sormadı ı için bir kadın tarafından, kıza kaç tane talibi varsa o kadar ayrı renkte mendil getirilir ve mendillerin kimlere ait olduğu kıza söylenir. K zın kime g nl  var ise o kişiye ait mendili d    mler ve kiminle evlenmek istediğini belirtir.

2. Söz Kesme, Ni an, Nik h:

O lan babası oğlunu   a ırır. O lan diz    er ve oturur. O lan babası, “ O lum, filan adamın kızını sana isteyece im, seni everece im, olursa olacak olmazsa olmayacak. Git kızı uzaktan gözet.” Der. O lan, kızı be enirse, arkadaşları ile babasına haber gönderir. O lan babası, iyi konuşan, ağzı laf yapan komşusunun birini   a ırır; ak am d n re giderler. K z evinin kapısını çalarlar ve sohbet ba lar. Vakit biraz ilerledikten sonra, k z babası ziyaretin sebebini sorar. O lan tarafı çekingen davranır ve desek mi demesek mi diye d    n rl r. Daha sonra o lan babası sözlerine ba lar. “ Allah’ın emri  zeri, Peygamberin kavli üzeri o lumuz falancaya (Mehmet’e) sizden hısımlık diliyorum.” Der. K z babası da basını e erek hayırlısı olsun der ve hemen cevap vermez; d     lmesi için zaman ister. O lan babası, bir ay içerisin de tekrar k z evine aynı arkadaşıyla ziyarete gelir. “ Geçen günkü sözümüz ne oldu? Diye sorar.” K z babası yine ba ını eğer ve cevap vermek istemez. O lan babası yine cevap alamadan geri döner.     nk  k z evi naz evidir. O lan babası     nc  defa aynı arkadaşıyla k z evine ziyarete gelir. O lan babası maddi durumuna göre hediye alır ve k z babasına verir. O lan babası bu kez, “ Biz geldik gitmeyiz, kuzu kurban kabul etmeyiz, bu kızı Allah yazdıysa alacağız.” Der. Bundan sonra getirilen hediye k z evi tarafından kabul edilirse, k z evi, o lanı g rmeceye (K z ile o lanın birbirisini görmesi)   a ırır. K z ile o lan g r    t kten sonra, k z babası durumu doğrudan k zına sormadı ından, yakın akrabasından birine sordurur. Yakın akrabası kıza, “ Sen demesini bilemedinse, anam-babam bilir de.” Der. K z da anam-babam bilir derse g nl  var demektir. Soran kişi, kızın cevabını babasına götürür. Babası da aldığı cevabı uygun görürse kızını verir, uygun görmezse vermez. Verirse söz kesilir.

Söz kesildikten sonra o lan tarafı nişan ister. Belirli bir gün belirlenir ve o günde nişan yüzükleri takılır. Bu nişan merasimi ailelerin maddi durumuna göre kalabalık ve yemekli olabile e i gibi, aile arasında küçük bir toplantı şeklinde de olabilir. Ni anlılık süresi bir yıl, en az altı-sekiz aydır. Bu süre içinde taraflar birbirlerine gidip gelirler ve bu vesile ile

birbirlerini daha iyi tanıma fırsatı bulurlar. Bu süre içerisindeki olumsuzluklar nişan bozmaya kadar ilerleyebilir. O yüzden nişanlılık süresinin uzatılması uygun görülmez. Kız tarafının nişan bozmasına “bohça gönderme” denir. Oğlan tarafının nişan bozmasına da “yüzük atma” denilir. Bölgemizde nişan bozma pek hoş karşılanmaz. Basit nedenlerden dolayı bu işlemi yapanlara iyi gözle bakılmaz.

3. Okuntu Dağıtma:

Nişanlılık sürecinin ardından düğün günü belirlenir. Tarih belli olduktan sonra davetiyeler hazırlanır ve komşular, akrabalar düğüne davet edilir. Hem kız evinden hem de erkek evinden gönderilen davetiyelere okuntu adı verilir. Okuntu, eskiden bardak, kibrit, çorap gibi eşyalarla da yapılmaktaydı ancak günümüzde okuntular genel olarak zarf içinde özel olarak hazırlanan davet mektuplarından oluşmaktadır.

4. Kesene:

Düğünden bir hafta önceki Perşembe gün, kız evine gidilir. Bu ziyarette, kıza takılacak olan takılar, elbiseler, düğünde kullanılacak yiyecek malzemeler götürülür. Bu olaya keseneye gitme denir. Keseneye gidildikten sonra dönüşte kızın çeyizi getirilir ve gelin evi serilerek hazırlanır.

5. Kına Gecesi ve Gelin Oğşama:

Kına gecesi düğünden bir gün önce düzenlenen gecedir. Gelinin bütün tanıdıkları bu geceye davet edilir. Gelini arkadaşları düzerler. (Giydirip süslerler.) düzülen gelin, odaya gelince alkışlanır ve oturmadan oynatılır. Daha sonra gelin oturtulur. Artık sahne köyün genç kızlarına kalmıştır. Genç kızlar uzun süre konuşurlar, birbirlerini överler ve türkü çağırırlar. Oyun faslı bittikten sonra sıra artık kına yakmaya gelmiştir. Kına yakmadan önce kız anasından şöyle izin istenir:

Kız Mısır’dan kınan geldi mi?

Kız annesi duydu mu?

Çağırın gelsin öz annesine,

İzin versin kınasına.

Geline kına yakmadan önce abdest aldırılır. Büyük bir leğen içerisinde kına, genç kızlar tarafından yoğrulur. Yoğrulan kınanın üzerine mum yakılır. Kına, ilk olarak annesi tarafından geline yakılır. Daha sonra genç kızlar, kına türküsünün eşliğinde birbirlerine kına yakarlar.

Gelin söyler:

Ak elime mor kınalar yakarlar,
Baba evinden el evine atarlar,
Çok ağlama kız, kalbini yıkarlar,
Var git kızım güle güle,
Gözyaşını sile sile.

Sabah erken kalkarım,
Elim kına yakarım,
Anne, baba ve kardeşlerim,
Sizi artık çok özlerim.

Kız anası söyler:

Var git kızım güle güle,
Gözyaşını sile sile.

Artık genç kızlar gelini oğşamaya, yani ağlatmaya başlarlar. (Genellikle gelin oğşayan kişiler belirlidir.)

Çok muydu, çok muydu?
Böyle kızın çok muydu?
Kör olası amcaları,
Hiç oğlunuz yok muydu?

Kız anası, kız anası,
Elinde mumlar yanası,
Tarlaya bostan ekerler,
Dibine gübre dökerler,
Al duvak giyen gelinler,
Gözüne sürme çekerler.

Kız anası, kız anası,
Hep ağlıyor öz anası,
Tarlaya ekerler darı,
Ondan ederler karı,
Anne görür de ağlarsın,

Süpürdüğüm odaları.

Kız anası, kız anası,
Hani bunun öz anası,
Altın tasta kınan ezerler,
Gümüş tarakla zülfün çözerler,
Var git kızım sağlığıla,
Sil gözünü yağlığıla.
Ardıcın dalları dışına dışına,
Kızım emeğin hep boşuna,
İşamlarda sakız biter,
Belenlerde gümbük öter,
Ötme garip gümbük ötme,
Benim derdim bana yeter,
Var git kızım sağlığıla,
Sil gözünü yağlığıla.

Gökte yıldız beş yüz elli,
Elin kına yüzün telli,
Gelin olduğun neden belli,
Var git kızım sağlığıla,
Sil gözünü yağlığıla.

Gökte yıldız sayılır mı?
Çiğ yumurta soyulur mu?
Dünyalara doyulsa,
Gelin sana doyulur mu?

Cici babıcım cici,
Bastığın çimen içi,
Bir gelin gönderdim ki,
Kavrulmuş badem içi.

Dereleler ağlar olur,
Gözlerin ağlar olur,
Kızım gidince el evine,
Derdi bana dağlar olur.

Derelerde piladan,
Yaprağını yaradan,
Gelin seni böyle yapan,
Kurtulmasın yaradan.

Pencereden ay doğdu,
Ben sandım sabah oldu,
Sana derim a gelin,
Koynumdaki kayboldu.

Asbab yüğüdüğü taşlar,
Yüğüp serdiği ağaçlar,
Birişin gelin kız taydaşlar,
Oluyor da kız gelin oluyor.

Doru taya bindirdiler,
Evden öte gönderdiler,
Var git kızım selametçe,
Allah'a emanetçe,
Ardıcın dalları dışına dışına,
Gitti kızım emeklerim boşuna.

Atladı gitti eşiği,
Sofrada kaldı kaşığı,
Var git kızım sağlığıla,
Sil gözünü yağlığıla.

Düşme kızım dilden dile,
Unutmazsın bizi yine.

Gelin bu mısralar söylendikten sonra kaldırılır ve oynatılır. Gelinle birlikte diğer arkadaşları da oyuna kaldırılır ve beraber oynatılır. Kına gecesi bu şekilde son bulur.

6. Bayrak Dikme:

Türk kültüründe bayrak dikmenin ayrı bir yeri vardır. Bayrağın dilmesiyle birlikte düğün de başlamış olur. Uzun bir sırığa bağlanan bayrak evin önünde uygun bir yere dikilir. Bayrak dikilirken şöyle bir uygulama yapılır: Bayrak bir hocanın duaları eşliğinde yerden yavaş yavaş kaldırılır. Duaların bitmesi ve mahallelilerin amin demesiyle birlikte bayrak kaldırma bitirilir. Bu aşamadan sonra davul-zurna çalmaya başlar ve mahallenin gençleri bayrağı alarak evin en yüksek yerine dikerler.

7. Düğün:

Cumartesi gün düğün başlar. Düğün telaşına bütün akrabalar ortak olur. Yemeklerin hazırlanması, misafirlerin ağırlanması, ikramlar hiçbir şekilde aksatılmadan işbirliği içinde devam ettirilir. Pazar gün düğün devam eder. Akşamdan düğün evini ziyarete gelemeyenler Pazar gün bu toplantıya katılırlar. Pazar gün öğleden sonra gelin almaya gidilir. Konvoylar düzenlenir. Gelin, evinden dualarla alındıktan sonra erkek evine getirilir. Gelin getirilirken gelin arabasının önüne kütük düşülür ve eve girmesi engellenir. Kütük düşmekteki amaç oğlan babasından para talep etmektir. Oğlan babası da daha önceden hazırlanmış olan; içlerinde para olan zarfları kütük düşen kişilere dağıtır. Böylece yol açılır ve gelin eve getirilir.

8. İndirtmelik Geleneği:

Damat ile gelin evin önüne geldikten sonra herkes arabalarından iner; ancak gelin ile damat arabadan inmez. Gelinin yakın akrabalarından biri gelinin çantasını alır ve kayınpederini çağırır. Kayınpederi gönlünden ne koparsa onu verir. Bu, para olabileceği gibi, tarla, ev, altın gibi mallar da olabilir. Daha sonra kayınvalide çağırılır. O da gönlünden ne koparsa onu verir. Böylece damadın tüm akrabalarından para ve altın toplanır. Gelin arabadan yine indirilmez. Ancak indirtmelik (Arabadan inmek için alınan para veya mal.) verildikten sonra indirilir. İndirtmelik kayınpeder tarafından verilir. Kayınpeder vermek istemez, “ Tosun gibi bir oğlan verdim, daha ne vereyim der.” Ama yine de bir şeyler vermek zorundadır.

Kaynana, gelin gelmeden önce, kapıya yağ sürer, iplik bağlar ve helkeye su doldurarak, kapının önüne koyar. Gelin eve gelince parmağını yağ batırır, ipi kırar ve kapıdaki helkeye tekme atarak suyu döker. Su döküldüğü anda gelinin başına, içine bozuk

para karıştırılmış kâğıtlı şeker dökülür. Böylece gelin eve girer. Şenlik biraz daha devam ettikten sonra düğün biter ve damatla gelin gerdeğe girer.

9. Gerdek Gecesi:

Düğün bittikten sonra aile büyükleri ve damat dua ederler. Duadan sonra damat gelinin yanına gönderilir. Damat odaya girerken arkadaşları tarafından sırtı yumruklanır. Gerdek gecesi, gelin ile damadın karı-koca olduğu gecedir. Damat gelinin duvağını açtıktan sonra yüz görümlüğü olarak bir hediye verir. Bu genel olarak bir takı olur.

Gerdek gecesinin sabahı gelin ile damat erken kalkarlar ve geceyi geçirdikleri çarşafı, odanın görünen bir yerine koyarak anne ve babanın elini öperler. Onlar da kolye, bilezik gibi takılar takarlar. Bu olaya gelin sabahı denir. Günümüzde bu gelenek yavaş yavaş terk edilmeye başlamıştır. İkinci gün ise aile büyükleri ziyaret edilir.

10. El Öpme Geleneği:

Gelin ve damadın düğünden sonra aile büyüklerini ziyaret ederek ellerini öpmesi geleneğidir. Gelin ile damat akrabalar tarafından sıra ile yemeğe davet edilir. Buradaki amaç aileye daha yeni katılmış olan gelini daha iyi tanımak ve aileye alışmasını sağlamaktır.

C. ÖLÜM

1. Ölümü Düşündüren Ön Belirtiler:

Bölgemizde ölümle ilgili birçok inanış vardır.

Bir evin başına (damına) baykuş gelip öttüğü zaman, o gece evden mutlaka bir kişinin öleceğine inanılır. Bu durumu önlemek ve baykuşun evden uzaklaşması için, sarımsak dövülür kapıdan dışarı atılarak “ Yönün öte, şerrin öte” denilir.

Köpeklerin ezan okunurken uluması bir cenaze olacağına işaret eder ve uğursuzluk sayılır.

Bir kişinin olduğundan daha değişik şekilde, etrafına karşı iyi olumlu hareketlerde bulunursa ölüm iyiliği var denilir. Kişinin çok fazla gülmesi veya çok fazla ağlaması kötüye yorumlanır.

Herhangi bir meyve veya sebzenin normalin üzerinde olması, felaket olacak şekilde yorumlanır.

Ölü bir kişinin kefenine yağmur değerse başka bir kişinin daha öleceğine inanılır.

2. Ölüm Sonrası Yapılan İşlemler:

Ölüm olduğunda, bütün camilerde “sela” verilir. Sela ile birlikte bütün eş-dost akrabalar, cenaze evine toplanır. Ölen kişinin yakınlarını teselli etmeye ve acılarını paylaşmaya çalışırlar.

Ölü olan kişinin bütün vücudu görüldüğünden dolayı; yıkanırken çok az kişiye gösterilir. Ölüyü yıkamak için hazırlanan suya murt yaprağı atılır, sabunu doğranıp keseye konulduktan sonra, yıkayan hocaya götürülür. Ölen kişi erkek ise, erkek hoca tarafından, kadın ise kadın hoca tarafından yıkanır. Hoca yıkadıktan sonra ölünün akrabalarını çağırır ve birer tas su döktürür. Bunun yanında ölünün en yakın arkadaşları da çağrılarak birer tas su dökmesine müsaade edilir. Fakat kadın kocasına, kocası karısına mahrem sayıldığından gösterilmez. Ayrıca birbirlerine su da dökemezler. Erkek, karısı öldüğü zaman mezarlığa kadar gider; ancak mezara defnedemez. Kadın, kocası öldüğü zaman, cemaatle mezarlığa da gidemez. Böylece ölüm ile ayrılan karı-koca mahşere kadar birbirlerini göremezler.

Ölen kişi defnedildikten sonra, mezarlıkta bulunan cemaatin hepsi gider; yalnızca mezarın başında hoca kalır. Hoca, ölen kişinin dalkınını (Ana adıyla ölüye seslenmek) yapar. “Fatma oğlu Hüseyin, La İla he İllallah” der. Ölü de ameli, yani geçmişte yaptıkları iyi ise, kabrinde, Kelime-i Şahadet getirir; iyi değilse anlaşılmas sesler çıkarırmış. Bu aşamadan sonra ölünün akrabalarından bir kişi, ölen kişinin bütün alacaklarını vereceklerini üstlenir ve belli bir süre geçtikten sonra bütün bu durumlarla ilgilenir. Daha sonra ölünün tespahi çekilir. Tespih çekilirken, ölen kişinin yakınlarının hali vakti yerinde ise yemek verilir; hali vakti yerinde olmayanlar ise şerbet dağıtırlar. Tespih çekmeden sonra, komşular başın sağ olsuna gelerek, “ Allah unutturmasın, başın sağ olsun, emir Allah’ın, Allah Cennet’e kavuştursun vb.” dualar ederler. Kırkıncı gün mevlit okutulur.

Ölünün eti ile kemiği elli ikinci günde birbirinden ayrıldığından, elli ikinci gün dolduğu zaman, “ Yasin suresi ” okunur. Böylece ölünün eti ile kemiğinin birbirinden daha kolay ayrılacağına inanılır. Bundan sonra bayramlarda kabir ziyaretleri yapılır ve her defasında murt dalı, çiçek vb. bitkiler kabir üzerine bırakılarak dualar edilir.

3. Cenaze Töreni ve Defin:

Bir kişi öldüğü zaman köye haber salınır, mezarlığa köylü toplanır. Bir kişi tarafından ölünün ölçüsü alınarak mezarı kazılır. Mezar iki kademe olarak kazılır. Asıl ölünün defnedildiği yer biraz daha kazılarak altına murt yaprağı serilir ve baş kısmının geldiği nokta biraz yükseltilir. Diğer kademe ise yüksekte bırakılır. Mezarın derinliği, erkek olursa göbeğine kadar, kadın olursa, göğüslerini örtecek biçimde derinleştirilir. Ölünün cenaze

namazı kılındıktan sonra salın içerisinde salâvatlar getirilerek, omuzlar üzerinde kazılmış olan kabrin başına getirilir. Salın kapakları açılır ve ölü yavaş hareketlerle, iki veya daha fazla kişi tarafından yavaş bir şekilde kabrin içerisine yerleştirilir. Ölü, hafif sağ omzunun üstüne meyil verilerek kabre yerleştirildikten sonra, kapama taşı adı verilen geniş ve saydam taşlarla üzerine basmayacak şekilde üstü kapatılır. Daha sonra mezar içinde bulunan kişiler dışarı çıkarılır ve kürek ya da eller yardımıyla kabrin içerisi doldurulmaya başlanır. Herkes sıraya geçer ve besmelelerle üçer defa toprak atarak kabir kapatılır.

Kabrin başında sadece imam kalır ve dua etmeye devam eder. Cenaze yakınları sıraya geçer. Orada bulunan insanlar da onlara sırayla başsağlığı dileyerek mezarlıktan ayrılırlar.

4. Mezar Ziyareti:

İnsanlara ölümü hatırlatan ve bu dünyanın geçici olduğunu düşündüren en gerçekçi yerler mezarlıklardır. Mezarlıklar, toplum için çok önemli olup her zaman en güzel yerler mezarlık olarak seçilmiştir. Bu da bir toplumun, kendi cenazelerine ne denli sahip çıktığını gösteren en önemli kanıttır.

Bölgemizde mezar ziyaretleri, belli günlerde aksatılmadan özenle yapılır. Özellikle haftanın, Pazartesi ve Perşembe günleri mezar ziyaretlerinin yapıldığı günlerdir. Bunun yanında dini bayramların arifesinde ve bayram günlerinde de mezar ziyareti yapılır. Mezar ziyaretleri ölen kişinin ölüm tarihine göre de belirlenebilir. Ölen kişinin her yıl dönümünde de mezar ziyaretleri yapılmaktadır.

Mezar ziyaretlerine eli boş gidilmez. Su ve şeker mezar başlarında sıkça bulunur. Ayrıca canlı ağaç veya çiçek dikilerek sulanır. Mezarın etrafı temizlenir. Bol bol dualar edilir; böylece mezarda yatan kişinin rahatladığına inanılır. Mezar ziyaretlerinin yapıldığı günlerde evlerde pişi yapılarak komşulara dağıtılır. Mezar ziyaretini yapan kişiler bu günleri özel günler olarak kabul ederler ve diğer günlerden farklı olarak daha fazla hayır hasenat işleri ile ilgilenirler. Ziyaret yapılmadan önce, ceplerine bolca şeker doldurarak yolda gördükleri çocukları sevindirirler. Bütün bu yapılanların asıl amacı ölen kişinin ruhunu rahatlatmaktır.

Defin işlemi tamamlandıktan sonra üzerinden bir kış mevsiminin geçmesi beklenir. Böylece toprak yerine tam olarak oturur. Bu aşamadan sonra hali vakti yerinde olanlar, mezarların kaybolmasını önlemek ve mezarın kime ait olduğunun bilinmesi için, mermer taşı ile mezarı yaptırırlar. Mezar taşına da ölen kişinin adını, soyadını, doğum ve ölüm tarihini yazdırırlar. Bazı mezar taşlarında çeşitli dualar, önemli sözler ve bazı şiir mısraları da bulunabilir.

VI. BÖLÜM

GAZİPAŞA'DA HALK HEKİMLİĞİ ve HALK BAYTARLIĞI

A. İNSAN HASTALIKLARI

1. KEMİK HASTALIKLARI

1.1. Kemik Kırılması

Kemik kırılmasında yapılacak olan ilk uygulama, kırılan bölgeyi tam olarak tespit etmek ve dışardan eller yardımıyla kırılan kemiği eski hizasına getirmektir. Daha sonra kırık olan bölgenin üzerine, acısını hafifletebilmek amacıyla tatlı bir madde “bal, pekmez, şekerli hamur...” sürülür ve kırık olan bölgenin üzeri bir bezle sarılır. Kırılan bölge, eğer vücudun ayak ve kol kısmında ise; sarılan bezin üzerine, “seyik” adı verilen dört tane tahta parçası veya düzgün çita koyularak, kırık olan bölge çevrelenir ve iple sıkıca bağlanır. Aradan bir gün geçtikten sonra sıkıca bağlanan ipler gevşetilir. Buradaki amaç şişen bölgeyi biraz olsun rahatlatmaktır. Kırılan bölgenin ağrısı, sona erdikten sonra sargı tam olarak çıkarılır. “Seyik: Kırılan kol ya da bacak yerine yerleştirildikten sonra üstüne bastırılarak sıkıca bağlanan ağaç, tahta ya da demir çubuk.” (Aksoy 1963-1982: 3595)

a) Kırılma kollarda meydana gelmişse: Kırık olan bölgenin üzeri sarıldıktan sonra kol, ikiye bükülerek bir bez yardımıyla boyuna asılır. Buradaki amaç kolu hareket ettirmemektir. Kolun ağrısı, tamamen hafifledikten sonra sargı çıkarılır.

b) Kırılma vücudun gövde kısmında meydana gelmişse: Kırılan bölgenin üzerine tatlı bir madde sürüldükten sonra, bu bölge, vücudu çevreleyecek kadar büyük olan bir bez veya bandaj ile sarılır. Hastanın bu aşamadan sonra hareket etmeden yatması önemlidir. Daha sonra ağrılar hafifleyince sargı çıkarılabilir.

Halk arasında, kemik hastalıkları konusunda hekim görevini üstlenen kişilere, “sınıkçı” denir. Sınıkçılık görevini üstlenen kişilerin tabiatüstü güçlerinin olduğuna inanılmaz. Sınıkçıya giden hastalar, tedavi olduktan sonra arılık “buğday, altın, para...” bırakırlar.

Ağrı, kırık-çıkık ve burkulma tedavisinde sabunlu ılık suyla banyo yapılan kısım, alabalık yağı ile yağlanır ve üzeri bir bezle sarılır. (Erdemir 2001: 82)

1.2. Eklem çıkması

Vücudun herhangi bir bölgesinde eklem çıkması meydana gelebilir. Bu durumda; yumurtanın beyaz kısmı, sarısından ayrılır ve beyaz saydam olan kısım, tuzla karıştırılarak bir bezin üzerine dökülür. Bu karışım çıkık olan bölgenin üzerine sarılır. Hasta bu şekilde bir gün bekletilir. Sarılan bu karışım, çıkık olan bölgeyi yumuşatır ve daha sonra eller yardımıyla müdahale yapılarak, çıkık olan eklem, yerine getirilmeye çalışılır. Eğer eklem, yerine getirilemiyorsa; eklem üzerine, balık yağı sürülür ve hasta bir gün daha bekletilir. Balık yağının yumuşattığı bölgeye, yeniden dışardan müdahale yapılarak, çıkık olan eklem, yerine getirilir. Çıkık olan bölgenin üzerine bal sürülür ve üzeri, hafif olmasından dolayı kartonla kapatılarak hava alması önlenir. Hasta, ağrıları iyileşinceye kadar sargı çıkarılmaz.

Eklem çıkması, omuz bölgesinde gerçekleşmiş ise; koltuk altına herhangi bir destek “yastık” konulur ve kol, bir bez yardımıyla boyuna asılır. Böylece omuz bölgesinin, dengede kalması sağlanır. Eğer koltuk altına bir destek konulmazsa; omuz, aşağıya doğru düşük kalır ve yerine gelmez. Yerine getirilmiş olan omuza, tatlı bir madde “bal, pekmez...” sürülerek üzeri bezle sarılır.

1.3. Berelenme ve Ezilme

Vücutta meydana gelen berelenme ve ezilmelerde çok çeşitli uygulamalar yapılmaktadır. Soğanla tuz karıştırılarak havanda ezilir ve berelenen bölgeye sürülebilir. Aynı zamanda yumurtanın beyazı ve sarısı birbirinden ayrılarak; yumurtanın beyaz saydam kısmı, tuz ile karıştırılır ve ezilen bölgeye sarılır. Başka bir uygulama şeklinde ise kurutulmuş üzüm, ezilerek berelenmiş veya ezilmiş olan bölgeye sürülebilir. Lokum ve tatlı hamur da berelenen veya ezilen bölgeye sürülebilir. Ezilen bölgeye tatlı bir madde sürüldüğü zaman; tatlı, bereyi dışarı çıkarır; dışarı çıkan bere ise hastanın iyileşmeye başladığının bir göstergesidir. Berelenme ve ezilmede uygulanan başka bir uygulamada ise soğan, püse, un, tavada ısıtılır ve hamur kıvamına gelinceye kadar karıştırılır. Elde edilen karışım, sıcaklığı tamamen kaybolmadan ezilen bölgeye sarılır.

Vücudunda çok fazla ezilmiş veya berelenmiş bölge bulunan kişiler için hayvan derisinin içine bal sürülür ve bu kişiler bir gün süre ile bu derinin içinde bekletilir.

1.4. Burkulma

Burkulma, özellikle ayak bileklerinde meydana gelen bir hadisedir ve tedavisinde çeşitli yöntemler kullanılmaktadır. Püse, soğan, sabun, zeytinyağı, un karıştırılır ve tavada pişirildikten sonra burkulma olan bölgeye sarılabilir. Bir diğer tedavi şeklinde ise, daha çok inanç sistemine bağlı bir uygulama yapılmaktadır. Yedi evden un toplanır; toplanan bu unlar suyla karıştırılır ve hamur kıvamına gelmesi sağlanır. Elde edilen hamur burkulma olan bölgeye sarılır. Sarılan bu hamura halk arasında berti hamuru denir.

1.5. Kireçlenme

Kireçlenme, özellikle eklemlerde oluşan bir hastalıktır. Bu hastalığın tedavisinde; defne yaprağı kaynatılarak hastaya içirilir. Ayrıca dikenleri ayrılan, puturak adı verilen ot ile tuz karıştırılarak havanda ezilir. Elde edilen karışım ceviz kabuğunun yarım parçasının içine doldurulur ve kireçlenme olan bölgeye sarılır.

1.6. Romatizma

Romatizma eklemlerde görülen bir hastalıktır. Hastalığın tedavisinde çeşitli yöntemler uygulanmaktadır. Saman, su ile karıştırılır ve kaynatılır. Kaynayan su sıcaklığını biraz kaybettikten sonra suyun içine girilir ve beklenir.

Zeytinyağı, yumurta, sirke, karıştırılarak ağrıyan bölgeye sürülür. Bu uygulama bir ay boyunca devam ettirilmelidir. Diğer bir uygulamada ise sülük adı verilen hayvan ağrıyan bölgeye konulur. Sülük bu bölgedeki kanı emer ve hastayı rahatlatır. Ayrıca böğürtlen ağacının meyvesi toplanır ve ezilerek ağrıyan bölgeye sarılır. Bu uygulamayı 10–15 defa tekrarlamak gerekmektedir. Domuz yağı ile dışardan ovularak romatizmalı olan bölge iyileştirilebilir.

2. İÇ HASTALIKLAR

2.1. Verem

Verem, halk arasında ince ağrı olarak bilinir. Vereme yakalanan kişiye; hacıya giden bir kişinin oradan getirdiği kadife parça “kutmu” sarılır. Eğer kutmu bulunamazsa, tuz kavrulur ve hastanın arkasına, göğsüne, sarılır. Buradaki amaç hastanın vücudunu sıcak tutabilmektir. Bu uygulama uzun süre olarak devam ettirilmelidir. “ Kutmu: Gelinlerin giydiği bir çeşit kırmızı, beyaz çizgili kumaş” (Aksoy 1963-1982: 3017)

2.2. Sıtma

Daha çok inanç sistemine bağılı bir tedavi şekli vardır. İki şekli vardır. Birincide, sıtma hastalığını iyileştirdiğine inanılan herhangi bir suyun yanına gelinerek; hastanın başından aşağıya soğuk su dökülür. İkinci uygulamada ise bir ip parçası alınarak 15–20 defa düğümlendikten sonra hastanın bileğine bağlanır. Hastanın bileğine bağlanan ipin hastalığı ortadan kaldırdığına inanılır.

2.3. Sarılık

- Sarılık, karaciğerlerde meydana gelen bir hastalıktır. Bu hastalıkta “cırt kelek” denilen küçük kavun, kesilir ve hastanın burnuna tutulur. Kavun, tamamen suyunu çekinceye kadar hastanın burnundan çekilmez. Kavunun suyu, hastanın sinüslerinde bulunan bütün mikrobu dışarı atar. Bu aşamada hastaya bolca tatlı madde yedirilir.
- Haraza adı verilen madde suda kaynatılarak; hastaya, bir gün içinde üç defa içirilir. “Haraza: Büyükbaş hayvanların iç organlarından çıkarılan ve sarılık hastalığına iyi gelen bir madde. Sığır ciğerinden çıkarılan öde benzeyen madde.” (Aksoy 1963–1982: 2286)
- Sarılık hastalığına yakalanan kişinin, kafasının herhangi bir kısmı jiletle kesilerek; kan akması sağlanır. Daha sonra, sarımsak ve tuz karıştırılarak havanda ezilir ve kesilen bölgenin kanı durdurulduktan sonra bu bölgeye sarılır.
- Çınar (piladan) ağacının kabuğunun iç kısmındaki beyaz bölge, suda kaynatılır. Suyu süzülür ve şekerlenerek içilir. (Gönüllü 1995: 346)
- Deve dikeninin tohumları, bir miktar suda kaynatılır ve hastaya içirilir. (Koç 2005: 248)

2.4. Ülser

Ülser mide hastalığıdır. Bu hastalığın tedavisinde çeşitli uygulamalar yapılmaktadır. Birinci uygulamada; İğde yaprağı veya meyvesi suda kaynatılarak hastaya içirilebilir. İkinci uygulamada; petekli bal, ladin ağacının reçenesi, tuzsuz tereyağı, karıştırılarak hap haline getirilir ve sabahları aç karna hastaya verilir. Bir diğer uygulamada da bal ve cin biberi, karıştırılarak hastaya verilir. Sadece mide bulantısı olan hastalara ise nane, limon veya kekik kaynatılarak içirilir.

Mide ülserine halk arasında yalamuk “ İlkbaharda, bitki iletim demetlerinin hızlı çalıştığı dönemlerde, iletim demetlerinde fazla miktarda özsu bulunur. Genç ve yaşlı kabuklar

soyularak bu özsu sıvısı alınıp kullanılır. Bu öz suyuna halk arasında çam yalamağı adı verilir.” (Koç, 2005: 2002) hastalığı da denir. Hastalığın tedavisinde; çam ağacının kabuğu ile odun kısmı arasında kalan bölgede bulunan reçine, keskin bir aletle “bıçak, makas, keski...” sıyrılarak hastaya yalattılır. “Yalamuk: Yalamak.” (Aksoy 1963-1982: 4138)

2.5. Kanser

- Isırgan otu kaynatılarak hastaya içirilir. Bu uygulamaya sürekli olarak devam etmekte fayda vardır. Ayrıca ısırgan otunu, kavurarak veya çeşitli böreklerin arasında kullanarak da hastaya verebiliriz.
- Sık aralıkla havuç suyu içilir.
- Balkabağının tatlısı yapılır ve yenir.
- Greyfurt suyu içilir.

2.6. İdrar Yolları ve Böbrek Hastalıkları

Dövençi adı verilen bitki ve avokado yaprağı kaynatılarak hastaya içirilir. Bu uygulama, günde en az bir defa olmak şartıyla, sürekli olarak da devam edebilir. İdrar yolları ve böbrek hastalıklarında yapılan diğer uygulamalar şu şekildedir:

- Elma yağı, meyan kökü, kayışkıran otu, kınacık otu, karıştırılarak kaynatılır ve suyu içilir.
- Yoğurdun acı suyu veya keş (çökelek) suyu içilir. Avokado yaprağı kaynatılır ve içilir.(Böbrek taşı düşürmede uygulanır) “Keş: Yağı alınmış yoğurttan ya da süten yapılmış peynir”
- Hastanın sırtına sıcak tuğla bağlanır.
- Sıcak su banyosu yapılır.
- Maydanozun toprak üstü kısmı suda kaynatılır. Suyu süzildükten sonra şekerlenerek hastaya içirilir.
- Greyfurdun suyu hastaya içirilir.
- Darı (mısır) püskülü, suda kaynatılır. Suyu süzülür ve şekerlenerek hastaya içirilir.
- İdrar arttırıcı, böbrek taşlarını düşürücü olarak, 20gr. Ayrık kökü 750 gr. suda demlenir ve çay gibi içilir. Buna bal ve limon da ilâve edilerek aynı uygulama yapılabilir. (Erdemir 2001: 98)
- Acı yavşan otu kaynatılarak hastaya içirilir.

2.7. Öksürük:

- Öksürük genel olarak akciğerlerden kaynaklanan bir hastalıktır. Öksürüğe yakalanan bir kişiye; andız pekmezi ve keçiyoynuzu pekmezi içirilir. Aynı zamanda, siyah turpun ortası kesici bir aletle oyularak içine bal doldurulur ve bir gün süreyle bekletildikten sonra, su kıvamına gelen bal hastaya içirilir.
- Öksürük halk arasında “gutmu” hastalığı olarak bilinir. Bu hastalığın tedavisinde: Herhangi bir tavanın içine; kömür, tuz ve türküzü boynuzunun yaprağı koyulur ve iyice ısıtılır. Daha sonra bu üç madde, “gutmu yamalığı” denilen bezin içine koyularak hasta olan kişinin, vücudunun çeşitli bölgelerine yakmayacak şekilde, dokundurup çekme suretiyle müdahalede bulunulur. Eğer hastalık hâlâ geçmiyorsa, tuz tavada kavrularak bir bezin içine koyulur ve hastanın ağrı olan bölgelerine dokundurulur. Bu uygulamalardaki asıl amaç vücudu sıcak tutmaktır. “Gutmu: Çeşitli renklerde işlenmiş elbiselik kumaş.” (Aksoy 1963-1982: 2203)
- Tuz yalanır.
- Ayva çekirdeği suda kaynatılır. Suyu süzülür ve şekerlenerek içilir.
- Üzüm pekmezine birkaç damla limon suyu katılır ve içilir.
- Elma dilimlenir ve suda kaynatılır. Suyu süzülür ve şekerlenerek içilir.
- Adaçayı yaprağı, ıhlamurla kaynatılarak içilir.

2.8. Ateşlenme

Vücut ısısı normalin üzerine çıktığı zaman, herhangi bir bezin üzerine sirke dökülür ve bütün vücut bu sirkeli bezle baştan aşağıya silinir.

2.9. Menenjit

Yedi çeşit baharat “kekik, karabiber, nane, otcam, susam, çörek otu, ceviz yaprağı” karıştırılarak suda kaynatılır ve hastaya içirilir. Aynı zamanda halk arasında karatavuk olarak bilinen kuşun eti ezilerek hasta olan kişinin başına sarılabilir. Bu uygulamaya bir ay boyunca devam edilmelidir.

2.10. Bronşit / Farenjit

Bu hastalığa yakalanan kişiye, zeytin ezilir ve pişirildikten sonra hastanın boğazına sarılır. Sarılan bez en az bir gün süre ile bekletilir.

2.11. Ekzama

- Isırgan otu, alıç, ceviz yaprağı, kekik, pelit çekirdeğı, dövölür. Elde edilen kısım kaynatılır ve hastaya içirilir.
- Ekzama olan bölgeye kuş dışkısı sarılır.
- 10 tane incir yaprağı bir miktar suda kaynatılır ve soğuduktan sonra, her sabah aç karna içilir.

2.12. Akciğer Hastalıkları

Sabahları aç karna, bir kaşık tuzsuz tereyağı, bir kaşık bal, bir kaşık zeytinyağı ve bir yumurta sarısı karıştırılır hasta olan kişiye içirilir. Bu karışım bütün akciğer hastalıklarında uygulanabilir.

2.13. Basur (Mayasıl) Hastalığı

- Yumaklı kirpi eti kebab yapılarak hastaya yedirilir.
- Andız göveleğı suda kaynatılır, suyu süzölür ve şekerlenerek içilir.
- Toz hâlde bulunan kırmızıbiberden leblebi kadar yutulur.

2.14. Dalak Büyümesi

Harnup (keçiboynuzu), dövölür; su içinde bir gün bekletilir. Suyu süzölür ve içilir.

2.15. Grip (Soğuk Algınlığı)

- Çörek otu (otcam) kavrulur; dövölerek toz haline getirildikten sonra, içine şeker atılarak hastaya içirilir.
- Kekik yaprakları suda kaynatıldıktan sonra, şekerlenerek içilir.
- Dilimlenmiş elma suda kaynatılır. Suyu süzölür ve şekerlenerek içilir.

2.16. İshal

- Böğürtlen dikeninin taze yaprağı veya kökü, dövölür ve suda kaynatılır. Suyu süzölür ve şekerlenerek içilir.

- Soğuk su ile yapılmış bal şerbeti içilir.
- Yumurta sarısı, bir kaşık kahve ve birkaç damla limon suyu birlikte karıştırılır. Daha sonra hap yapılarak içilir.
- Sumağın toprak üstü kısmı suda kaynatılır. Suyu süzülür ve şekerlenerek içilir.
- Çitlembik “çıtılık” yağı, suda kaynatılır ve kaynamış sudan aç karna bir bardak içilir.
- Bir miktar narçiçeği, nane ile birlikte kaynatılır ve hastaya verilir.
- Meşe kabuğu kaynatılır ve hastaya içirilir.

2.17. Kabızlık

- Hastaya zeytinyağı içirilir.
- Semizotu (tokmakan), kavrularak yenir.
- Sıcak su ile yapılmış bal şerbeti içilir.
- İncirin meyvesi, kuru veya yaş olarak, sıkça yenir.

2.18. İştahsızlık

Bir çay bardağı arpa ve bir miktar harnup (keçiboynuzu), birlikte dövülerek suda kaynatılır. Suyu süzülür ve şekerlenerek içilir.

2.19. Kansızlık

- Pekmez içilir ve bol miktarda üzüm yenir.
- Defneyaprağı suda kaynatılır. Suyu süzülür ve şekerlenerek içilir.

2.20. Tansiyon

- Muşmula (Yenidünya) çiçeği veya taze sürgünü, suda kaynatılarak hastaya içirilir.
- Her gün bir diş sarımsak yenir.
- Maydanoz suda kaynatılır ve suyu süzülerek içilir.
- Her gün limon suyu şekerlenerek içilir.

2.21. Astım / Sinüzit:

- Deli erik, kaynatılır. Suyu süzülür ve şekerlenerek içilir. Bu uygulama aç karna, her gün devam ettirilmelidir.

- “Ayı dabanı” adı verilen bitkinin suyu çıkarılır ve burundan çekilir.

3. BÖCEK ZEHİRLEMELERİ

a) Yılan sokması:

Yılanın ısırıldığı bölge, her iki taraftan lastikle bağlanır ve yılan zehrinin kana karışarak vücuda dağılması önlenir. Daha sonra bu bölge kanatılarak zehrin dışarı atılması sağlanır. Yılan sokan kişiye 1 veya 2 çay kaşığı katran içirilir.

b) Arı Sokması:

Arının soktuğu bölgeye madeni para bastırılarak zehrin etkisi azaltılır. Daha sonra bu bölgeye buz konulur ve zehirlenen kişiye ayran içirilir. Diğer bir uygulamada da arının soktuğu yerdeki iğne çıkarılır ve bu bölgeye çamur sürülür. Taze fesleğen yaprağı, ezilerek sokulan bölgeye bastırılır. Aynı uygulama, akrep sokmasında da yapılabilir.

c) Akrep sokması:

Akrep’in soktuğu yer çizilir ve zehirli kan dışarı çıkarılır. Buraya, dövülmüş şeftali yaprağı veya limon dilimleri sarılır. Başka bir uygulamada da; akrebin soktuğu yer çizilip kan çıkarıldıktan sonra, sokan akrep ezilir ve bu bölgeye sarılır. Kuzugöbeği “besin değeri bakımından kıymetli mantar” adı verilen bitki, ılık su ile ıslatılmış bir bezin içine konularak ısırılan bölgeye sarılır. Kimyevi gübre ezilerek akrebin soktuğu bölgeye uygulanır.

4. VÜCUTTA MEYDANA GELEN AĞRILAR

a) Baş Ağrısının Tedavisinde:

- Isırgan otunun toprak üstü kısmı dövülür ve deve dışkısı ile pişirilir. Ilık olarak başa sarılır.
- Başa kına yakılır.
- Başa yarpızın toprak üstü kısmı sarılır.
- Kurbağa dışkısı bir bezin içine konur ve başa bağlanır.
- Patates yuvarlak olarak dilimlenir. Bunların üzerine kahve dökülür ve başa bağlanır.
- Bir bezin içine sirke dökülür ve başa bağlanır.
- Limon dilimlenir ve başa sarılır.

b) Boğaz Ağrısının Tedavisinde:

- Akşam yatmadan önce boğaza bir bez bağlanır ve boğazın sıcak tutulması sağlanır.
- Arpa ile şap birlikte suda kaynatılır. Suyu süzülür ve ılık olarak gargara yapılır.
- Çam püsesi (kara hekim) bir bezin üstüne incecik sürülür. Bunun üstüne de bal konur ve koyun veya deve yünü ile birlikte boğaza bağlanır.
- Tuzlu limon suyu ile gargara yapılır.
- Zeytinyağı ile kekik yağı karıştırılır ve boğaza sürülür.
- Çilek kökü bir miktar suda kaynatılır ve sıcaklığı biraz geçtikten sonra gargara yapılır.
- Isıtılmış defne yağına bir bez batırılır ve bu yağlı bezle ağrıyan kısma masaj yapılır.

c) Diş Ağrısının Tedavisinde:

- Ağrıyan dişe, tuz konur.
- Ağrıyan dişe, limon sıkılmış tütün konur.
- Ağrıyan dişe, tereyağı veya pekmez konur.

d) Karın Ağrısının Tedavisinde:

Karın ağrısı çeken hastalara, bağırsakların daha iyi çalışabilmesi için keçi boynuzu pekmezi içirilir. Karın ağrısının, halk arasında “eş düşmesi” olarak bilinen bir diğer türü daha vardır. Bu ağrıyı sona erdirebilmek için; inek sütü, kına, bahar, murt (mersin), eş otu, ebegümece ve otcam karıştırılır. İçine az miktarda da un atılarak pişirilir. Elde edilen bu karışım, biraz soğuduktan sonra bez kesenin içine koyularak; hasta kişinin göbeğinin üstüne konulur ve üzeri kapatılır. Hasta bu şekilde en az bir gün bekletilmelidir. Karın ağrısında yapılan bir diğer uygulamada ise; külün içine pişmiş soğan koyulur. Daha sonra püse ile soğan karıştırılarak; hastanın göbeğine sarılır. Bu uygulamada da hasta bir gün bekletilmelidir.

Ağrılar vücudun karın bölgesinde değil; vücudun diğer bölümlerinde de meydana gelebilir. Bu durumda bir kiremit parçası alınarak ateşin içine atılır ve iyice ısınması beklenir. Kiremit tamamen ısındıktan sonra, herhangi bir leğenin içine su doldurulur ve ısınan kiremit parçası bu suyun içine atılır. Daha sonra hasta olan kişi, ağrıyan bölgesi tam leğenin üzerine gelecek şekilde bekletilir. Kiremidin çıkarmış olduğu buhar buğulanma yaparak hastayı tedavi eder. Eğer bu uygulamada hastanın ağrıları sona ermez ise; suyun içindeki kiremit parçası

ısını tam olarak kaybetmeden dışarı çıkarılır ve bir bez parçasının içine koyularak, vücudun ağrıyan bölgelerine dokundurup çekme suretiyle tedaviye devam edilir.

e) Kulak Ağrısının Tedavisinde

- Kulak ağrısı olan kişinin kendi idrarı kulağına akıtılarak ağrı giderilir.
- Pırasanın beyaz etli kısmı, parmak büyüklüğünde kesilir ve ateşte hafifçe ısıtılır. Isınmış pırasa parçası, kulak üstüne tutularak sıkılır ve kulağın içine, birkaç damla pırasa suyunun akması sağlanır.
- Soğan közde pişirilir. Pişmiş soğanın cücüğü zeytinyağına batırılır ve ılık olarak kulak içine konur.
- Sarımsak suyu kulağa damlatılır.

f) Sırt Ağrılarının Tedavisinde (Bel Fıtığı)

Bel fıtığı hastalığına yakalanan kişiye, kupa vurma dediğimiz uygulama yapılır. Kupa vurmada; bir veya daha fazla cam bardak, gaz yağı, herhangi bir bez ve uzunca bir çubuk kullanılır. Bez, çubuğa sarılır ve gaz yağına batırılır. Kupa vurulacak olan yer, jiletle hafifçe kesilerek kan akması sağlanır. Daha sonra gazlı bez yakılarak bardağın içine tutulur. Bardağın içi yeteri kadar ısındıktan sonra aynı anda jilet atılan yere kapatılır. Isınan bardak kupa vurulan bölgedeki kanı toplar ve hastayı rahatlatır.

- Sırt ağrısında, sıkma zeytinyağı ağrıyan bölgeye masaj yapılarak uygulanır. Daha sonra bu bölge sıcak bir bezle sarılır.

5. FİZİKSEL HASTALIKLAR

a) Alerji

- Karamuk kökü hafif dövülür. Daha sonra suyu kaynatılır ve bu su ile banyo yapılır. “ Su kaynayınca hafif sarı bir renk alır.”
- Kaşıntı olan yere, tuzlanmış deve idrarı sürülür.

b) Yanık

- Çam ağacının üzerinde kurumuş hâlde bulunan reçine, dövülür ve toz haline getirildikten sonra yanık olan bölgenin üzerine serpiştirilir.
- Çiğ tavukgöğsü, yanmış olan bölgenin üzerine sarılır.
- Pıynar dikeninin kökü, suda kaynatılır. Suyu süzülür ve soğuduktan sonra yanık bölgenin üzerine dökülür.
- Yanık bölgenin üzerine domates konur.

c) Yaralanma

1) Bir yerden düştüğünde veya vücudun bir araç tarafından yaralanmasında:

- At dışkısı, toz hâline getirilir ve yaranın üzerine serpilir.
- Ekmek ağızda ezilir ve yaraya sarılır. Yaraya sarılan ekmek kanı durdurduktan sonra; yaralı bölgeye kekik yağı sürülür.
- Köknar ağacının kozalaklarının üzerinde bulunan reçinesi ayrılır ve merhem şeklinde yaralı olan bölgelere sürülür.

2) Vücudun bir yerine çivi veya benzeri, delici bir aletin batmasıyla oluşan yaralanmalarda:

- Çivi batan veya kesilen bölgeye, püse sürülerek sıcak şişle dağlanır.
- Yaranın üzerine iç yağı (küçükbaş hayvanların yağı) ile karıştırılmış çam püsesi sürülür ve üzeri de ateşte ısıtılmış demir parçası ile dağlanır.
- Kızılçam ve ladin ağaçlarından elde edilen reçine ısıtılarak yaralı bölgeye yapıştırılır.

d) Kızamık

Kızamık çıkaran kişiye, bol miktarda üzüm pekmezi içirilir. Menekşe çiçeğinden elde edilen uçucu yağ, kızamık hastalığının tedavisinde kullanılır.

e) Mantar

- Mantar oluşan bölgeye sirke dökülür.
- Hastalık belirtileri olan el ve ayaklara kına yakılır.

f) Sa Bakımı

- Sakırın olan bölge, kesici bir aletle kanatıldıktan sonra; sarımsak, tuzla karıştırılır ve bu bölgeye sürülür.
- Sa dökülmesini önlemek için; kınanın içine ceviz yaprağı konur ve kaynatılır. Daha sonra bunun içine, yarım fincan sirke, yarım fincan limon suyu, yarım fincan kaynamış maydanoz suyu, yarım bardak sıkma zeytinyağı, bir yumurta sarısı ilave edilerek iyice karıştırılır ve saa yakılır. Bir gece başta durduktan sonra yıkanır. (Gönüllü 1995: 346)
- Saın güçlenmesini sağlamak için; üzüm asması kırılır ve asmanın içinden akan su, saa sürülür.

g) ıban

- Zeytinyağı, soğan ve ezilmiş sabun karıştırılarak pişirilir. “Bu karışıma sabunlu kireç denir.” Bu karışım çıban çıkan bölgeye sarılır. Karışım bu bölgeyi yumuşattıktan sonra; püse ile iç yağı karıştırılır ve yaranın üzerine sürülür.
- a) İçinde iltihap oluşarak, olgunlaşmaya başlayan çıbanı boşaltmak için:
- Bamya suda haşlanır ve ılık olarak çıbanı sarılır.
 - Taze pancar yaprağı, ateşte hafifçe ısıtılır ve çıbanı sarılır.
 - Soğan közde pişirilir ve ılık olarak çıbanı sarılır.
 - Un ile yoğurt birlikte ateşte karıştırılarak; lapa yapılır ve ılık olarak çıbanı sürülür.
 - Un ile üzüm pekmezi veya şeker birlikte ateşte karıştırılarak; lapa yapılır ve ılık olarak çıbanı sürülür.
 - Patlıcan közde pişirilir ve ılık olarak çıbanı sarılır.
- b) Yaygın ıbanı tedavi etmek için:
- “Ardıç sorgucu”, balmumu, tereyağı veya zeytinyağı, birlikte bir tavada ısıtılır. Uygun kıvama geldiğinde ateşten indirilerek; bir kabın içine konur. Soğuduktan sonra ıbanın üstüne sürülür.

Bir miktar ayieğı “günebakan” tohumu, lapa şeklinde ıbanları olgunlaştırmak için dışardan sürülür.

h) Göz Hastalıkları

Karşımıza çıkan her türlü göz hastalığında şu uygulama yapılır: Hayvan kellesi, ütöldükten sonra; kaynayan suyun içine atılır ve kaynatmaya devam edilir. Hasta olan kişi de kendisini, kaynayan suyun buharına tutar.

a) Göz kapağında, arpacık (itdirseği) çıkarsa:

- Köpeğin su içtiği kaba, su konur ve bu su ile göz yıkanır.
- Sarımsak ezilir ve arpacığın üzerine sürülür.

b) Gözün kızarması ve ağrımada:

- Göz ılık su veya ılık çay ile yıkanır.
- Domates veya patates dilim hâlinde kesilir ve göze sarılır. “ Halk arasında demircilerin sıkça kullandıkları bir tedavi yöntemidir. Kaynak yaparken gözün kızarması ve göremez duruma gelmesi durumunda yine aynı tedavi yöntemi uygulanır.”
- Üzüm asmasının bir dalı kırılır ve suyu göze sürülür.
- Gülsuyu göze damlatılırsa göz kararmasını giderir.
- Göz ve kulak ağrılarına elma iyi gelir. (Şimşek 2006: 238)

ı) Kan Durdurmak

Vücutta meydana gelen herhangi bir kanama durdurulamıyorsa; şu uygulama yapılır: Kıl çaput, yakılır ve meydana gelen kül, kanayan bölgenin üzerine serpilir. Muz gövdesinin, yaprak sapının veya salkımın suyu çok etkili bir kan kesicidir. Kanama olan bölgeye bütün basılır.

6. NAZAR DEĞMESİ

Halk arasında nazar değdiğine inanılan bir kişiye şu uygulamalar yapılır:

a) Mum Ovmak

Mum, avuç içinde inceltildikten sonra; silindir şekline getirilir. Kıvamına getirilen muma, artı şeklini andıracak bir şekil verilir. Daha sonra bu şekil dört parçaya ayrılır ve bu

parçalardan biri, nazar değen kişinin saçına, diğeri elbisesine yapıştırılır. Geriye kalan iki parça da bir bardak suyun içine atılır ve kişiye içirilir.

b) Muska Yazmak

Dualar belli bir kâğıda yazılır. Bu kâğıt üçken biçiminde bükülür ve eğer dua kime yazılmışsa o kişinin herhangi bir yerine asılır.

c) Kurşun Dökmek

Kendisine nazar değdiğine inanan kişi, kurşun dökme işini bilen birine kurşun döktürür.

Nazar değdiğini söyleyen kişi bir bez örtünün altına oturur. Kurşun dökecek olan da bir kabın içinde kurşunu ısıtır ve sıvı hâle getirir. Kurşunu dökeceği kabın içine buğday taneleri ve su koyar. Başka bir kaptaki ısıtılan kurşun, battaniye veya bezin altında olan kişinin üstüne getirilir ve içinde su bulunan kaba dua okunarak dökülür. Kurşun suya döküldükten sonra çeşitli şekillere girer.

Suya dökülen kurşun uzun uzun, iğne gibi olursa dil değdiği söylenir. Dökülen kurşun yuvarlak olursa nazar değdirenin erkek, çukur olursa kadın olduğuna inanılır. Kurşun dökme işi bittikten sonra içine kurşun dökülen su kurşun döktüren kişiye yalatılır ve su evin içine, çevreye serpilir daha sonra bu su ayakaltı olmayan bir yere dökülür.

Çaltı dikeninin tohumuna ip takılarak; kullanılacak olan kişinin herhangi bir yerine takılır.

Bir miktar çörekotu tohumu yakılır ve dumanı ile tütsü yapılarak; nazar değdiğine inanılan kişinin üzerine püskürtülür.

- Nazardan korunmak için küçük bir şişeye cıva konur ve bu şişeyi nazar değen kişi üzerinde taşınır.
- Nazar değen kişi, üzerinde ağı “zakkum” yaprağı taşır.

B. HAYVAN HASTALIKLARI / HALK BAYTARLIĞI

1. ZEHİRLENME HASTALIKLARI

a) Ayrık Tutması

Genellikle büyükbaş hayvanlarda görülen bir zehirlenme türüdür. Ayrık otu, adı verilen bitkiyi hayvan yediği zaman, hayvanın karnı şişer, zor nefes alır ve hayvan ölme noktasına gelir. Bu duruma, halk arasında ayrık tutması adı verilir. Bu bağlamda ayrık otu, özellikle büyükbaş hayvanlar için zehirli bir bitkidir. Ancak sulak bölgelerde yetişen ayrık otları aynı zehirlenme olayını meydana getirmez. Zehirlenen hayvan, ilk önce, hareket ettirilmek suretiyle koşturulmaya çalışılır. Daha sonra hayvanın ağzından, ispirto adı verilen alkol dökülür. Kırmızı alkolün yanında, sarımsaklı yoğurt da ayran kıvamına getirilerek; hayvanın ağzından dökülebilir. Küçükbaş hayvanlarda da deli bakla adını verdiğimiz bitki, zehirlenme olayını ortaya çıkabilir. Bu durumda zehirlenen hayvanın, hemen sütü sağılarak hayvanın ağzından dökülür. Yine aynı şekilde ispirto ve sarımsaklı yoğurt da hayvana içirilebilir.

b) Eskileme

Eskileme: Propilozmos ya da eski denilen hastalığa tutulmak. (Aksoy 1963–1982: 1784)

Uzun süre ekilip dikilmeyen ve gübre bakımından yoğun olan bölgelerde yetişen otları, hayvan yediği zaman zehirlenme meydana gelir. Bu durumda hayvan, ölme tehlikesi ile karşılaşabilir. Eğer hayvan hamile ise yavru atar. Bu hastalıktan hayvanı kurtarabilmek için; tereyağı ve göktaşı, karıştırılır ve hayvana yedirilir. Daha sonra hayvanın herhangi bir kulağı, jilette veya kesici bir aletle hafifçe kesilerek; hayvanın vücudunda bulunan kirli kanı, dışarı atması sağlanır.

c) İshal

Hayvan, yediği zararlı bitkilerden dolayı zehirlenir. Bunun sonucunda hayvan, dışkısını düzensiz olarak atar, beden olarak zayıflar, daha da önlem alınmayacak olursa hayvan, ölme noktasına gelir. Bu durumda hemen “kıl çaput” adı verilen, yerlere serilen halı biçimindeki örtü yakılır; bundan meydana gelen kül ile su karıştırılarak hayvana içirilir.

Hayvana bol miktarda tuz yedirilir. Küçükbaş ve büyükbaş bütün hayvanlarda gözlenebilecek bir zehirlenme türüdür.

Hayvanlarda ishal olma, sadece belli bir bitkiyi yediği zaman, zehirlenme şeklinde meydana gelmeyebilir. Bu hastalığın halk arasındaki adı ötürmedir. Genellikle küçükbaş hayvanlarda görülen bir hastalıktır. Hayvan (koyun, keçi), her yıl aynı yerde otlatılırsa, bu hastalığa yakalanır. Hastalığın tedavisi için; hayvanın kuyruğuna, besmele ile kırmızı bir ip bağlanır. (Gönüllü 2001: 297)

d) Yem Zehirlemesi

Hayvan, gereğinden fazla yem yediği zaman karnı şişer ve ölme noktasına gelir. Bu durumda hayvana, 5–6 gr. katran, şırınga ile hayvanın ağzından sıkılır. Daha sonra zehirlenen hayvana bol miktarda su içirilir.

e) Arpalama

Daha çok at, eşek, katır gibi tek tırnaklı hayvanlarda görülen bir hastalıktır. Hayvan, eğer gereğinden fazla arpa yer ve üzerine de bol miktarda su içerse; karnı şişer. Bu durumda hayvan, yürüyemez ve karnı çatlama noktasına gelir. Hastalığı tedavi edebilmek için; hayvanın üzerine bol miktarda su dökülür ya da hayvan bir havuzun içine sokulur ve orada bekletilir.

2. ARI HASTALIKLARI

a) Varova Hastalığı

Özellikle bal arılarında görülen bir hastalıktır. Varova, arılara zarar veren bir böceğin adıdır. Hastalık da adını bu böceğin adından almıştır. Varova böceği, arı, yavru haldeyken; gözeneklerde kalır ve yavru arıların kanatlarını yer. Bu durumda kanatları olmayan arı kısa zamanda ölür. Bu böceği ortadan kaldırmak için; kıl çaput yakılır ve dumanı körük adı verilen bir aletle arı kovanının içine verilir. Aynı şekilde kokulu bitkiler de “kekik, tütün, nane...” yakılarak dumanı körükle arı kovanının içine püskürtülebilir. Böylece böcek öldürülür ve hastalık, giderilmiş olur. Bu uygulama genel olarak günün akşam saatlerinde yapılır.

b) Yavru Çürüklüğü

Arılarda görülen bir hastalık türüdür. Yavru arıların, gelişimlerini tam olarak gerçekleştiremeden ölmesi hastalığıdır. Bu hastalığı giderebilmek için arıya şurup verilir. Şurup, şeker ve suyun karıştırılıp kaynatılması sonucunda elde edilir. Kaynatılan şurup, yakıcılığını kaybedip, koyu bir kıvama gelince arıya verilir. Şurup, sadece yavru çürüklüğü döneminde değil; aynı zamanda arının, yiyecek bulamayıp aç kaldığı dönemlerde de verilebilir.

c) Zararlı Hayvanlardan Koruma

Bal arısını, zararlı hayvanlardan “sarı arı, kertenkele, arı kuşu, eşek arısı...” koruyabilmek için; arı kovanının çevresine, üzerine yapıştırıcı özelliği olan maddeler sürülerek et ve balık konur. Bu şekilde zararlı hayvanlar uzaklaştırılmazsa, kovanın etrafına ateş yakılabilir.

3. DİĞER HASTALIKLAR

a) Ağız Yarası (Dabak)

Dabak: Hayvanların şap hastalığına tutulması. (Aksoy 1963–1982: 1312)

Hayvanların ağızında ve tırnaklarının arasında çeşitli sebeplerden dolayı yaralanmalar meydana gelebilir. Bu yaraları tedavi edebilmek için, ilk önce hayvan üzerinde uygulanacak olan ilaç hazırlanır. Nöbet şekeri, adı verilen şeker ile Hindistan şekeri ezilerek un haline getirilir. Un hâline getirilen bu karışım, yaranın üzerine sürülür. Bu uygulama üç veya beş defa tekrarlanır. Yara bu şekilde iyileşmezse, diğer bir yöntem olarak, ateşte iyice ısıtılmış olan şiş, hayvanın ağızında ve tırnaklarında bulunan yaralı bölgelere dokundurularak dağlanır. Eğer yara yine iyileşmezse belli bir miktar (3-5gr.) püze ile tuz karıştırılarak, hayvanın yaralı bölgesine sürülür. Bu uygulamaya da bir hafta boyunca devam edilir.

b) Sancılama

Bu hastalık daha çok at, eşek, katır gibi tek tırnaklı hayvanlarda görülen bir hastalık türüdür. Sancılama hastalığı görülen hayvanlarda, sürekli hareketlilik gözlenir. Hayvan çeşitli sesler çıkarır ve huysuzlaşır. Böyle durumlarda yavşan otu (pelin otu), belli bir miktar suya

atılır ve kaynatılır. Kaynatılan su bir şişeye doldurularak, suyun yakıcılığı kaybolduktan sonra, hayvanın burun deliklerinden ve ağzından dökülür. Bu hastalığı iyileştirmekte kullanılacak olan diğer bir uygulama şekli de şu şekildedir: Mercimek ve acı biber karıştırılır ve suya atılarak kaynatılır. Elde edilen karışım, aynı şekilde bir şişe yardımıyla hayvanın burun deliklerinden ve ağzından dökülür.

c) Bügelek Tutması

Bügelek, daha çok büyükbaş hayvanların üzerlerine yapışarak, hayvanların kanını emen ve hayvanı rahatsız eden bir sinek türüdür. Hayvanı bu sinekten korumak için, hayvanın üzerine katran veya püse sürülür. “Göveğen” adı verilen başka bir zararlı sinek türü daha vardır ki bu sinek de aynı “bügelek” sineği gibi hayvanın kanını emer ve hayvanı rahatsız eder. Hayvanı bu sinekten korumak için yine aynı şekilde, hayvanın üzerine katran veya püse sürülür.

d) Göz Hastalıkları

Hayvan çeşitli sebeplerden dolayı görme problemi yaşayabilir veya gözü ile ilgili çeşitli hastalıklar “çıban, beyazlaşma, yaralanma...” meydana gelebilir. Bu gibi durumlarda şekerli su kaynatılır ve suyun yakıcılığı kaybolduktan sonra hayvanın gözüne püskürtülür. Bu uygulamaya bir hafta boyunca devam edilmelidir.

e) İnılçen Hastalığı

İnılçen: hasta. (Aksoy 1963–1982: 2543)

İnılçen, hayvanın hamilelik döneminde rahmi dışarı atma hastalığıdır. Bu hastalığa yakalanan bir hayvan şu şekilde tedavi edilir: Hayvan, baş tarafı aşağıya gelecek biçimdeki bir ortama koyulur ve sağ ve sol taraflarına destek olacak şekilde çeşitli malzemelerle desteklenir. Bu desteklerin, hayvanın kımıldamasını önleyecek nitelikte olması gerekmektedir. Bu pozisyona getirilen hayvanın, kuyruk altına kalınca bir bez konulur. Bu bez üzerinden ip ile geçilerek ip, hayvanın gövdense bağlanır. Hayvan bu durumda normal doğum zamanı gelinceye kadar bekletilir.

f) İç Kanama

Hayvan, hamilelik döneminde veya dışardan aldığı bir darbe sonucunda iç kanama geçirebilir. Bu durumda hayvanın gözünün önünde bulunan en belirgin damar, kesici bir aletle delinir ve hayvanın vücudunda bulunan kirli kanın, dışarı atılması sağlanır. İç kanama, bütün hayvanlarda görülebilir; ancak daha çok küçükbaş hayvanlarda görülmektedir.

g) Kurt Atması

Hayvan, dışardan aldığı bir darbe sonucunda veya çeşitli sebeplerden dolayı vücudunda yaralanmalar meydana gelebilir. Bu yaralı bölgelere, zamanında müdahale edilmediği zaman, yaranın üzeri kurtlanır. Buna halk arasında, yaraya kurt atması denir. Kurt atması, her türlü hayvanda rastlanabilecek bir hastalıktır. Bu hastalığı tedavi edebilmek için “çalba” adı verilen bitki ezilerek toz hâline getirilir ve yaralı olan bölgenin üzerine serpiştirilir. Başka bir tedavi şeklinde ise, “sütlük” adı verilen bitkinin suyu çıkarılarak; kurtlu olan bölgenin üzerine dökülür. Bu uygulama da en az üç defa tekrarlanmalıdır.

ğ) Uyuz Hastalığı

Büyükbaş ve küçükbaş, bütün hayvanlarda gözlenebilecek olan bir hastalık türüdür. Uyuz olan hayvan ilk önce güzelce yıkanır. Daha sonra püse ile yağ, “herhangi bir yağ olabilir” karıştırılarak bir kabın içerisinde kaynatılır. Kaynatılan sıvı, yakıcılığı geçtikten sonra, hafif sıcak hâldeyken, hayvanın uyuz olan bölgelerine sürülür. Uyuz hastalığı, hayvanın vücudunda dağınık halde bulunuyorsa hayvanın vücudunun tamamına bu ilacı uygulamakta fayda vardır. Bu tedavi bir defaya mahsus olarak yapılmaktadır.

h) Göğüs Hastalıkları

Hastalık, daha çok küçükbaş hayvanlarda görülür. Göğüs ağrısı olduğu anlaşılan hayvan, hemen sırt üstü yere yatırılır. İki göğsünün arasında bulunan damardan şırınga ile belli bir miktar kan alınır ve hayvan bir süre dinlenmeye bırakılır. Hayvanda herhangi bir değişiklik gözlenmezse bal ile kil karıştırılarak hamur kıvamına getirilir. Daha sonra bu karışım, bir bezin arasına dökülür ve hayvanın ağrıyan bölgesine denk gelecek şekilde sıkıca bağlanır. Aradan bir gün geçtikten sonra sıkıca bağlanan ip biraz gevşetilir, ancak sargı

tamamen çıkarılmaz. Üç gün geçtikten sonra sargı tam olarak çıkarılabilir. Hayvanın göğüs ağrısı çektiği anlaşıldıktan sonra yapılan diğer bir uygulama da şöyledir: Keş “çökelek” kaynatılır ve kaynatılan keş, biraz soğuduktan sonra hayvanın ağrıyan bölgesine bir bez yardımıyla sarılır. Eğer o anda keş bulunamıyorsa, buz parçası alınarak; hayvanın ağrıyan bölgesine dokundurmak suretiyle pansuman yapılır.

1) Tırnak Çatlama

Büyükbaş, küçükbaş bütün hayvanlarda gözlenebilecek olan bir hastalıktır. Tırnak çatlaması, hayvanın dışardan aldığı bir darbe sonucunda veya çeşitli sebeplerden dolayı gerçekleşebilecek olan bir rahatsızlıktır. Bu durumda hayvan, ayağını kullanamayacak hâle gelebilir. Bu rahatsızlık hayvanda gözleendiği anda çatlaman bölgesine, gres yağı sürülür. Hayvan, mümkünse bir hafta boyunca hareket ettirilmemeye çalışılır. Çatlak olan bölgenin ballı bezle sarılmasında da fayda vardır.

i) Kırılma, Ezilme, Berelenme

Hayvan, dışardan aldığı darbeler sonucunda kemiklerinde, kırılmalar veya ezilmeler meydana gelebilir. Vücudunun hangi bölgesinde olursa olsun, kırılma meydana geldiği zaman yapılacak olan ilk uygulama; kırılma olan bölgeyi tespit etmek ve dışardan eller yardımıyla, kemikleri hareket ettirmek suretiyle, kırılan bölgeyi eski hizasına getirmektir. Kemik eski yerine getirildikten sonra bir bez üzerine bal sürülerek, kırık olan bölgenin üzeri sarılır. Kırılma olan bölgeyi ayak olarak ele alacak olursak; bu bölge ballı bezle sarıldıktan sonra, “seyik” adı verilen dört tane tahta veya düzgün çıta ile çevrelenir. Çevrelenen tahta veya çıta, iple sıkıca bağlanır. Buradaki amaç, kırık olan ayağı hareket ettirmemektir. Aradan bir veya iki gün geçtikten sonra, sıkıca bağlanan ip biraz gevşetilir; ancak sargı tam olarak çıkarılmaz. İpi gevşetmekteki amaç, hayvanın şişen ayağını biraz olsun rahatlatmaktır. Hayvan, ayağının üzerine tam anlamıyla basmaya başladıktan sonra, sargı tam olarak çıkarılabilir. Ezilme ve berelenmelerde ise yine tatlı bir madde “bal, pekmez, şekerli hamur...”, bu bölgelere bir bez yardımıyla sarılır. Hayvanın iyileşme durumuna göre sargı çıkarılır.

k) Ur ıkması

Bütün hayvanlarda meydana gelebilecek olan bir hastalık türüdür. Hayvanın belli bir bölgesinde, vücudunda bulunan kirli kanın, birikerek yumruk şeklini alması halidir. Bu hastalığı tedavi edebilmek için ilk önce meydana gelen urun iyice yetişmesini beklemek gerekmektedir. Ur oluşan bölge, yetiştiğı zaman tamamen sertleşir ve hayvanı rahatsız eder. Daha sonra bu bölgeye yanık yağ ile pansuman yapılır. Bu uygulama birkaç gün devam ettikten sonra, ur çıkan bölge, jilet veya keskin bir aletle delinerek; hayvanın içinde bulunan kirli kanın dışarı atılması sağlanır.

l) Öksürük

Aynı insanlarda meydana gelen soğuk algınlığı gibidir. Hayvan soğuk havalarda hastalanabilir ve öksürmeye başlar. Bu durumda, şeker ve pekmez karıştırılarak hayvanın ağzından dökülür.

m) Kısırlaştırma

Kısırlaştırmanın, halk arasındaki deyimini iğdiş etmektir. Eğer bir hayvanı, kısırlaştırmak (iğdiş etmek) gerekiyorsa; hayvanın teslis damarları, iki taşın arasına alınarak ezilir. Ya da teslis, kesici bir aletle ikiye ayrılacak şekilde yavaşça kesilir. Kesilen bölgenin, kanamasının durdurulması için de kızgın bir şiş, püse ye batırılarak bu bölgeye bastırılır.

n) Siğginlik

Siğginlik, özellikle küçükbaş hayvanların, çiftleşme döneminde meydana gelen kokudur. Hayvan bu dönemde etrafına koku saçar. Siğginlik erkek hayvanlarda meydana gelen bir durumdur. Bu hastalığa yakalanan hayvan “teke, koç, erkek çebiç”, normal sürüden ayrılır ve ayrı olarak otlatılmaya götürülür. Hayvanların çiftleşme dönemi tam olarak gelince, sürüye dahil edilir. Siğgin olmuş bir hayvanın, etrafına saçtığı kokuyu gidermek için, hayvana günde bir defa sirke içirilir. Bu uygulama en az üç gün devam ettirilmelidir.

o) Kıl Kurdu Hastalığı

Küçükbaş hayvanlarda görülen bir hastalıktır. Hastalık hayvanın soğukta fazla kalmasından ortaya çıkar. Kıl kurdu, hastalığına yakalanan hayvan sürekli olarak öksürür. Hayvanın sağlığına kavuşabilmesi için sürekli olarak pekmez içirilmesi gerekmektedir.

ö) Kelebek Hastalığı

Küçükbaş hayvanlarda görülen bir hastalıktır. Hayvanın, mikroplu yerlerde otlaması veya kelebek otunu yemesiyle hastalık ortaya çıkar. Hasta hayvanın, karnı ve çenesinin altı şişer. Hayvan, zayıflar ve yokuş yerlerde yürüyemez. Bu hastalığa yakalanan hayvan, sulu bölgelerde otlatılmaz.

p) Çelerme Hastalığı

Koyun ve keçi hastalığıdır. Hayvan, güz mevsiminde, yağmur yağdıktan sonra, yeşeren güz çayırını yediği zaman; bu hastalığa yakalanır. Hasta olan hayvanın, yün ve kılları diken diken olur, yürürken önüne gelen taşları ve çakılları yemeye çalışır, yürüdüğü zaman vücudunun dengesi bozulur, gözleri şişer, ateşi yükselir ve titrer. Hayvanın sağlığına kavuşması için; kafası kızgın şiş ile dağlanır. (Gönüllü 2001: 296)

r) Kapara Hastalığı

Deve hastalığıdır. Hayvanın taşlık ve çakıllık yerde yürümesi sonucunda ayakları yaralanır. Hayvanın sağlığına kavuşması için; yaralar şiş ile delinir ve içi temizlenir. Daha sonra bu bölgenin üzerine püse sürülür. Bu işleminden sonra, püsenin üzerinden kızgın bir şiş ile bastırılır.

At, eşek, katır gibi hayvanlarda da taşlı ve çakıllı bölgelerde fazla yürümekten; ayaklarında yaranmalar meydana gelebilir. Bu durumda, hayvanların yaralı bölgeleri temizlendikten sonra ayaklarına nal çakılır.

s) Kıran Hastalığı

Kümes hayvanlarında “tavuk, ördek, kaz, hindi...” görülen bir hastalıktır. Hastalık meydana geldiği zaman; hayvanlar toplu olarak ölmeye başlar. Bu hastalığa halk arasında “kıran geldi” denir. Hastalığın önüne geçebilmek için; hayvanların su kaplarına ayran konulur. Eğer hayvanlar içmezlerse, ağızlarından ayran dökülür.

ş) Yel Hastalığı

Keçi hastalığıdır. Hasta hayvanın sütü kesilir. Dizleri şişer, gözlerinde görme bozuklukları başlar. Hasta hayvanın bacaklarına ve vücuduna Gevinne köyünden getirilen yel suyu, üç gün süre ile sürülür. Ayrıca hayvanın bacakları katran ile ovulur. (Yel suyunun alındığı yere arılık bırakılır.)

t) Telve

Üşütmeden dolayı, devenin boğazında, hırıltıdanma meydana gelir. Bunu yok etmek için, nişadır, sumak, bahar ve kahve birlikte karıştırılır ve devenin boğazına dökülür. Ayrıca bu karışım, bulağaçla devenin boğazına ve ağzına sürülür. (Gönüllü 2001: 298)

u) Kel Hastalık

Deve hastalığıdır. Hastalığa yakalanan hayvanın ağzından salya akar. Karnının altı şişer. Tedavi için, hasta hayvanın ağzına yarım kg. çekilmiş kahve, suda kaynatılarak dökülür.

VII. BÖLÜM

GAZİPAŞA'DA HALK İNANIŞLARI

Milletlerin varlıklarını sürdürebilmeleri, ancak kimlikleri olan kültürlerinin devamı ile mümkündür. Gelenek göreneklerinden ve geçmişinden uzaklaşan, milleti millet yapan asli unsurlarından, değerlerinden kopan milletlerin, hayatta kalabilmeleri asla mümkün değildir.

İnanmak (bağlanmak) ihtiyacı insanın fitratında vardır. Yeryüzünün hangi bölgesine bakılırsa bakılsın, mutlak surette bir inanç ağının varlığı söz konusudur. İnsanların inançsız yaşamasının fitraten uygun olmaması gibi toplumların da inançsız olarak varlıklarını devam ettirmesi mümkün değildir.

Halk inançları toplumun kabul ettiği ilahi dinin hükümleri ve öğretileri dışında kalan; fakat halk arasında yaygın bir şekilde yaşatılarak bir sonraki nesle aktarılan inanmalardır. Toplumlar hayatlarına derinlemesine etkileyen, âdet, inanç ve geleneklerini yeni bir dine veya kültüre girdiklerinde bırakmazlar ve yeni dinin, kültürün özelliklerine eski âdet, inanç ve geleneklerini uydurmaya çalışırlar. Halk inanışları toplumsal hayatımızda teknik gelişmelerden, evlenmeye, doğuma, ölüme, sosyal hayatımıza kadar her türlü etkinlikte yer almaktadır (Kılıç 2001: 415).

Biz de bölgemizden derlemiş olduğumuz inanışları aşağıda veriyoruz.

1. Doğum ve Çocuk Büyütme İle İlgili İnanışlar:

Türklerde evlenmek, son derece kutsal bir olaydır. Bu nedenle, ev kurana en başta Allah'ın yardım edeceğine inanılır. Evlenmeyene, evlendikten sonra çocuk yapmayana veya çeşitli nedenlerden dolayı çocuğu olmayanlara, çevre tarafından hor bakılır. Bu hor bakma nedeniyle, çocuğu olmayan ailede geçimsizlik başlamakta; bu geçimsizlik ileride ayrılmaya kadar gidebilmektedir. Bu nedenle, kadın hamile iken her istediği yerine getirilmeye çalışılır. Eğer getirilmezse, kadın umar.

Erkek çocuklara daha çok düşkünlük vardır. Zira soyları erkek çocuklar devam ettirir. Doğacak çocuğun kız mı yoksa erkek mi olacağı önemli olduğundan, doğumdan önce çeşitli tahminler yürütülür. Bu konu da da çeşitli inançlar vardır. Bu inançları şu şekilde sıralayabiliriz:

- Kadın hamile iken, bedeni zayıf olursa, doğacak olan çocuğun kız olacağına inanılır.

- Kadın hamile iken, ocağa murt pürü (yaprağı) atılır. Eğer yapraklar çatırdarak yanacak olursa doğacak olan çocuk kız; sessizce yanacak olursa doğacak olan çocuğun erkek olacağına inanılır.

- Köylerde ebeler diplomalı değil, çekirdekten yetişen ve her şeyi pratikten öğrenen kişilerdir. Bu ebelere göre doğum, dokuz ay, dokuz gün, dokuz saatte gerçekleşir. Kadın ilk doğum sancısına tutulduğu zaman, yedi kişiden daha az kişiye söylese, daha kolay doğum yapacağına inanılır.

- Hamile olup da doğum yapamayan kadın, kocasının sağ ayakkabısından üç kere su içerse ve ergenlik çağına girmiş bir genç kızın yakasını yırtarsa, kadının kocası silah atıp, evin damındaki yuvağı (Toprak sıkıştırmaya yarayan, silindir biçimindeki büyük taş) dikerse, çocuğun daha kolay olacağına inanılır.

- Hamile kadın doğum yaptıktan sonra, yeni doğan çocuğun çabuk büyümesi ve boyunun uzun olması için, ayak bileklerinden tutularak baş aşağı sarkıtılır. Baş aşağı sarkıtılan çocuğun, gerisinin pişmemesini ve kokmamasını sağlamak için çocuk tuzlanır. Tuzlanan çocuk temiz bir beyaz çarşafa sarılır. Çocuk kırkını (Kırkıncı gününü) dolduruncaya kadar dışarı çıkarılmaz.

- Çocuklu anne umarsa (Yeme içme ile ilgili beklediği herhangi bir şey gerçekleşmezse) memesinin şişeceğine inanılır.

- Yeni doğan çocuk, erkek olursa iki dedesinden birisinin adını, kız olursa iki ninesinden birisinin adını alır.

- Oğlan dayısına, kız halasına çekermiş.

- Yeni doğan çocuğun, bir yaşına gelmeden saçı kesilirse; o çocuğun uğursuz olacağına inanılır.

- Yeni doğan çocuğun tırnakları, bir yaşına gelmeden kesilirse; o çocuğun hırsız olacağına inanılır.

- Çocuğa mavi veya yeşil gözlü biri bakarsa; o çocuğa nazar degeceğine inanılır.

- Konuşma yaşı geldiği halde konuşamayan çocuğa, Kurban Bayramında evinde Mehmet isminde çocuğu bulunan, yedi evden yedi davar bacağı toplanıp pişirildikten sonra yedirilirse; dili çözülüp konuşacağına inanılır.

- Konuşma yaşı geldiği halde konuşamayan çocuğun boynuna çan takılıp; avlaya (Hayvanların yem yediği yer) oturtulursa o çocuğun konuşmaya başlayacağına inanılır.

- Çocuk konuşmaya başladığı zaman, ilk önce dede derse hayırlı bir çocuk, baba derse hayırsız bir çocuk olacağına inanılır.

- Çocuğun ilk dişi üstten çıkarsa hayırsız bir evlat olacağına inanılır.

- Gündüz döllenen çocukların hayırsız ve yaramaz olduğuna inanılır. Bu yüzden yaramazlık yapan çocuklara “ Gündüzleme ” denildiği de olur.

- Çocuk, kırkını doldurmadan adetli bir kadın görürse; çabuk hastalanacağına inanılır.

- Eti yenmeyen hayvanlar mundar sayılır. Bu nedenle katır, eşek, at, tarlada yayılırken; salatalık, kabak gibi sebzeleri yerse ve bunların artığını da bir kadın yerse, o kadının çocuğu bir yıl geç olurmuş.

2. Yemekle İlgili İnanışlar:

Halk arasında yeme-içme ile ilgili birçok inanış vardır. Bölgemizden bu konu ile ilgili derlemiş olduğumuz bazı inanışlar aşağıda verilmiştir:

- Sofradaki ekmek kırıntılarını yiyen zengin olurmuş.
- Sofrada yemek yerken lokma bırakan sınıfta kalırmış.
- Ayakta yemek yenirse, şeytan o yemeği insanın midesinden çekermiş. Bu nedenle insan daha çabuk acıkmış; aynı zamanda evin bereketi de kaçarmış.

- Yemek sonunda tabakta kalan yemek kalıntılarını yiyen, en çok sevabı alır ve cennete gidermiş.

- Sofradaki ekmek kırıntılarını temizleyen, zengin olurmuş.
- Sofrada lokma bırakan kişilerin, kısmeti kaçır ve uğuru bozulurmuş.
- Sofrayı kuran kaldırmış.
- Tencerenin dibini sıyıranın düğününde kar yağarmış.
- Yemeğin kalıntılarını silen, nişanlısı güzel olurmuş.
- Davarın (Keçinin) dilini yiyen, çok uzak yere gelin gidermiş.
- Davarın kuyruğunu yiyen, yedi belen (Tepe) öte gurbete gidermiş.
- Ekmeğin bayat olanını yemek daha makbulmüş.
- Ekmek yere atılmaz, yerdeki ekmeğe basılmaz, üzerinden atlanmaz, ekmek görüldüğü yerden alınır ve ekmek yerde görünürse önce öpülüp sonra alna götürüldükten sonra yüksek bir yere koyulur.

- Ekmek pişirilirken, pişen ekmek şişerse, o şişen ekmeği yiyen zengin olurmuş.
- Yanık ekmeği yiyen cennete gidermiş.
- Yemek yemeye besmelesiz başlayanın işi ileriye gitmezmiş.

3. Sayılarla İlgili İnanışlar:

“ 1 ” Sayısı İle İlgili İnançlar:

- Bir sayısı kararlılığı ifade eder.
- Her olaya bir defada karar verilir.
- İnsanlar anasından bir defa dünyaya gelir.
- İnsan olan insana bir defa söylenir.

“ 3 ” Sayısı İle İlgili İnançlar:

- Çocuklar oyun oynarken, yarışırken, üç defa deneme yaparlar.
- Gece yatılırken üç defa besmele çekilir.
- Kadınlar loğusa döneminin üçüncü günü ayağa kalkarlar.
- Fallarda “ Müjde üç göz aydının var.) derler.

“ 40 ” Sayısı İle İlgili İnançlar:

- Yeni doğan çocuk kırk günden sonra dışarı çıkarılır.
- Kırkından sonra azandan korkulur.
- Destanlarda her zaman kırk yiğit vardır.
- Masallarda kırk gün, kırk gece düğün yapılır, padişahın hazinesi kırk hırsız tarafından soyulur.

4. Gök Cisimleri İle İlgili İnanışlar:

- Gök kuşağının altından eteğinde taşla geçen nişanlısı güzel olurmuş.
- Yıldız kayarken onu gören kişi, aynı anda bir dilek tutarsa o dileği kabul olurmuş.
- Ay ve güneş tutulmasında teneke çalınmış.

5. Nazar Değmesi İle İlgili İnanışlar:

Yöremizde nazar, “ Dil geçmesi ” deyimi ile de karşılanmaktadır. Eğer bir kimsenin başka bir kişiye dili geçerse; nazar denilmektedir. Ayrıca yöre hakli arasında, düztaban olanların ve gözleri renkli olanların, dili çabuk geçer inancı vardır. Nazardan korunmak için nazar boncukları, elbiselerin çeşitli bölgelerine (Özellikle sağ omuzun üstüne) takılır.

- Çaltı dikeninin çekirdeği, çocuğun sağ omzunun üzerine takılırsa nazar geçmezmiş.
- Çocuğun sağ kulağının arkasına tencere karası sürülürse nazar geçmezmiş.
- Ağrı (Zakkum) ağacından boncuk yapıp; çocuğun sağ omzuna takılırsa nazar geçmezmiş.

- Çocuğun dışkısı kurutulup, beze sarıldıktan sonra, çocuğun sağ omzuna takılırsa nazar geçmezmiş.

- Bir kimse bahçesine, yumurta kabuğu koyarsa nazar geçmezmiş.

- Bahçesine kaplumbağa kabuğu koyan bir kimseye nazar geçmezmiş.

- Çocuk anasını emerken ırılarsa (Ayday olursa), yol ayırdımından (Kavşağından), kırk tane taş toplanır. Kırk tane taş toplandıktan sonra, bir yumurtanın başından hafifçe kırılarak içi boşaltılır, kırk kabuk dolusu suyu ibriğe dökerler. İbriğin içine yedi çeşit kara hasıl atarlar. Çocuk, başka bir kadına çamaşırları ile birlikte teslim edilir. Çocuk, hazırlanan bu su ile yol ayırdımında çimdilir. Çimdirilen çocuğun elbiselerinden biri orada bırakıldıktan sonra, arkaya bakmadan eve gelinir. Böylece nazar değen ve aydaş olan çocuk iyileşirmiş.

- Nazar değmesinden korunmak için bahçelere hayvan kemiği asılır.

- Nazar değmiş kişiler, öğlen ezanı okunurken mezarlığa götürülür ve bir fatiha üç ihlas okunduktan sonra musalla taşının altından geçirilirmiş.

6. Diğer İnanışlar:

- Gece sakız çiğneyen, ölünün kemiğini çiğnermiş.

- Kapı eşiğinde oturanın, şeytan tarafından çarpılacağına inanılır.

- Gece evde ıslık çalmak günahtır. Gece ıslık çalınrsa eve yılanların geleceğine inanılır.

- Gece yataarken üç defa besmele çekmeyen korkunç rüyalar göreceğine inanılır.

- Yapılacak olan her işe besmele ile başlanmazsa o işten bir hayır gelmeyeceğine inanılır. Yapılan işte başarısız olunmuşsa “ Besmelesiz işe başlanmaz ” deyimi söylenmiştir.

- İnsanın avucunun içi kaşınırsa hediye alacağına inanılır.

- İnsanın kulağı çınılarsa, bir yerde dedikodusunun yapıldığına inanılır. Kulak çınlamasının ardından “ Beni anıyorlar ” deyimi söylenir.

- Konuşma sırasında toplulukta bulunmayan bir kişinin adı istek dışı olarak ağızdan çıkarsa; o kişinin, konuşan kişiyi andığına inanılır.

- Evde otururken iri kara sinek gelip odanın içinde uzun uzun dolaşıp giderse; bu sineğin bir haber getirdiğine veya kısa sürede eve bir haber geleceğine inanılır.

- Gece tırnak kesmek iyi karşılanmaz. Akşam tırnakları kesilen bir çocuğun ilerde hırsız olacağına inanılır. Aynı zamanda herhangi bir odada tırnak kesilirken, kesilen tırnağın etrafa sıçraması engellenir çünkü bu sıçrayan tırnakları cinlerin yediğine ve gece uykuda rahatsız olunacağına inanılır.

- Akşamları sokaklarda dolaşmanın başa bela getireceğine inanılır.
- Bir işi akşam yaptıktan sonra gündüz yapmanın daha makbul olduğuna inanılır. Bunun için, “ Gündüzün şerri gecenin hayrından daha iyidir ” deyimi sıkça kullanılır.
- Yaş ağaç kesmenin ve yeşile zarar vermenin insanın başına musibet getireceğine inanılır.
- Kişinin sol gözünün seyirmesi şerre, sağ gözünün seyirmesi hayra yorulur.
- Elin kaşınması, işlerin iyi gideceğine ve bir yerden para geleceğine işarettir.
- Ters dönmüş ayakkabının uğursuzluk getireceğine inanılır.
- Hamilelik döneminde, annelerin kime daha fazla bakarsa çocuğun ona benzeyeceği inancı vardır. Bu yüzden anneler, hep iyi insanlarla konuşmak ve görüşmek ister.
- Yaşını doldurmamış çocuğun eline veya beşiğinin herhangi bir yerine ayna asılmaz. Bu dönemde aynaya bakan çocuğun ilerde şaşı olacağına inanılır.
- Herhangi bir yerin hazine için kazılmasına pek iyi gözle bakılmaz. Her hazinenin başında bir bekçisi olduğu inancı vardır. Bu yüzden hazine aramaya kalabalık gidenlerin, şeytan vesvesesi ile kendi aralarında bile problemler çıkabileceğine inanılır.
- Bir yere yolcu gönderildiği zaman, arkasından su dökülür.
- Çocuğu olmayan kadın çitlembik ağacına adak bezi bağlar.
- Çocuk istemeyen kadın, yumurtayı kahve rengine gelinceye kadar pişirip bir kaşığı yerse kısırlaşır, bir daha çocuğu olmazmış.
- Gelin katıra binerse çocuğu olmazmış. Atla gelen gelinin yaptığı iş bereketli olurmuş. Eşeğe binen gelinin uğuru olmazmış.
- Kaynana evinde olan gelinin kulağı sessiz, evi ıssız olmazmış.
- Bal yalayan gelinin dili tatlı muhabbeti hoş olurmuş.
- Ateş yakmasını bilmeyen gelin, kocasını aç bırakmış.
- Çocuk istemeyen kadın, soğan yaprağını kaynatıp içtiği zaman çocuğu düşürmüş.
- Bedenen gelişmesi geciken çocuklar, pazar günün herhangi bir saatinde geçebileceği bir taş deliğinden dua ile üç defa geçirilir. Böylece gelişmesinin normalleşeceğine inanılır.
- Bazı çocukların konuşması gecikir. Böyle çocuklara herhangi bir çan içinden su içirilir. Böylece çocuğun konuşmasının çabuklaşacağına inanılır.
- Ateşle oynamak yasaktır. Ateşle oynayan çocuğun gece yatağına işediğine inanılır.
- Bebeğin kuruyup düşen göbeği cami avlusuna gömülür. Böylece bebeğin iyi huylu olacağına inanılır.

- Leyleği havada uçarken görenin o yıl çok gezeceğine inanılır.
- Bir insanın dilinin ucu kabarmışsa, o insanın birinin hakkını yediğine inanılır.
- Birinin üzerinden atlanırsa, o kişinin boyunun kısa olacağına inanılır.
- Göğsünde beyaz kıllar olan insanın, çok merhametli olduğuna inanılır.
- Gece saçlarını tarayanın sevdiğinden ayrılacağına, gurbete düşeceğine inanılır.
- Ellerin önde ve arkadan bağlanmasının, uykuda bacak arasına konmasının kısmeti kapatacağına inanılır.
- Sofraya yakın oturmayanın; sevdiğinden ayrı düşüp, sevdiğine kavuşamayacağına inanılır.
- Ayakta yemek yenirse evin bereketinin kaçacağına ve evin fakir düşeceğine inanılır.
- Gece hava karardıktan sonra komşudan soğan, sarımsak, biber gibi acı şeyler istenmez. Acı ve kötü bir olaya neden olacağına inanılır.
- Çocuğun dişinin çıktığını ilk gören kişi, çocuğa hediyeler alır. Yoksa çocuğun dişinin eğri çıkacağına inanılır.
- Çocuk; ağzını havaya kaldırıp uzun uzun ağlarsa, annesinin veya babasının öleceğine inanılır. Bu durumlarda çocuğun ağzının ortasına vurularak çocuk susturulur.
- Tırnakları ilk kez kesilecek çocuğa, babasının cebinden para çektirilir. Böylece eli ekmek tutan, bol kazançlı biri olacağına inanılır.
- Bir kadın, erkeğin önünden geçmez. Erkeğin işlerinin kötüye gideceğine inanılır.
- Öldürülen yılan açılan bir çukura konulur ve üzerine bir avuç un serpilir. Öldürülen yılanın eşi mutlaka onu arar bulur ve bulunca onun suçlu olduğunu anlar. Suçlu olduğu için öç almaktan vazgeçer. Aksi halde; yılan, eşini öldüren kişiyi bulur ve sokar.
- Elbise, çorap gibi giysiler giyilmiş durumdayken dikilmez veya yamanmaz. Kısmetin kapanacağına inanılır.
- Bir kişinin üstüne kuş pisleyince, o kişinin şansının açılacağına inanılır.
- Sağ kulağı kızaran kimsenin iyiliğinin konuşulduğuna inanılır. Sol kulağı kızaran kimsenin kötülüğünün konuşulduğuna inanılır.
- Bir evde veya yakınında baykuş öterse, o evden birinin öleceğine inanılır.
- Diş gıcırdatmanın, yakından birinin ölümüne sebep olduğuna inanılır.
- Gözleri dalıp giden kişinin misafirinin geleceğine inanılır.

- Aydaş doğan çocuklar, babasının diktiği bir söğüdün dalı yarıldıktan sonra arasından geçirilir. Söğüt dalı tekrar birleştirilerek, yedi ayrı renkte iple bağlanırsa sakat (aydaş) çocuklar iyileşmiş.

- Aydaş olan çocuğu anası yol kenarına getirir. Büyükçe bir tencereye su doldurarak içine oturtur ve tencerenin altına odun koyar. Tencerenin altına düşük bir şekilde ateş yakılır. Daha önceden söylenen bir kişi yoldan geçerken üç defa “ Ne yapıyorsun?” diye sorar. O da “ Aydaş pişiriyorum” der. Daha sonra çocuğun elbiselerinden bir tanesini orada bırakır ve arkasına bakmadan eve gelir. Çocuğu da böylelikle aydaşlıktan kurtulur.

VIII. BÖLÜM

GAZİPAŞA'DA ÇOCUK OYUNLARI

İnsanlar, yaşam boyunca çektikleri sıkıntıları, gerilimleri dışarı atmak için çeşitli yollara başvururlar. İşte bu yollardan bir tanesi de oyunlardır. Oyun, özellikle küçük yaştaki bireylerin daha çok ihtiyaç duyduğu bir olguyken büyüklerin de günlük yaşamın stresinden sıyrılabilme için başvurduğu yollardan birisidir.

Yapılan araştırmalar sonucunda, psikolojik bunalım içinde olan insanların çocukluğuna inildiği zaman görülmektedir ki bu insanlar, oyunlarla yoğrulmuş bir çocukluk hayatı geçirmemişlerdir. Bu nedenle de bu insanlar sürekli olarak arayış içindedirler. İşte hayatımızda bu kadar öneme sahip olan oyunlar, özellikle çocuklarımız arasında yaygınlaştırılmalı, hatta çocuklar, oyun oynamaya teşvik edilmelidir.

Yöremizde tespit ettiğimiz çocuk oyunlarının dili sade ve akıcıdır. Derlediğimiz 14 çocuk oyunu alfabetik sıra esas alınarak aşağıya aktarılmıştır.

1. Birdirbir:

Bu oyun da özellikle erkek çocuklar tarafından sevilerek oynanan bir oyundur. Fakat son dönemlerde oyundan daha ziyade jimnastik olarak kabul edildiği için kız-erkek karışık da oynanmaktadır.

Bu oyunda oyuncular en az iki kişi olmalıdır. Bu sayı istendiği kadar arttırılabilir. Oyuncular belden yukarısını eğerek, ellerini de dizlerinin üzerine koyup başlarını kollarının arasına alarak dizilirler. En arkadaki çocuk sıradan biraz ayrılarak hız alır ve teker teker dizilen çocukların üzerinden atlar. En sonuncu olan çocuk da atlarsa bu defa kendisi sıraya geçer. Oyun böylece sürer gider.

2. Cıngırtlak Oyunu:

Toroslarda yaşayan çocukların vazgeçemedikleri oyunlardan birisi de cıngırtlak oyunudur. Cıngırtlak oyununun bir özelliği de oyunun, yöremizde sadece erkekler tarafından oynanmasıdır. Çünkü özellikleri itibariyle biraz tehlikeli bir oyundur.

Cıngırtlak oyunun oynanabilmesi için en az iki kişiye ihtiyaç vardır. Bu sayı oyun aracının büyüklüğüne göre değişir. Oyuncular, yere dikey olacak şekilde 1 ile 1,5 m uzunluğunda ucu sivriltilmiş bir direk dikerler. Toprağa gömülü halde bulunan bu direğin, toprağın yüzeyindeki kısmı en az 1 m olmalıdır. Daha sonra bu direğin yere göre paraleline

doğru yerleştirilmek üzere, uzunluğu 4–6 m olan daha kalın bir başka direk alınarak tam ortası oyulur. Oyulan bu kısım, yere gömülen diğer direğin sivri ucuna denk getirilerek yerleştirilir. Yerleştirilmeden önce, oyulan yerlere, gıcırtı çıkarması için kömür tozu ile yağ sürülür. Oyun aracı böylece hazır hale getirilir. Daha sonra sıırığın her bir ucuna, birer veya daha fazla sayıda oyuncu biner. Oyunculardan ayakları yere değen kim ise, yerden güç alarak kendisini havaya doğru iteler. Havaya kalkan oyuncunun, karşısında bulunan diğer oyuncular da yere doğru inerler. Oyun böylece sürüp gider.

3. Çelik – Çomak Oyunu:

Bu oyunda iki oyuncu bulunur. Oyunun oynanabilmesi için şu malzemeler gereklidir: uzun bir değnek (jop), kısa bir değnek (mert) ve ebe taşı.

Oyunun sırası kimdeyse mert, ebe taşının yanından karşı oyuncuya fırlatır. Eğer oyuncu mert havada kaparsa atan oyuncu kalır. Eğer kapamazsa yere düşen mert alarak ebe taşına doğru atar ve ebe taşını vurmaya çalışır. Ebe taşını vurursa, oynayan oyuncu yine kalır. Vuramazsa, oynayan oyuncu yerde bulunan mert, yerden 40-50 cm yukarı kaldırarak aynı anda sopa ile hızlı bir şekilde metre vurur ve ebe taşından uzağa göndermeye çalışır. Mert ne kadar uzağa atabilirse o kadar iyi puan alır. Mert ile ebe taşı arasındaki mesafeyi adımlayarak ölçer ve ne kadar adım saydıysa o kadar kölesi (sayısı) olur.

4. Çizgicik Oyunu:

Bu oyun, hem Toroslarda yaşayan çocukların hem de kasabalarda yaşayan çocukların vazgeçemedikleri bir oyundur. Ancak oyun, daha fazla kızlar tarafından oynanır. En az iki kişi tarafından oynanan oyunda, oyuncu sayısı isteğe bağlı olarak artırılabilir.

Büyükçe bir dikdörtgen şekli çizilir ve bu şekil düzgün olarak sekiz eşit parçaya ayrılır. Oyuncu say (düz) bir taşı, birinci kareye koyar. Tek ayağı ile taşa yavaşça dokunarak; ikinci kareye atlatır. İkinci kareden üçüncü kareye, üçüncü kareden dördüncü kareye atlatır. Oyuncu bu dördüncü karede iki ayağı ile yere basarak dinlenir. Oyun sekizinci karenin sona erdiği yere gelince biter. Sekizinci kareye gelirken, karelerin sınırlarını belirleyen çizgilerden herhangi birine basan oyuncu, nerede basmış ise oyuncu oyuna devam edemez. Ayrıca say da çizginin üzerinde kalmış ise, oyuncu yine oyunu bırakmak zorunda kalır.

Sekiz kareyi de başarılı bir şekilde geçen oyuncu, bu kez oyuna ikinci kareden başlar. İkinci kareden oyuna başlayan oyuncu, birinci kareden sekerek geçmek ve oyunu böylece devam ettirmek zorundadır. Oyunun bu bölümü böylece biter. Tüm bu oyunları başarı ile bitiren oyuncu, “ kip mi ?” adlı bölüme geçer. Bu bölümde oyuncu, gözlerini elleri ile

kapatarak; sağ ayağını sağ kareye, sol ayağını sol kareye koyarak çift ayakla ikinci kareye atlar. Bu oyun dördüncü kareye kadar sürer. Dördüncü kareden geri gelen oyuncu arkasına bakmaz. Aynı sırayı takip ederek birinci kareden çıkar. Oyuncu bu hareketleri yaparken, çizgiye basıp basmadığını bilemeyeceği için her atladığı kare sonunda diğer oyunculara:

- Kip mi? diye sorar. Eğer çizgiye basmamış ise arkadaşı ona şöyle cevap verir:

- Kip.

Eğer gözü kapalı olan oyuncu, çizgiye basmış ise, diğer oyuncu:

-Boz der. Bu şekilde de gözü kapalı olan oyuncu, oyunu kaybetmiş sayılır. Böylece oyuna yeni bir oyuncu girer. Yeni oyuncu da herhangi bir bölümde kaybederse, eski oyuncu oyuna kaldığı yerden devam eder. Oyun böylece devam eder.

5. Ellik Oyunu:

Ellik oyunu, hem erkek hem de kız çocuklar tarafından oynanır. Oyuncu sayısı iki ve ikiden çok olmak üzere sınırsızdır. Oyuncular birbirlerini kovalarlar. Biri diğerini yakaladığı zaman dokunur ve “ellik” diyerek kaçır. “Ellik, ellik nişanına yağlı terlik.” Diyerek alay eder. Ellik aldığı oyuncu, ne zaman onu yakalarsa alay edilmekten kurtulur. Bu defa da kendisi öbür oyuncu ile alay etmeye başlar. Oyun böylece devam eder.

Ancak bu oyun yorucu olduğu için fazla oynanmaz.

6. El El Üstünde Kimin Eli Var?

Bu oyun yöremizde, hem kız hem de erkek çocuklar tarafından büyük bir beğeni ile oynanır. Oyuna katılacakların yaşları 4 ile 12 arasındadır.

El el üstünde kimin eli var oyununda, en az 3 – 4 çocuğun olması gereklidir. Çocuklardan birisi ebe olur ve yüzükoyun yere yatar. Yere yatan çocuğun sırtına, diğer çocuklar ellerini teker teker ve üst üste koyarlar. Hemen sonra çocuklardan biri ebeye sorar:

- El el üstünde kimin eli var?

Ebe cevap verir:

- Falancanın...

Eğer bilemezse, ebe çocuklar tarafından gıdıklanır ve oyuna yeniden başlanır. Eğer bilirse bildiği çocuk ebe olur ve oyun böylece sürüp gider.

7. Güvercin Taklası:

Kalabalık bir gurupla oynanabilen bir oyundur. Çocuklar, eğilmiş vaziyette bulunan diğer bir arkadaşının üzerinden takla atarak atlama oyunudur. Günümüzde çocuklar tarafından pek oynanmamaktadır.

8. Kale Taşı Oyunu:

Özellikle erkek çocukların oynadığı bir oyundur. Bu oyun, en az iki kişi ile oynanır. Oyuncular 60–70 m uzaklıkta büyükçe üçer tane taş dikerler. Oyuna ilk başlayacak olan kura ile belirlenir. Oyuna ilk başlayan çocuk, rakibinin kalesine taş atar. Bu taş atmanın sonunda, eğer rakibinin kalesini yıkarsa; ikinci kaleye geçer. Onu da yıkarsa üçüncü kaleye geçer. Onu da yıkarsa karşı oyuncuların kalelerinin yanına gelerek kendi kalesine taş atar; yıkarsa ikinciye, onu da yıkarsa üçüncüyü atar. Onu da yıkarsa oyunu kazanır. Eğer yıkamaz ise öbür oyuncu taşı atar. Bir oyuncu beş kaleyi yıkıp, bir kaleyi dahi yıkamaz ise; öbür oyuncu onun yıkamadığı kaleyi yıkarsa, kalan beş kale boşa gider. Altıncı kaleyi yıkan da böylece oyunun galibi sayılır.

9. Karınca Isırdı Çık Yukarı:

Bu oyun hem kız hem de erkek çocukların severek oynadıkları bir oyundur.

İki ya da üç kişi karşılıklı olarak dururlar. Çocuklardan birisi elinin ayası yere bakacak şekilde elini uzatır. Diğer çocuk elini uzatan çocuğun elini çimdikler. Eli çimdiklenen çocuk:

- Elimi karınca ısırdı, der.

Çimdikleyen çocuk:

- Elini karınca ısırdıysa çık yukarı, der.

Çocuk elini yukarı çıkarınca, bu defa onun elini çimdikler. Eli çimdiklenen çocuk da aynı şeyi söyler. Oyun çocuklardan biri yoruluncaya kadar devam eder.

10. Kırkdaş:

Kırkdaş oyunu hem kız hem de erkek çocukların vazgeçemediği oyunlardan biridir. Bu oyun, özellikle ev içinde oynandığı için, kış günlerinin vazgeçilmez oyunlarından biri haline gelmiştir.

Kırkdaş oyununun oynanabilmesi için, en az kırk tane taşa ve iki kişiye ihtiyaç vardır. Eğer oyun üç kişi tarafından oynanırsa, taşın sayısı altmışa yükselir. Oyuna başlayacak olan

oyuncu, ya kura ile ya da sayışma ile belli olur. Oyuncu taşları avucunda toplar ve yere hızlı bir şekilde serper. Serptiği taşlardan ilk önce birbirine yakın olanları oynar. Şöyle ki, taşın birine tıkmak (parmak ucu) vurarak karşıdaki taşa çarptırır ve iki taştan uygun olanı alır. Eğer tıkmak vurduğu taş, birden fazla taşa değerse oyuncu kalır. (oynama hakkını kaybeder) Sıra ikinci oyuncuya gelir ve oyunu devam ettirir. En çok taşı alan oyuncu, kendine ait yirmi taşı çıkardıktan sonra, kalan taşlar öbür oyuncuya köle (ceza) olarak yazılır. Eğer oyuncular yirmişer taş almışlarsa oyun berabere biter. Önemli olan fazla taş kazanabilmektir.

11. Kızak Oyunu:

Özellikle erkek çocukların severek oynadıkları oyunlardan bir tanesi de kızak oyunudur. Aslında çocuklar bu oyunu kara olan özlemlerini gidermek için oynamaktadırlar. Çünkü yöremizde iklim özellikleri gereği kar hiç yağmaz. Dolayısıyla kar yüzü görmeyen çocuklar, kendilerinin yapmış oldukları kızaklarla, iniş aşağı çimenlerin üzerinden kendilerini bırakırlar. Bulundukları yerde çimen yoksa kuru çam pürlerinin (yaprak) üzerinden kendilerini bırakırlar.

12. Manculuş Oyunu:

Bu oyun daha çok köylü çocuklarının oynadığı bir oyundur. Manculuş oyununda, üç bacaklı sayacak biçiminde, çatal şeklinde bir ağaç ve oyuncu sayısı kadar sopa bulunur. Üç bacaklı ağaca manculuş adı verilir. Manculuş oyuncuların karşısına, ayakları üzerine dikilir. Manculuştan 50 ile 70 metre arasında değişen bir uzaklığa çizgi çizilir. Ebe olan çocuk manculuşun başında bekler. Diğer oyuncular ellerindeki sopalarla çizilen çizginin üzerine dizilirler ve sıra ile ellerindeki sopaları manculuşun üzerine sallarlar. Manculuşu oyunculardan bir tanesi yıkarsa, ebe manculuşu yerine dikinceye kadar, manculuşu yıkamayan oyuncular ebeye yakalanmadan attıkları sopaları alarak çizgiye dönmeye çalışırlar. Eğer çizgiye varmadan ebe olan oyuncu, manculuşu yeniden kurar ve oyuncunun birini yakalarsa, yeni ebe o oyuncu olur. Oyun böyle sürüp gider. Oyuncu sıralaması yoktur.

13. Tosalak Oyunu:

Grup halinde, açılmamış çam kozalağıyla oynanan bir oyundur. Oyuncu sayısı gruptaki kişi sayısına göre belirlenir. Oyuncular iki taraf oluşturacak şekilde gruplanırlar. Her iki tarafa eşit mesafelerde olacak şekilde birer çukur kazılır ve ortaya bir çizgi çizilir. Çizilen çizginin üstüne çam kozalağı dikilir. Oyuncular ellerindeki sopayla çam kozalağını karşı tarafın çukuruna katmaya çalışırlar. Bunu yaparken el veya ayak değmeden sadece sopa yardımıyla

kozalak çukura sokulur. Kozalağı karşı tarafın çukuruna sokmayı başaran sayı kazanır ve oyun bu şekilde devam eder. Bu oyun bugünkü buz hokeyine çok benzemektedir.

14. Uzun Eşek Oyunu:

Uzuneşek oyunu, sadece erkeklerin oynadığı bir oyundur. Bu oyunun oynanması güç olduğu için kızlar tarafından oynanmaz.

Bu oyunu oynayabilmek için iki farklı gurubun olması gerekmektedir. Bu gurubu oluşturan oyuncu sayıları 4 ile 7 arasında değişir. Eşek olacak gurup kura ile belirlenir. Eşek olan guruptan bir kişi başa geçer. Buna eşek başı denir. Diğer oyuncular bellerinden yukarısını bükerek, baş olan kişinin bacaklarının arasına kafalarını yerleştirirler. İkinci gurup ise eşek olan gurubun üzerine binecektir. Bu nedenle en iyi ve en uzağı atlayan oyuncu önce atlar. Diğer oyuncular da bunu takip ederler. Bütün oyuncular eşek olan gurubun üstüne atladıktan sonra kırka kadar sayılır. Eğer düşmeden dururlarsa yeniden oyuna devam ederler. Fakat eşeğı binerken oyunculardan birisi düşerse bu defa düşen oyuncunun bulunduğu diğer gurup eşek olur. Oyun ocukların yorulmasıyla sona erer.

IX. BÖLÜM

GAZİPAŞA YÖRESEL YEMEKLERİ

A) YEMEKLER

1. Arap Aşı:

Malzemeler:

- Buğday
- Un
- Tavuk eti
- Baharat

Kışın soğuk günlerin vazgeçilmez yemeğidir. Hammaddesi buğday unudur. Bu genişçe bir tencerede su ile yavaş yavaş karıştırılarak bulamaç haline gelene kadar pişirilir. İyice koyulaşmadan tencereden alınarak genişçe bir siniye dökülerek yayılır. Tepsinin (sininin) orta kısmı açılır, açılan yere özenle pişirilmiş tavuk ya da tercihen av eti ile hazırlanmış çorba tası konulur. Yemeğe en yakın dostları ve komşuları davet etmek yaygın bir adettir.

2. Gölevez:

Malzemeler:

- Gölevez
- Soğan
- Tuz
- Biber
- Sıvı yağ

Gazipaşa'ya özgü bir bitki olan gölevez, patates ve kereviz arası bir tada sahiptir. Bu bitkiden nohutlu ve etli yemekler yapılır. Gölevez, lezzet ve besin değeri bakımından oldukça önemli bir bitkidir. Gölevezler yıkanıp kabukları soyulduktan sonra tekrar yıkanır ve küp şeklinde doğranır. İnce doğranmış soğanlar yağda kavrulur daha sonra gölevezler ilave edilip 4–5 dakika daha kavrulur, üzerini geçecek kadar sıcak su ilave edilip 20–25 dakika pişirilip sofraya konulur.

3. Kapama:

Malzemeler:

- Un
- Tuz
- Su
- Peynir
- Maydanoz

Un az tuz ve su ile yoğrulur. 20 - 25cm. Çapında hamurlar açılır. Arasına, peynir, maydanoz ve çeşitli karışım serpilir ve hamur kapatılır. Saç üzerinde pişirilir. Sıcakken tereyağı sürülür ve afiyetle yenir. Yanında içecek olarak ayran tüketilmesi makbuldür.

4. Keşkek:

Malzemeler:

- Buğday
- Tere yağı
- Kırmızı biber
- Nane

İyi kalite buğday iyice temizlenir. Islatılan buğday dibekte kabuğu çıkana kadar, taneler ezilmeden dövülür. Sonra rüzgârda savrularak kabukların tanelerden ayrılması sağlanır. Havalandırılarak nemi uçurulur. Taneler su ile iyice yıkanır. Bol su ile hafif ateşte pişirilir, özleşince ateşten indirilir, sıcak sıcak servis tabağına konulunca üzerine, eritilmiş, kavrulmuş ve içine tercihe göre acı kırmızıbiber konulmuş tereyağı dökülür, yanında et yemeği ile servis yapmak adettir. Keşkek yemeği, Gazipaşa ilçe merkezi ve çevre köylerinde, düğünlerde, mevlitlerde, özel gün yemeklerinin demirbaşlarından biridir.

5. Melemen:

Malzemeler:

- Yumurta
- Soğan
- Biber
- Sıvı veya katı yağ
- Domates
- Baharat

Önce yağ tencereye dökülür kısık ateşte 5 dakika kadar kaldıktan sonra sivri biberler ince ince doğranarak yağın üstüne dökülür. Biberler sertliğini kaybettikten sonra, arkasından ince doğranmış soğanlar, daha sonra da domates dökülür ve belli bir süre karıştırılarak beklenir. En son olarak, yumurtalar kırılarak servis yapılır.

6. Ülübü Piyazı:

Malzemeler:

- Kuru börülce
- Haşlanmış yumurta
- Soğan
- Maydanoz
- Limon
- Zeytin yağı

Haşlanmış yumurta, soğan, maydanoz ince ince doğrandıktan sonra karıştırılır. Üzerine haşlanmış halde bulunan kuru börülce de eklenir ve zeytinyağı ile karıştırılarak servise koyulur.

7. Yahni:

Malzemeler:

- Et
- Kırmızıbiber
- Tuz
- Su
- Patates
- Yağ
- Soğan

Önce et, yağsız şekilde kendi suyunu çekene kadar kavrulduktan sonra yağla biraz daha kavrulur. Üzerine doğranmamış halde bulunan küçük soğanlar da koyulur. Biraz kavrulduktan sonra su eklenir ve kaynamaya yakın bir zamanda patatesler de eklenir ve pişirilir. Yahni daha sonra keşkekle birlikte sofraya gelir.

B. ÇORBALAR

1. Heyriye:

Malzemeler:

- Un
- Tereyağı
- Süt veya Su

Tereyağında un kavrulup, süt ya da su eklenerek krema kıvamında pişirilir. 5 dakika kaynatıldıktan sonra servise koyulur. Bölgemizde daha çok hasta çorbası olarak bilinir.

2. Maş Çorbası:

Malzemeler:

- Maş
- Tereyağı
- Soğan
- Su
- Biber, Nane, Kekik

Ayıklanıp yıkanan maş tencereye konur. Üzerini örtecek kadar su eklenir. Su kaynayıp maşın kabuğu çatlayınca suyu süzülür. Ilık su ilave edilip kaynayınca kabukları alınır. İçerisine ince kıyılmış soğan katılıp yumuşayınca kadar kaynatılır. Tencere ateşten alınarak tuzu eklenip üzerine kızdırılmış biber, nane, kekik ilave edilip sofraya konulur.

3. Yarma Tarhana:

Malzemeler:

- Beyaz Buğday
- Yağı Alınmış Ayran
- Fasulye, Nohut
- Tarhana
- Kırmızı Biber

İyice ayıklanan beyaz buğday bulgur büyüklüğünde değirmende çekilir. Yarma adı verilen kırılmış buğday yağı alınmış ayran ile kazanda pişirilir. Kıvama gelince indirilip parça parça bez üzerine konularak güneşte kurutulur ve bez torbalarda saklanır. Yenilmek istendiğinde (Kışın çok soğuk günlerde) kuru olan tarhana, bir gün önceden ıslatılmış fasulye,

nohut ile birlikte içi su dolu bir tencereye konularak iyice pişirilir. İyice pişen tarhana üzerine kavrulmuş tereyağına kırmızı acı biber ilavesiyle yapılarak yenir. Soğuk kış günlerinin vazgeçilmez yemeğidir.

4. Yumurta Çorbası:

Malzemeler:

- Tereyağı
- Kırmızı Biber
- Yumurta
- Su

Yumurta iyice çırpılarak su kıvamına getirilir. Daha sonra tereyağı içinde kırmızıbiber kavrulur ve üzerine su eklenir. Kaynama derecesine yaklaştıktan sonra da çırpılmış halde bulunan yumurta ve limon da eklenerek pişirilir. Günümüzde çok fazla sofralarda görülmesi bile çok lezzetli bir çorbadır.

C. TATLILAR

1. Çilek Reçeli:

Malzemeler:

- Bir kg. Çilek
- Bir kg. Şeker
- Bir Limon Suyu

Çilekler güzel bir şekilde yıkandıktan sonra, kaynatılacak olan kaba koyulur. Üzerine şeker de dökülerek 4–5 saat bekletilir. Reçel kıvamına gelen karışımın üstüne limon sıkılır ve ateşte 3–4 taşım daha kaynatıldıktan sonra ateşten alınır ve üzerinin köpüğü temizlenir.

Hazır ve kaynamış halde bulunan reçel kavanozlara boşaltılarak soğumaya bırakılır. Sabah kahvaltılarının değişmez besin maddelerinden biridir.

2. Pekmez Helvası:

Malzemeler:

- Un

- Yağ
- Pekmez

Yarım bardak yağ tencerenin içine dökülür. Yağın içine 3 bardak un ilave edilerek un sarı renk alıncaya kadar kavrulur. Kavrulduktan sonra pekmez dökülüp sıcak sıcak yoğrulur ve yuvarlak şekil verilerek sofraya konulur.

3. Pelize:

Malzemeler:

- Nişasta
- Şeker
- Tereyağı
- Süt veya Pekmez

Su, nişasta, şeker, tereyağı bir kapta kısık ateşte pişirilerek özleştirilir. Yeterli kıvama gelince soğumaya bırakılır; daha sonra üzerine kavrulmuş tereyağı dökerek servis yapılır. Bazı köylerde su yerine süt, şeker yerine de pekmez kullanılır.

4. Pestil – İncir Reçeli:

Malzemeler:

- Olgunlaşmış İncir
- Şeker
- Su
- Susam, Yer Fıstığı, Ceviz

İncirler, ağacından tam olgunken toplanır. Kak haline getirilerek kurutulur. Kurutulmuş incirler üst üste getirilip küçük deste yapıp keskin bir bıçak ile ince ince doğranır. İnce ince kıyılmış incir kazan içinde kaynamakta olan, özlü şekerli su içine dökülür. Büyük, ağaç bir kepçe ile hafif ateşte pişirilirken sık sık karıştırılır. Sonra içine kavrulmuş susam, yer fıstığı, ceviz ve karanfil baharatı konulur. Yeterli kıvama gelince ateşten indirilir. Soğuyan pestil, içi sırlı toprak testilere doldurularak saklanır. Yaz ve kış günlerinde yufka ekmeği arasına konularak yenilir. Yörede içi pestil dolu olan dürüme, pestilli çomaç denir. Günümüzde incir ağaçları azaldığı için yapımı azalmıştır.

X. BÖLÜM

GAZİPAŞA'DA KULLANILAN LAKAPLAR

Özellikle soy adı kanunun çıkmasından önce, her sülalenin, her ailenin, hatta her bireyin kendine has bir lakabı vardı. Lakaplar bir nevi soy adı görevini üstleniyordu. Ancak günümüzde takılan lakaplarda; insanların daha iyi tanınmasının yanında bir de başından geçen olaylar, benzetildiği lakaba olan yakınlığı, karakter yapısı, yaşantısı vb. gibi unsurlar etkili olmaktadır.

Çalışmamızın derleme döneminde, yaptığımız mülakatlar ve röportajlar esnasında dikkat ettiğimiz noktalardan bir tanesi de bölgede kullanılan lakaplardır. Duyduğumuz ve yazıya aktardığımız lakapları bir araya getirdik. Gazipaşa'da kullanılan lakapların bazıları sahipleriyle bütünleşmiş ve artık insanlar lakaplarıyla anılır olmuştur. Ancak bazı insanlar da var ki kendisine takılan lakaptan rahatsız olmakta ve bu lakabın yükümlülüğünü üstünden atmaya çalışmaktadır. Çalışmamızda bulunan lakaplardan rahatsız olacak bütün hemşerilerimin affına sığınarak saygı ve hürmetlerimi sunuyorum.

Derlemiş olduğumuz 70 lakap, alfabetik sıra esas alarak aşağıya aktarılmıştır.

Ağa küstüm: Hüseyin Arıkan

Akkoyun: Mehmet Göktaş

Akman: Ali Çapuk

Arap: Osman Uysal

Ayarcı: Halil Aslan

Babacan: Salih Kaplan

Belli: Mehmet Güler

Berata: Yusuf Uysal

Bölük: Yusuf Erdoğan

Bülüç: Kenan Maden

Castin: Sami Görgülüer

Cirit: Ahmet Maden

Çakal: Mehmet Yalçın

Çakır: Yunus Uysal

Çapar: Ahmet Metin

Çizmeli: İbrahim İnce

Çungur: Süleyman Gür

Dayıkiya: Fetullah Uysal

Dedekiya: Hasan Çelik

Deli Kuzu: Mehmet Yaman

Dereli: Veli Maden

Deveci: Murat Erdoğan

Fark Etmez: İbrahim Tunç

Fransız: Mehmet Uysal

Gacara: Veli Yılmaz

Gasper: Halil Ergün

Gırıt: Ali Ergin

Goca Kafa: Arif Maden

Gorki: Fikret Tunç

Göktopan: Mustafa Bahçe

Hamurlu: Kamil Bahçe

Humeyni: Abdullah Küçüktuncer

Iraklı: Mustafa Toprak

Işıl: İbrahim Metin

Kaddafi: Muhammet Tuncer
Kalaycı: Şerafettin Özcan
Kalbur: Halil Sorku
Kangal: Kemal Maden
Karamanlis: Muhammed Yüksel
Keko: Keykubat elik
Kevkiki: Mahmut Uysal
Kibar: Bilal Demir
Kölemen: Mehmet Ali Arıkan
Kör Küstüm: Yusuf Yaman
Köroğlu: Mustafa Yılmaz
Kurtulmuş: Mustafa elik
Kuru: Mehmet Arıkan
Kuyucu: Mustafa Yılmaz
Küde: Fetullah Görgölüer
Lüle: Abdurrahman Yaman
Memili: Mehmet Yüksel
Mıhrıbı: Mehmet Erdoğan

Miki: Salih Uysal
Molla Fanari: Murat Erdoğan
Öz: Veli Durusoy
Paşa: İsmet Sönmez
Poyraz: Ahmet Maden
Sarıcım: Hüseyin Yüksel
Simit: Mehmet ağlar
Sümüklü: Ahmet Ceylan
Şeker Ağa: Mehmet Büyükaka
Şeytan: Ahmet Efe
Şoför: Veli Toprak
Tıkı: Mustafa Ateş
Tık Tıkı: Hasan Yaman
Topuç: Mustafa Sönmez
Tumar koca: Mehmet Yılmaz
Üşümüş: Mehmet Ergün
Vekil İmam: Veli Yılmaz
Yolcu: Mehmet Yüksel

XI. BÖLÜM

GAZİPAŞA'DA KULLANILAN MAHALLİ KELİMELER

aba	: abla
abdestlik	: tuvalet
abıla	: hanfendi
abış	: kasık
adamakıllı	: iyice
adıbelli	: o halde
ağa	: abi
ağı	: zakkum
ağmak	: tırmanmak
akbacık	: bembeyaz
akıda	: koyu reçel
aktar-	: nadasa bırak-
alabulaşık	:yarım yamalak, eksik olan
alan	: meydan
allımyeşil	: gökkuşağı
amel	: ishal
ammoyn	: bir sevgi sözcüğü
analık	: kayınvalide
apalamak	: emeklemek
apazlamak	: avuçlamak
apdal	: çingene
arkancak	: geriye doğru
ases	: gerçek
atağzı	: bir örümcek türü
avgın	: ark
avkalamak	: acele toplamak
ayağbucu	: aşağı taraf
ayanı	: şırmamış çocuk
aydaş	: kırkı karışan çocukların birbirini görmeleri esnasında oluştuğuna inanılan bir çeşit hastalık.

ayefe	: bir hitap kelimesi
ayen	: şaşkınlık kelimesi
ayen neci bu	: şaşıрма sözü
azık	: yemek bohçası
bağan	: bakalım
baldırcan	: pathıcan
basma	: dokunarak yapılan alaca renkli kumaş
batırmaç	: sulu kısır
bayam	: badem
beceyiş	: değiştirmek
beğirmek	: acı bağırarak
beheder ol	: aferin, çok yaşa
bekmez	: pekmez
belen	: tepe
belertmek	: göz büyütme
belik	: saç örgüsü
bencileyin	: bence, bana göre
beriyüz	: ön taraf
berkitmek	: ters hareket
beserek	: fazla beslenmiş
bıçak çalmak	: bıçakla kesmek
bıçkı	: testere
bicik	: meme
bicilemek	: kımıldamak
bizlemek	: karıştırmak
bizlengiç	: hayvan sopası
boba	: baba
bobal	: günah
bobalık	: kayınpeder
boğarsak	: azmak
bostan	: salatalık
boşanmak	: hayvanların çözülmesi
boşlamak	: terketmek
boz	: gri

böcü	: böcek
börtmek	: tuzlamak
börülce	: yöresel bir sebze
buhuz	: sitem
bullla	: kümes hayvanlarının civcivlikten çıkmış yavrusu (dişi)
bulamaç	: un kavurması
buneyen	: şaşırma sözü
burçlamak	: deri tuzlamak
buymak	: üşümek
buynuz	: harnup
büküş	: gözleme
bülüç	: piliç
carız malamat kalmak	: rezil
cascavlak	: kel
cavada	: bir anda olan
cavır	: ecnebi
ceMBER	: başörtüsü, tülbent
ceryan	: elektrik
cılımak	: mızıkçılık etmek
cılık	: sulu
cırcır	: fermuar
cırcıvlak	: iliklerine kadar ıslanmak
cırmalamak	: tırmalamak
cırtıl	: yırtık
cıvgın	: şımarık
cıvrışık	: kırıışık
cibil	: gözdeki çapak
cibiliyet	: kişilik
cibindirlik	: cebinlik
cile	: hırka
cingen	: çingene
cini civleşmek	: sinirlenmek
cirk	: kir

cortturmak	: azıtmak
cömbertlek	: takla
cömdüldemek	: zıplamak
cörttürmek	: delirmek
curculak	: sıırıslıklam
cübür	: ince çöp
cülepe	: işe yaramaz
cüllütme	: ucundan azcık kesmek
cüpcük	: çöp
cüpcük	: meyve sapı
çağıştı	: gürültü, ses
çalbat	: alacakaranlık
çaldıramak	: ses çıkarmak
çalkama	: ayran
çamış	: vahşi
çapıt	: kilim
çarşı ekmeği	: somun ekme
çat	: tam orta
çatal	: çift
çebiç	: keçi yavrusu
çeki	: başörtüsü
çekişmek	: tartışmak
çekişte	: zeytin
çelemek	: gözünü açmak
çemkirmek	: bağırma
çengildemek	: homurdanma
çerlik	: çelik-çomak oyunu
çevlik	: bahçe
çıbık	: ağaçların küçüğü
çığ	: bir ağaç türü
çığrınma	: bağırma
çıkı	: bohça
çıkıbaş	: ortalık karıştıran
çimgışma	: uyuşma

çingalanmak	: suyun sıçraması
çırlangıç	: ağustos böceği
çıtlık	: yöresel bir çerez
çıvdırmak	: delirmek
çıvgın	: çılgın
çiğın	: omuz
çikili	: hoş
çilkim	: küçük salkım
çimmek	: yıkanmak
çitim	: salkım
çivlik	: küçük ev
çizileşmek	: acıkmak
çoklum	: üzüm salkımı
çomaç	: dürüm
çomça	: kepçe
çot	: kalça
çotu çıkmak	: kalçası çıkmak
çöğdürmek	: işemek
çul	: keçi kılından kilim
çurfalık	: halı, kilim dokumaya yarayan eşya.
çükür	: kazma
çülük	: taze bakla
çünedir	: sakat
dalağan	: ısran köpek
dalamak	: saldırmak
dalap	: azmış eşek
dalayman	: olgun
damalatma	: çatıyı tahta ile çevirme
dambaş	: çatı
darı	: mısır
davıştı	: zor söylenen söz
dayfalmak	: daralmak
dedik tutmak	: söz tutmak
dekgele	: rastgele

deksinmek	: iğrenmek
dem	: kan
deşmek	: kazmak; geveze
deşirici	: dilenci
deşirmek	: toplamak
devin etmek	: kıpırdayıp durmak
devintiye galmak	: telaşlanmak
dıkım	: lokma
dıkız	: çerlik oyununda sıfır
dıkma	: iç güveysi
dibek	: tahıl dövme kabı
dibin	: evin dışı
dilmek	: kesmek
dimdolu	: dopdolu
dimilemek	: kıyafetleri yukarı çekmek
dinlemek	: ayakta durmak
dingildemek	: şımarmak
dinmek	: azalmak
direli	: çok bol
diremek	: tutmak
direziyi dikmek	: inat etmek
dirice	: haşlanmış tahıl
dişemek	: diş çıkarmak
ditmek	: didiklemek
dorum	: deve yavrusu
doşan	: eski kıyafetler
döğen	: buğday ezen alet
dömbeldekiş	: takla atmak
dömelmek	: eğilmek
dönceleme	: dönmek
döş	: göğüs
duma	: soğuk algınlığı
düğölemek	: düğüm atmak
dürmek	: katlamak

ebe	: nine
efenek almak	: gıdıklamak
eftiklemek	: atıştırmak
eğleşmek	: ikamet etmek
eğreli	: yamuk yumuk
ehliz	: saf temiz insan
ehtimal	: ihtimal
ekki	: çam ağacı kabuğu
ekmek tavlamak	: ekmek ıslatmak
el	: başka kimseler
eletmek	: biyere götürmek
ellehem	: herhalde
emişmek	: hayvanların annesini emmesi
emme	: ama
emmete	: amca çocukları
endere	: burası
endöyle	: o şekilde
engi	: bu
engin	: alçak
engirde	: burda
engücü	: tabiki
enik	: köpek yavrusu
entari	: etek
esgermek	: bakmak
esvap	: elbise
eş	: göbek
eşgi	: ekşi
eşik	: kapı girişi
evel	: zaten
evermek	: evlenmek
evlingüç	: biran önce
evvela	: öncelikle
eytemal	: ihtimal
farıltı	: ses

farımak	: yaşlanmak
feldiremek	: titremek
fellah	: arap
ferik	: tavuk
ficiktırmak	: atmak
fırıldak	: pervane
fıs geçmek	: ıskalamak
fiydırmak	: fırlatmak
fıykırmak	: bağırmak, çığlık atmak
fiymak	: tüymek
fiyyık	: ıslık
ficilemek	: şımarmak
ficilti	: kaşıntı,
fisilge	: sivilce
fiş	: yaramaz
fitire	: yeni filizlenen bitki.
foranta	: hane
gabaragan	: bir ot
gabış	: kel
gacara	: işe yaramaz
gağdırmak	: aralamak
galan	: arta kalan
galan	: bundan sonra
galeyhçi	: bakırcı, kalaycı
gamaşmak	: gözlerin kamaşması
gamçalamak	: avuçlamak
gamıtmak	: surat asmak
gamıtnak	: küsmek
ganak	: kandırılan kişi
gandak	: mağara
ganırtmak	: bükmek
gapısa	: bahçe kapısı
garabatak	: su altında yüzmek
garabere	: eziklik morluk

garı	: yaşlı kadın
garsak	: kasık
gartalmak	: kartlaşmak
gastan etmek	: kasıtlı
gatlen	: katiyyen
gavırğa	: çerez
gavız	: içi boş
gavsara	: ruh hali
gavsarak daralmak	: sıkışmak
gavuşlamak	: kavramak
gayalık	: dişi deve
gaybıncak	: kaygan
gayıl olmak	: kabül etmek
gayıt	: eşya
gayri	: sonra
gedik	: eksik
gelep	: çile ip
gelinaba	: yenge
gelipotur	: gelmek üzere
gelörü	: geliyor
gepiletmek	: vurmak
gevmek	: çiğnemek
gıcılamak	: kıcırdamak, ses çıkarmak
gıldırattmak	: oyalanmak
gımılamak	: kımıldamak
gındıra	: ince kargı
gındırmak	: aralamak
gıranta	: yaşlı
gırıntı	: çerez
gıtmır	: cimri
gicişmek	: kaşınmak
gilik	: çekirdek
goca	: yaşlı erkek
goruk	: ham

gostak	: kibirli
göğer	: soğan
göğermek	: yeşermek
gök	: mavi
gön	: deri
görpe	: genç, taze, keçi yavrusu
göynek	: gömlek
göz belirtmek	: şaşırtma
gucuruk çıkarmak	: dağıtmak
gukkumavuk	: baykuş
gulbaz	: mısırın kuru yaprakları
gunnanmak	: doğurmak
gurç	: eski eşya
gurdalamak	: karıştırmak
gurk	: kuluçkaya yatmış tavuk
gücük	: ufaklık
güdül	: hayvan yemi
güğüm	: bakır bidon
gürtmeç	: kısa
gütmek	: hayvan otlatmak
güz	: sonbahar
habuç etmek	: sırtlamak
halevze	: küçük
hangırda	: nerde
harada düşmek	: ani tepki vermek
harana	: tencere
harar	: keçi kılından çuval
harman	: hasat yeri
haşa	: büyük çuval
hatıl	: kalın tahta
havar	: sebze
hayat	: çardak
hayız	: kadınlarda aybaşı
hayla	: fazla

havva	: ayna
hele	: bile
heleş	: reşel türü
helke	: kova
heye	: evet
hıgıdık	: hıçkırık
hılı	: uslu
hırım hışım	: nefes nefese
hışılama	: nefes nefese kalmak
hinden gayri	: şimdiden sonra
hindi	: şimdi
hizar	: marangoz
hortuç	: domuz yavrusu
hura	: şurası
ıcık	: az
ihınacıka	: şurda, önünde
ırbık	: bakır sürahi
ıstar	: dokuma tezgâhı
ilenmek	: beddua etmek
ikrah	: iğrenç
ili	: ılık
iman	: göğüs
imirmek	: içi geçmek
ini	: kayın
isketin	: uzun çivi
islice	: lamba
işam	: çam ağacı
ilttiba	: ilk defa
ivze	: dolap
izalamak	: acı çekmek
izirap etmek	: çekinmek
kakılı	: çok miktarda
kakmak	: düşürmek
kaksı	: tadı buruk

kaktırmak	: itmek
kalbır	: buğday eleme aleti
kansırmak	: tıksırmak
kap	: mutfak eşyası
kapama	: gözleme
karaasıl	: bir çeşit baklagil
kargı	: bir ağaç türü
kasa	: sandık
kat	: dağ
kaynarca	: kahve
kayrak	: taşlık
kef	: köşe
kekil	: kahrkül
kekrimek	: ekşimek
kel	: kötü
kelek	: kavun
keme	: fare
kemre	: kepek
kerhanacı	: üçkâğıtçı
kerkinmek	: sürtünmek
kertik	: pürüzlü (çukur)
keş	: bir çeşit yağsız peynir
ketir	: kaya
keyfete	: dargın
keyni	: son
keyrek	: sıra
kıçmalamak	: tepmek
kınalısarı	: turuncu
kırmak	: kesmek
kikirdemek	: gülmek
kile	: bir ağırlık ölçüsü
kirinci	: erkek deve
kirmen	: dokuma tezgahı
kilse	: kilise

koçmar	: büyük kertenkele
körüktürmek	: yok etmek
kösmek	: uzatmak
köylük	: meyve
kunlamak	: hayvanların doğurması
kupa	: bardak
kupluca	: kazan
kursak	: yemek borusu
kuşgötü	: yara
kuşluk	: gündoğarken sabah vakti
kuyruklu	: akrep
külüncek	: salıncak
küplemek	: zıplamak
kürdüşmek	: itişip kakışmak
küre	: hayvan çiftleşmesi
küremek	: kürekle atmak
kütük düşmek	: gelin arabasının önünü keserek para istemek
lal	: sağır, dilsiz
lepeç	: çok ıslanmak
löblek	: şişman
lök	: deve yavrusu
makat	: divan
malamat	: herkese karşı rezil duruma düşmek
manar	: eski bina
mancıl	: ham incir
mancır	: ham incir
mandal	: teras
mandil	: dağınık
maraz	: iltihap
marazat çıkarmak	: kavga çıkarmak
matca	: ilenme kelimesi
matıflamak	: bunamak
mavrı	: kedi yavrusu
mavulatmak	: başkasına zor an yaşatmak

mazaratlık	: huysuzluk
mecikliye kalmak	: boğazına durmak
meh	: buyur, al
mehlez	: toprak
mekiş	: çene
menevrek	: yünden yapılan giysi
mentek	: kulak arkası
merçemene	: kertenkele
merkep	: eşek
mih	: çivi
mıhşıçan	: cimri
mırık	: moral
mışılamak	: horlamak
mızılamak	: dırdır etmek
mızırdanmak	: söylenmek
moğalmak	: daralmak
motur	: motorsiklet
mucuk	: sineklerin küçüğü
muğar	: suyun gözü, çıktığı yer
mundar	: kirli pis
muraylanmak	: şımarmak
murt	: bi meyve
muşmula	: yeni dünya, bir tür meyve
muştı	: müjde
muvar	: pınar
muzgur	: hınzır
müceret	: galiba
müheri	: baca
müskevit	: bisküvi
nağal	: nasıl
nahıl	: nasıl
narha	: kinaye
napan	: ne yapıyorsun
ne kaçan	: ne çabuk

neci	: ney
nelik	: neden, niçin
nennik	: bebek
nevri dönmek	: kendini kaybetmek
niza etmek	: kavga etmek
nuhu	: yaşlı kişi
nüzül	: felç
oba	: el âlem, yabancı
oltu	: zaman
onat	: ters
oyn	: bir hitap kelimesi, çağırma
oynuk	: zaten
öğrü	: devam
ölevez	: bir sebze
ölgülük	: ölü evi
ömük	: boğaz
öndüğün	: evelki gün
örendelemek	: lafı uzatmak
öteyaka	: öteki taraf, karşı yön.
ötlezki	: köz
ötürmek	: ishal olmak
övcelemek	: ovma
paf	: güçsüz
pahl	: fesat
palan	: eşek semeri
palazlanmak	: büyümek
pambık	: pamuk
partal	: eski giysi
pasaf	: saçma, yalan
paskal	: yalan söz
patazlamak	: avuçlamak
patel	: pedal
patoz	: buğdayı sapından ayıran makine
pavkırmak	: bağkırmak

payam	: badem
pekitmek	: sıkıştırarak bağlamak
pelit	: meşe
pelmek	: bölmek
pertlek	: büyük göz
peşgir	: havlu
pırmanpızık	: paramparça olmak
pırtmak	: elinden kaçmak, sıçramak.
pızıktırmak	: ezmek, sıkıştırmak
piskirmek	: hapşırmaq, püskürtmek
piynar	: bir ağaç
pladan	: çınar
pontil	: pantolon
poyturmak	: kaçmak, kaçamak yapmak
puhurmak	: üflemek
pusan	: sessiz kalmak
pusarık	: buğulu
pusarmak	: sislenmek
pür	: yaprak
pütürlü	: kabarık, pürüzlü yüzey
sabı	: çocuk
sadır	: sidik
sağar	: eğer
sahan	: tava, demirden yapılmış tabak
sak sak	: yapış yapış
salmandudak	: büyük dudak
samırtlamak	: homurdanmak, kendi kendine söylenmek
sarı carı	: arı, bir tür arı çeşidi
sayacak	: ateşlik, tencerenin altına koyulan üçayaklı demir.
sayvant	: ahır
sazaklık	: tehnel ağacının yaprağından yapılan yatak
sef	: tırnak
seğel	: sahil
seğirtmek	: koşturmak

seki	: yer
senelmek	: acıdan bayılmak
senit	: hamur tahtası
setik	: deniz taşı
seyil	: sahil
seyirmek	: titremek, gözün seyirmesi.
sıdırmak	: sıkmak
sıklat	: sıkıcı hava, kasvetli
sımkırmak	: vücutta bulunan pisliği dışarı püskürtmek. bir şeyin en son haddine varmak.
sındı	: makas
sıpa	: üçayaklı merdiven, eşek yavrusu
sıracaya koymak	: sinirlenmek
sırçarmak	: karşı gelmek
sırım	: sıska
sırt	: elbise
sırtarmak	: sırtıtmak, kendini ortaya çıkarmak
sıtkı sıyrılmak	: korkmak, bıkmak
sıyırtmaç	: bakla
siğgin	: azmış teke
silcan	: böğürtlen diken
sin	: mezar kurdu
singildemek	: mezarda acı çekmek
singildeye büngüldeye kalmak	: beddua ederek kendi kendine konuşmak.
sinsile	: sulale
sirke	: bit yavrusu
sitil	: su kabı, kova
sivişmek	: düğümlenmek, kaçamak yapmak.
soğuklamak	: üşümek
soku	: tahıl dövmekte kullanılan tokmak
somurmak	: içine iyice çekmek
somurtmak	: surat asmak
sorkuç	: reçine
soruşmak	: bayatlamak

sorutmak	: ortada kalmak
soyka	: kıyafet
söbü	: oval
sömek	: koçanlı mısır
susa	: yol
sümsük	: gevşek, uyuşuk
sündürmek	: uzatmak
sünmek	: uzamak, gevşemek
süsmek	: toslamak, iteklemek
şebek	: şaşı
şelek:	şası
şendere	: şurası
şengirde	: şurda
şepit	: sade gözleme, yufka ekmeğin küçüğü
şineke	: haylaz
tacan	: mide
tahra	: ağaç kesmeye yarayan alet
taklamak	: ortadan ikiye ayrılmak
tavlar	: çardak
tamaşırılık	: gösteri yeri
tapırtı	: gürültü
tapışlamak	: gürültülü yürümek
tebelleş olmak	: bela olmak
tefek	: üzüm asması
tenimek	: bakmak
tentene	: dantel
termiye	: sedef hastalığı
tertleme	: terslemek
tetir	: leke
tevgende	: işi gücü olmayan, boş gezen
teynel	: bir tür bitki
tezimek	: koşarak uzaklaşmak
tıkıç	: kısa boylu, şişman
tıkılatmak	: ses çıkarmak

tıkımak	: değmek
tıkmalamak	: galamak
tılbiç	: saç
tıpışlamak	: hafifçe vurmak
tırana	: bıçak
tille	: hayvan yüklemede kullanılan ip, bir tür ip bağlama şekli
tirik	: sincap
tirkeli	: sıralı
tirkı	: leğen
tokmakan	: semiz otu
tokucak	: çamaşır sopası
tokumak	: dövmek
toklum	: salkım
tomata	: domates
topak	: yuvarlak
topan	: yastık
tosarmak	: sinirlenmek
tosbağa	: kaplumbağa
tosulamak	: sinirlenmek
tuluk	: yayık, uyuşuk
tumbuk	: yöresel bir oyun
tülbent	: başörtüsü
tülmek	: kıllanmak
tülübiş	: haşlanmış
tünemek	: tavukların akşamları kümese girmesi
tütmek	: kokmak
tüve	: dana, ineğin küçüğü
ucubuluk	: obur
ulamak	: eklemek
ulmak	: eskimek
uluk	: uyuşuk
uşamaya	: rastgele
uşkartmak	: abartmak

utaşmak	: ulaşmak
utlanmak	: utanmak
uzgama	: gelişigüzel
ülübü	: yötresel bir sebze
ürüsüm	: adet, gelenek
üskemlemek	: ısrar etmek
üteşmek	: ağır davranmak, uyuşmak
üzerli	: hamile
üzölmek	: yıpranmak, eskimek
vayvalamat	: kavga
vızada	: biranda olan
vilya	: villa
yaan	: yahu
yağar	: kel
yağlık	: mendil
yaka	: taraf
yalbır	: parlak
yalgapan	: köpek
yalı	: denize kıyısı olan yer, muz bahçesi
yamcık	: yamuk
yamcılmak	: yamulmak
yamdınmak	: ağız şapırdatmak
yanfiri	: düzgün gitmeyen, yan yan giden
yanış	: nakış
yanık	: yayık
yargın	: sırt
yasılmak	: koşarcasına hızlı bir şekilde gitmek
yasıtmak	: kaçmak
yataklamak	: defnetmek, gideceğı yere ulaştırmak
yavkalamak	: sudan geçirmek
yavısı	: bir sinek
yavul yuvul etmek	: evelemek gevelemek
yay	: yaz
yayın	: yazın

yaylamak	: yaylaya çıkmak
yekinmek	: davranmak, çaba göstermek
yemiş	: incir
yer sökücü	: domuz
yiğir	: iğrenç koku
yirik	: yırtık
yoğol	: aşağılamada kullanılan bir kelime
yorak	: ayakkabı
yoyulmak	: israf olmak, telef olmak
yuğka	: yere yakın, derin olmayan deniz
yüğmek	: yıkamak
yüğücü	: ölü yıkayıcılar
yüğürmek	: hayvan çiftleşmesi
zağarmak	: karşı gelmek
zambır	: eşek arısı
zangada	: aniden
zarb	: dert, tasa
zavlak	: boş gezen
zılınmak	: asılmak, çekmek
zingırdamak	: dırdır etmek
zırlamak	: çok konuşmak, boş konuşmak
zırnak	: tırnak
zıybınmak	: kaymak
zimbit	: bir ot
zine	: piç
zobu	: sıırık
zonguldamak	: ağrımak, sızlamak

SONUÇ

Her millet, kendine ait olan kültür yapısı ve gelenek görenekleriyle diğer milletlerden ayrılır. Zengin kültür yapısı ve geçmişiyle bu ayrıcalığın en iyi farkında olan milletlerden bir tanesi de Türk milletidir. Anadolu, tarih boyunca birçok millete ev sahipliği yapmış ve farklı kültürlerin birleşme noktası olmuştur. Bu yüzden Anadolu'nun bir ucundan diğer ucuna birçok farklı gelenek ve görenekle karşılaşmamız mümkündür. Ancak bu farklı kültürlerin tek buluşma noktası yine Türk kültürüdür.

Geçmişten bu yana yaşatılmaya çalışılan ve gelecek kuşakların da bu kültür hazinesinden faydalanması adına verilen mücadelelerin tamamı, esasında, Türk kültürünü koruma adına verilen çabalardır.

Türk halk edebiyatı ürünleri, kültürümüzün temelini oluşturan en önemli kaynaklardan birisidir. Çünkü geçmişte yaşamış olan insanların sevinçlerini, kederlerini, yaşayış tarzlarını, gelenek ve göreneklerini vb. daha ismini sayamadığım birçok özelliği bu kaynaklardan öğrenerek hayatımıza yön veriyoruz. Ancak geneli anlatıma dayalı ürünler olan bu kaynakların, korunması ve kalıcılığının sağlanması giderek zorlaşmaktadır.

Gazipaşa'da Halk Edebiyatı Ürünleri, adını verdiğimiz bu çalışmamızda ulaşmak istediğimiz asıl hedef, kaybolmaya yüz tutmuş olan ürünleri belgelemek ve kalıcılığı sağlayarak gelecek nesillerin de bu ürünlerden faydalanmasını sağlamaktır. Bu yüzden yaptığımız derleme çalışmalarında, derlediğimiz ürünleri, ağız özelliklerini bozmadan yazıya aktarmaya çalıştık.

Derleme çalışmaları sırasında daha çok yaşı ilerlemiş olan insanlarla konuşmayı ve geçmişte yaşadıklarını birinci ağızdan dinlemeyi amaçladık. Yaşları birbirine yakın olan kaynak şahıslarımızın, farklı bölgelerde olmasına rağmen aynı konulardan bahsetmesi, ortak bir kültür birliğinin olduğunun en büyük kanıtıdır. Belli bir konu, farklı varyantlar veya ağız özellikleriyle değiştirilmiş olduğu halde özünde aynı konunun anlatıldığını tespit ettik. Yaşı çok ilerlemiş olan kaynak şahıslar, hiç duymadığımız maniler, ninniler, hikâyeler anlatırken; orta yaşta olan kaynak şahıslarımızın anlattıkları bize çok fazla yabancı gelmedi. Bu da gösteriyor ki giderek bizim geçmişimizi bize anlatan insan sayısı azalmaktadır. Bu yüzden çalışmalara hız verilmeli ve kaybolmaya yüz tutmuş olan bu ürünler belgelenmelidir.

Yapmış olduğumuz çalışma neticesinde şunları söyleyebiliriz: Bölgemizde yaptığımız çalışma neticesinde, çok zengin bir kültür hazinesiyle karşılaştık. Biz de bu hazinenin küçük bir kısmını belgeleyerek Türk kültürü içindeki hak ettiği yere ulaşmasını amaçladık. Bölgede yaşayan insanların geçmişte yaşadıkları olayları anlatırken yaşadığı heyecanı biz de bu

ürünlerin belgelenmesiyle yaşıyoruz. Bu konuda beni en çok rahatlatan ve gurur duymamı sağlayan nokta ise; halkımızın bize yardımcı olabilmek için göstermiş oldukları gayrettir.

Sonuç olarak, Anadolu'nun neresinde olursa olsun, unutulmaya yüz tutmuş olan ürünler bir an önce toparlanarak belgelenmeli ve gelecek kuşakların da bu ürünlerden faydalanmaları sağlanmalıdır. Biz de yapmış olduğumuz bu çalışmayla, Türk kültürüne ve gelecek nesillere bir şeyler bırakabildiysek ne mutlu bize.

KAYNAK ŞAHISLAR

Derleme çalışmalarının belli bir kapasiteye ulaşabilmesi için, işbirliği gerekmektedir. Bizim çalışmamızda da bizimle beraber işbirliği yaparak bu çalışmanın ortaya çıkmasında, en az benim kadar emeği olan kaynak şahıslarımızın, ayrı ayrı hepsine sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Aşağıda kaynak şahısların listesi bulunmaktadır. Bu listede kaynak şahısların isim ve soy isimleri, doğum yeri ve doğum tarihleri, en son olarak da bize yardımcı oldukları konular alfabetik sıra esas alınarak verilmiştir.

Kaynak Kişi	: Abdullah Arıkan (A.A)
Doğum Yeri	: Göçük Köyü
Doğum Tarihi	: 1953
Öğrenim Durumu	: İlkokul Mezunu
Verdiği Ürünler	: Halk Hekimliği, Dua, Beddua

Kaynak Kişi	: Abidin Ceylan (A.C)
Doğum Yeri	: Muzkent Köyü
Doğum Tarihi	: 1949
Öğrenim Durumu	: İlkokul
Verdiği Ürünler	: Halk Hekimliği

Kaynak Kişi	: Ahmet Oral (A.O)
Doğum Yeri	: Gazipaşa Merkez
Doğum Tarihi	: 1942
Öğrenim Durumu	: İlkokul
Verdiği Ürünler	: Halk Hekimliği, Atasözü, Deyim

Kaynak Kişi	: Ahmet Uysal (A.U)
Doğum Yeri	: Güney Köyü
Doğum Tarihi	: 1926
Öğrenim Durumu	: Okuryazar
Verdiği Ürünler	: I.B (1, 2, 5)

Kaynak Kişi : Ali şahin (A.ř)
Doğum Yeri : G
Doğum Tarihi : 1929
ğrenim Durumu : Okuryazar
Verdiği rnler : Atasözü, Deyim, Halk Hekimliği

Kaynak Kişi : Ali Uncuoğlu (A.U)
Doğum Yeri : Beyrebucak Köyü
Doğum Tarihi : 1954
ğrenim Durumu : Yüksek okul
Verdiği rnler : VIII. (11.12.13), I.B (2), Atasözü, Deyim

Kaynak Kişi : Asiye Yılmaz (A.Y)
Doğum Yeri : Muzkent Köyü
Doğum Tarihi : 1936
ğrenim Durumu : Okuryazar değil
Verdiği rnler : Halk Hekimliği, II. B.(1.3.11)

Kaynak Kişi : Aydın Bahçe (A.B)
Doğum Yeri : Yeşilyurt Köyü
Doğum Tarihi : 1981
ğrenim Durumu : Yüksek Okul
Verdiği rnler : VIII.(1.4.5), Dua, Beddua, Atasözü, Deyim

Kaynak Kişi : Bilal Demir (B.D)
Doğum Yeri : Muzkent Köyü
Doğum Tarihi : 1979
ğrenim Durumu : Lise
Verdiği rnler : Halk Hekimliği, I.C.(12), IV.D.(2)

Kaynak Kişi : Celal Bilgili (C.B)
Doğum Yeri : Doğanca Köyü
Doğum Tarihi : 1943
ğrenim Durumu : İlkokul

Verdiği Ürünler : Beddualar, II. C.(2a)

Kaynak Kişi : Düriye Ceylan (D.C)

Doğum Yeri : Göçük Köyü

Doğum Tarihi : 1935

Öğrenim Durumu : Okuryazar değil

Verdiği Ürünler : Dua, Bedua VIII. (6, 9, 10)

Kaynak Kişi : Esmâ Uysal (E. U)

Doğum Yeri : Gazipaşa merkez

Doğum Tarihi : 1997

Öğrenim Durumu : Öğrenci

Verdiği Ürünler : IV. D. (1, 3)

Kaynak Kişi : Fatma Değirmenci (F.D)

Doğum Yeri : Şahinler Köyü

Doğum Tarihi : 1935

Öğrenim Durumu : Okuryazar değil

Verdiği Ürünler : II. B. (4, 5), X.C. (1, 2, 3, 4)

Kaynak Kişi : Fatma Erdoğan (F.E)

Doğum Yeri : Yeşilyurt Köyü

Doğum Tarihi : 1923

Öğrenim Durumu : Okuryazar değil

Verdiği Ürünler : II.D.(2, 3), Dua, Beddua, Halk Hekimliği

Kaynak Kişi : Fatma Koyun (F.K)

Doğum Yeri : Sugözü Köyü

Doğum Tarihi : 1935

Öğrenim Durumu : Okuryazar değil

Verdiği Ürünler : II. B.(2, 8, 9, 10), Dua, Beddua, İnanışlar

Kaynak Kişi : Fatma Yüksel (F.Y)
Doğum Yeri : Muzkent Köyü
Doğum Tarihi : 1956
Öğrenim Durumu : İlkokul
Verdiği Ürünler : Halk Hekimliği, IX.A.(1, 2, 3), İnanişlar, Dua

Kaynak Kişi : Feride Topkaraoğlu (F.T)
Doğum Yeri : Şahinler Köyü
Doğum Tarihi : 1938
Öğrenim Durumu : Okuryazar değıl
Verdiği Ürünler : Dua, Beddua, İnanişlar, II. B.(12, 13)

Kaynak Kişi : Gülsüm Yılmaz (G.Y)
Doğum Yeri : Yeşilyurt Köyü
Doğum Tarihi : 1925
Öğrenim Durumu : Okuryazar
Verdiği Ürünler : İnanişlar, Dua, Beddua, II. B.(6, 7), Maniler

Kaynak Kişi : Hasan Ateş (H.A)
Doğum Yeri : Muzkent Köyü
Doğum Tarihi : 1908
Öğrenim Durumu : Okuryazar değıl
Verdiği Ürünler : Halk Hekimliği, Atasözü, Deyim

Kaynak Kişi : Hasan Duman (H.D)
Doğum Yeri : Çakmak Köyü
Doğum Tarihi : 140
Öğrenim Durumu : Okuryazar
Verdiği Ürünler : İnanişlar, Atasözü, Deyim, VIII.(2, 3, 7, 8)

Kaynak Kişi : Havva Aslan (H. A)
Doğum Yeri : Ekmer Köyü
Doğum Tarihi : 1951
Öğrenim Durumu : İlkokul

Verdiği Ürünler : Halk Hekimliği

Kaynak Kişi : Havva Metin (H.M)

Doğum Yeri : Göçük Köyü

Doğum Tarihi : 1926

Öğrenim Durumu : Okuryazar Değil

Verdiği Ürünler : II.D.(5), V.B.(6, 7, 8), İnanışlar, mani

Kaynak Kişi : Havva Uysal (H. U)

Doğum Yeri : Muzkent Köyü

Doğum Tarihi : 1934

Öğrenim Durumu : Okuryazar değil

Verdiği Ürünler : Halk Hekimliği, II.D.(6), İnanışlar, Dua, Beddua

Kaynak Kişi : Hayriye Bilgin (H.B)

Doğum Yeri : Çığlık Köyü

Doğum Tarihi : 1963

Öğrenim Durumu : İlkokul

Verdiği Ürünler : Halk hekimliği, II. C.(1)

Kaynak Kişi : Hüseyin Demir (H.D)

Doğum Yeri : Muzkent Köyü

Doğum Tarihi : 1938

Öğrenim Durumu : Okuryazar

Verdiği Ürünler : I.C (10, 11), II. C (2b), III. (1, 4, 5, 8, 9)

Kaynak Kişi : Hüseyin Yüksel (H.Y)

Doğum Yeri : Muzkent Köyü

Doğum Tarihi : 1979

Öğrenim Durumu : Lise

Verdiği Ürünler : Halk Hekimliği, I.C (8, 9), Atasözleri, Deyimler

Kaynak Kişi : İbrahim Yılmaz (İ.Y)
Doğum Yeri : Yeşilyurt Köyü
Doğum Tarihi : 1930
 ğrenim Durumu : Okuryazar
Verdiği  r nler : III.(2, 3, 6, 7), Atasözü, Deyim

Kaynak Kişi : İclal Sarıtaş (İ.S)
Doğum Yeri : Gazipaşa merkez
Doğum Tarihi : 2002
 ğrenim Durumu : Okula gitmiyor
Verdiği  r nler : Oyun tekerlemeleri

Kaynak Kişi : Kamil Bahçe (K.B)
Doğum Yeri : Yeşilyurt Köyü
Doğum Tarihi : 1927
 ğrenim Durumu : Okuryazar
Verdiği  r nler : I.A (6), I.B (4), Atasözü , Deyim, Dua

Kaynak Kişi : Kerim Yılmaz (K.Y)
Doğum Yeri :  ığlık Köyü
Doğum Tarihi : 1933
 ğrenim Durumu : Ortaokul
Verdiği  r nler : II.C (4a, 4b), Atasözleri

Kaynak Kişi : Kiraz Ceylan (K.C)
Doğum Yeri : Kırismetler Köyü
Doğum Tarihi : 1929
 ğrenim Durumu : Okuryazar değil
Verdiği  r nler : İnanışlar, II.C (3), Maniler

Kaynak Kişi : Makbule Demiral (M.D)
Doğum Yeri : Gökçebelen Köyü
Doğum Tarihi : 1938
 ğrenim Durumu : Okuryazar değil

Verdiği Ürünler : Dualar, Beddualar, V.B (1,2)

Kaynak Kişi : Mehmet Ali Arıkan (M.A. A)

Doğum Yeri : Göçük Köyü

Doğum Tarihi : 1967

Öğrenim Durumu : Ortaokul

Verdiği Ürünler : Halk Hekimliği, I.C (7, 15)

Kaynak Kişi : Mehmet Hamdi Kaya (M.H. K)

Doğum Yeri : Macar Köyü

Doğum Tarihi : 1946

Öğrenim Durumu : İlkokul

Verdiği Ürünler : Halk Hekimliği, Dualar

Kaynak Kişi : Mevlüt Uysal (M.U)

Doğum Yeri : Muzkent Köyü

Doğum Tarihi : 1953

Öğrenim Durumu : Yüksek Okul

Verdiği Ürünler : Halk Hekimliği, I.C (3, 4, 5, 16, 19), V.A (3, 4), Atasözleri, Deyimler, Dualar, Beddualar, İnanışlar

Kaynak Kişi : Mustafa Aksoy (M.A)

Doğum Yeri : Gökçebelen Köyü

Doğum Tarihi : 1937

Öğrenim Durumu : Okuryazar

Verdiği Ürünler : I.A (2), V.B (9, 10), İnanışlar

Kaynak Kişi : Mustafa Çolakoğlu (M.Ç)

Doğum Yeri : Yenigüney Köyü

Doğum Tarihi : 1954

Öğrenim Durumu : Lise

Verdiği Ürünler : Atasözleri, Deyimler, Bilmece

Kaynak Kişi : Mustafa Yılmaz (M.Y)
Doğum Yeri : Göçük Köyü
Doğum Tarihi : 1946
Öğrenim Durumu : Okuryazar
Verdiği Ürünler : Fıkralar, I.C (1, 2, 6, 13, 14, 20, 21)

Kaynak Kişi : Nermin Uysal (N.U)
Doğum Yeri : Yeşilyurt Köyü
Doğum Tarihi : 1963
Öğrenim Durumu : Yüksek Okul
Verdiği Ürünler : Halk Hekimliği, İnanışlar, V.A (1, 2), V.B (3, 4, 5), IX.A(4, 5, 6, 7), Dualar, Beddualar, Bilmeceler

Kaynak Kişi : Nevanur Sarıtaş (N.S)
Doğum Yeri : Gazipaşa merkez
Doğum Tarihi : 2001
Öğrenim Durumu : Öğrenci
Verdiği Ürünler : Oyun tekerlemeleri

Kaynak Kişi : Osman Aksoy (O.A)
Doğum Yeri : Gökçebelen Köyü
Doğum Tarihi : 1949
Öğrenim Durumu : Okuryazar
Verdiği Ürünler : Atasözleri, Deyimler, Halk Hekimliği.

Kaynak Kişi : Osman Özcan (O.Ö)
Doğum Yeri : Doğanca Köyü
Doğum Tarihi : 1940
Öğrenim Durumu : Yüksek okul
Verdiği Ürünler : Atasözleri, deyimler

Kaynak Kişi : Osman Şahin (O.Ş)
Doğum Yeri : Güney Köyü
Doğum Tarihi : 1925

Öğrenim Durumu : Okuryazar
Verdiği Ürünler : V.C (1, 2, 3, 4), Atasözü ve Deyimler

Kaynak Kişi : Osman Uysal (O.U)
Doğum Yeri : Muzkent Köyü
Doğum Tarihi : 1927
Öğrenim Durumu : Okuryazar
Verdiği Ürünler : I.B(3), I.D(1, 2)

Kaynak Kişi : Remzi Yıldız (R.Y)
Doğum Yeri : Şahinler Köyü
Doğum Tarihi : 1955
Öğrenim Durumu : İlkokul
Verdiği Ürünler : I.A.(1,5), İnanişlar, Dua ve Beddualar

Kaynak Kişi : Sabri Yılmaz (S.Y)
Doğum Yeri : Gazipaşa Merkez
Doğum Tarihi : 1925
Öğrenim Durumu : Okuryazar
Verdiği Ürünler : IV.D(2, 8)

Kaynak Kişi : Sabriye Ceylan(S.C)
Doğum Yeri : Kırismetler Köyü
Doğum Tarihi : 1937
Öğrenim Durumu : Okuryazar değil
Verdiği Ürünler : Mani, II.D (1)

Kaynak Kişi : Şükrü Demiral (Ş.D)
Doğum Yeri : Gökçebelen Köyü
Doğum Tarihi : 1938
Öğrenim Durumu : Okuryazar
Verdiği Ürünler : I.C (17, 18), Atasözleri ve Deyimler

Kaynak Kişi : Ümmü Çolakoğlu (Ü.Ç)
Doğum Yeri : Çığlık Köyü
Doğum Tarihi : 1956
Öğrenim Durumu : Lise
Verdiği Ürünler : VII.(1, 2, 6), IX.B (1, 2, 3, 4), İnanışlar, Mani

Kaynak Kişi : Ümmü Yılmaz (Ü.Y)
Doğum Yeri : Çığlık Köyü
Doğum Tarihi : 1938
Öğrenim Durumu : Okuryazar değil
Verdiği Ürünler : VII. (3, 6)

Kaynak Kişi : Yağmur Melisa Sarıtaş (Y.M.S)
Doğum Yeri : Gazipaşa merkez
Doğum Tarihi : 1999
Öğrenim Durumu : Öğrenci
Verdiği Ürünler : Oyun tekerlemeleri

Kaynak Kişi : Yakup Yılmaz (Y.Y)
Doğum Yeri : Yeşilyurt Köyü
Doğum Tarihi : 1935
Öğrenim Durumu : Yüksek okul
Verdiği Ürünler : I.A (3, 4, 7)

Kaynak Kişi : Zekiye Yılmaz (Z.Y)
Doğum Yeri : Çığlık Köyü
Doğum Tarihi : 1935
Öğrenim Durumu : Okuryazar değil
Verdiği Ürünler : Maniler

KAYNAKÇA

- AKSOY, Ömer Asım (1963–1982), *Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü*, Ankara.
- AKSOY, Ömer Asım (1988), *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, “Atasözleri Sözlüğü”, İstanbul.
- ALPTEKİN, Ali Berat (1997), *Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı*, Ankara.
- ALPTEKİN, Ali Berat (2002), *Taşeli Masalları*, Ankara.
- ARTUN, Erman (2001), *Âşıklık Geleneği ve Aşık Edebiyatı*, Ankara.
- BORATAV, Pertev Naili (2000), *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*, İstanbul.
- BORATAV, Pertev Naili (2002), *Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği*, İstanbul.
- ÇAĞLAR, Ümit (1994), *Gazipaşa Fokloru*, Ankara
- ÇELEBİOĞLU, Amil- Yusuf Ziya ÖKSÜZ (1979), *Türk Bilmeceler Hazinesi*, İstanbul.
- ÇELEBİOĞLU, Amil (1995), *Türk Ninniler Hazinesi*, İstanbul.
- ÇOBANOĞLU, Özkul (2000), *Âşık Tarzı Kültür Geleneği ve Destan Türü*, Ankara
- DİZDAROĞLU, Hikmet (1969), *Halk Şiirinde Türler*, Ankara.
- DUYMAZ, Ali (2002), *İrfanı Arzulayan Sözler, Tekerlemeler*, Ankara.
- ELÇİN, Şükrü (1988), *Halk Edebiyatı Araştırmaları I*, Ankara.
- ELÇİN, Şükrü (2000), *Halk Edebiyatına Giriş*, Ankara.
- ERDEMİR, Ayşegül Demirhan (2001), *Şifalı Bitkiler, Doğal İlaçlarla Geleneksel Tedaviler*, İstanbul.
- ERGUN, Metin (1997), *Türk Dünyası Efsanelerinde Değişme Motifi*, I.cilt, Ankara.
- GÖNÜLLÜ, Ali Rıza (1995), “Alanya Folklorunda Halk Hekimliği”, *IV. Alanya Tarih ve Kültür Semineri*, Alanya.
- GÖNÜLLÜ, Ali Rıza (2001), “Alanya Folklorunda Veteriner Hekimliği”, *VIII. Tarih ve Kültür Semineri*, Alanya.
- GÖRKEM, İsmail (2001), *Türk Edebiyatında Ağıtlar*, Ankara.
- GÖZAYDIN, Nevzat (1989), “Anonim Halk Şiiri Üzerine”, *Türk Dili Dergisi Türk Şiiri Özel Sayısı III(Halk Şiiri)*, 445-450, Haziran, Ankara, 3-34.
- KARADAVUT, Zekeriya (1992), *Yozgat Efsaneleri (İnceleme-Metin)*,Yayımlanmamış Lisans Tezi, Konya.
- KARADAVUT, Zekeriya (2000), “ Tekerlemelerin Tür ve Şekil Problemleri Üzerine”, *Türkologiyalık İzildöölör*, Bişkek.
- KAYA, Doğan (1999), *Anonim Halk Şiiri*, Ankara.
- KOÇ, Hüseyin (2005), *Derman Bitkileri*, Ankara.

- OKTÜRK, Şerif (1998), *Türk Manileri Antolojisi*, İstanbul.
- ÖZBEK, Mehmet (1994), *Folklor ve Türkülerimiz*, İstanbul.
- ÖZKAYA, Hikmet (2002), *İlçemiz Gazipaşa*, Antalya.
- PÜSKÜLLÜOĞLU, Ali (1995), *Türkçe Deyimler Sözlüğü*, Ankara.
- SAKAOĞLU, Saim (1980b), *Anadolu Türk Efsanelerinde Taş Kesilme Motifi Ve Bu Efsanelerin Tip Katalogu*, Ankara
- SAKAOĞLU, Saim (1992a), *Efsane Araştırmaları*, Konya.
- SAKAOĞLU, Saim (1992b), *Türk Fıkraları ve Nasreddin Hoca*, Konya.
- SAKAOĞLU, Saim (1999), *Masal Araştırmaları*, Ankara
- SAKAOĞLU, Saim (2002), *Gümüşhane ve Bayburt Masalları*, Ankara.
- SAKAOĞLU Saim-ALPTEKİN Ali Berat- (2005), *Türk Halk Edebiyatı(Ders Notları)*, Konya.
- ŞİMŞEK, Esma (2006), “Ölümsüzlük İlacı Olan Elma”, *Prof. Dr. Saim Sakaoğlu’na Armağan*, Konya.
- YAKICI, Ali (2007), *Halk Şiirinde Türkü*, Ankara.
- YARDIMCI, Mehmet (1998), *Başlangıcından Günümüze Halk Şiiri, Aşık Şiiri, Tekke Şiiri*, Ankara.
- YILDIRIM, Dursun (1999), *Türk Edebiyatında Bektaşî Fıkraları*, Ankara.

www.gazipasam.com.tr

www.gazipasa.com.tr

GAİPAŞA MERKEZİNDEN GÖRÜNÜŞ

EFSANEMİZE DE KONU OLAN DENİZKIZI HEYKELİ

GAZİPAŞA İLÇE MERKEZİNDEN GÖRÜNÜŞ

GAZİPAŞA SAHİLLERİ

GAZİPAŞA PLAJI

DOĞAL HAVUZLARIYLA KORU PLAJI

GAZİPAŞADA YETİŞTİRİLEN TARIM ÜRÜNLERİNDEN BİRKAÇI

GAZİPAŞA YAYLALARINDAN YARCAKPINAR

**YAYLAYA HAYVANLARLA GÖÇ
GELENEKSEL YAYLA ŞENLİĞİ**

YAYLA ŞENLİĞİNİN DÜZENLENDİĞİ GÖKKUZLUK YAYLASI

GAZİPAŞA HALK OYUNLARI EKİBİ

YÖRE KADINLARI YANNIKTA AYRAN YAPARKEN

HAYVANCILIK AZALSA DA HALA ÖNEMLİ BİR GEÇİM KAYNAĞI

GAZİPAŞA’NIN TARİHİ YERLERİNDEN GÖRÜNTÜLER

